

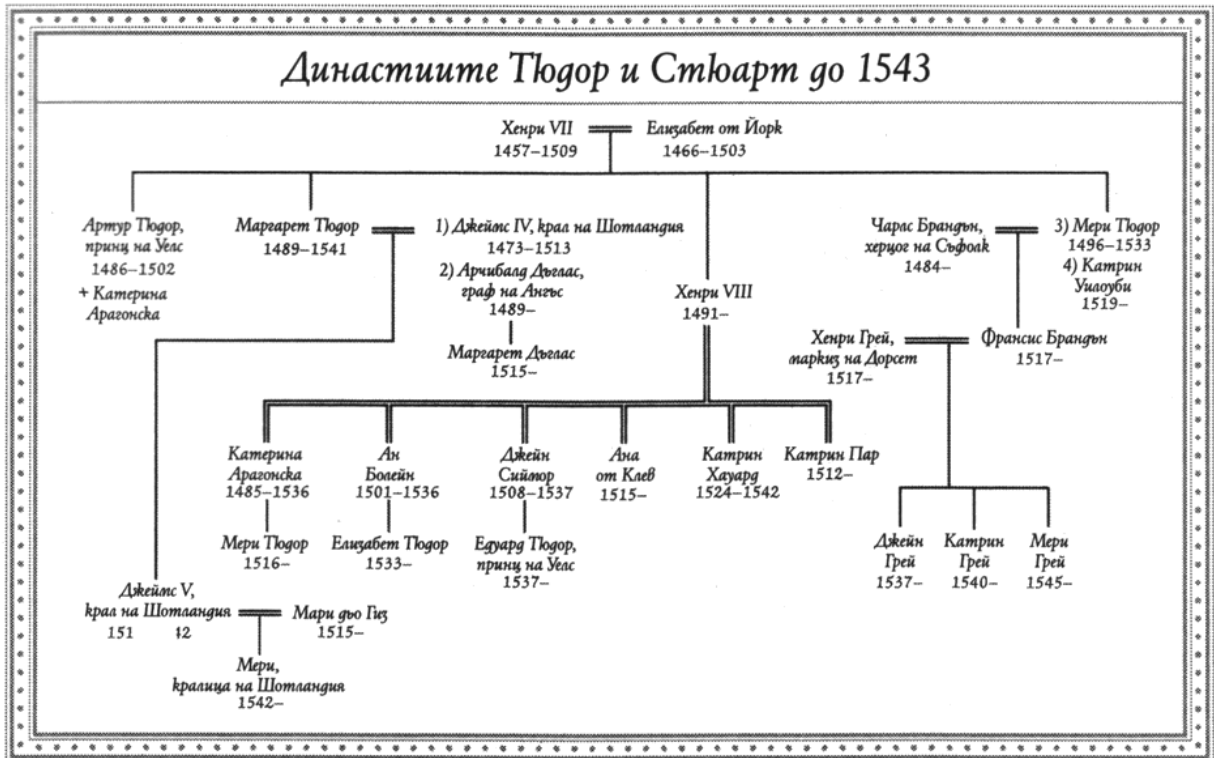
ФИЛИПА ГРЕГЪРИ УКРОТЯВАНЕТО НА КРАЛИЦАТА

Част 7 от „Тюдорите“

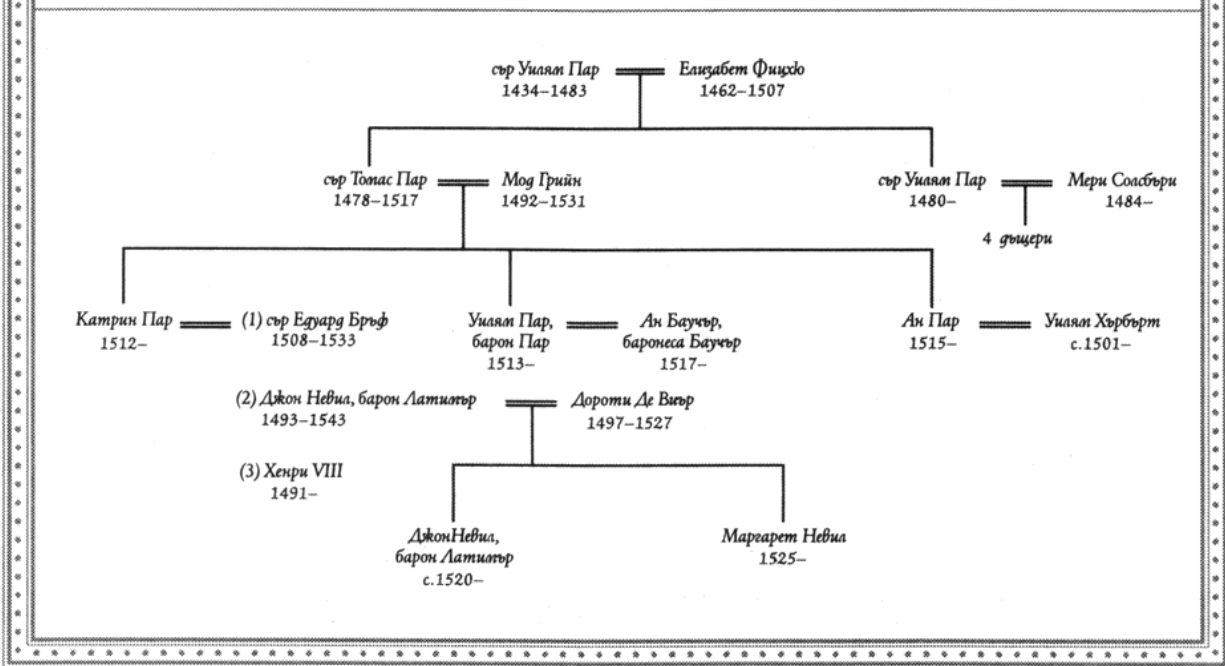
Превод от английски: Деница Райкова, 2016

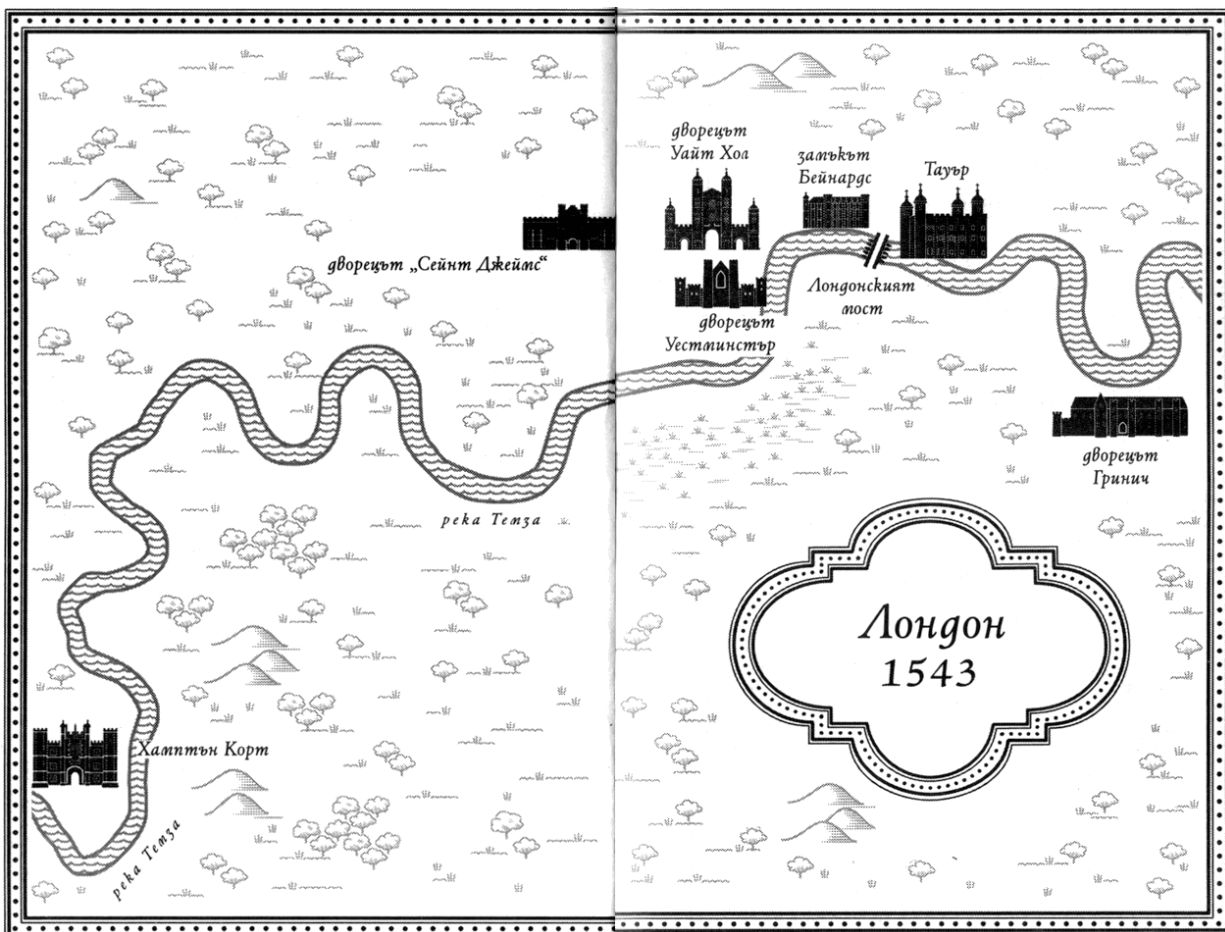
chitanka.info

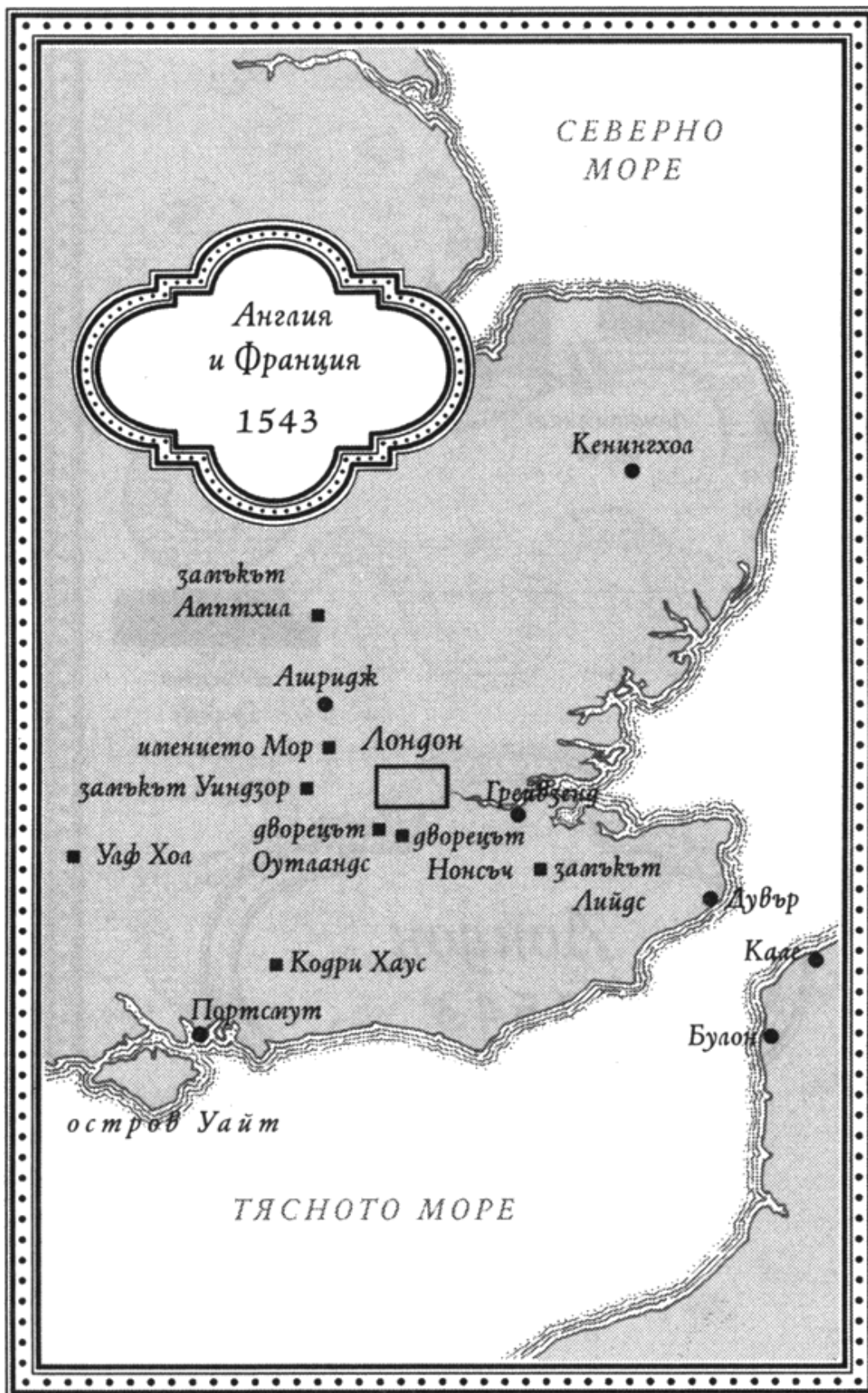
На
 Морис Хът, 1928–2013
 Джефри Карнал, 1927–2015

Семейството на Катрин Пар през 1543

ДВОРЕЦЪТ ХАМПТЪН КОРТ

ПРОЛЕТТА НА 1543 Г.

К. П.

Той стои пред мен, широк като дъбен дъб, лицето му е като пълна луна, заплетена в най-високите клони, пластове нагъната плът по него са добродушно извити нагоре. Той се навежда и аз изпитвам чувството, че дървото може да падне върху мен. Не помръдвам от мястото си, но си мисля — нима смята да коленичи, както един друг мъж коленичеше в краката ми едва вчера и покриваше ръцете ми с целувки? Но ако този огромен като планина мъж падне на колене, ще трябва да го вдигнат с въжета, като вол, затънал в канавка; освен това той не коленичи пред никого.

Помислям си, че не може да ме целуне по устата, не и тук, в дългата стая, където в единия край са музикантите, а всички минават край нас. Със сигурност това не може да се случи в този благовъзпитан двор, със сигурност това едро, кръгло като месечина лице няма да се сведе към моето. Взирам се нагоре към мъжа, когото майка ми и всичките ѝ приятелки някога обожаваша като най-красивия в Европа, кралят, за когото всяко момиче мечтаеше, и прошепвам молитва той да не е изрекъл думите, които каза току-що. Колкото и да е нелепо, се моля да съм го чула погрешно.

В уверено мълчание, той чака съгласието ми.

Осъзнавам: така ще бъде отсега, докато смъртта ни раздели; той ще чака съгласието ми или ще продължи без него. Ще трябва да се омъжа за този човек, който е много по-внушителен и стои по-високо от всеки друг. Той е над простосмъртните, божествено тяло, стоящо непосредствено под ангелите: кралят на Англия.

— Толкова съм изненадана от честта — изричам със запъване.

Присвистата му в нацупено изражение малка уста се разтяга в широка усмивка. Виждам пожълтяващите зъби и долавям мириса на дъха му, лош като на старо куче.

— Не я заслужавам.

— Аз ще ви покажа как да я заслужите — уверява ме той.

Потайна усмивка, играеща по мокрите му устни, ми напомня по ужасяващ начин, че той е сладострастник, впримчен в капана на гниещо тяло, и че ще бъда негова съпруга във всеки смисъл на думата; той ще си ляга с мен, докато аз ще копнея болезнено за друг мъж.

— Мога ли да се помоля и да обмисля това зашеметяващо предложение? — питам, търсейки със запъване вежливи думи. — Поразена съм, наистина. И толкова наскоро овдовяла...

Буйните му вежди с цвят на пясък се сключват; не е доволен от чутото.

— Искате време? Не се ли надявахте на това?

— Всяка жена се надява на това — уверявам го бързо. — В двора няма нито една дама, която да не се надява на това, в страната няма нито една, която да не мечтае за това. И аз сред всички други. Но съм недостойна.

Това е по-добре, той се успокоява.

— Не мога да повярвам, че мечтите ми се сбъднаха — продължавам да го лаская. — Имам нужда от време да осъзная късмета си. Това е като вълшебна приказка!

Той кимва. Обича вълшебните приказки, маскирането, преструвките и всякакви фантастични измислици.

— Аз ви избавих — заявява той. — Ще ви издигна от нищото до най-важното място в света. — Гласът му, плътен и уверен, смазван цял живот с най-хубавите вина и най-тлъстите късове месо, е снизходителен; но острият поглед на малките му очи ме изследва подробно.

Насилвам се да срещна проникателните му очи, прикрити под тлъстите му клепачи. Той не ме издига от нищото. Не съм от незначителен произход. По рождение съм от рода Пар от Кендал, покойният ми съпруг беше от рода Невил, това са изтъкнати родове в далечния край на Северна Англия — не че той някога е бил там.

— Нужно ми е малко време — пазаря се. — Да привикна към радостта.

Той прави малък жест с дундестата си ръка, за да каже, че мога да имам толкова време, колкото поискам. Правя реверанс и се отдалечавам заднешком от масата за карти, където той внезапно е

поискал най-големия залог, който една жена може да предложи: да заложи собствения си живот. Против закона е да му обръщаме гръб: някои хора тайно се шегуват, че е по-безопасно да го държат под око. Шест крачки заднешком надолу по дългата галерия, със светлината на пролетното слънце, напичаща през високите прозорци върху скромно сведената ми глава, а после отново правя реверанс, свеждайки очи. Когато се изправам, той все още ми се усмихва широко, а всички продължават да гледат. Заставям се да се усмихна и отстъпвам заднешком към затворените врати, които водят към залата му за аудиенции. Зад мен стражите ги разтварят широко, за да мина. Чувам мърморенето, докато хората отвън, лишени от честта на кралското присъствие, ме гледат как отново правя реверанс на прага, великият крал ме гледа как си тръгвам. Продължавам заднешком, докато стражите затварят двойните врати, за да ме скрият от погледа му, и чувам глухия звук, когато забиват в пода алебардите си.

За миг оставам с лице към украсената с резба дървена ламперия, напълно неспособна да се обърне и да се изправа пред любопитните погледи в претъпканата стая. Сега, когато плътните врати са между нас, откривам, че треперя — не само ръцете ми, не само треперещите ми колене, дълбоки тръпки преминават по всяка жила на тялото ми, сякаш имам треска; треперя като зайче в пшеничена нива, което чува как свистящите сърпове на жътварите идва все по-близо и по-близо.

* * *

Всички заспиват едва дълго след полунощ, а аз намятам синя пелерина върху нощницата си от черен сатен и, тъмна като сянка в цветовете на нощното небе, излизам тихо от женските покои и слизам по големите стълби. Никой не ме вижда да минавам, спуснала съм качулката върху лицето си, а и бездруго в този двор любовта се купува и продава от години. Никой не проявява особено любопитство към жена, която се е насочила не към своята стая след полунощ.

Пред вратата на моя любим няма поставени пазачи, тя е отключена, както той обеща. Завъртам дръжката на бравата и се вмъквам вътре, и той е там, чака ме до огнището, стаята е празна, осветена само от няколко свещи. Той е висок и строен, тъмнокос,

тъмноок. Когато ме чува, се обръща, и желанието осветява мрачното му лице. Сграбчва ме, главата ми е опряна до твърдите му гърди, ръцете му се стягат около гърба ми. Без да кажа и дума, търкам чело в него, сякаш искам да вляза под кожата му, в самото му тяло. Поклащаме се заедно за момент, телата ни жадуват за уханието, за докосването на другия. Ръцете му се вкопчват в задника ми, той ме повдига и аз обвинявам крака около него. Отчаяно копнея за него. Той отваря вратата на спалнята си с един ритник на обувия си в ботуш крак, и ме внася вътре, затръшвайки я зад себе си, докато се обръща и ме полага върху леглото си. Смъква панталона си, захвърля ризата си на пода, докато аз разтварям пелерината и робата си и той се притиска върху мен, и влиза в мен, без да изрече нито дума, само с дълбока въздишка, сякаш цял ден е сдържал дъха си за този момент.

Едва тогава прошепвам, притисната към голото му рамо:

— Томас, люби ме цяла нощ; не искам да мисля.

Той се повдига над мен, за да може да види бледото ми лице и кестенявата ми коса, разпиляна по възглавницата.

— Божичко, отчаяно копнея за теб — възкликва, а после лицето му става напрегнато, и тъмните му очи се разтварят широко и са заслепени от желание, когато започва да се движи в мен. Разтварям крака по-широко и чувам как дъхът ми излиза накъсано, и знам, че съм с единствения любовник, който някога ми е доставял удоволствие, на единственото място на света, където искам да бъда, единственото място, където се чувствам в безопасност — в топлото легло на Томас Сиймор.

* * *

По някое време преди зазоряване той ми налива вино от една гарафа на бюфета и ми предлага сушени сливи и малки сладкиши. Вземам чаша вино и гриза един сладкиш, улавяйки трохите в шепата си.

— Той ми предложи брак — казвам кратко.

За миг Томас засланя очите си с ръка, сякаш не може да понесе да ме вижда, седнала в леглото му, със спускаща се по раменете ми

коса, увила чаршафите му около гърдите си, с шия, ожулена до червено от настоящите му целувки, с леко подпухнала уста.

— Бог да ни е на помощ. О, дано Бог ни спести това.

— Не можех да повярвам.

— С брат ти ли е говорил? С чичо ти?

— Не, с мен, вчера.

— Казала ли си на някой друг?

Поклащам глава:

— Още не. Не исках да казвам на никого, преди да кажа на теб.

— В такъв случай какво ще правиш?

— Какво мога да направя? Ще се подчиня — казвам унило.

— Не можеш — казва той с внезапно нетърпение. Протяга ръка към мен и сграбчва ръцете ми, разтрошавайки сладкиша. Коленичи на леглото и целува върховете на пръстите ми, както направи, когато за пръв път ми каза, че ме обича, че иска да бъде моят любим, че иска да бъде мой съпруг, че никой не бива никога да ни раздели, че съм единствената жена, която някога е желал — през целия си живот! — в един дълъг живот, изпълнен с любовници и блудници, и слугини, и толкова много момичета, че дори не може да си ги спомни. — Катрин, кълна се, че не можеш. Не мога да го понеса. Няма да го допусна.

— Не виждам как да откажа.

— Какво каза?

— Че ми трябва време. Че трябва да се помоля и да помисля.

Той полага ръката ми върху плоския си корем. Мога да почувствам топлата влага на потта и мекотата на тъмните косми, стената от твърди мускули под здравата кожа.

— Това ли правеше тази вечер? Молеше се?

— Прекланях се — прошепвам.

Той се навежда и ме целува по темето.

— Еретичка. Ами ако му кажеш, че вече си дала дума? Че вече си тайно омъжена?

— За теб? — питам направо.

Томас приема предизвикателството, защото е безразсъден храбрец; втурва се към всеки риск, към всяка опасност, сякаш е игра на майския празник, сякаш е истински жив единствено когато само един меч го дели от смъртта.

— Да, за мен — казва дръзко. — Разбира се, за мен. Разбира се, че трябва да се оженим. Можем да кажем, че вече сме женени!

Искала съм да го чуя как казва това, но сега не смея.

— Не мога да му се възпротивя — гласът ми пресеква при мисълта да напусна Томас. Усещам горещи сълзи по бузите си. Повдигам чаршафа и попивам лице. — О, Бог да ми е на помощ, дори няма да мога да те виждам!

Той изглежда ужасен. Отпуска се на пети, възетата на леглото изскърцват под тежестта му.

— Това не може да се случва. Ти едва-що получи свободата си — били сме заедно не повече от половин дузина пъти — канех се да му поискам разрешение да се ожения за теб! Изчаквах единствено от уважение към вдовството ти!

— Трябваше да разчета знаците. Той ми изпрати онези прекрасни ръкави, настоя да прекъсна траура си и да дойда в двора. Вечно идва да ме търси в покоите на лейди Мери, и винаги ме наблюдава.

— Мислех, че само флиртува. Не си единствената. И ти, и Катрин Брандън, и Мери Хауард... Никога не съм мислил, че е сериозен.

— Той облагодетелства брат ми далеч повече от заслуженото. Бог е свидетел, че Уилям не беше назначен за управител на границата между Англия и Шотландия заради способностите си.

— Той е достатъчно стар да ти бъде баща!

Усмиввам се горчиво.

— Кой мъж отхвърля по-млада съпруга? Знаеш ли, мисля, че ме е имал предвид още преди смъртта на съпруга ми, Бог да даде покой на душата му.

— Знаех си! — той стоварва длан върху резбованата колона на леглото. — Знаех си! Виждам как очите му те следват из стаята. Виждам как ти изпраща по някое малко блюдо от едно ястие или парченце от друго на вечеря, и облизва лъжицата си с големия си тлъст език, когато го вкусиш. Не мога да понеса мисълта за теб в леглото му и как старите му ръце те опипват.

Напрягам гърлото си и преглъщам страха си.

— Знам. Знам. Брактът ще бъде далеч по-ужасен от ухажването, а ухажването е като пиеса с неподходящи актьори, за която не си знам репликите. Толкова се страхувам. Мили Боже, Томас, не мога да ти

описа колко много се страхувам. Последната кралица... — гласът ми изневерява; не мога да изрека името ѝ. Катрин Хауард загина, обезглавена заради прелюбодеяние, само преди година.

— Не се страхувай от това — успокоява ме Томас. — Ти не беше тук, не знаеш каква беше. Кити Хауард сама стана причина за провала си. Той никога не би ѝ сторил зло, освен по нейна вина. Тя беше завършена блудница.

— А каква мислиш, че би нарекъл мен, ако ме види така?

Настъпва мрачно мълчание. Той гледа ръцете ми, склучени около коленете. Започнала съм да треперя. Той слага ръце на раменете ми, и усеща как се разтърсвам от тръпки. Изглежда ужасен, като че ли току-що сме чули смъртните си присъди.

— Не трябва никога да те заподозре в това — казва той, сочейки към топлия огън, осветената от свещи стая, измачканите чаршафи, опияняващият, издайнически мирис на любенето. — Ако някога те попита — отречи го. Кълна се, че аз винаги ще го отричам. Той не трябва никога да чува дори шушукане за това. Кълна се, че никога няма да чуе нито дума от мен. Трябва да се споразумеем. Никога няма да говорим за това помежду си. Нито с когото и да било. Никога няма да му дадем повод да заподозре, и ще се закълнем да пазим това в тайна.

— Кълна се. Дори да ме разпъват на дибата, пак няма да те предам.

Усмивката му е топла.

— Не разпъват на дибата дребни аристократи — казва той, и ме взема в обятията си, с дълбока, сладка нежност. Полага ме на леглото, загръща ме с кожената завивка, и се изтяга до мен, навеждайки се над мен, с глава, облежната на ръката, за да може да ме вижда. Прокарва ръка от мократа ми буза надолу по шията, по извивката на гърдите ми, на корема, на хълбоците ми, сякаш заучава формата на тялото ми, сякаш иска да разчете кожата ми с пръсти: абзаците, пунктуацията, и да я запомни завинаги. После заравя лице във врата ми и вдишва аромата на косата ми.

— Това е сбогуване, нали? — казва, притиснал устни към топлатата ми кожа. — Вече си решила, ти, упорита малка севернячке. Взела си решение, съвсем сама, и дойде да се сбогуваш с мен.

Разбира се, че е сбогуване.

— Мисля, че ще умра, ако ме напуснеш — предупреждава ме той.

— Със сигурност и двамата ще умрем, ако не го направя — казвам сухо.

— Винаги пряма, Кат.

— Не искам да те лъжа тази вечер. Ще прекарам остатъка от живота си, изричайки лъжи.

Той се вглежда внимателно в лицето ми.

— Прекрасна си, когато плачеш — отбелязва. — Особено когато плачеш.

Опирам ръце на гърдите му. Усещам извивката на мускулите му и тъмните му косми под дланите си. На едното си рамо има стар белег от рана от меч. Докосвам го леко, мислейки си, че трябва да запомня това, трябва да запомня всеки миг от това.

— Никога не допускай да те види да плачеш — казва той. — Ще му хареса.

Проследявам очертанието на ключицата му, картографирам мускулите на рамото му. Топлата му кожа под ръцете ми и уханието от любенето ни отвлича вниманието ми от тъгата.

— Трябва да си тръгна преди зазоряване — казвам, хвърляйки поглед към прозореца със затворени капаци. — Нямаме много време.

Той знае точно какво си мисля.

— Така ли искаш да се сбогуваме? — Леко притиска бедрото си между моите, така че твърдите мускули се опират в гънките от мека плът и насладата се надига бавно из тялото ми като руменина. — Така?

— Провинциални нрави — прошепвам, за да го разсмея.

Той претъркулва двама ни, така че сега е по гръб, а аз лежа изтегната по протежение на топлото му стройно тяло, върху него, така че ръководя този последен любовен акт. Протягам се и усещам как потръпва от страст, възсядам го, с ръце, опрени в гърдите му, за да мога да гледам в тъмните му очи, докато внимателно се отпускам надолу до онзи омайващ миг, когато той ще влезе в мен, а после се поколебавам и той изрича умолително: „Катрин“. Едва тогава се отпускам нататък. Той се задъхва и затваря очи, разпервайки ръце настрани, сякаш е разпънат като на кръст върху удоволствието. Започвам да се движа, отначало бавно, мисля за неговото удоволствие, искам да накарам това да продължи дълго, но после усещам топлината,

която се надига в мен, и как прекрасното познато нетърпение се усилва, докато вече не мога да се колебая или да спра, а трябва да продължа, без да мисля за абсолютно нищо, докато го призовавам с наслада, викам радостно името му, а накрая плача и плача от страст, от любов, и заради ужасната загуба, която ще дойде заедно с утрото.

* * *

В параклиса за утринната молитва коленича до сестра си, Нан; заобиколени сме от дамите на дъщерята на краля, лейди Мери. Самата лейди Мери, молеща се безмълвно пред собствения си богато украсен молитвен стол, е далече и не може да ни чуе.

— Нан, имам да ти казвам нещо — промърморвам.

— Да не би кралят да е говорил с теб? — е всичко, което казва.

— Да.

Тя ахва леко, а после покрива ръката ми със своята и я стиска. Очите ѝ се затварят в молитва. Коленичили сме една до друга, точно както правехме, когато бяхме малки момичета у дома, в Кеңдал в Уестморланд, и майка ни четеше молитвите на латински, а ние изричахме забързано отговорите. Когато дългата служба приключва, лейди Мери се изправя на крака, и ние излизаме след нея от параклиса.

Чудесен пролетен ден е. Ако си бях у дома, в такъв ден щеше да започва оранта, а крясъкът на дъждосвирците щеше да отеква силно като подсвиркването на орача.

— Да се разходим в градината преди закуска — предлага лейди Мери, и ние тръгваме след нея, надолу по стълбите към уединената градина и покрай кралските телохранители, които вдигат оръжията си за почест, а после се отдръпват. Сестра ми, Нан, израсла в двора, съзира подходящата възможност да ме хване под ръка и да се промъкне с мен зад гърбовете на дамите, които вървят с господарката ни. Дискретно се отклоняваме към друга пътека и когато оставаме сами и не могат да ни подслушат, тя се обръща да ме погледне. Бледото ѝ, напрегнато лице е като моето: кестенява коса, прибрана назад под шапчица, сиви очи като моите, и — точно сега — бузите ѝ са поруменели от вълнение.

— Бог да те благослови, сестро. Бог да благослови всички ни. Това е велик ден за рода Пар. Ти какво каза?

— Помолих за време да осъзная радостта си.

— С колко време мислиш, че разполагаш?

— Седмици?

— Той винаги е нетърпелив — предупреждава ме тя.

— Знам.

— По-добре приеми веднага.

Свивам рамене:

— Ще приема. Знам, че трябва да се омъжа за него. Знам, че не съществува избор.

— Като негова съпруга ще бъдеш кралица на Англия; ще разполагаш с огромно състояние! — възкликва радостно тя. — Всички ще получим състояния.

— Да — най-хубавата юница на семейството отново се продава. За трети път.

— О, Кат! Това не е просто някакъв обикновен уреден брак; а най-големият шанс, който ще имаш в живота си! Това е най-изгодният брак в Англия, вероятно в света!

— Стига да продължи.

Тя поглежда зад гърба си, после преплита ръка с моята, за да можем да вървим, допрели глави, и да разговаряме шепнешком.

— Разтревожена си и се боиш; но може и да не продължи чак толкова дълго. Той е много болен. Много е стар. И тогава ще имаш титла и наследство, но не и съпруг.

Съпругът, когото току-що погребях, беше на четирийсет и девет години; кралят е на петдесет и една, стар човек, но би могъл да изкара до шейсет. Той разполага с най-добрите лекари и най-добрите аптекари, и се пази от болести, сякаш е крехко, скъпоценно бебе. Изпраща армиите си да воюват без него, отказа се от турнирите още преди години. Погребал е четири съпруги — защо не и още една?

— Може да го надживея — допускам, притиснала уста до ухото й. — Но колко време изкара Катрин Хауард?

При това сравнение Нан поклаща глава:

— Тази блудница? Тя му изневери, и беше достатъчно глупава, за да я хванат. Ти няма да направиш това.

— Няма значение — казвам, внезапно уморена от тези пресмятания. — Защото така или иначе нямам избор. Това е колелото на съдбата.

— Не говори така; това е Божията воля — казва тя с внезапно въодушевление. — Помисли си какво можеш да направиш като кралица на Англия. Помисли какво би могла да направиш за нас!

Сестра ми е пламенна застъпница за реформирането на Църквата в Англия от състоянието, в което се намира сега — папство без папа — и обръщането ѝ към истинно вероизповедание, основано на Библията. Подобно на мнозина в страната — кой знае колко много? — тя иска кралските реформи в църквата да се разпростират все повече и повече, докато се освободим от всяко суеверие.

— О, Нан, знаеш, че нямам особено твърди убеждения... пък и защо той би ме слушал?

— Защото отначало винаги слуша съпругите си. А ние имаме нужда някой да се застъпи за нас. Дворът е ужасен от епископ Гардинър, той подложи на разпит дори хората от домакинството на лейди Мери. Наложил се да скрия собствените си книги. Имаме нужда от кралица, която ще защити реформаторите.

— Не и аз — заявявам категорично. — Не проявявам интерес и няма да се преструвам, че изпитвам такъв. Бях излекувана от вярата си, когато папистите заплашиха да изгорят до основи замъка ми.

— Да, те са такива. Хвърляха горещи въглени върху ковчега на Ричард Чампиън, за да покажат, че според тях е трябвало да бъде изгорен. Държат хората в невежество и страх. Затова мислим, че е редно Библията да бъде на английски, редно е всички да я разбират сами и да не бъдат заблуждавани от свещениците.

— О, всички сте един от друг по-лоши — казвам грубо. — Не знам нищо за новото учение — в Ричмъндшър до мен не стигаха много книги, и нямах никакво време да седя и да чета. Лорд Латимър не желаше да държи книги в къщата. Така че не разбирам за какво е целият този шум, и със сигурност нямам никакво влияние над краля.

— Но, Кат, точно в този момент в тъмницата на Уиндзор са затворени четирима мъже, обвинени в ерес, само защото искали да четат Библията на английски. Трябва да ги спасиш.

— Не и ако са еретици; тогава няма да го направя! Ако са еретици, ще трябва да изгорят. Такъв е законът. Коя съм аз да казвам,

че е погрешен?

— Но ще се научиш — упорства Нан. — Разбира се, че си се откъснала от цялото ново мислене, когато беше омъжена за стария Латимър и жива погребана на Север, но когато чуеш лондонските свещеници и се вслушаш в книжовниците, които обясняват Библията на английски, ще разбереш защо мисля по този начин. На света няма нищо по-важно от това да доближим Словото Божие до хората и да отблъснем властта на старата църква.

— Наистина мисля, че на всички трябва да е позволено да четат Библията на английски — признавам.

— Засега това е всичко, което трябва да вярваш. Останалото следва. Ще видиш. А аз ще съм с теб — казва тя. — Винаги. Където идеш ти, там ще дойда и аз.^[1] Бог да ме благослови, ще бъда сестра на кралицата на Англия!

Забравям сериозността на положението си и се засмивам:

— Ще се накокошиниш като врабец! А колко само щеше да е доволна майка ни! Можеш ли да си представиш?

Нан се размива на глас и затиска устата си с ръка.

— Боже! Боже! Можеш ли да си представиш? След като омъжи теб набързо, а мен караше да работя толкова усърдно, и то все заради брат ни Уилям? След като ни учеше, че той трябва да е на първо място, а ние трябва да служим на семейството и никога да не помисляме за себе си? След като цял живот ни обясняваше, че единственият, който има значение, е Уилям, а единствената страна на света е Англия, и единственото и най-важно място е дворът, а единственият крал е Хенри?

— И наследствената реликва! — изсмивам се високо. — Скъпоценната наследствена реликва, която ми остави! Най-голямото й съкровище беше портретът на краля, който притежаваше.

— О, тя го обожаваше. За нея той винаги е бил най-красивият принц в християнския свят.

— Би казала, че ми се оказва чест да се омъжа за онова, което е останало от него.

— Е, наистина е така — изтъква Нан. — Той ще те направи най-богатата жена в Англия; никой няма да има такава власт като теб. Ще можеш да правиш каквото ти е угодно, това ще ти хареса. Всички —

дори съпругата на Едуард Сиймор — ще трябва да ти се кланят. Ще ми достави наслада да видя това, тази жена е непоносима.

При споменаването на брата на Томас усмивката ми се стопява.

— Знаеш ли, мислех си Томас Сиймор да е следващият ми съпруг.

— Но не си казала нищо направо на него? Никога не си го споменавала пред никого? Не си говорила с него?

Ясно като на портрет мога да видя Томас гол в светлината на свещите, многозначителната му усмивка, ръката ми върху топлия му корем, проследяваща ивицата тъмни косми надолу. Мога да усетя мириса му, докато коленича пред него и опирам чело в корема му, докато устните ми се разтварят.

— Не съм казала нищо, не съм правила нищо.

— Той не знае, че си го имала предвид? — настоява Нан. — Обмисляла си такъв брак за благо на семейството, а не от страст, нали, Кат?

Представям си го, легнал на леглото, извивайки гръб, за да навлезе с тласък в мен, разперените му ръце, тъмните ресници върху загорелите му бузи, докато очите му се притварят от страст.

— Няма представа. Мислех единствено, че състоянието и семейството му ще са подходящи за нас.

Тя кимва:

— Той щеше да е много добра партия. Те са високопоставено семейство. Но не трябва да го споменаваме никога повече. Никой да не може да каже някога, че си мислила за него.

— Не съм мислила. Щеше да ми се наложи да се омъжа за някой, от когото семейството щеше да има полза; все едно дали за него или за някой друг.

— Трябва да приемеш, че той все едно е мъртъв за теб — настоява тя.

— Отказала съм се от всякакви мисли за него. Никога дори не съм говорила с него, никога не съм молила брат ни да говори с него. Никога не съм го споменавала на когото и да било, дори не и на чичо ни. Вече съм го забравила.

— Това е важно, Кат.

— Не съм глупачка.

Тя кимва:

— Няма да говорим за него никога повече.

— Никога.

* * *

Същата нощ сънувам Трифин. Сънувам, че аз съм светицата^[2], омъжена против волята си за врага на баща ми, и се изкачвам по затъмнено стълбище в замъка му. От стаята в горния край на стълбите се носи зловоние. То засяда дълбоко в гърлото ми и ме кара да кашлям, докато се катеря нагоре, с една ръка, опряна на влажната, извита каменна стена, и със свещ в другата; светлината се полюшва и потрепва от болестния полъх, който появява надолу от стаята. Това е вонята на смърт, изпод заключената врата се процежда мирисът на нещо мъртво и гниещо, а аз трябва да вляза през вратата и да се изправя пред най-големия си страх, защото аз съм Трифин, омъжена против волята си за врага на баща ми, и се изкачвам по затъмнено стълбище в замъка му. От стаята в горния край на стълбите се носи зловоние. То засяда дълбоко в гърлото ми и ме кара да кашлям, докато се катеря нагоре, с една ръка, опряна на влажната, извита каменна стена, и със свещ в другата; светлината се полюшва и потрепва от болестния полъх, който появява надолу от стаята. Това е вонята на смърт, изпод заключената врата се процежда мирисът на нещо мъртво и гниещо, а аз трябва да вляза през вратата и да се изправя пред най-големия си страх, защото аз съм Трифин, омъжена против волята си за врага на баща ми, и се изкачвам по затъмнено стълбище в замъка му... И така сънят се повтаря, отново и отново, докато се изкачвам нагоре и нагоре по стълбата, която се превръща в друга стълба, а тя — в трета, нагоре и нагоре, докато светлината на свещта блещука по тъмната стена, а вонята от заключената стая става все по-силна и по-силна, докато накрая започвам да се давя толкова силно, че леглото се разтърсва и Мери-Клеър, друга придворна дама, която споделя леглото с мен, ме събужда и казва: „За Бога, Катрин, сънуваше, кашляше и плачеше на глас! Какво ти е?“

Казвам:

— Нищо, Бог да ми е на помощ, така се изплаших! Сънувах сън, лош сън.

* * *

Кралят идва в покоите на лейди Мери всеки ден, облягайки се тежко на ръката на един от приятелите си, и се опитва да скрие, че болният му крак се разлага под него. Неговият шурей, Едуард Сиймор, го поддържа, говори любезно, чаровен като всеки Сиймор. Често Томас Хауард, старият херцог на Норфолк, го държи под другата ръка, с лице, сковано в усмивка на предпазлив придворен, а широколикият, широкоплещест Стивън Гардинър, епископът на Уинчестър, върви плътно след тях, готов бързо да излезе напред и да се намеси. Всички до един се смеят високо на шегите на краля и възхваляват проницателността на изказванията му; никой никога не му противоречи. Съмнявам се, че някой е спорил с него от Ан Болейн насам.

— Отново Гардинър — отбелязва Нан, а Катрин Брандън се накланя към нея и започва да шепне настойчиво. Виждам как Нан пребледнява, докато Катрин кима с красивата си глава.

— Какво става? — питам я. — Защо Стивън Гардинър да не бива да посещава краля?

— Папистите се надяват да устроят капан на Томас Кранмър, най-прекрасният, най-отдаден на християнството архиепископ, който дворът е имал — прошепва забързано Нан. — Съпругът на Катрин й е казал, че днес възнамеряват да обвинят Кранмър в ерес, днес следобед. Смятат, че имат достатъчно доказателства, за да го изпратят на кладата.

Толкова съм потресена, че едва мога да отговоря.

— Не може да убиеш епископ! — възкликвам.

— Можеш — казва Катрин остро. — Този крал вече уби един: епископ Фишър.

— Това беше преди години! Какво е направил Томас Кранмър?

— Нарушил е изложените от краля Шест тезиса на Вярата — обяснява Катрин Брандън забързано. — Кралят назова шест неща, които всеки християнин трябва да вярва, иначе го очаква обвинение в ерес.

— Но как може да ги наруши? Той не може да е против учението на църквата; той е архиепископът; той е самата църква!

Кралят идва към нас.

— Помоли за помилването на архиепископа! — подтиква ме Нан.
— Спаси го, Кат.

— Как бих могла? — питам настойчиво, а после млъквам рязко и се усмихвам, когато кралят тръгва с куцукане към мен, едва кимвайки на дъщеря си.

Улавям критичния поглед на лейди Мери; но дори да смята, че поведението ми е неподходящо за една трийсетгодишна вдовица, не може да каже нищо. Лейди Мери е само с три години по-млада от мен, но се е научила на предпазливост през едно жестоко и мъчително детство. Видяла е как приятелите ѝ, възпитателят ѝ, дори гувернантката ѝ, всички, които ѝ служат, изчезват в Тауър, а оттам отиват на ешафода. Предупредиха я, че баща ѝ е готов да нареди да я обезглавят заради упоритата ѝ вяра. Понякога, когато се моли мълчаливо, очите ѝ се пълнят със сълзи, и си мисля, че се е поболяла от скръб по онези, които е изгубила и не е могла да спаси. Представям си, че всеки ден се събужда, измъчвана от вина, знаейки, че се е отрекла от вярата си, за да спаси живота си, а приятелите ѝ не са.

Сега тя се изправя, докато кралят се отпуска в стола си, поставен до моя, и сяда едва когато той махва с ръка. Не проговаря, докато той не се обърне към нея, а остава безмълвна, с покорно сведена глава. Никога няма да възроптае, че той флиртува с придворните ѝ дами. Ще преглъща скръбта си, докато тя я отрови.

Кралят дава знак, че всички може да седнем, накланя се към мен, и с интимен шепот ме пита какво чета. Веднага му показвам титулната страница. Това е книга с френски приказки, нищо, което би могло да е забранено.

— Четете френски?

— И го говоря. Не толкова гладко като ваше величество, разбира се.

— Четете ли на други езици?

— Малко латински, и възнамерявам да уча още сега, когато имам повече време — казвам. — Сега, когато живея в двор, пълен с начетени хора.

Той се усмихва.

— Цял живот съм учил; боя се, че никога няма да ме настигнете, но е добре да научите достатъчно, за да ми четете.

— Поезията на ваше величество на английски е равна на която и да е, писана на латински — казва един от придворните въодушевено.

— Всяка поезия е по-добра на латински — възразява му Стивън Гардинър. — Английският е езикът на пазара. Латинският е езикът на Библията.

Хенри се усмихва и махва с тлъстата си ръка: големите пръстени заискриват, докато отхвърля довода.

— Ще напиша стихотворение за вас на латински, а вие ще го преведете — обещава ми. — Можете да отсъдите кой език е най-добър в думите на любов. Умът на една жена може да бъде най-голямото ѝ украшение. Вие ще ми покажете както красотата на лицето си, така и красотата на интелекта си.

Малките му очи се спускат бавно надолу от лицето ми към деколтето на роклята ми и се спират върху извивките на гърдите ми, притиснати към впития, стегнат корсет. Облизва присвитите си устни и пита херцога на Норфолк:

— Не е ли тя най-прекрасната жена в двора?

Старият човек се усмихва тънко, тъмните му очи ме преценяват, сякаш съм парче тлъсто месо.

— Тя наистина е най-прекрасният от множество разцъфнали цветове — казва той и се оглежда наоколо за дъщеря си, Мери.

Срещам настойчивия поглед на Нан и отбелязвам:

— Изглеждате малко уморен. Има ли нещо, което тревожи ваше величество?

Той поклаща глава, докато херцогът на Норфолк се привежда напред, за да чува по-добре.

— Нищо, което трябва да безпокои вас — кралят хваща ръката ми и ме притегля малко по-близо. — Вие сте добра християнка, нали, скъпа?

— Разбира се — казвам.

— Четете Библията, молите се на светците, и така нататък?

— Да, ваше величество, всеки ден.

— Тогава знаете, че дадох Библията на английски на моя народ, и че съм глава на църквата в Англия?

— Разбира се, ваше величество. Самата аз положих клетвата. Повиках всичките си слуги в замъка Снейп, до един, и ги накарах да се

закълнат, че вие сте глава на църквата, а папата е просто епископът на Рим, и няма власт в Англия.

— Има някои, които биха искали английската църква да приеме лутеранството, да промени всичко. А има и такива, които мислят точно обратното и желаят да върнат всичко обратно към предишната вяра, да възстановят властта на папата. Вие какво мислите?

Напълно сигурна съм, че и в двата случая не искам да изказвам мнение.

— Мисля, че би трябвало да бъде напътствана от ваше величество.

Той се размива високо и затова всички трябва да се разсмеят с него. Пощипва ме под брадичката и казва:

— Много сте права. Като поданица и като любима. Знаете ли, смятам да публикувам мненията си по този въпрос, и да нарека това „Книгата на краля“, за да могат хората да узнаят какво мисля. Ще им кажа. Смятам да намеря среден път между Стивън Гардинър тук — който би искал всички ритуали и правомощията на църквата да бъдат възстановени отново — и моя приятел Томас Кранмър — който *не* е тук, — който би искал тя отново да бъде сведена единствено до Библията. Кранмър смята, че не бива да има никакви манастири, нито абатства, нито параклиси, в които да се четат молитви за душите на мъртвите, нито дори свещеници — само проповедници и Словото Божие.

— Но защо приятелят ви Томас Кранмър не е тук? — питам нервно. Едно е да обещаеш да спасиш някого, но съвсем друго — да се заемеш да го направиш. Не знам как се очаква да подтикна краля да прояви милост.

Малките очи на Хенри проблясват.

— Предполагам, че със страх очаква да научи дали ще бъде обвинен в ерес и държавна измяна — той се изкискава. — Предполагам, че се ослушва за тропота на войниците, които идват да го отведат в Тауър.

— Но нали е ваш приятел?

— Тогава ужасът му ще бъде смекчен от надежда за милост.

— Но ваше величество е толкова милостив — нали ще му простите? — подсказвам.

Гардинър пристъпва напред и леко вдига ръка, сякаш иска да ме накара да замълча.

— Работа на Бог е да прощава — заявява кралят. — Моята е да въздавам правосъдие.

* * *

Хенри не ми дава една седмица да осъзная огромната си радост. Разговаря с мен само два дни по-късно, в неделя следобед, след посещенията в параклиса. Изненадана съм, че съчетава набожността с работата, но тъй като неговата воля е Божията воля, неделният ден може да бъде едновременно и свещен, и удовлетворяващ. Придворните се точат в процесия от параклиса към голямата зала за вечеря, а ярката слънчева светлина нахлува в големите прозорци, когато кралят кара всички да спрат и кимва, за да ме повика от средата на групата дами и да ми даде знак да застана начело. Кадифената му шапчица е смъкната ниско над оредяващата му коса, а поклащащите се перли, с които е обшита, сякаш ми намигат. Усмивва се, като че ли се радва, но очите му са безизразни като скъпоценните му камъни.

Поема ръката ми за поздрав и я пхва под лакътя на собствената си тежка ръка.

— Имате ли готов отговор за мен, лейди Латимър?

— Да — казвам аз. Сега, когато вече няма как да се измъкна, откривам, че гласът ми е ясен, а ръката ми, притисната силно между издутината на огромния му корем и дебелината подплата на ръкава му, не трепери. Не съм момиче, което се страхува от неизвестното, аз съм жена; мога да се изправя пред страха, мога да вървя към него. — Помолих се за напътствия, и имам отговор — хвърлям поглед наоколо. — Да го изрека ли тук и сега?

Той кимва; не притежава чувство за лично пространство. Това е човек, който не остава сам нито за миг. Дори когато се напъва, измъчван от запек, на столчето в нужника, до него стоят мъже, готови да му подадат лен, за да се избърше, вода да се измие, ръка, за да я стисне, когато болката му идва в повече. Спи с паж в долния край на леглото; облекчава се до фаворитите си; когато повръща от преяждане, някой му държи легена. Разбира се, че не изпитва колебание да говори

за женитбата си, докато всички се опитват да чуят — не рискува да бъде унижен: знае, че никой не може да му откаже.

— Знам, че съм благословена, избрана сред всички други жени — правя много нисък реверанс. — За мен ще е огромна чест да бъда ваша съпруга.

Той улавя ръката ми и я поднася към устните си. Никога не е имал никакви съмнения, но е доволен да ме чуе как описвам себе си като благословена.

— Ще седите до мен на вечеря — обещава. — А херолдът ще оповести новината.

Той тръгва, стиснал дланта ми под ръката си, и така въвеждаме всички през двойните врати в голямата зала. Лейди Мери върви от другата му страна. Не мога да я видя зад широката му гръд, а тя не се опитва да надзърне към мен. Представям си лицето ѝ, застинало и безизразно, и знам, че сигурно изглеждам по същия начин. Сигурно изглеждаме като две бледи сестри, въведени на вечеря от огромен баща.

Виждам високата маса с трона и с по един стол от двете му страни: сигурно началникът на слугите, които поднасят храната, е поръчал да поставят столовете. Дори той е знаел, че кралят ще настоява да чуе отговора ми, докато влизаме на вечеря, и че ще трябва да кажа „да“.

Тримата се изкачваме на подиума и заемаме местата си. Пищният балдахин от златен брокат покрива трона на краля, но спира точно преди стола ми. Едва когато стана кралица, ще се храня под балдахин от златен брокат. Поглеждам надолу из залата към стотиците хора, взиращи се в мен. Те се побутват и сочат, когато осъзнават, че аз ще бъда новата им кралица, фанфарите изсвирват пронизително и херолдът пристъпва напред.

Виждам старателно овладяното изражение на Едуард Сиймор, когато отбелязва появата на нова съпруга, която ще доведе собствени съветници, ново кралско семейство, нови кралски приятели, нови кралски служители. Сигурно се опитва да прецени доколко застрашавам положението му като шурей на краля, брат на кралицата, която почина трагично при раждане. Не виждам брат му, Томас, и не поглеждам да видя дали е тук и ме наблюдава. Взирам се неவிждащо надолу из дългата зала и се надявам той да вечеря някъде другаде тази

вечер. Не го търся с поглед. Не трябва да го търся никога повече, докато съм жива.

* * *

Моля се за напътствия, за сбъдването на Божията воля, не на моята; моля се собствените ми упорити желания да се подчинят на Неговата цел, а не на моята. Не знам къде може да се открие Бог — в старата църква на ритуалите и изображенията на светците, чудесата и поклоненията, или в новите ритуали с молитви на английски и четене на Библията, но трябва да Го намеря. Трябва да Го намеря, за да потуша страстта си, да обуздая собствените си стремежи. Ако се налага да застана пред олтара Му и чрез обетите си да се обрека на още един брак без любов, Той трябва да ме подкрепи. Не мога — зная, че не мога — да се омъжа за краля без Божията помощ. Не мога да се откажа от Томас, освен ако не вярвам, че го правя за велика кауза. Не мога да се откажа от първата си любов, от единствената си любов, от нежната си, изпълнена с копнеж, пламенна любов към него, към този неповторим, неустоим мъж, освен ако Божията любов не ме залее на нейно място.

Моля се като послушница, пламенно. Моля се, коленичила до архиепископ Кранмър, който се е върнал в двора, без срещу него да бъде изречена дори една дума, почти сякаш едно обвинение в ерес е просто стъпка в танц, напред, после назад, и после завъртане. Неразбираемо е за мен, но изглежда, че кралят е подлъгал членовете на съвета си да повдигнат обвинение срещу архиепископа, а после се е обърнал против тях и е наредил на архиепископа да разследва хората, повдигнали обвиненията. Така че сега приближените на Стивън Гардинър тръпнат от страх, а Томас Кранмър се завръща уверено в двора, сигурен в благоволението на краля, и коленичи до мен, с извърнато нагоре старо, набраздено от бръчки лице, докато аз се моля безмълвно, опитвайки се да прекова страстта си към Томас в любов към Бог. Но дори сега — каквато съм глупачка — дори насред най-пламенната молитва, вдигнала очи към разпятieto, това, което виждам, е смуглото лице на Томас: със затворени очи, достигнал кулминацията

на екзалтираното си състояние. Принудена съм да стисна здраво очи и да се помоля още малко.

Моля се, коленичила до лейди Мери, която отбелязва издигането ми с нищо повече от тиха похвала към мен и сдържани поздравления към баща си. Имало е твърде много мащехи между мъченичеството на майка ѝ и моето пристигане, за да негодува, че се стремя да се издигна до мястото на Катерина Арагонска, твърде много, за да ме поздравя с надежда. Последната мащеха се задържа по-малко от две години, онази преди това — шест месеца. Бих могла да се закълна, че докато коленичи до мен в безмълвна молитва, лейди Мери тайно си мисли, че ще ми трябва Божията помощ, за да се издигна до положението на майка ѝ, и Божията помощ, за да се задържа там. Начинът, по който свежда глава и се кръсти в края на молитвите си и ми хвърля кратък, съжалителен поглед, ми подсказва, че според нея Божията помощ няма да е достатъчна. Гледа ме така, сякаш съм жена, която върви в тъмнината, светейки си само с една малка свещ на фона на влажните сенки — а после свива леко рамене и се извъръща.

Моля се като монахиня, постоянно, в определените часове, всеки час, коленичила измъчено в спалнята си, безмълвно в параклиса, или дори, в отчаянието си, когато остана сама за миг. В тъмните часове преди ранната лятна зора, трескава и безсънна, си мисля, че съм победила страстта си към Томас, но когато се събуждам сутринта, копнея болезнено за докосването му. Никога не се моля да дойде за мен. Знам, че не може. Знам, че не трябва. Но все пак всеки път, щом вратата на параклиса се отваря зад мен, сърцето ми подскача от вълнение, защото си мисля, че е той. Почти мога да го видя, застанал на светлия праг, почти мога да го чуя как казва: „Ела, Катрин, тръгни с мен!“ В такива моменти усуквам в ръце зърната на броеницата си и се моля Бог да ми изпрати някаква злополука, някаква ужасна катастрофа, за да отмени сватбения ми ден.

— Но какво би могло да бъде това, освен смъртта на краля? — пита настойчиво Нан.

Поглеждам я безизразно.

— Държавна измяна е да се мисли за това — припомня ми тя с нисък глас на фона на монотонните литургични песнопения откъм местата на хористите. — Държавна измяна е и да се споменава. Не можеш да се молиш за смъртта му, Катрин. Той те помоли да станеш

негова съпруга и ти се съгласи. Предателско е от твоя страна както като поданица, така и като съпруга.

Навеждам глава, за да се защита от укора ѝ, но тя е права. Сигурно е грях да се молиш за смъртта на друг човек, дори за тази на най-лошия си враг. Една армия, влизаща в битка, трябва да се моли за възможно най-малко смърт, дори докато войниците се подготвят да изпълнят дълга си. Подобно на тях, аз трябва да се подготвя да изпълня дълга си, излагайки се на риск. А освен това той не е най-лошият ми враг. Той е постоянно мил и снизходителен, казва ми, че е влюбен в мен, че ще бъде всичко за него. Той е моят крал, най-великият крал, когото Англия е имала някога. Някога, когато бях момиче, го сънувах, а майка ми разказваше за красивия млад крал и конете му и дрехите му от златен бродат, и дързостта му. Не мога да си пожелая да се разболея. Би трябвало да се моля за здравето му, за щастието му, да се моля да има дълъг живот. Би трябвало да се моля за много години брачен живот с него, би трябвало да се моля да мога да го направя щастлив.

— Изглеждаш ужасно — казва Нан без заобикалки. — Не можеш ли да спиш?

— Не — през цялата нощ съм ставала да се моля да бъде пощадена.

— Трябва да спиш — заявява тя. — И да се храниш. Ти си най-красивата жена в двора, никоя дори не се доближава до теб по красота. Мери Хауард и Катрин Брандън са нищо в сравнение с теб. Бог те е дарил с огромна красота; не пропилявай този дар. И не си мисли, че ако изгубиш красивата си външност, той ще те изостави. Щом реши нещо, той никога не променя решението си, дори когато половин Англия е против него... — тя млъква рязко и се поправя с лек смях: — Освен ако, разбира се, внезапно не реши да го стори, тогава всичко се преобръща надолу с главата и той е твърдо решен да действа по обратния начин, и никой не може да го убеди в нещо друго.

— Но кога променя решението си? — питам я аз. — Защо?

— В миг — казва тя. — За толкова време, колкото е нужно за един удар на сърцето. Но никога не можеш да предвидиш момента.

Поклащам глава.

— Но как изобщо някой успява да се справи? С един непостоянен крал? С един капризен крал?

— Някои не успяват — казва тя кратко.

— Щом не мога да се моля да бъда пощадена, за какво мога да се моля? — питам. — За примирение?

Тя поклаща глава.

— Говорих със съпруга си. Той ми каза, че според него си изпратена от Бог.

Изведнъж се изкикотвам. Съпругът на Нан, Уилям Хърбърт, никога преди не се е интересувал особено от мен. Важността ми в света явно наистина нараства, ако сега той осъзнава, че съм небесна пратеница.

Но Нан не се смее.

— Наистина смята така. Ти дойде точно в момента, в който имаме нужда от благочестива кралица. Ти ще спасиш краля от завръщането към Рим. Кралят се вслушва в старите духовници. Те го предупреждават, че страната не само настоява за реформиране, а и започва да подкрепя лутеранството, че ще стане напълно еретична. Опитват се да го сплашат, за да се обърне отново към Рим, и го настройват срещу собствения му народ. Изнасят Библията от църквите на Англия, за да не могат хората да четат сами Словото Божие. Сега арестуваха половин дузина мъже в Уиндзор, сред тях и хормайстора, и ще ги изгорят в мочурищата под замъка. И то само за това, че са искали да четат Библия на английски!

— Нан, не мога да ги спася! Не съм изпратена от Бог да ги спася.

— Трябва да спасиш реформираната църква, да спасиш краля и да спасиш всички ни. Смятаме, че можеш да вършиш богоугодна работа. Реформистите искат да съветваш краля в уединените му мигове. Само ти можеш да го направиш. Трябва да се покажеш достойна да се справиш с това, Кат. Бог ще те направлява.

— Лесно ти е да го кажеш. Нима съпругът ти не разбира, че не знам за какво говорят хората? Не знам кой на коя страна е? Не съм подходящият човек за това, защото не знам нищо за тези неща и те не ме интересуват много.

— Бог те е избрал. И е съвсем лесно да разбереш. Дворът е разделен на два лагера, всеки в тях е убеден, че е прав и направляван от Бога. От едната страна са онези, които биха искали да убедят краля да се помири с Рим и да възстанови манастирите, абатствата и всички ритуали на папистката църква. Това са епископ Стивън Гардинър и

мъжете, които работят с него: епископ Бонър, сър Ричард Рич, сър Томас Ризли, такива хора. Семейство Хауард са паписти и биха искали да възстановят папистката църква, ако могат, но винаги са готови да изпълнят повелята на краля, каквато и да е тя. После идваме ние, които бихме искали да видим как църквата продължава с реформите, да изоставим суеверието на римокатолическите ритуали, да четем Библията на английски, да се молим на английски, да провеждаме богослужения на английски, и никога повече да не вземаме дори петаче от някой беден човек, обещавайки изкупление на греха му, никога повече да не мамим някой клетник със статуя, която кърви по заповед, никога повече да не изпращаме някой беден човек на скъпо поклонение. Ние сме за истината в Божието Слово — нищо друго.

— Разбира се, ти смяташ, че си права — отбелязвам. — Винаги си мислела така. А кой се застъпва за вас?

— Никой. Това е проблемът. Има все повече и повече хора в страната, все повече и повече хора в двора, които мислят като нас. Почти цял Лондон. Но нямаме на своя страна нито една видна личност освен Томас Кранмър. Кралят не се вслушва в никой от нас. Затова трябва това да бъдеш ти.

— За да убедя краля да се придържа към реформираната църква?

— Само това. Нищо повече. Само да го убедиш да се придържа към реформите, които самият той започна. Брат ни Уилям също е сигурен в това. Това е най-великото дело, което може да бъде извършено, не само в Англия, но и в света. Това е огромен шанс за теб, Кат. Това е шансът ти да станеш велика жена, водач.

— Не го искам. Искам да бъда богата, спокойна, и да живея в безопасност. Като всяка жена с поне капка разум. Всичко останало е твърде много за мен. Не го разбирам.

— Твърде много е за теб, освен ако Бог не те подкрепи — казва тя. — Тогава ще възтържествуваш. Ще се моля за това. Всички се молим за това.

* * *

Кралят идва в покоите на лейди Мери и поздравява първо нея: така ще прави до сватбения ни ден, когато ще стана първата дама на

кралството и ще получи собствени покои. Тогава той ще поздравява първо мен, а тя и всяка жена в кралството ще ме следват. Когато се сещам за дамите, които гледаха отвисоко скромната Катрин Пар, а сега ще трябва да се кланят доземи на кралица Катрин, съм принудена да прикрия самодоволството си. Той се настанява между нас двете на един стол, който изскърцва под тежестта му, докато двама лакеи го спускат в него. Донасят му столче за крака, а един паж се навежда и внимателно повдига тежкия крак върху него. Кралят изтрива болезнената гримаса от лицето си и се обръща към мен с усмивка.

— Сър Томас Сиймор ни напусна. Отказа да остане дори за ден, дори за венчавката. Каква мислите, че е причината?

Повдигам вежди в спокойна изненада:

— Не зная, ваше величество. Къде е отишъл?

— Не знаете ли? Не сте ли чули?

— Не, ваше величество.

— Е, замина да изпълни повелята ми — казва той. — Той е мой шурей и е на служба при мен. Прави точно каквото му заповядам, каквото и да му заповядам. Той е мое куче и мой роб — избухва във внезапен хриплив смях, и Едуард Сиймор, другият кралски шурей, също се размива високо, сякаш не би възразил да го описват като куче и роб.

— Негово величество повери на брат ми важна мисия — казва ми Едуард. Изглежда доволен, но всички придворни са лъжци. — Брат ми, Томас, замина като посланик при Мери, кралицата-регент на Фландрия.

— Ще сключим съюз — казва кралят. — Срещу Франция. И този път той ще е нерушим, и този път ще разгромим Франция и ще извоюваме обратно нашите английски земи и още, а, Сиймор?

— Брат ми ще осигури на вас и на Англия съюз, който ще трае вечно — обещава Едуард припряно. — Затова замина така набързо, за да се заеме с работата веднага.

Обръщам глава от единия към другия, като някоя от малките механични фигурки, които майсторите на часовници изработват. Тик-так: единият говори, после другият. Так-тик: обратното. Затова се сепвам, когато кралят се обръща към мен рязко, неочаквано, и пита:

— Ще ви липсва ли сър Томас? Ще ви бъде ли мъчно за него, лейди Латимър? Той е голям любимец на вас, дамите, нали?

Разгорещено се каня да отрека, но после съзирам клопката.

— Сигурна съм, че ще липсва на всички ни — казвам с безразличие. — Той е весела компания за по-младите. Радвам се, че остроумието му може да послужи добре на ваше величество, макар че не успя да въздейства на мен.

— Не харесвате ухажори с изтънчени обноски?

Той ме наблюдава изпитателно.

— Аз съм пряма жена от Севера — казвам. — Не ми допадат многото празни приказки.

— Очарователно! — заявява високо Едуард Сиймор, докато кралят се смее на провинциалния ми говор и щраква с пръсти да повика пажа, който сваля крака му от столчето, а после двамата го издърпват с усилие на крака и го подкрепят, когато залита. — Ще влезем на вечеря — заявява той. — Толкова съм гладен, че бих могъл да погълна цял вол! А вие трябва да се подкрепите, лейди Латимър. И вие ще трябва да изпълнявате службата си! Искам здрава съпруга!

Правя реверанс, когато минава с поклащаща се походка покрай мен, с отмалели крака, огъвачи се под тежестта му, единият му прасец е издут от дебелината превръзка, увита около сълзящата рана. Изправям се и тръгвам редом с лейди Мери. Тя ми отправя хладна, пестелива усмивка и не казва нищо.

* * *

Трябва да си избира девиз. С Нан сме в спалнята ми, залостили вратата за всички, и сме се проснали на леглото ми; свещите догарят.

— Помниш ли всичките? — питам я любопитно.

— Разбира се, че помня. Виждах как издълбават инициалите на всяка от тях по всяка дървена греда и по всяка каменна розетка във всеки дворец. А после виждах как ги откъртват от камъка и дълбаят дървото, за да ги заличат и да поставят нови инициали. Бродирала съм всеки девиз на знамена за сватбите им. Виждах как всеки герб, прясно изрисуван с боя. Виждах как гравират върху кралската баржа щитовете с гербовете им, а после ги обгарят, за да ги заличат. Разбира се, че помня всички до един. Защо да не ги помня? Присъствах на възцаряването на всяка една, присъствах и когато ги

отвеждаха. Майка ни ме изпрати на служба при кралицата на Англия, Катерина Арагонска, и ме накара да обеща винаги да съм предана на кралицата. Никога не си беше представяла, че ще има шест кралици. Никога не беше и сънувала, че ти ще си една от тях. Попитай ме за девиза на която и да е. Зная ги всичките!

— Ан Болейн — казвам напосоки.

— „Най-щастливата“ — казва Нан с груб смях.

— Ан дьо Клев?

— „Бог ме изпрати да пазя доброто.“

— Катрин Хауард?

Нан прави гримаса, сякаш споменът е горчив.

— „Ничия друга воля, освен неговата“, бедната малка лъжкиня — казва тя.

— Катерина Арагонска?

Този го знаем и двете. Катерина беше обична приятелка на майка ми, мъченица на вярата си и на ужасните изневери на съпруга си.

— „Смирена и вярна“, Бог да я благослови. Никога друга жена не е била по-смирена и по-унижавана. Никога друга жена не е била по-предана.

— Какъв беше девизът на Джейн? — Джейн Сиймор винаги ще си остане любимата съпруга, каквото и да казвам или правя. Тя го дари със син и умря, преди да му е омръзнала. Сега той си спомня една съвършена жена, повече светица, отколкото съпруга, и дори успява да изстиска от очите си няколко горещи малки сълзи за нея. Но сестра ми, Нан, помни, че Джейн е умряла ужасена и сама, питайки за съпруга си, и никой нямал смелостта да ѝ каже, че е заминал.

— „Обречена да служи и да се покорява“ — казва Нан. — С вързани ръце и крака, ако трябва да бъдем честни.

— Обвързана? Кой я е вързал?

— Като куче, като робиня. Онези нейни братя му я продадоха, като пиле за клане с вързани криле и крака. Изкараха я на пазара, изложиха за я продан под носа на кралица Ан. Овързаха я и я натъпкаха, и я натикаха в горещите като пещ покои на кралицата, сигурни, че кралят ще поиска да я вкуси.

— Недей.

И двамата ми предишни съпрузи живееха далече от двора, далече от клюките на Лондон. Когато получавах някоя вест от Лондон, тя

беше остаряла със седмици и идваше, оцветена с розовия отблясък на разстоянието, както бе разказана от пътуващите търговци, или в някоя рядка набързо надраскана бележка от Нан. Слуховете за кралските съпруги, които идваха и си отиваха през годините, бяха като вълшебни приказки, в които се разказваше за въображаеми същества: красивата млада блудница, дебелият германска херцогиня, майката-ангел, починала при раждане. Не притежавам дори частица от пронизателния цинизъм на Нан по отношение на неговия двор, не знам и половината от това, което знае тя. Никой не знае всички тайни, които е чула. Дойдох в двора едва в последните месеци от живота на покойния ми съпруг Латимър, и срещнах стена от пълно мълчание, обкръжаваща всяко споменаване на последната кралица, и в никое от тези споменавания нямаше щастливи спомени за нея.

— По-добре е твоят девиз да бъде обещание за вяност и смирение — казва Нан. — Той те издига до високо положение. Трябва да обявиш публично, че си признателна, че ще му служиш.

— Не съм смирена по природа — казвам с лека усмивка.

— Трябва да бъдеш признателна.

— Искам нещо, свързано с милост и благоволение — съгласявам се.

Съзнанието, че такава е Божията воля, е единственото нещо, което ще ме направлява.

— Не, не можеш да кажеш нищо толкова — предупреждава ме тя. — Трябва да е Бог в лицето на съпруга ти, Бог в лицето на краля.

— Искам Бог да ме напътства. Той трябва да ми помогне. Искам нещо от рода на „Всичко, което правя, е за Бог“.

— „Всичко, което правя, е за Него“? — предлага тя. — Тогава звучи, сякаш мислиш единствено за краля.

— Но това е лъжа — казвам безцеремонно. — Не искам да си служа с хитроумни думи, които да означават две неща едновременно, като придворна или лукав свещеник. Искам девизът ми да бъде нещо ясно и искрено.

— О, не бъди такава безцеремонна севернячка!

— Просто честна, Нан. Просто искам да е вярно.

— Какво ще кажеш за: „Полезна във всичко, което правя“? Не се уточнява полезна на кого — знаеш, че става дума за Бог и за реформираната религия, но не е нужно да го уточняваш.

— „Полезна във всичко, което правя“ — повтарям без особено въодушевление. — Не е много вдъхновяващо.

— „Най-щастливата“ беше мъртва след три години и половина — казва Нан рязко. — „Ничия друга воля освен неговата“ се срещаше тайно с любовника си. Това са девизи, а не предсказания.

* * *

Лейди Елизабет, дъщерята на Ан Болейн, е доведена от малкия си двор в Хатфийлд, за да се запознае с мен, новата ѝ мащеха — четвъртата за седем години, — и кралят решава, че тази среща ще бъде официална и публична, така че деветгодишното дете е принудено да влезе в огромната зала за аудиенции в Хамптън Корт, претъпкана със стотици хора: гърбът ѝ е сковано изправен, лицето ѝ — бяло като муселина в горната част на роклята ѝ. Изглежда като дете на актьор, родено да върви по сцена от преобърнати каруци, самотна в тълпата, само външна показност и никаква солидна опора. Страхът я загрозява, бедното малко създание, с коса с цвят на бакър, грубо прибрана назад под шапчицата, със стисната уста, с ококорени тъмни очи. Тя върви, както я е учила гувернантката ѝ, с вдървен гръб, със сковано вдигната глава. В мига, в който я виждам, изпитвам такова съжаление към нея, бедното малко момиче — майка ѝ, обезглавена по заповед на краля, преди тя да е навършила и три години, собствената ѝ безопасност вечно несигурна, когато за една нощ е паднала от положението си на кралска наследница до това на незаконна дъщеря на краля. Самото ѝ име беше сменено — от принцеса Елизабет на лейди Елизабет, и вече никой не ѝ правеше реверанс, когато ѝ поднасяше хляб и мляко.

Не виждам заплаха в това дребно момиченце. Вместо това виждам малко момиче, което никога не е познавало майка си, което дори не е било сигурно в името си, което рядко е виждало баща си, и което е било обичано само от слугите, които успяват да се задържат на служба благодарение на късмета си и работят за нищо, когато кралският ковчежник забрави да им плати.

Тя крие ужаса си зад скована официалност — притежава царствен блясък, който я обгръща като черупка, но съм сигурна, че отвътре нежното малко създание се присвива като стрида от

Уитстейбъл, напръскана с лимонов сок. Прави нисък реверанс на баща си, а после се обръща и прави реверанс на мен. Говори ни на френски, изказвайки признателността си, че баща ѝ я допуска при себе си, и радостта си да поздрави новата си почитаема майка. Откривам, че я наблюдавам почти сякаш е бедно малко животинче от менажерията в Тауър, на което кралят нарежда да прави номера.

После виждам как Елизабет и лейди Мери си разменят бърз поглед и осъзнавам, че те наистина са сестри, и двете боящи се от баща си, напълно зависими от прищевките му, несигурни в положението си в света и инструктирани никога да не правят дори една погрешна стъпка по една изключително несигурна пътека. Лейди Мери е била принудена да прислужва на Елизабет, когато принцесата е била бебе, но това не е успяло да породи враждебност. Лейди Мери е обикнала своята полусестра и сега кима окуражително, докато гласчето треперливо изрича френските думи.

Надигам се от мястото си и слизам бързо от подиума. Улавям студените ръце на Елизабет и я целувам по челото.

— С радост ви приветствам с добре дошла в двора — казвам ѝ на английски, защото кой говори на чужд език с дъщеря си? — И много ще се радвам да бъда ваша майка и да се грижа за вас, Елизабет. Надявам се, че ще ме приемете наистина като майка, и че заедно ще бъдем семейство. Надявам се, че ще се научите да ме обичате и вярвам, че ще ви обичам като родна дъщеря.

Руменината нахлува в бледите ѝ бузи, чак нагоре до пясъчно русите ѝ вежди, тънките ѝ устни потрепват. Не знае думи, с които да приеме един истински акт на привързаност, макар че си е подготвила речи на френски.

Обръщам се към краля.

— Ваше величество, от всички съкровища, които ми подарихте, това — вашата дъщеря — ми доставя най-голяма наслада. — Хвърлям поглед към лейди Мери, която е побеляла като платно заради шока от внезапното ми неофициално държание. — Вече обичам лейди Мери — казвам. — А сега ще обикна и лейди Елизабет. Когато се срещна със сина ви, радостта ми ще бъде пълна.

Фаворитите, Антъни Дени и Едуард Сиймор, поглеждат от мен към краля, за да разберат дали съм забравила къде ми е мястото и съм го изложила — аз, неговата съпруга от неблагороден произход. Но

кралят сияе. Изглежда, че този път иска съпруга, която се държи любящо към децата му, както е любяща и към него.

— Говорите с нея на английски — е единственото, което отбелязва, — но тя говори гладко френски и латински. Дъщеря ми е начетена като баща си.

— Говоря от сърце — казвам, и съм възнаградена от топлата му усмивка.

---

[1] Книга Рут, 1:16. — Б.пр. ↑

[2] Света Трифин, полулегендарна бретонска светица, чийто живот често се счита за основа на приказката за Синята брада. — Б.р. ↑

ДВОРЕЦЪТ ХАМПТЪН КОРТ

ЛЯТОТО НА 1543 Г.

К. П.

Казват ми, че за сватбения си ден трябва да се откажа от траура и да нося рокля от кралския гардероб. Отговорникът за гардероба носи един след друг сандъци от сандалово дърво от голямото хранилище в Лондон, и двете с Нан прекарваме един щастлив следобед, като вадим рокли, оглеждаме ги и носим избраните, а лейди Мери и още няколко дами дават съвети. Роклите са напудрени и съхранявани в ленени калъфи, а ръкавите са натъпкани с цветове от лавандула, за да държат надалече молците. Миришат на богатство, хладните меки кадифета и лъскавите копринени корсажи имат дъх на лукс, който не съм познавала никога преди в живота си. Избирам от роклите на кралиците, от сребърен и от златен брокат, и разглеждам всичките многобройни ръкави и шапчици, и долните фусты. Докато успея да се спра на богато бродирана рокля в тъмни цветове, вече е почти време за вечеря. Дамите опаковат и отнасят излишните рокли. Нан затваря вратата, изолирайки всички отвън, и оставаме сами.

— Трябва да говоря с теб за първата ти брачна нощ — казва тя.

Поглеждам сериозното ѝ лице, и изведнъж изпитвам опасение, че тя по някакъв начин знае тайната ми. Знае, че обичам Томас, и ние сме загубени. Не мога да направя нищо, освен да бъда хладнокръвна:

— О, какво има, Нан? Изглеждаш много сериозна? Не съм девствена булка, не е нужно да ме предупреждаваш какво предстои. Не очаквам да видя нищо ново — засмивам се.

— Сериозно е. Трябва да ти задам един въпрос. Кат — мислиш ли, че си неплодна?

— Що за въпрос! Аз съм само на трийсет и една!

— Но така и не роди дете от лорд Латимър?

— Бог не ни благослови, а той отсъстваше от къщи, и в последните си години не беше... — правя пренебрежителен жест. —

Както и да е. Защо питаш?

— Само това — казва тя мрачно. — Кралят не би понесъл загубата на още едно бебе. Така че не можеш да заченеш. Не си струва риска.

Разчувствана съм.

— Нима е толкова опечален?

Тя цъка нетърпеливо с език. Понякога дразня отгледаната си в Лондон сестра с невежеството си. Аз съм провинциална жена — и дори още по-лошо — жена от Северна Англия, далече от всички клюки, невинна и чиста като северните небеса, непросветена като фермер.

— Не, разбира се, че не. При него не става дума за скръб. Той никога не изпитва скръб — тя хвърля поглед към залостената врата и ме дръпва по-навътре в стаята, така че никой, дори ако е притиснал ухо към дървените плоскости, да не може да ни чуе.

— Не вярвам, че може да те дари с бебе, което да успее да се задържи в утробата. Не мисля, че може да направи здраво дете.

Пристъпвам по-близо, така че устата ѝ е допряна до ухото ми.

— Това е държавна измяна, Нан. Дори аз го знам. Луда си да ми казваш такива неща, точно преди сватбения ми ден.

— Бих била луда, ако не го сторя. Катрин, кълна ти се, че той не може да направи нищо, освен пометнати и мъртвородени деца.

Облягам се назад, за да видя сериозното ѝ лице.

— Това е лошо — казвам.

— Знам.

— Мислиш, че ще пометна?

— Или по-лошо.

— Какво, за бога, би могло да е по-лошо?

— Ако родиш дете, то може да е чудовище.

— Какво?

Тя е толкова близо, сякаш сме на изповед, очите ѝ са приковани върху лицето ми.

— Това е истината. Беше ни наредено никога да не говорим за това. Дълбока тайна е. Никой, присъствал там, досега не е говорил за това.

— По-добре да проговориш сега — казвам мрачно.

— Кралица Ан Болейн — смъртната ѝ присъда не беше заради клюките, клеветите и лъжите, които събраха срещу нея: всичките онези глупости за десетки любовници. Ан Болейн сама роди участта си. Смъртната ѝ присъда беше малкото чудовище.

— Родила е малко чудовище?

— Пометна нещо деформирано, а акушерките бяха платени шпиони.

— Шпиони?

— Отидоха веднага при краля да съобщят какво са видели, какво се е родило в протегнатите им в очакване ръце. Не е било дете, родено преди да му дойде времето, не и нормално дете. А наполовина риба, наполовина звяр. Било чудовище с лице, разцепено на две и разтворен гръбнак, като създание от онези, които показват, запазени в стъкленица на селски панаир.

Изтръгвам ръцете си от нейните и запушвам уши.

— Боже мой, Нан... Не искам да знам. Не искам да чувам това.

Тя отдръпва ръцете ми и ме разтърсва.

— В мига, когато съобщиха на краля, той го прие като доказателство, че тя си е послужила с магьосничество, за да зачене, че си е легнала с брат си, за да роди адско изчадие.

Гледам я вцепенено.

— А Кромуюел го снабди с нужните показания на свидетели, за да го докаже — казва тя. — Кромуюел можеше да докаже, че Богородица е пияница; този човек имаше заклетни свидетели за всичко. Но имаше заповеди от краля. Кралят не би допуснал никой да помисли, че той би могъл да направи на някоя жена уродливо дете — тя поглежда ужасеното ми лице и упорито продължава: — Така че помисли над това: ако пометнеш, или му родиш увредено бебе, той ще каже същото за теб и ще те изпрати на смърт.

— Не може да каже такова нещо — заявявам. — Не съм втора кралица Ан. Нямам намерение да си легна с брат си и дузина други. Чухме за нея дори чак в Ричмъндшър. Знаехме какво е направила. Никой не би могъл да каже такова нещо за мен.

— Той по-скоро би предпочел да повярва, че десетократно си му сложила рога, отколкото да допусне, че нещо не му е наред. Това, което си чула в Ричмъндшър — че кралят е станал рогоносец — беше обявено от самия крал. Узнала си го, защото той се постара всички да

го узнаят. Постара се страната да узнае, че вината е нейна. Ти не разбираш, Катрин. Той трябва да бъде свършен във всяко отношение. Не може да понесе някой да си помисли дори за миг, че вината е в него. Той не може да бъде виждан по друг начин, освен като свършен. Съпругата му също трябва да е свършена.

Гледам толкова вцепенено, колкото се чувствам.

— Това са врели-некипели.

— Вярно е — възкликва Нан. — Когато кралица Катерина пометна, той обвини Бог и заяви, че бракът е недействителен. Когато кралица Ан роди чудовището, той приписа това на магьосничество. Ако Джейн беше изгубила бебето си, той щеше да стовари вината върху нея, тя знаеше това, всички го знаехме. А ако ти пометнеш, вината ще е твоя, не негова. И ще бъдеш наказана.

— Но какво мога да направя? — питам ожесточено. — Не зная какво мога да направя? Как мога да го предотвратя?

В отговор тя изважда от джоба на роклята си една кесийка и ми я показва.

— Какво е това?

— Прясно набрано седефче — казва тя. — Пий чай от него всеки път, след като Хенри си е лягал с теб. Всеки път. Пречи на детето да се задържи, още преди да се е оформило.

Не поемам кесийката, която ми подава. Протягам пръст към нея и я побутвам.

— Това е грях — казвам неуверено. — Трябва да е грях. Това е от онези боклуци, които стариците продават зад пазара за наемане на работници. Вероятно дори не действа.

— Грях е да поемеш съзнателно към собствената си гибел — поправя ме тя. — А ще направиш точно това, ако не предотвратиш зачеване. Ако родиш чудовище, както кралица Ан, той ще те обяви за вещица и ще те убие заради това. Гордостта му няма да му позволи още едно мъртво бебе. Всички ще разберат, че вината е в него, ако още една съпруга, шестата му здрава съпруга, роди чудовище или изгуби бебе. Помисли си! Това ще е деветата му загуба.

— Осем мъртви бебета?

Представям си семейство от призраци, детска стая, пълна с трупове.

Тя кимва безмълвно и ми подава кесийката със седефче. Мълчаливо я поемам.

— Казват, че мирише ужасно. Ще поръчваме на прислужницата да ти носи кана с гореща вода сутрин и ще я запарваме лично, сами.

— Това е ужасно — казвам тихо. — Отказах се от собствените си желаня — усещам остро като нож пулсиране на страст в корема, когато си помислям за желанята си, — а сега ти, родната ми сестра, ми даваш да пия отрова.

Тя обляга топлата си буза на моята.

— Трябва да живееш — казва със сдържана пламенност. — Понякога в двора една жена трябва да направи всичко възможно, за да оцелее. Всичко. Трябва да оцелееш.

* * *

В Лондон има чума и кралят постановява, че венчавката ни ще бъде скромна и в тесен кръг, без тълпи от простолюдието, които може да пренасят зарази. Няма да се състои с пищна церемониалност в абатството, от фонтаните няма да се лее вино, хората няма да пекат волове и да танцуват по улиците. Трябва да вземат отвари и да си стоят по домовете, и на никого не е позволено да идва от заражения с чума град до чистата река и зелените ливади около Хамптън Корт.

Тази моя сватба, трета поред за мен, ще се състои в параклиса на кралицата, малко, красиво обзаведено помещение до покоите на кралицата. Напомням си, че това ще бъде личният ми параклис, точно до работния ми кабинет, където ще мога да размишлявам и да се моля насаме, когато всичко това свърши. Щом изрека обетите си, същата тази стая — и всички други от страната, където се намират покоите на кралицата — ще бъдат мои, предназначени само за мен.

Помещението е претъпкано, и придворните отстъпват назад с тътрене на крака, когато влизам, облечена в новата си рокля и тръгвам бавно към краля. Той стои, човек-планина, колкото висок, толкова и широк, пред олтара, който пламти в ярка светлина: горещи бели восъчни свещи в разклоняващи се златни канделабри върху украсена със скъпоценни камъни олтарна покривка, златни и сребърни кани, бокали, дарохранителници, блюда, и, извисяващо се над всичко това,

голямо златно разпятие, инкрустирано с диаманти. Всички съкровища, плякосани от най-големите храмове на кралството, тихомълком са стигнали до ръцете на краля и сега сияят като езически жертвени дарове на олтара, притискат разтворените страници на английската Библия, задушават семплата обстановка на параклиса, а малката стая заприличва повече на съкровищница, отколкото на място за богослужение.

Ръката ми се губи в голямата, запотена длан на краля. Пред нас епископ Стивън Гардинър разтваря богослужебната книга и чете брачните обети с невъзмутимия тон на човек, който е посрещал и изпращал кралици, и тихомълком е подобрил собственото си положение. Епископът беше приятел на втория ми съпруг, лорд Латимър, и споделяше убеждението му, че манастирите трябва да служат на паството си, че църквата не трябва да променя нищо друго, освен този, който я оглавява, че богатството на параклисите и абатствата изобщо не е бивало да бъде ограбвано от алчни новоиздигнали се мъже, и че сега страната е по-бедна, след като е изхвърлила свещениците и монахините по пазарните площи и е разрушила светите параклиси.

Службата се води на обикновен английски, но тържествената проповед е на латински, сякаш кралят и неговият епископ искат да напомнят на всички, че Бог говори на латински, и бедните и необразованите, и почти всички жени, никога няма да Го разберат.

Зад краля, в усмихнатото множество, са най-приближените му приятели и придворни. Едуард Сиймор, по-възрастният брат на Томас (който никога няма да узнае, че понякога търся в тъмните му очи семейна прилика с мъжа, когото обичам), съпругът на Нан, Уилям Хърбърт, застанал заедно с Антъни Браун и Томас Хенийдж. Зад мен са дворцовите дами. Първи сред тях са дъщерите на краля, лейди Мери и лейди Елизабет, и племенницата му лейди Маргарет Дъглас. Зад тях трите са сестра ми, Нан, Катрин Брандън и Джейн Дъдли. Другите лица се сливат; горещо е и стаята е претъпкана. Кралят изревава гръмко обета си, сякаш е херолдът, който възвестява триумф. Аз изричам думите си ясно, със спокоен глас, и после всичко свършва, той се обръща към мен, а потното му лице сияе. Навежда се към мен, и, сред вълна от аплодисменти, целува булката.

Устата му е като малка мида, мокра и любопитна, слюнката му — обагрена в тъмен цвят от прогнилите му зъби. Мирише на разлагаща се храна. Пуска ме, и острите му, малки очи оглеждат изпитателно лицето ми, за да видят реакцията ми. Аз свеждам очи, сякаш съм завладяна от страст, и успявам да се усмихна и да хвърля към него свенлив поглед, като момиче. Не е по-лошо, отколкото си мислех, че ще бъде, а така или иначе ще трябва да свикна с това.

Епископ Гардинър целува ръцете ми, покланя се ниско на краля, поднася поздравления, и всички се устремяват напред, изпълнени с радост, че всичко е свършило. Катрин Брандън, чиято дяволита хубост ѝ осигурява опасно голяма благосклонност от страна на краля, сипе особено сърдечни хвалебствия за сватбата и за щастието, на което със сигурност ще се радваме. Съпругът ѝ, Чарлс Брандън, стои зад прелестната си млада съпруга и намига на краля — като едно старо куче на друго. Кралят отпраща всички настрана и ми предлага ръката си, за да можем да излезем начело от стаята и да се отправим на вечеря.

Ще има пиршество. Мирисът на печачо се месо се просмуква нагоре през дъските на пода от кухнята, разположена точно под тези стаи, от часове. Всички се подреждат зад нас в строг ред по старшинство, в зависимост от титлата и положението си. Виждам как съпругата на Едуард Сиймор, аристократката с остри черти и остър език, подбелва очи и отстъпва назад, когато трябва да ми даде път. Прикривам една триумфална усмивка. Ан Сиймор може да се научи да ми прави реверанс. Родена съм Пар, от уважавано семейство в Северна Англия, после бях младата съпруга на мъж от дома Невил — добро семейство, но далече от двора и славата, а сега Ан Сиймор трябва да ми прави път като на новата кралица на Англия, най-високопоставената жена в Англия.

Когато влизаме в голямата зала, придворните стават на крака и ръкопляскат, докато кралят се усмихва широко надясно и наляво. Отвежда ме до мястото ми. Сега столът ми е малко по-нисък от неговия, но по-висок от онзи на лейди Мери, която на свой ред седи по-високо от малката лейди Елизабет. Аз съм най-видната и най-богатата жена в Англия до смъртта си или изпадането си в немилост — в зависимост кое от двете ще дойде първо. Оглеждам се из стаята, пълна с ликуващи хора и усмихнати лица, докато виждам как сестра

ми, Нан, невъзмутимо отива да седне начело на масата за дамите на кралицата. Кимва ми насърчително, сякаш за да каже, че е тук, че бди над мен, приятелите ѝ ще докладват какво казва кралят в тесен кръг, съпругът ѝ ще му каже добри думи за мен. Аз съм под закрилата на семейството си, изправено срещу всички други семейства. Очакват от мен да убедя краля да продължи реформирането на църквата, и да им спечеля богатство и положение, да намеря служби и поземлени владения за децата им. В замяна те пазят репутацията ми, възхваляват ме повече от всички останали, и ме защитават от враговете ми.

Не търся с поглед никой друг; не се оглеждам за Томас. Знам, че той вече е далеч. Никой никога няма да може да каже, че съм търсила с поглед тъмнокосата му глава, живия поглед на кафявите му очи, някоя потайна усмивка. Никой никога няма да може да каже, че съм го търсила умишлено, защото никога няма да го направя. В дългите си нощи на молитва се заставих да разбера, че той вече никога няма да бъде тук: съвършен силует, застанал на някой праг, или наведен над маса за хазарт, смеещ се; винаги ставащ пръв да танцува и оттеглящ се последен да си легне, отекващият му смях, бързият му, вежлив поглед към мен. Отказала съм се от намерението си да се омъжа за него, както се отказах и от страстта си по него. Приучих душата си на примирение. Може да не го видя никога повече, и няма никога да го търся.

Други жени преди мен са правили това, а и жените, които идват след мен, ще познаят това изтръгване на най-съкровено желание на едно сърце. Това е първата задача на една жена, която обича един мъж, но се омъжва за друг, и зная, че не съм първата жена в света, която е била принудена да откъсне любовта от сърцето си, а после да се преструва, че не е ранена. Една съпруга, направлявана от Бог, често трябва да се откаже от любовта на живота си, и аз не съм направила нищо повече и нищо по-малко. Отказала съм се от него. Мисля си, че сърцето ми е разбито, но принесох отломките в дар Богу.

* * *

Това не е първият ми сватбен ден, нито дори вторият, но въпреки това се ужасявам от нощта, сякаш съм девица, промъкваща се нагоре

по тъмните стълби на замък с поклащаща се свещ в ръка. Пиршеството продължава цяла вечност, тъй като кралят поръчва още блюда и слугите идват тичешком от кухнята с огромни златни подноси, отрупани с храна, вдигнати на нивото на раменете им. Внасят цял куп пауни с разперени опашки, изпечени и върнати в кожата и оперението си, така че великолепните пера блещукат в светлината на свещите на масата пред нас. Прислужникът, който поднася храната, отделя окървавената вътрешна кожа, синият врат в преливащи се цветове се отмята на една страна като този на обезглавена красавица, а мъртвите очи, заменени с черни стафиди, блестят, сякаш още търсят милост. Разкриват трупа, кралят нетърпеливо присвива пръст и слугите поставят върху златната му чиния голям тъмен къс месо от гърдите. Донасят поднос с чучулиги: мъничките телца са натрупани като купчина жертви от Поклонението пред Божията милост, безбройни, безименни, задушени в собствен сос. Носят плата с дълги резени от гърдите на уловени с примки чапли, задушено заешко, потопено в големи купи, зайци, изпечени в пайове под златиста коричка. Поднасят на краля ястие след ястие и той си взема голяма порция и с махване на ръка нарежда да разнесат останалото из залата за любимите му приятели.

Присмива ми се, че се храня толкова оскъдно. Усмиввам се, докато чувам как зъбите му хрущят по костите на малките птици. Носят му още вино, още и още вино, а после гръмко изсвирват фанфари и в залата е внесена огромна глиганска глава, с позлатени бивни; златни скилидки чесън се издуват в очните орбити, от челото стърчат като четина стръкчета розмарин. Кралят ръкопляска и слугите отрязват за него едната буза на глигана, лъщяща от мазнина, после звярът е тържествено разнесен из залата от слугите, които разпределят късове от муцуната му, от ушите му, от набития му врат.

Хвърлям поглед към лейди Мери, която е пребледняла от отвращение, и щипя бузите си, за да изглеждам порозовяла в сравнение с нея. Вземам си порция от всичко, което кралят ми предлага, и се заставям да ям. Трупат върху чинията ми хапка след хапка плътно месо в гъст сос, и аз дъвча и се усмихвам, и с усилие го прокарвам по гърлото си с глътка вино. Чувствам как ме обзема слабост и започвам да се потя. Мога да почувствам как роклята ми овлажнява по подмишниците и надолу по гръбнака. До мен кралят се е

проснал почти възник в стола си, победен от храната, и пъшка, докато прави знак за още една порция, и още една.

Най-накрая, сякаш това е изпитание, което не можем да избегнем, надуват фанфарите, за да оповестят, че сме стигнали до средата на пиршеството, месните ястия са раздигнати от масата, и внасят пудингите и захаросаните плодове. Един марципанов макет на Хамптън Корт с две захарни фигурки, застанали пред него, е посрещнат с ликуващи възгласи. Сладкарите са истински майстори: техният Хенри изглежда като двайсетгодишен младеж, застанал гордо с юздите на боен кон в ръце. Мен са изобразили във вдовишко бяло и са уловили въпросителното накланяне на главата ми, докато малката захарна Катрин гледа въпросително към блестящия млад принц Хенри. Всички възкликват при вида на изкусно изработените фигури. В кухнята работи един истински Холбайн, казват те. Принудена съм да задържа възхитената усмивка на лицето си и да преглътна внезапно напираси сълзи. Това е истинска малка трагедия, кристализирала в захар. Ако Хенри още беше такъв млад принц, може би щяхме да имаме шанс за щастие. Но онази Катерина, която се омъжи за момчето, беше Катерина Арагонска, приятелката на майка ми, а не Катрин Пар — с двайсет и една години по-млада от него.

Фигурите имат коронки от истинско злато, и Хенри ми прави знак да взема и двете. Смее се, когато ги слагам на пръстите си като пръстени, а после взема малката захарна Катрин и я слага цяла в устата си, като счупва краката ѝ, за да я смести вътре, докато я изяжда на една всмукваща хапка.

Радвам се, когато поръчва още вино и още музика, и се отпуска тежко назад в трона си. Хорът от неговия параклис запява прекрасен химн, а танцьорите влизат с биене на барабани и изпълняват сватбена поетична драма. Един от тях, облечен като италиански принц, ми се покланя ниско, за да ме покани да се присъединя към тях. Хвърлям поглед към краля — той ми махва с ръка да изляза напред. Знам, че танцувам добре, широките поли на пищната рокля се диплят, когато се завъртам и извеждам лейди Мери, и дори малката лейди Елизабет подскача зад мен. Виждам, че лейди Мери изпитва болка; ръката ѝ е леко опряна на хълбока; пръстите ѝ се впиват в ребрата. Държи главата си високо изправена и се усмихва със стиснати зъби. Не мога да я

освободя от танците само защото ѝ е зле. Всички трябва да танцуваме на сватбата ми, каквото и да изпитваме.

Танцувам с дамите си, танц след танц. Бих танцувала цяла нощ за него, ако това ще го възпре да кимне на камериерите от спалнята, че вечерта е приключила и дворът се оттегля за нощта. Но полунощ настъпва, докато седя на трона си и аплодирам музикантите, и кралят обръща едрото си тяло към мен, извъръщайки се тежко настрани, за да може да се наведе и да ми каже с усмивка:

— Ще отидем ли в леглото, съпруго моя?

Спомням си какво си помислих, когато за пръв път чух предложението му. Помислих си: така ще бъде, отсега нататък, докато смъртта ни раздели: той ще чака съгласието ми или ще продължи без него. Всъщност няма значение какво казвам: никога няма да мога да му откажа нищо. Усмиввам се и се изправям на крака, и чакам да го вдигнат с усилие, а после той слиза с мъка по стъпалата на подиума и минава с поклащаща се походка през придворните. Вървя бавно до него, нагаждайки крачките си към неговата олюляваща се походка. Придворните ни обсипват с приветствени възгласи, докато вървим сред всички тях, а аз се старая да държа очите си приковани напред и да не срещам ничий поглед. Мога да понеса всичко, но не и съжалителен поглед, докато водя дамите си към новата си спалня, спалнята на кралицата, за да се съблека и да чакам моя повелител, краля.

* * *

Късно е, но не си позволявам да се надявам, че той е прекалено уморен, за да дойде в покоите ми. Дамите ми ме обличат в черен сатен, и аз не притискам ръкава към бузата си и не си спомням една друга нощ, когато облякох черна нощница и наметнах отгоре синя пелерина и отидох, облечена в цветовете на нощното небе, при мъж, който ме обичаше. Онази нощ беше съвсем неотдавна, но съм длъжна да я забравя. Вратите се отварят и негово величество влиза, подкрепян от двете страни от камериерите на спалнята си. Те му помагат да се настани във високото легло, сякаш притискат бик в менгеме. Той изругава високо, когато някой удря болния му крак.

— Глупак! — процежда.

— Тук има само един глупак — обажда се бодро Уил Сомърс, шутът на краля. — И ще съм ви благодарен да не забравяте, че смятам да си запазя службата!

Остроумен както винаги, той разчупва напрежението; кралят се размива и всички се присъединяват към него. Сомърс ми намига, докато минава покрай мен, милите му кафяви очи проблясват. Никой друг дори не ме поглежда. Докато се покланят и излизат, погледите им са забити в земята. Мисля си, че се боят за мен, оставена насаме с него най-сетне, докато главата му се проясни от винените изпарения, а храната се пресече в корема му и настроението му се влоши. Дамите ми забързват да излязат от стаята. Нан си тръгва последна и ми кимва леко, сякаш за да ми напомни, че върша Божя работа също както ако бях светица, която всеки миг ще бъде разпъната на дибата.

Вратата се затваря зад тях и аз мълчаливо стоя на колене в долния край на леглото.

— Сега можеш да се приближиш — казва той рязко. — Няма да те ухапя. Идвай в леглото.

— Казвах молитвите си — отговарям. — Да се помоля ли гласно за вас, ваше величество?

— Сега можеш да ме наричаш Хенри — казва той. — Когато сме насаме.

Приемам това като отхвърляне на молитвите, повдигам завивките и се вмъквам в леглото до него. Не зная какво смята да направи. След като дори не може да се претърколи на една страна без чужда помощ, със сигурност не може да ме възседне. Лежа до него съвършено неподвижна и чакам да ми каже какво иска.

— Ще трябва да седнеш в скута ми — казва той накрая, сякаш също се е чудил за това. — Не си глупаво момиче, ти си жена. Омъжвала си се и си споделяла легло повече от веднъж. Знаеш какво да правиш, нали?

По-лошо е, отколкото си представях. Повдигам крайчеца на нощницата си, за да не ми пречи, и запълзвам към него на длани и колене. Неканен, в ума ми се появява образът на Томас Сиймор, проснат и гол, с извит като дъга гръб, с тъмни мигли, докосващи кафявите му бузи. Мога да видя как мускулите на твърдия му корем леко се издуват от наслада при докосването ми, докато надава тласъци нагоре.

— Предполагам, че Латимър не е бил кой знае какъв любовник?
— любопитства кралят.

— Не беше силен мъж като вас, ваше... Хенри — казвам. — И, разбира се, не беше добре със здравето.

— Е, как беше той?

— Със здравето ли?

— Как извършваше акта? Как си лягаше с теб?

— Много рядко.

Той изсумтява одобрително, когато чува това, и виждам, че е възбуден. Мисълта, че е по-потентен от бившия ми съпруг, го възбужда.

— Това сигурно го е ядосвало — казва доволно. — Да си вземе за съпруга жена като теб, а да не е в състояние да извърши акта — засмива се. — Хайде — казва. — Прелестна си. Нямам търпение.

Хваща дясната ми китка и ме притегля към себе си. Покорно коленича и се опитвам да възседна тялото му. Но месестите му хълбоци са толкова широки, че не мога да ги обхвана, и той ме дръпва надолу, за да мога да приклекна върху него, сякаш възсядам странично охранен кон. Трябва да запазя сковано изражение, за да не правя гримаси. Не трябва да потрепвам, не трябва да плача.

— Ето така — казва той, възбуден от собствената си потентност. Усецаш ли това? Не е зле за мъж, току-що прехвърлил петдесетте, нали? Нямах да получиш това от стария Латимър.

Промърморвам отговор без думи. Той ме придърпва към себе си и се мъчи да нададе тласък в мен. Мек е, ерекцията му не е пълна, и сега съм както смутена, така и отвратена.

— Ето сега! — повтаря той по-високо. Лицето му става по-червено, от него се лее пот заради усилието да ме дърпа надолу с ръце и да извива огромните си бутове нагоре.

Покривам лицето си, за да не виждам как се бъхти под мен.

— Нима се срамуваш! — възкликва той, гласът му отеква силно в стаята.

— Не, не — казвам. Трябва да помня, че правя това за Бог и за семейството си. Ще бъда добра кралица. Това е част от дълга ми, дългът, вменен ми от Бог. Вдигам ръце към деколтето на нощницата си и развързвам панделките отпред. Когато вижда голите ми гърди, той полага двете си тлъсти ръце върху тях и ги улавя, щипейки зърната.

Най-после прониква в мен и се опитва да нададе тласък, после надава сподавен вик и се отпуска неподвижно, напълно неподвижно.

Чакам, но не се случва нищо друго. Той не казва нищо. Керемиденочервеният цвят се отдръпва от лицето му и оставя бузите му сиви в светлината на свещите. Очите му са затворени. Устата му виси отворена и той надава продължително, силно хъркане.

Изглежда, че това е всичко. Леко се надигам от влажния му скут и внимателно се плъзвам от леглото. Навличам робата си и се загръщам плътно с нея, завързвам колана около кръста си и го затягам. Сядам на големия стол до огнището, който е специално разширен и подсилен за тежестта му, повдигам колене към гърдите си и обгръщам тялото си с ръце. Откривам, че треперя, и си наливам чаша от сватбения греян ейл с подправки, оставен откъм моята страна на масата. Той трябваше да даде на мен кураж, а на него — сила. Ейлът ме стопля малко и обвивам ръце около сребърната чаша.

След един мрачен миг на вцепенено взирание в огъня, се вмъквам до него в леглото. Дюшекът е дълбоко хлътнал под тежестта му, одеялата и скъпата покривка на леглото — натрупани върху огромното му тяло. Легнала до него, приличам на малко дете. Затварям очи. Не мисля за нищо. Категорично решена съм да не мисля за абсолютно нищо. Затварям очи и заспивам. Почти веднага, ми се присънва, че съм Трифин, омъжена против волята си за опасен човек, хваната като в капан в замъка му и изкачваща се нагоре и нагоре по спираловидното стълбище, подпираща се с една ръка на влажната стена, и със свещ с полюшващ се пламък в другата. От вратата най-горе на стълбите се носи ужасна воня. Отивам до тежката месингова халка на вратата и бавно я завъртам. Вратата се отваря със скърцане, но не мога да понеса да вляза в стаята, в тези миазми от смрад. Толкова ме е страх, че в съня си се боря и се мятам, докато спя, обръщайки се в леглото, и се събуждам. Макар да съм будна, борейки се със съня, и да изпитвам страха от съня си, миризмата още ме залива, сякаш от съня ми се излива в будния свят, и аз се давя и се мъча да си поема дъх, когато се събуждам. Мирисът на кошмара е в леглото ми, задушавя ме, дошъл е от тъмната нощ в собствената ми спалня, истински е, и аз се давя от него. Кошмарът е тук, сега.

Извиквам за помощ, а после вече съм будна и осъзнавам, че не е сън: истина е. Гноящата рана на крака му отделя секрет, и през

превръзките се процежда жълто-оранжева гной и зацапва роклята ми, сякаш той е изцапал с урина фините ленени чаршафи, карайки най-хубавата спалня в Англия да замирише на костница.

В стаята е тъмно, но знам, че е буден. Тътнешото бълбукащо хъркане е спряло. Чувам придруженото му с хрипове дишане, но то не ме заблуждава. Знам, че е буден, ослушва се и се оглежда за мен. Представям си очите му, широко отворени в тъмното, взрени сляпо към мен. Лежа напълно неподвижно и дишам равномерно и леко, но се боя, че той знае, както един див звяр винаги знае, че се страхувам от него. Чрез някаква животинска прозорливост знае, че съм будна, и че се страхувам от него.

— Будна ли си, Катрин? — пита много тихо.

Протягам се и издавам лека престорена прозявка.

— А... да, милорд. Будна съм.

— А добре ли спа?

Думите са вежливи, но в гласа му има остра нотка.

Сядам в леглото, прибирам косата си под нощната шапчица, и веднага се обръщам към него:

— Да, милорд, слава на Бога. Надявам се, че вие сте спали добре?

— Прилоша ми; усетих вкус на бълвоч в гърлото. Не бях облегал достатъчно високо на възглавниците. Ужасно е да се почувстваш така насън. Можех да се задуша. Трябва да ме подпират, така че да седя в леглото, иначе се давях с жлъчен сок. Те знаят това. Трябва да се погрижиш да го правят, както когато съм в собственото си легло, така и когато съм в твоето. Във вечерята сигурно е имало нещо развалено, от което ми е приляло. Едва не ме отровиха. На сутринта ще повикам готвачите и ще ги накажа. Сигурно са използвали развалено месо. Трябва да повърна.

Веднага се измъквам от леглото, с изцапана нощница, лепнеца хлъзгаво по краката ми, и донасям от бюфета чаша и плоско шише с разреден ейл.

— Ще пийнете ли малко разреден ейл сега? Да повикам ли лекарите?

— Ще се срещна с лекаря по-късно. През нощта бях доста замаян.

— Ах, скъпи — казвам нежно, като майка, която говори на болно момче. — Може би можете да пийнете ейл и да заспите отново?

— Не, не мога да спя — оплаква се той раздражено. — Никога не спя. Целият двор спи, цялата страна спи, но аз съм буден. Стоя буден като на пост цяла нощ, докато мързеливите пажове и ленивите жени спят. Бдя и пазя страната си, църквата си. Знаете ли колко мъже ще изгоря в Уиндзор другата седмица?

— Не — казвам, присвивайки се от ужас.

— Трима — казва той, доволен. — Ще ги изгорят в блатата и пепелта им ще отплава по водата. Заради това, че оспорват властта на моята свята църква. Прав им път.

Сещам се как Нан ме помоли да се застъпя за тях.

— Почитаеми съпруже...

Той е пресушил чашата си с ейл на три големи глътки, и прави жест за още. Наливам му отново.

— Още — казва той.

— Оставили са ни в бюфета и сладкиши, ако бихте желали — предлагам неуверено.

— Мисля, че един може и да успокои стомаха ми.

Подавам му чинията и гледам как, разсеяно, отново и отново граби сладкиш след сладкиш и ги пуска в малката си уста и те изчезват. Близва пръст и обира трохите по чинията и ми я подава обратно. Усмива се. Храната и вниманието са го успокоили. Изглежда, сякаш захарта може да подслади нрава му.

— Така е по-добре — казва той. — Бях гладен след удоволствията ни.

Ейльт и сладкишите подобряват настроението му почти чудодейно. Помислям си, че сигурно изпитва непрекъснат чудовищен глад. Страда от толкова огромен глад, че яде дори след като започне да му се повдига, толкова огромен глад, че погрешно го взема за гадене. Успявам да се усмихна.

— Не можете ли да помилвате онези клетки мъже? — питам много тихо.

— Не — казва той. — Колко е часът?

Оглеждам се. Не зная: в стаята няма часовник. Прекосявам стаята, отивам до прозореца и дръпвам назад завесите, отварям

прозореца навътре открявам външния капак и го накланям, за да видя небето.

— Не пускай вътре нощния въздух — казва той сърдито. — Бог знае какъв мор може да се носи по него. Затвори прозореца! Затвори го плътно!

Затръшвам прозореца, за да прогоня свежия хладен въздух, и надзъртам през дебелия стъкло. На изток не проблясва светлина, макар да примигвам, за да се освободя от светлината на свещите, и си пожелавам да се появи.

— Сигурно още е рано — казвам, копнеейки за изгрева на слънцето. — Не виждам никаква зора.

Той ме поглежда с очакване, като дете, което иска да го забавляват.

— Не мога да спя — казва. — А от този ейл ми стана тежко на корема. Беше прекалено студен. Ще ми докара колики. Трябваше да го загрееш. — Помръдва леко и се оригва. В същото време от леглото, където е пръднал, се разнася кисела миризма.

— Да поръчам ли да донесат от кухните нещо друго? Топла напитка?

Той поклаща глава.

— Не. Но разпали огъня и ми кажи, че се радваш да бъдеш кралица.

— О! Толкова безкрайно се радвам! — Усмивам се, докато се навеждам и слагам подпалки, а после няколко големи пъна от панера до огнището. Въглените припламват в червено. Разбърквам ги с ръжен и повдигам пъновете, за да се опрат един в друг, да потрепнат и да се разгорят. — Радвам се да бъда кралица, и се радвам да бъда съпруга — казвам. — Ваша съпруга.

— Ти си домакиня — възкликва кралят, доволен, че съм успяла да разпала огъня. — Можеш ли да ми приготвиш закуската?

— Никога съм готвила — казвам, с леко оскърбено достойнство. — Винаги съм имала готвачка, и кухненски прислужнички. Но умея да ръководя кухня и домашна пивоварна, и мандра. Приготвих си сама лекарства, от билки, а също благовония и сапуни.

— Умееш ли да управляваш домакинство?

— Управлявах замъка Снейп и всичките ни земи на Север, когато съпругът ми отсъстваше от дома — казвам му.

— Удържа го в обсада, нали? — пита той. — Срещу онези предатели. Сигурно е било тежко. Трябва да си била смела.

Кимвам скромно.

— Да, милорд. Изпълних дълга си.

— Укроти бунтовниците само с поглед, нали? Не заплашиха ли да изгорят до основи замъка ви и теб в него?

Много добре си спомням дните и нощите, когато отчаяно бедните мъже, облечени в дрипи, настъпваха срещу замъка и молеха за завръщането на добрите дни, старите дни, когато църквите щедро раздаваха милостиня, а кралят се вслушваше в напътствията на лордовете. Искаха църквата да бъде възстановена, а манастирите да се върнат към предишния си блясък. Настояваха съпругът ми лорд Латимър да се застъпи за тях пред краля, знаеха, че е съгласен с тях.

— Знаех, че няма да ви надвият — казвам, предавайки тях и тяхната кауза. — Знаех, че трябва да удържа и че вие ще изпратите милорд у дома да ни спаси.

Опитвам се да извлека най-добрите моменти от една лоша история, надявайки се, че той не помни истината. Кралят и неговият съвет основателно подозираха съпруга ми, че е взел страната на бунтовниците, и когато бунтът беше жестоко смазан, съпругът ми трябваше да подкрепи реформата: предаде вярата си и арендаторите си заради собствената си безопасност. Колко щеше да се радва сега да види, че всичко отново е променено. Духовниците имат надмошцие и са заети да възстановяват абатствата. Съпругът ми щеше да е възхитен от новата власт на своя приятел Стивън Гардинър. Щеше напълно да подкрепи изгарянето на привърженици на реформата в тресавищата на Уиндзор. Щеше да се съгласи, че вятърът трябва да разнесе пепелта на еретиците в калта и че те не бива никога да възкръснат от мъртвите.

— А на колко години беше, когато за пръв път се отдели от майка си?

Кралят се обляга назад на възглавницата като дете, което иска приказка.

— Искате да узнаете нещо за моминските ми години?

Той кимва.

— Разкажи ми всичко.

— Е, вече бях доста голяма, когато напуснах дома си, на повече от шестнайсет години. Майка ми се опитваше да ме омъжи още

откакто станах на единайсет. Но не се получи.

Той кимва:

— Защо не, за Бога? Със сигурност си била прекрасно малко момиче? С тази коса и тези очи си можела да избираш.

Засмивам се:

— Бях достатъчно хубава, но имах не повече зестра от някоя беднячка. Баща ми не остави почти нищо — умря, когато бях само на пет. Всички знаехме, че сестра ми, Нан, и аз ще трябва да сключим бракове, които да са изгодни за семейството.

— Колко сте?

— Трима, само трима. Аз съм най-голямата, после брат ми Уилям, и после Нан. Сигурно си спомняте майка ми? Тя беше придворна дама, а после намери на Нан служба при... — млъквам рязко. Нан служеше на Катерина Арагонска, и на всяка кралица оттогава насам. Кралят я е виждал да влиза на вечеря зад всяка една от шестте му съпруги. — Майка ми уреди на Нан служба в двора — поправям се. — А после ожени брат ми, Уилям, за Ан Баучър. Това беше върхът на амбицията ѝ; но знаете колко зле се разви този брак. Тази грешка струваше скъпо на всички ни. И двете с Нан бяхме пренебрегнати, за да може Уилям да сключи добър брак. Имаше пари само за Уилям, а след като майка ми уреди брака му с Ан Баучър, не останаха пари за зестрата ми.

— Бедното малко момиче — казва той сънено. — Само да те бях видял тогава.

Той наистина ме видя тогава. Веднъж дойдох в двора с майка ми и Нан. Спомням си младия крал от онова време: златокос, със силни крака, с широка, но стройна гръд. Спомням си го на кон, той вечно беше на кон, като млад кентавър. Веднъж мина с коня си покрай мен и аз вдигнах поглед към него, високо на коня му, и той беше ослепителен. Погледна право към мен, малко момиче на шест години, което подскачаше нагоре-надолу и махаше на двајсет и седем годишния крал. Усмихна ми се и вдигна ръка. Стоях напълно неподвижна и се вирах с почуда нагоре към него. Беше прекрасен като ангел. Наричаха го „най-красивият крал на света“, и в Англия нямаше жена, която да не мечтае за него. Представях си го как идва на кон до малкия ни дом и моли за ръката ми. Мислех си, че ако дойде за мен, всичко ще бъде наред, до края на живота ми, завинаги. Ако кралят се

влюбеше в мен, какво повече можех да искам? Какво повече би могла да иска някоя жена?

— И така се омъжих за първия си съпруг, Едуард Бръф, най-големия син на барон Бръф от Гейнсбъро.

— Той не беше ли луд? — идва сънлив глас от богато избродираните възглавници. Очите му са затворени. Ръцете му, склучени над възвишението на гърдите му, се повдигат и спускат с всеки хриплив дъх.

— Това беше дядо му — казвам много тихо. — Но въпреки това къщата беше страховита. Негово благородие имаше ужасен нрав и съпругът ми трепереше като дете, когато той се разгневеше.

— Не е бил подходящ за теб — казва кралят със сънено задоволство. — Били са истински глупаци да те омъжат за момче. Дори тогава сигурно си била момиче, нуждаещо се от мъж, на когото можеш да се възхищаваш, някой по-възрастен, някой, който да може да командва.

— Той не беше съпруг за мен — потвърждавам. Сега разбирам как иска да продължи тази приказка за лека нощ. В крайна сметка, на света има само половин дузина приказки, и тази ще бъде за девойката, която така и не намирала щастие, докато не срещнала своя принц. — Изобщо не беше подходящ за мен, и умря, Бог да го прости, когато бях само на двайсет.

Сякаш очернянето на бедния, отдавна мъртъв Едуард го е успокоило и приспало, отговорът на думите ми е продължително, тътнещо хъркане. Изчаквам за миг, когато внезапно спира да диша. За един плашещ миг в тихата стая не се чува абсолютно никакъв звук, после той си поема дъх и издишва шумно. Прави това отново и отново, докато се научавам да не трепвам. Облягам се в стола си до огнището и гледам как пламъците ближат пъновете и потрепват, карайки сенките около мен да подскачат напред, а после да се отдръпват, докато дрезгавото хъркане продължава отново и отново, като на нерез в кочина.

Питам се кое ли време е. Със сигурност трябва скоро да съмне. Питам се кога ли ще дойдат слугите. Със сигурност трябва да запалят огньовете призори? Иска ми се да знаех колко е часът. Бих дала цяло състояние за един часовник, който да ми каже още колко дълго трябва да чакам тази безкрайна нощ да приключи. Толкова е странно, че

нощите с Томас минаваха като един миг, сякаш луната се устремяваше към залеза си, а слънцето бързаше да се изкачи в небето. Не и сега. Може би никога повече. Сега трябва да чакам зората цял живот, и минават цели часове, докато чакам развиделяването.

* * *

— Как беше? — прошепва Нан. Зад нея слугите вземат златния леген за миене и каната от стаята ми, докато камериерките пръскат бельото ми с розова вода и го държат пред огъня, за да се уверят, че е напълно изсъхнало.

Нан носи кесийката с изсушено седефче. С гръб към стаята взема ръжена за загряване на напитките от червената жаравя на огъня, кипва чаша разреден ейл, и разбърква билката вътре. Никой не забелязва, докато пресушавам чашата на един дъх. Извързвам лице, така че никой да не може да види гримасата ми.

Отивам с нея до молитвения си стол и двете заставаме с лице към разпятието, и коленичим една до друга, толкова близо, че никой не може да чуе и дума, а ще си помисли, че шепнем молитвите си на латински.

— Потентен ли е?

Самият въпрос е углавно престъпление. Братът на Ан Болейн беше обезглавен, защото попита точно същото.

— Едва-едва — казвам й кратко.

Тя покрива ръката ми със своята:

— Да не ти е причинил болка?

Поклащам глава.

— Почти не може да помръдне. Не ме заплашва опасност от нещо такова.

— Беше ли...?

Тя млъква рязко. Самата тя обичана съпруга, не може да си представи отвращението ми.

— Не беше по-лошо, отколкото си представях — казвам, свела глава над броеницата си. — А сега донякъде ми е жал за него — вдигам поглед към разпятието. — Не съм единствената, която страда. Тези години са тежки за него. Помисли си какъв беше, и какъв е сега.

Тя затваря очи в безмълвна молитва.

— Съпругът ми твърди, че Божията десница те закриля — казва.

— Трябва да парфюмираш стаята ми — решавам. — Прати да донесат от аптекаря сушени билки и благовония. Розово масло, лавандула, силни ухания. Не мога да понасям миризмата. Наистина ми пречи да спя. Миризмата е това, което не мога да понасям. Трябва да се погрижиш за това. Това е единственото нещо, което наистина не мога да понеса.

Тя кимва:

— От крака му ли е?

— Кракът и газовете, които изпуска — казвам. — Леглото ми мирише на смърт и изпражнения.

Тя ме поглежда, сякаш съм я изненадала:

— На смърт?

— На разлагането на тялото. На разлагащо се тяло. На чума. Сънувам смърт — казвам кратко.

— Разбира се, кралицата умря тук.

Надавам вик от ужас, а когато дамите ми се обръщат да погледнат, се опитвам да се престоря, че кашлям. Някой веднага ми донася да отпия от чаша разреден ейл. След като те се отдръпват, се обръщам рязко към Нан:

— Коя кралица? — питам настоятелно, сещайки се, противно на всякакъв разум, за онова дете Катрин Хауард. — Защо не ми каза?

— Кралица Джейн, разбира се — казва тя.

Знаех, че е умряла, след като е родила принца, но не бях мислила, че е било в тези покои, в моите покои.

— Нима тук?

— Разбира се! — възкликва тя просто. — В тази спалня — когато вижда ужасеното ми лице, добавя: — В това легло.

Отдръпвам се ужасено назад, стиснала броеницата си.

— В моето легло? Това легло? Където спяхме нощес?

— Но, Катрин, няма нужда да се безпокоиш. Беше преди повече от пет години.

Разтрепервам се и откривам, че не мога да спра.

— Нан, не мога да направя това. Не мога да спя в леглото на мъртвата му съпруга.

— Мъртви съпруги — поправа ме тя. — Катрин Хауард спеше тук. Това легло беше и нейно.

Този път не надавам вик.

— Не мога да го понеса.

Тя улавя треперещите ми ръце.

— Овладей се. Това е Божията воля — казва. — Божието призвание. Длъжна си да направиш това, можеш да се справиш. Аз ще ти помагам, а Бог ще те подкрепи.

— Не мога да спя в леглото на мъртвата кралица и да възсядам съпруга ѝ.

— Длъжна си. Бог ще ти помогне. Моля Му се. Всеки ден се моля — *Божже, помагай на сестра ми и я напътствай.*

Кимвам конвулсивно.

— Амин, амин. Бог да ме пази, амин.

Време е да се обличам. Обръщам се, за да оставя жените да смъкнат халата от раменете ми и да ме измият с благоуханните масла и да ме подсушат, а после стъпвам в красиво избродираната си ленена долна риза. Стоя като кукла, докато завързват панделките на шията и раменете ми. Придворните дами донасят рокли, ръкави и шапчици, за да си избира, и ги вдигат пред мен в почтително мълчание. Избирам рокля в тъмнозелено, черни ръкави и черна шапчица.

— Много скромно — отбелязва критично сестра ми. — Вече свали черното. Ти си булка, а не вдовица. Би трябвало да носиш рокли в по-ярки цветове. Ще поръчаме няколко, за да си избереш.

Обожавам хубавите дрехи, тя знае това.

— И обувки — казва тя изкушаващо. — Ще повикаме обуцарите да дойдат при теб. Вече можеш да имаш колкото обувки поискаш — вижда лицето ми и се смее. — Предстои ти много работа. Ще трябва да организираш свитата си. Половин Англия се обръща към мен с искане да изпрати дъщерите си да ти служат. Имам списък с имена. Можем да го прегледаме след литургията.

Една от дамите ми пристъпва напред.

— Простете, искам да помоля за една услуга. Ако позволите.

— Ще разгледаме всички молби заедно, когато излезем от параклиса — заявява сестра ми.

Стъпвам в роклята и стоя неподвижно, докато завързват полата, корсажа, а после наместват ръкавите и нанизват връзките през

дупките.

— Ще повикам брат ни, Уилям — казвам тихо на Нан. — Ще ми е нужен тук. И чичо ни Пар.

— Очевидно имаме роднини, които не сме познавали никога преди. От цяла Англия. Всички искат да се изкарат роднини на новата кралица на Англия.

— Не съм длъжна да давам служби на всичките, нали? — питам.

— Ще ти е нужно да имаш около себе си хора, които зависят от теб — казва тя. — Разбира се, че ще облагодетелстваш собственото си семейство. И предполагам, че ще изпратиш да доведат малката Латимър, заварената ти дъщеря?

— Маргарет ми е много скъпа — казвам, внезапно обнадеждена. — Мога ли да я взема при мен? И заварената ми дъщеря Елизабет? И Луси Съмърсет, годеницата на заварения ми син? И моята братовчедка Бръф, Елизабет Тирит?

— Разбира се, и си мислех да назначиш чичо Пар на някаква длъжност в домакинството си, а съпругата му, леля Мери, също ще дойде, и братовчедка ни Лейн.

— О, да! — възкликвам. — Бих искала Мод да е с мен.

Нан се усмихва.

— Можеш да вземеш когото искаш. Каквото поискаш. Добре е да помолиш за всичко, което искаш, сега, в ранните дни, когато той ще е готов да ти даде всичко. Имаш нужда около себе си от хора, които са ти верни от все сърце и душа, за да те пазят.

— От какво? — питам я предизвикателно, докато слагат на главата ми шапчицата, тежка като корона.

— От всички други семейства — прошепва тя, докато пригладда кестенявата ми коса в златната мрежичка. — От всички семейства, които са се радвали преди на покровителството на сродницата си, и не искат да бъдат пренебрегнати сега от една нова кралица: семейства като Хауард и Сиймор. И ще имаш нужда от закрила срещу новите съветници на краля, мъже като Уилям Паджет и Ричард Рич и Томас Ризли, хора, които са се издигнали от нищото и не искат една нова кралица да съветва краля вместо тях.

Нан кимва към Катрин Брандън, която влиза в стаята, носейки ковчежето ми с накити, за да си избира. Снижава глас:

— И от жени като нея, съпруги на неговите приятели, и от всяка хубава придворна дама, която може да се окаже следващата фаворитка.

— Не и сега! — възкликвам. — Та ние се оженихме едва вчера!

Тя кимва.

— Той е лаком — казва протичко, сякаш става въпрос за броя на блюдата на вечеря. — Винаги иска още. Винаги има нужда от още. Възхищението никога не му е достатъчно.

— Но той се ожени за мен! — възкликвам. — Настоя да се ожени за мен.

Тя свива рамене. Женил се е за всичките ми предшественички; това не го е спирало да пожелае следващата.

* * *

В параклиса на втория етаж, в ложата на кралицата, свела поглед, докато свещеникът говори за Божиите дела, извършва тайнството на литургията и обръща гръб на паството, сякаш хората дори не са достойни да го видят, аз се моля за Божията помощ в този брак. Мисля си за другите кралици, шито са коленичили тук, на това ниско столче, избродирано с кралския герб и двуцветна роза, и също са се молили тук. Някои от тях сигурно са се молили с нарастваща мъка за живородени синове за Тюдорите, други сигурно са оплаквали загубата на предишния си живот, трети сигурно са се измъчвали от носталгия по дома от детството си и близките си, които са ги обичали заради самите тях, а не заради ползата, която могат да допринесат. Поне една е изпитвала сърдечна болка като моята, била е принудена всеки ден, когато се събужда, да прогонва мисълта за мъжа, когото обича. Почти мога да ги почувствам около мен, когато отпускам лице в ръцете си. Почти мога да помириша страха им по дървото на поставката за книги. Струва ми се, че ако близна излъсканата повърхност, ще вкуся солта на сълзите им.

— Не си ли весела? — кралят ме посреща в галерията пред параклиса. Той, заедно с приятелите си зад него — братът на кралица Джейн, чичото на кралица Ан, братовчедът на кралица Катрин — аз, с дамите ми зад мен. — Не си ли весела в утрото след сватбата си?

Моментално се усмихвам широко.

— Много съм весела — заявявам решително. — А вие, ваше величество?

— Можеш да ме наричаш „милорд съпруге“ — казва той, поема ръката ми и я смачква между извивката на дебело подплатената си жилетка и украсения с бродерия ръкав. — Ела с мен в личния ми кабинет — казва небрежно. — Трябва да поговоря с теб насаме.

Пуска ме, за да се облегне на един паж и бавно да закуцука напред. Следвам го през голямата чакалня, където стотици мъже и жени са се събрали да ни видят как минаваме, през залата за аудиенции, където още десетки чакат с прошения и искания, и влизаме в личните му покои, където се допускат само придворните. На всяка врата още хора се отдръпват, след като им е отказан достъп до стаята, към която тя води, докато оставаме само кралят и Антъни Дени, двама писари, двамата му пажове, шутът му, Уил Сомърс, две от дамите ми, и аз. Това означава за него да е насаме със съпругата си.

Спускат го в големия му стол, който изскърцва леко под тежестта му, поставят под крака му столче, за да се подпре, после го увиват с плат. Той ми дава знак, че мога да седна близо до него, и отпраща всички с махване на ръка. Дени отива в дъното на стаята и се преструва, че разговаря със съпругата си, моята придворна дама Джоан. Сигурна съм, че и двамата са наострили уши, за да чуят всяка дума.

— Значи тази сутрин си весела? — иска да се увери Хенри. — Но аз те наблюдавах в параклиса и ми се стори мрачна. Виждам те през решетката на ложата си, знаеш ли. Мога да те следя и наблюдавам през цялото време. Бъди напълно сигурна, че винаги бдя над теб.

— Молех се, милорд.

— Това е хубаво — одобрява той. — Харесва ми, че си истински благочестива; но искам да бъдеш и щастлива. Кралицата на Англия би трябвало да бъде най-щастливата жена в християнския свят, както и най-благословената. Трябва да покажеш на света, че си весела в утрото след сватбата си.

— Весела съм — уверявам го. — Наистина съм.

— Видимо щастлива — подтиква ме той.

Показвам му най-ослепителната си усмивка.

Той кимва одобрително.

— А сега имаш работа за вършене. И трябва да правиш всичко, което кажа. Сега съм твой съпруг, а ти обеща да ми се покоряваш — снизходителният му тон ми подсказва, че това е шега.

Вдигам поглед към него.

— Ще се постарая да бъда много добра съпруга.

Той се изкискава.

— Ето заповедите ми: трябва да поръчаш на кроячите и шивачките да донесат красиви дрехи и платове, и трябва да си поръчаш безброй рокли — казва. — Искам да те виждам облечена като кралица, а не като бедната вдовица Латимър.

Издавам леко, престорено ахване и притискам ръце една към друга.

— Казаха ми, че обичаш птици? — пита той. — Пъстри птици, пойни птички.

— Наистина обичам — казвам аз. — Но никога не можех да си позволя да си купя.

— Е, сега вече можеш — казва той. — Ще кажа на капитаните на корабите, които плават надалече, че при завръщането си трябва да носят птички за теб — усмихва се. — Това може да бъде нов данък върху пренасянето на товари с кораби — птички за кралицата. А сега имам нещо за теб — той се обръща, щраква с пръсти и Антъни Дени пристъпва напред и слага на масата тежка кесия и една кутийка. Хенри ми подава първо кутийката. — Отвори я.

Това е великолепен рубин, изсечен във формата на малка плочка, върху семпла златна халка. Прекалено голям е за пръстите ми, но кралят го плъзва върху палеца ми и се възхищава на червеното сияние.

— Харесва ли ти?

— Влюбена съм в него.

— А има и още, разбира се. Поръчах да ги изпратят в покоите ти.

— Още ли?

Наивността ми му се нрави.

— Още накити, скъпа. Ти си кралицата. Имаш цяла съкровищница със скъпоценности. Можеш да си избираш да носиш различни през всеки ден от годината.

Не се налага да се преструвам на възхитена.

— Наистина обожавам красивите неща.

— Те подхождат на красотата ти — казва той мило. — Пожелах да те окича с кралските скъпоценности още откакто те видях за пръв път.

— Благодаря ви, съпруже. Толкова много ви благодаря.

Той се изкисква.

— За мен ще бъде огромна наслада да ти подарявам разни неща. Изчервяваш се като малка роза. Тази кесия със злато също е за теб. Харчи я за каквото ти харесва, а после ела да ми поискаш нова. Скоро ще имаш собствени земи и ренти, и доходи. Твоят стюард ще ти покаже списък на всичко, което ще притежаваш. Ще бъдеш жена със собствено състояние. Ще получиш всички земи на кралица-консорт и замъка Бейнардс в Лондон. Ще разполагаш с цяло състояние на твое име. Това е само началото, само малък прилив на средства.

— Ще ми се и аз да преживея такъв прилив — отбелязва Уил Сомърс. — По някаква причина все случвам на отлив.

Мъжете се размиват, докато аз, незабелязана, претеглям кесията в ръката си. Тежка е. Ако са златни монети (а предполагам, че са), това е истинско малко състояние.

Кралят поглежда пажа си и казва:

— Дайте ми списъка.

Младият човек се покланя и му подава навит на руло лист хартия.

— Това са мъже и жени, които искат да служат в домакинството ти — казва кралят. — Отбелязал съм онези, които бих желал да приемеш. Но за повечето постове можеш да избереш когото ти е угодно. Искам да бъдеш щастлива в покоите си и сама да избираш с кого да се забавляваш.

Право на кралицата е да избира сама дамите си. Те са с нея денонощно. Съвсем логично е те да са нейни приятелки, роднини и фаворитки. Не би трябвало кралят да съставя списъка.

— Предполагам, че ще одобря изборите ти — казва той. — Сигурен съм, че няма да има никой, когото не одобрявам. Имаш такъв прекрасен вкус, със сигурност ще избереш дами, които ще бъдат истинско украшение за твоя и за моя двор.

Свеждам глава.

— Но трябва да са красиви — поставя условие той. — Погрижете се за това. Не искам разни грозници.

Не коментирам по никакъв начин плана му да избирам за свои компаньонки жените, които ще са приятни на него, и изведнъж той стисва ръката ми:

— Ах, Кейт, ще се разбираме добре заедно. Днес следобед ще отидем на лов, и ти ще седиш при мен.

— С огромно удоволствие — казвам. Копнея да се кача на коня си и да яздя с ловците. Нуждая се от усещането за свобода, което поражда язденето зад хрътките, да ги следвам натам, накъдето ги води дирята, да се движа бързо, отдалечавайки се от големия дворец, но знам, че няма да бъде така. Ще трябва да седя в кралския заслон до краля и да гледам как подкарват елена към нас, за да може Хенри да стреля със зареден лък от мястото си. Пред него ловците ще подкарат и избутат елена напред. Зад него един паж ще вземе заострената стрела и ще я зареди в арбалета. Кралят само ще се прицели и ще стреля. Той превръща един лов, с риска и опасностите, които крият полето и гористите местности, в клане на животно във ферма, в касапница. Кралският лов, който някога беше истинско вълнуващо зрелище, се е превърнал в кланица, където животните са подкарвани и избивани. Но това е всичко, на което е способен сега. Мъжът, когото си спомням като кентавър, като ловец, който сменяше три коня един след друг само в един ден, изтощавайки ги, се е принизил до убиец, отпуснат в стол, победен от старост и лошо здраве, докато по-млад мъж зарежда лъка му.

— Толкова ще бъда щастлива да седя до вас — лъжа аз.

— И ще се научиш да стреляш — обещава ми той. — Ще ти подаря твой собствен малък арбалет. Трябва да споделяш развлечението. Трябва да изпиташ удоволствието от повалиянето на плячката.

Опитва се да бъде мил с мен.

— Благодаря ви — казвам отново.

Той ми показва с кимване, че трябва да тръгвам. Изправям се на крака и се поколебавам, когато ми прави знак да се приближа към него и вдига едрото си кръгло като месечина лице. Той е като малко дете, което доверчиво предлага целувка. Слагам едната си ръка на масивното му рамо и се навеждам. Дъхът му е ужасно противен — все едно да оставя някоя хрътка да пъхти в лицето ми, но аз не трепвам. Целувам го по устата, срещам погледа му и се усмихвам.

— Най-скъпа моя — казва той тихо. — Ти си ми най-скъпата. Ще бъдеш моята последна и най-скъпа съпруга.

Толкова съм трогната, че се навеждам отново и допирам буза до неговата.

— Върви да си купиш разни красиви неща — нарежда ми той. — Искам да изглеждаш като възлюбена съпруга и най-прекрасната кралица, която Англия е познавала.

Излизам от стаята малко замаяна. Ако изглеждам като обичана съпруга, това ще е за пръв път. За втория си съпруг, лорд Латимър, бях партньорка и помощница, човек, който да пази земите му и да възпита децата му. Той ме научи на нещата, които му беше нужно да знам, и се радваше да ме има до себе си. Но никога не ме глезеше, нито ми правеше подаръци, нито се интересуваше как ще изглеждам пред другите. Замина и ме остави в ужасна опасност, очаквайки от мен да служа като комендант на замъка Снейп, уверен, че ще ръководя хората му в негово отсъствие. Бях негова заместница, не негова любима. Сега съм омъжена за човек, който ме нарича своя любима и се чуди как да ме глези.

Нан чака с Джоан на вратата, която се отваря пред нас.

— Ела — казвам ѝ. — Мисля, че в покоите ми има няколко неща, които ще искаш да видиш.

* * *

Собствената ми приемна вече е пълна с хора, дошли да ме поздравят за сватбата и надяващи се да измолят от мен някоя служба или услуга, аудиенция или васален имот. Вървя сред тях и раздавам усмивки ту на една, ту на друга страна, без да спирам. Днес ще започна работата си като кралица. Но тъкмо сега искам да видя подаръците от съпруга си.

— О, Боже мой — възкликва Нан, когато стражите разтварят двойните врати към личните ми покои, а дамите ми се изправят на крака и посочват, твърде безпомощно, към половин дузината кутии, които хората на краля са наслагали из цялата стая, с големи ключове в ключалките.

Грехота е да изпитвам такъв внезапен прилив на алчност. Засмивам се на себе си.

— Дръпнете се назад! — възкликвам шеговито. — Дръпнете се назад, защото ще се гмурна в съкровища!

Нан завърта ключа на първото ковчеже и заедно повдигаме тежкия капак. Сандъкът е пътнически и вътре са златните блюда и бокали за личната трапеза на кралицата. Кимвам на две от почетните дами да излязат напред. Те разопаковат едно великолепно блюдо след друго и наклонят отраженията, така че златните светлини танцуват из стаята като обезумели ангели.

— Още! — казвам, докато всички държат по едно златно блюдо и взаимно си светят в очите с тях, и въртят проблясващи златни дискове във всеки ъгъл на стаята, докато стаята не се изпълни с трептящи отражения. Разсмивам се от удоволствие и ние светим със златните блюда една към друга, изправяме се, танцуваме, и цялата стая танцува с нас, изпълнена с ослепителна светлина.

— Какво е следващото? — питам задъхано и Нан отваря следващото ковчеже. То е пълно с огърлици и колани. Тя измъква перлени нанизы и колани, украсени с бродерия и инкрустирани със сапфири, рубини, смарагди, диаманти и камъни, които дори не мога да назова, искряща тъмна прелест, инкрустирани в дебели плочки от сребро или злато. Разстила златни верижки по страничните облегалки на креслата, огърлици от сребро и диаманти — в скутовете на придворните дами, за да изглеждат ослепително на фона на скъпия плат. Има опали, чиято мека, млечна светлина проблясва в зелено и прасковено, има кехлибар на големи тъмнооранжеви късове, и има кесии с цели, необработени камъни, които приличат на речен чакъл, криещи блясъка на скъпоценната светлина в каменистите си дълбини.

Нан отваря друго ковчеже, пълно с грижливо подредени рула от най-мека кожа. Показват се пръстени, отрупани със скъпоценни камъни, и единични камъни върху дълги верижки. Без да каже нищо, тя полага пред мен прочутата огърлица от преплетено злато на Катерина Арагонска. Развързваме нова кесия и виждаме вътре рубините на Ан Болейн. От голяма кутия излизат кралските скъпоценности на Испания, зестрата на Ана от Клев е разстлана на пода в краката ми. Съкровищата, с които кралят обсипа Катрин

Хауард, са в отделно ковчеже, недокоснато, откакто тя беше лишена от всичко и отиде да посекаат с брадвата оголената ѝ шия.

— Вижте тези обици! — възкликва някой, но вместо това аз се извърщам и отивам до прозореца да погледна надолу към представителните градини и сребристите река, която се мярка през дърветата. Внезапно ме е обзело отвращение.

— Това са вещите на мъртви жени — изричам треперливо, когато Нан идва при мен. — Това са любимите скъпоценности на мъртви кралици. Тези огърлици са висели на шията на съпругата преди мен, някои от тях са били носени от всяка една преди мен. Перлите са се стопляли от мъртвата им кожа, среброто е потъмняло от старата им пот.

Нан е бледа като мен. Тя е загърнала смарагдите на Катрин Хауард в кожените им калъфи и ги е прибрала в същото онова ковчеже за скъпоценности в деня на ареста ѝ. Тя е закопчала сапфирите на Джейн Сиймор около врата ѝ в сватбения ѝ ден. Тя е подавала обиците на Катерина Арагонска, а ето ги тук сега, на масата, в личните ми покои, за да ги използвам.

— Ти си кралицата, получаваш съкровищата на кралицата — казва тя, но гласът ѝ потрепва. — Разбира се. Така трябва да бъде.

На вратата се потропва рязко и стражът я разтваря. Уилям Хърбърт, съпругът на Нан, влиза в стаята и се усмихва, когато вижда всички ни, заобиколени от накити, като деца, обзети от удивление в кухнята пред сладкишите, чудещи се какво да си изберат.

— Негово величество изпрати това — казва той. — Били го забравили. Заръча да я положи върху обичната ви глава.

Когато се изправям на крака и се приближавам към зет си, виждам, че не може да ме погледне в очите. Гледа към прозореца зад мен, към небето, по което пробягват облаци; не поглежда към съкровищата в краката ми, докато заобикалям внимателно шапчиците на Катерина Арагонска и лъскавите черни самурени кожи на Катрин Хауард. В ръката му има малка, тежка кутия.

— Какво е това? — питам го. Веднага си помислям — не го искам.

В отговор, той се покланя и отваря металната закопчалка. Повдига капака и той се отпуска назад на бронзовите си панци. Вътре има малка, грозна корона. Дамите зад мен ахват. Виждам как Нан

прави леко движение, сякаш иска да предотврати онова, което трябва да последва.

Уилям оставя кутията и изважда сложно изработената корона, инкрустирана с перли и сапфири. На върха ѝ, сякаш е църква с купол, има прост златен кръст.

— Кралят иска да я пробвате.

Покорно навеждам глава, така че Нан да свали шапчицата ми, а съпругът ѝ подава короната. Размерът е точен, короната се настанява върху челото ми като започващо главоболие.

— Нова ли е? — питам със слаб глас. Копнея да е току-що изработена за мен.

Той поклаща глава.

— Чия е била?

Нан прави лек жест с ръка, сякаш да го предупреди да си мълчи.

— Това беше короната на Ан Болейн — казва ми той. Чувствам я как тежи и притиска главата ми, сякаш мога да рухна под тежестта ѝ.

— Със сигурност той не иска да я нося днес — казвам смутено.

— Той ще ви каже кога — казва Уилям. — На важни празнични дни или когато се срещате с чуждестранни посланици.

Кимвам с вдървен врат, а Нан сваля короната от главата ми и я връща в кутията. Затваря капака, сякаш не иска да я вижда. Короната на Ан Болейн? Нима е възможно да не е прокълнатата?

— Но ми е наредено да взема обратно перлите — казва Уилям, смутен. — Донесли са ги по грешка.

— Кои перли? — пита Нан съпруга си.

Той я поглежда, като все още внимателно избягва да гледа към мен.

— Перлите на Сиймор — казва тихо. — Трябва да се държат в хранилището за скъпоценности.

Нан се навежда, вдига безкрайните нанизы от перли, млечни и сияещи в ръцете ѝ, и ги натрупва обратно в дългата им кутия: нанизите се простират по цялата ѝ дължина като отпуснатата змия. Подава ги на Уилям и ми се усмихва:

— И бездруго вече имаме цяло състояние в перли — казва, опитвайки се да замаже неловкия момент.

Придружавам Уилям до прага.

— Защо ги взема обратно? — питам го полугласно.

— За спомен от нея — казва ми Уилям. — Тя го дари със син. Той иска да ги запази за бъдещата съпруга на принца. Не иска никоя друга жена да ги носи.

— Разбира се, разбира се — казвам бързо. — Кажете му колко съм доволна от всичко останало. Знам, че нейните перли са били специални.

— Той се моли — казва зет ми. — Сега слуша литургия за нея.

Старателно запазвам съчувствено изражение. Вярването, че Бог ще съкрати дните, през които една душа чака да влезе в рая, ако Му бъдат отслужени сто литургии, хиляда молитви, кадене на тамян, беше отхвърлено от този крал, а параклисите за отслужване на литургии за душите на покойниците — затворени. Дори параклисът, който той освети, за да се моли за душата на Джейн, беше затворен; не знаех, че все още се придържа към вярване, което е забранил на нас, останалите — надеждата чрез молитви да избавиш някого от чистилицето.

— Стивън Гардинър отслужва специална меса за кралица Джейн — казва ми Уилям. — На латински.

Нима не е малко странно в първия ден от медения си месец кралят да се моли за мъртвата кралица?

— Бог да я прости — казвам неловко, със съзнанието, че Уилям ще докладва това на своя господар, краля. — Отнесете перлите ѝ и ги съхранете. Лично ще се помоля за душата ѝ.

* * *

Става точно както обеща кралят — разчува се, че новата кралица харесва красиви птици. Една от стаите до приемната ми е опразнена от мебели и напълнена с прътове за кацане и клетки. До прозорците има малки волиери за пойните птици от Канарските острови. Когато слънцето нахлува вътре през дебелото стъкло, те чуруликат, кипрят се и пърхат с крилца. Разпределям ги по цвят: златистите и жълтите заедно, зелените — в съседство с тях, докато сините пърхат с крилцата си към небе, което отразява като огледало цвета им. Надявам се, че скоро ще си измътят малки. Всяка сутрин, когато излизам от параклиса, посещавам стаята с птиците си и храня всички от ръката си,

наслаждавайки се на усещането от драскащите им леки крачета, когато кацат и кълват семена.

За моя радост един ден тъмнокож индуски моряк със сребърна халка на ухото и с татуирано лице, приличащ повече на изрисуван дявол, отколкото на човек, идва в приемната ми с огромна птица, синя като индиго и едра като лешояд, седнала на стиснатия му юмрук. Продава ми я на нелепо висока цена, и аз вече съм много горда притежателка на папагал с черни будни очи. Кръщавам го Дон Пепе, тъй като не говори нищо освен изключително неприличен испански. Ще трябва да слагам покривало върху клетката му, когато испанският посланик, Йосташ Шапюи, идва да поднесе почитанията си, но Нан ме уверява, че той трудно се шокира; след години, прекарани в двора, е чувал далеч по-лоши неща.

Кралят ми подарява ново ездитно животно, прекрасна дореста кобила, и кученце — възхитителен шпаньол с лъскава светлокафява козина. Водя го навсякъде със себе си и той седи в краката ми дори когато отивам в параклиса сутрин. Никога преди не съм имала куче, което да не е предназначено за работа, само ловните хрътки в конюшните в Снейп, или препускащите насам-натам овчарски кучета.

— Ти си най-големият безделник на света — казвам му. — Как можеш да се понасяш, когато единственото ти задължение е да служиш за украса?

— Много е сладък — съгласява се Нан.

— Пуркуа беше мило създание — отбелязва Катрин Брандън.

— О, какво беше Пуркуа? — питам.

— Кучето на Ан Болейн — Нан се намръщва на Катрин. — Изобщо не беше като нашия малък Риг тук.

— Има ли нещо ново? — питам раздразнено. — Има ли нещо, което аз правя, и което някоя от тях да не е правила вече?

Катрин изглежда смутена.

— Часовниците ти — казва ми Нан с лека усмивка. — Ти си първата кралица, която обича часовници. Всички златари и майстори на часовници в Лондон са на седмото небе.

* * *

Предстои дворът да тръгне на път, както всяко лято. Не мога да си представя как трябва да опаковаме всичко и да се местим всяка седмица, понякога само след няколко дни престой, от една къща в друга, където от всичките ни слуги ще се очаква да разтоварват мебели, гоблени и сребърни съдове и прибори, и да създават кралски двор в нова къща. Как се очаква да знам какви дрехи да си приготвя? Откъде да знам какви накити да взема? Дори не знам как да вземат достатъчно чаршафи за леглата.

— Няма нищо, за което трябва да се безпокоиш — казва Нан. — Наистина нищо. Всички слуги са местили домакинството на кралицата десетки пъти, стотици пъти. Единственото, което трябва да правиш, е да яздиш редом с краля и да изглеждаш щастлива.

— Но всичкото това спално бельо? И всички дрехи! — възкликвам.

— Всеки си знае ролята — повтаря тя. — Не е нужно да правиш нищо друго, освен да отиваш там, където ти казват.

— Птиците ми?

— Соколарите ще се погрижат за тях. Ще пътуват в отделна каруца зад соколите и ястребите.

— Накитите ми? — питам.

— Аз се грижа за тях — казва тя. — Правила съм това с години, Кат, честно. От теб се иска само да яздиш до краля, ако държи да си с него, и да изглеждаш красива.

— А ако не ме иска?

— Тогава яздиш с компаньонките си и началника на конницата си.

— Дори още нямам началник на конницата, не съм запълнила всички постове в домакинството си.

— Ще ги назначаваме, докато пътуваме. Не може да се каже, че няма кандидати! С нас ще пътуват всички писари и по-голямата част от придворните. Тайният съвет се събира където се случи да е кралят; не изоставяме двора, вземаме всичко със себе си.

— Къде отиваме?

— Първо в Оутландс — казва тя със задоволство. — Мисля, че това е един от най-хубавите дворци, на реката, новопостроен, по-прекрасен от всички други. Там много ще ти хареса, а и в спалните не витаят призраци.

ДВОРЕЦЪТ ОУТЛАНДС, СЪРИ ЛЯТОТО НА 1543 Г.

Нан е напълно права: дворецът се разделя и сформира отново със заучена лекота, а аз се влюбвам в покоите си в двореца Оутландс. Той е построен на реката близо до Уейбридж като дворец за медения месец с Ана от Клев, така че Нан не може да твърди, че съвсем не е населен от призраци. Скръбта и разочарованието на Ана от Клев се долавят във всеки вътрешен двор. Нейната придворна дама, Катрин Хауард, се омъжила триумфално за краля в тукашния параклис; представям си как я е преследвал, задъхано изричайки нежни думи, куцайки възможно най-бързо през прекрасните градини.

Дворецът е построен с камък от абатството в Чъртси: всеки прекрасен каменен блок от пясъчник е съборен от мястото, където бил посветен Богу, за да стои там за вечни времена. Сълзите на вярващите сигурно са падали в хоросана; но никой не мисли за това сега. Дворецът е огромен и слънчев, близо до реката, проектиран като замък с кула във всеки ъгъл и огромен вътрешен двор. Моите покои гледат на юг, и са слънчеви и светли. Покоите на краля са в съседство с тях и той ме предупреждава, че може да влезе по всяко време, за да види какво правя.

През следващите няколко дни ние с Нан съставяме списъка на постове в домакинството ми и започваме да ги запълваме с избраниците на краля, с наши приятели и роднини, а после, след като сме удовлетворили всеки, който има претенции към мен — с онези, на които искаме да помогнем да се издигнат. Поглеждам списъка, подготвен от Нан и нейните приятели, които подкрепят религиозните реформи. Настаняването им на служба в домакинството ми в двора и в покоите ми като мои компаньонки подсилва числеността им точно в момента, когато губят подкрепата на краля.

Той е одобрил обнародването на доктрина, изразена в „Книгата на краля“, която казва на хората, че трябва да се изповядват и да вярват в тайнството на литургията. Виното се превръща в кръв, хлябът се

превръща в плът — кралят казва, че е така, и всички трябва да вярват. Той е махнал голямата Библия на английски от всяка църква във всяка енория и само на богатите и знатните е позволено да четат Библията на английски, и могат да го правят само у дома. Бедните и необразованите са толкова далече от Словото Божие, сякаш са в Етиопия.

— Искам начетени дами — казвам на Нан, почти свенливо. — Винаги съм смятала, че е трябвало да чета повече и да уча повече. Искам да подобря и френския, и латинския си. Искам да имам компаньонки, които са готови да учат с мен.

— Със сигурност можеш да наемеш частни учители — казва тя. — Намират се лесно като малките дългоопашати папагали. И би могла да поискаш произнасянето на следобедна проповед всеки ден; Катерина Арагонска го правеше. В покоите ти вече има хора с разнообразни мнения. Катрин Брандън е привърженица на реформата, докато лейди Мери вероятно е тайно предана на Рим. Разбира се, никога не би отрекла, че баща ѝ е Върховен глава на Църквата — Нан вдига предупредително пръст към мен. — Всеки трябва да е много, много предпазлив какво говори. Но сега, когато кралят възстановява ритуалите, които забрани, и премахва английската Библия, която даде на народа си, лейди Мери се надява, че той ще стигне по-далеч и ще се помири с папата.

— Трябва да си изясня това — казвам. — Живеехме толкова далече от Лондон, не чувахме почти нищо и нямах достъп до книги. Освен това моят съпруг лорд Латимър вярваше в старите ритуали.

— Има мнозина, които все още вярват — предупреждава ме Нан. — Плашец брой хора все още вярват, и печелят благоволение. Но ние трябва да се преборим с тях и да спечелим този спор. Трябва да върнем Библията в църквите за хората. Не можем да позволим епископите да отнемат Словото Божие от хората. Това означава да обрекват хората на невежество. Дори ти ще трябва да учиш дискретно, за да не нарушиш закона за ереста. Не искаме Стивън Гардинър да пъха грозния си нос в покоите ти, както навсякъде другаде.

Кралят идва при мен почти всяка нощ, но често не иска от мен нищо повече освен разговор, или да изпием по чаша вино, преди да отиде в собственото си легло. Седим заедно като стара влюбена двойка, той — във великолепна бродирана нощница, изпоцапана с петна по масивните му гърди и корема, подпрял болния си крак на

столче за крака, аз — в черната си копринена нощница, с коса, прибрана в плитка.

Лекарят му идва с него, за да му даде вечерните дози лекарства: опиати за облекчаване на болката в крака, за главоболията, понеже очите му отслабват, лекарства, които да накарат червата му да се раздвижат, да прочистят урината му, която е опасно тъмна и лепкава. Хенри ми намига, когато ми казва, че неговият лекар му е дал нещо за подсилване на енергията.

— Може би ще направим син — предполага той. — Какво ще кажеш за един малък Йоркски херцог, който да последва моя принц?

— В такъв случай може ли да взема малко от това лекарство? — Уил Сомърс си позволява волностите, допустими за един официално утвърден шут. — Би ми дошла добре малко мощ нощно време. Иска ми се да съм бик, но съм агънце; наистина, аз съм малко агънце.

— Подскачаш и лудуващ? — усмихва се кралят, когато лекарят му подава нова отвара.

— Играя. Проигравам си състоянието! — Уил завършва шегата с каламбур и разсмива краля, докато пие, затова го потупва фамилиарно по гърба: — Полека, човече. Да не си изкашляш силата!

Усмихвам се и не казвам нищо, докато лекарят отмерва поредицата от малки отвари, но след като всички са излезли от стаята, казвам:

— Милорд съпруже, нали не сте забравили, че нямах дете от два предишни брака?

— Но си изпитала твърде малко радост от тях, нали? — пита той безцеремонно.

Разсмивам се тихо, смутено.

— Е, да, не бях омъжена за собствено удоволствие.

— Първият ти съпруг е бил не много повече от момче, съвсем безобиден, вероятно все още неспособен като мъж, а вторият беше изкуфял старец, вероятно импотентен — заявява кралят; това не е вярно. — Как би могла да се сдобиеш с дете от когото и да било от двамата? Изучавал съм тези неща и знам. Една жена трябва да изпита удоволствие, за да зачене дете. Трябва да изпита силна наслада, също както и съпругът ѝ. Така повелява Бог. Така че, най-сетне, любима моя съпруго, имаш шанс да станеш майка. Защото знам как да доставя

наслада на една жена, докато заплаче от радост, докато започне да вика за още.

Мълча, спомняйки си неволния вик, който надавах, когато Томас се движеше в мен, дъхът му излизаше учестено, а удоволствието ми се усилваше. След това откривах, че гърлото ме боли, и разбирах, че съм крещяла с лице, притиснато към голите му гърди.

— Давам ви думата си — казва кралят.

Отблъсквам мислите си и му се усмихвам. Зная, че не мога да изпитам удоволствие в леглото на мъртва жена. Няма как да е възможно влажните, му несръчни движения да ме дарят с дете, а седефчето би трябвало да предотврати раждането на чудовище. Но тъй като се е развел с две предишни съпруги, задето не са му родили син, бих била глупачка да кажа, че според мен няма да се сдобием с такъв — каквито и чувствени удоволствия да обещава.

Освен това, колкото и да е странно, откривам, че не искам да нараня чувствата му. Няма да кажа на Хенри, че не мога да изпитам страст към него, не и когато ми се усмихва и ми обещава екстаз. Най-малкото му дължа доброта, мога да му дам привързаност, мога да му засвидетелствам уважение.

Той ме повиква с жест да се приближа към него, докато седи на големия си стол до огнището.

— Ела да седнеш в скута ми, любима.

Отивам с готовност и сядам направо на здравето му бедро. Той обвива ръце около мен, целува косата ми, слага ръка под брадичката ми и обръща лицето ми към себе си, за да може да ме целуне по устата.

— А радваш ли се да бъдеш много богата жена? — пита ме той. — Високопоставена жена ли целувам? Харесаха ли ти накитите? Взе ли ги всичките със себе си?

— Влюбена съм в тях — уверявам го. — А дрехите и кожата ми доставят такава наслада! Много сте добър към мен.

— Искам да бъда добър към теб — казва той. Отмята кичур коса от лицето ми и го прибира зад ухото ми. Докосването му е леко, уверено. — Искам да бъдеш щастлива, Кейт. Ожених се за теб, за да те направя щастлива, не само заради себе си. Не мисля само за себе си, мисля за децата си, мисля за страната си, мисля за теб.

— Благодаря ви — казвам тихо.

— Има ли нещо друго, което би искала да имаш? — пита той. — Ако можеш да се разпореждаш с мен, можеш да се разпореждаш с цяла Англия. Можеш да имаш морски копър от скалистите брегове на Дувър, можеш да имаш стриди от Уитстейбъл. Можеш да имаш злато от Тауър и оръдейни гюлета от манастира на миноритките^[1]. Какво би искала? Всичко. Можеш да имаш всичко.

Колебая се.

Изведнъж той улавя ръката ми.

— Не се страхувай от мен — казва нежно. — Хората сигурно са ти разправяли всевъзможни неща за мен. Сигурно си представяш, че си света Трифин, омъжена за чудовище.

Издавам лек задавен звук, когато назовава съня ми.

Той ме наблюдава внимателно.

— Любов моя — изрича. — Моя последна и единствена любов. Моля те, разбери това. Онова, което ще ти кажат хората за женитбите ми, е напълно погрешно. Аз ще ти кажа истината. Единствено аз зная истината, и никога не говоря за нея. Но ще кажа на теб. Когато бях момче, ме ожениха за жена, която не беше свободна да ме обича. Не го знаех, докато Бог не ме срази с печал. Едно след друго бебетата ни бяха отнети. Това едва не я уби, и разби сърцето ми. Трябваше да я оставя да си отиде, за да ѝ спестя още болка. Трябваше да я освободя от един брак, който беше прокълнат. Беше най-трудното нещо, което съм правил. Но ако смятах да се сдобия със син за Англия, трябваше да я оставя да си отиде. Отпратих Катерина Арагонска, най-прекрасната принцеса, която Испания е отглеждала, и сърцето ми се късаше, когато го сторих. Но бях длъжен да го направя.

— А после, да ми прости Господ, бях прельстен от жена, чиято единствена страст бе амбицията. Тя беше отровителка, магьосница и прельстителка. Трябваше да съм по-разумен, но бях млад, копнеех за любов. Късно научих урока си. Благодаря на Бог, че спасих децата си от нея. Тя щеше да погуби всички ни. Трябваше да я спра и намерих смелостта да го сторя.

— Джейн Сиймор — моята избраница, единствената съпруга, която си избрах свободно, — беше единствената ми истинска съпруга, и ме дари със син. Тя беше като ангел, ангел, знаеш ли? И Господ си я прибра. Не мога да се оплаквам, защото тя ми остави син, а Неговата мъдрост е безкрайна. Бракът с онази жена от Клев бе уреден, тя ми бе

доведена противно на желанията ми, от лоши съветници. Момичето на Хауард... — лицето му се надипля на гънки от тлъстина: — Бог да прости на семейство Хауард, задето изпратиха в леглото ми блудница — преглъща мъчително той. — Те измамиха мен, тя измами тях, всички бяхме заслепени от порочната ѝ красота. Кейт, кълна се, ти ще ми бъдеш наистина добра съпруга, ако можеш да ме накараш да забравя болката, която тя ми причини.

— Ще го сторя, ако мога — казвам бързо. — Моля ви, не се разстройвайте.

— Сърцето ми е било разбивано — казва той искрено. — Повече от веднъж. Бил съм предаван — повече от веднъж. И бях благословен от истинската любов на добра жена — поднася ръката ми към устните си. — На два пъти, надявам се. Надявам се, че ти ще бъдеш моят втори и последен добър ангел. Надявам се, че ще ме обичаш, както ме обичаше Джейн. Зная, че аз те обичам.

— Ако мога — казвам меко. Искрено съм разнежена. — Ако мога, ще го сторя.

— Така че можеш да се разпореждаш с мен — казва той мило. — Готов съм да направя всичко, каквото поискаш. Само трябва да кажеш.

Имам му доверие. Мисля, че ще се осмеля да назова услугата, която искам.

— Става дума за покоите ми в Хамптън Корт — започвам. — Моля ви, не ме мислете за неблагоприятна, зная, че са най-хубавите покои, а Хамптън Корт е...

Той пренебрегва думите ми с махване на ръка.

— Това е най-красивият дворец в Англия, но е нищо за мен, ако не ти харесва. Ще го разруша, ако пожелаеш. Какво не ти се нрави? Ще наредя да го променят незабавно.

Призраците във всеки ъгъл, инициалите на мъртви жени върху каменните розетки, плочите, по които са стъпвали краката им.

— Миризмата — казвам. — От кухните отдолу.

— Разбира се! — възкликва той. — Напълно си права! Аз самият често съм си го мислил. Добре е да го преустроим, хубаво е да направим промени. Плановите за мястото бяха изготвени от Улзи. Той гледаше себе си, можеш да си сигурна в това. Планира собствените си покои свършено, но не помисли какво да бъде другото крило. Този човек никога не се е интересувал от никой друг, освен от себе си. Но аз

държа на теб, любима. Утре ще дойдеш при мен и ще извикаме строител да направи чертежи за нови покои за теб, крило само за кралицата, което ще ти приляга напълно.

Наистина, рядко се среща такъв съпруг. Никога не съм познавала човек, който да разбира толкова бързо, и така да жадува да направи съпругата си щастлива.

— Почитаеми съпруже, много сте добър към мен.

— Обичам усмивката ти — отвръща той. — Знаеш ли, чакам да видя усмивката ти. Мисля, че бих дал всички съкровища на Англия за тази усмивка.

— Милорд...

— Ще бъдеш моя съпруга и моя партньорка, моя приятелка и моя любима.

— Ще бъда — казвам искрено. — Обещавам, съпруже, ще бъда.

— Нуждая се от приятел — казва той поверително. — Напоследък се нуждая от приятел повече отвсякога. Дворът е като арена за бой с кучета. Нахвърлят се един срещу друг и всеки иска съгласието ми, и всеки желае благоволенieto ми, но не мога да имам доверие на никого.

— Изглеждат толкова дружелюбни...

— До един са лъжци и двуличници — опровергава ме той. — Някои от тях са за реформирането на религията и искат да направят Англия лутеранска; други биха искали да се върнем към Рим и отново да поставим папата начело на нашата църква; а всички смятат, че за да се издигнат, трябва да ме лъжат и подмамват, стъпка по стъпка, по своя път. Знаят, че цялата власт е в моите две ръце. Единствен аз решавам всичко, затова знаят, че начинът да напреднат е да ме убедят.

— Със сигурност би било голям позор за вас да отстъпите от богоугодните си реформи — казвам предпазливо.

— Сега е по-лошо отвсякога. Сега отправят поглед отвъд мен и започват да разчитат на Едуард. Виждам ги как се опитват да пресметнат колко дълго може да живея и как могат да спечелят на своя страна Едуард, за да се подчини на тяхната воля и да се противопостави на моята. Ако умра скоро, те ще се счепкат за момчето ми като кучета за кокал. Ще го разкъсат. Няма да гледат на него като на свой господар, ще го приемат като свой път към величието. Трябва да го спася от това.

— Но вие сте добре — отвърщам внимателно. — Със сигурност ще живеете още много години, нали? Достатъчно дълго, за да го видите как възмъжава и поема властта?

— Трябва. Дължа му го. Моето момче, моето единствено момче. Майка му умря за него, аз трябва да живея за него.

Отново Джейн. Кимвам съчувствено и не казвам нищо.

— Ти ще го пазиш заедно с мен — заявява кралят. — Ти ще му бъдеш като майка, на мястото на майката, която загуби. Като на моя съпруга мога да ти имам доверие по начин, по който не мога да се доверя на никой съветник. Само ти си моя партньорка и помощница. Ти си моето второ „аз“, ние сме като едно. Ти ще се грижиш за властта ми и за сина ми — никой друг не може да го обича и да го пази. А ако тръгнем на война с Франция и аз потегля с армията, ти ще бъдеш регент тук, и негова закрилница.

Това е най-голямото доверие, доказателство за любов, надхвърлящо всичко, което някога съм очаквала. Това е много повече, отколкото съм могла да си мечтая, по-добро от птици или накити, похубаво от нови покои. Това е шансът да бъде наистина кралица. За миг изпитвам устремна амбиция, последвана от страх:

— Готов сте да ме провъзгласите за регент?

Единствената жена, поела функциите на регент в отсъствието на краля, беше Катерина Арагонска, принцеса, отгледана да управлява кралство. Ако следващата ще бъде аз, тогава ще ми бъде оказана повисока чест, отколкото се полага на коя да е жена, освен ако не е от кралско потекло, кралица по кръв и по право. А ако стана регент на Англия и защитничка на престолонаследника, тогава от мен ще се очаква да водя народа и църквата по Божия път. Ще трябва да стана защитничка на вярата, точно както кралят назова себе си защитник на вярата. Ще трябва да подкрепям вярата на хората. Ще трябва да усвоя мъдростта да водя църквата към истината. Заше метена съм от тази представа.

— Милорд, толкова ще се гордея, ще работя толкова усърдно. Няма да ви разочаровам. Няма да проваля страната. Не зная достатъчно, не разбирам достатъчно, но ще уча, ще се науча.

— Зная това — казва той. — Зная, че ще бъдеш предана съпруга. И ти имам доверие. Чувам от всички, че си била приятелка на лорд Латимър и негова помощница, че си се грижила за децата му като за

твои собствени, че си спасила замъка му от безбожниците. Ще направиш същото за мен и моите близки. Ти си над разделението, ти си над вземането на страна — усмихва се. — Ще бъдеш *Полезна във всичко, което правиш*. Бях толкова трогнат, когато ми казаха, че това е девизът ти. Защото искам да бъдеш полезна, а също и да изпитваш удоволствие, скъпа моя. Искам да бъдеш щастлива — толкова щастлива, колкото не си била никога в живота си.

Улавя ръцете ми и целува едната, после другата.

— Ще започнеш да ме обичаш и да ме разбираш — предрича той. — Зная, сега би ми казала, че ме обичаш, но това ще е ласкателство към един стар глупак. Това още са ранните ни дни, дните на медения ни месец; дължна си да говориш за любов, зная това. Но ще ме обикнеш в сърцето си, дори когато си сама и никой не гледа. Зная това. Ти имаш любящо сърце и остър ум, и аз искам и двете да са посветени на мен. Искам и двете да се обърнат към мен и към Англия. Ще ме наблюдаваш по време на работа и на забава, в леглото и на трапезата и по време на молитва, и ще разбереш човека, който съм, и краля, какъвто съм. Ще видиш величието ми, и недостатъците и слабите ми места. Ще се влюбиш в мен. Надявам се, че ще се влюбиш в мен напълно.

Засмивам се плахо и нервно, но той е напълно убеден. Съвсем сигурен е, че е неустоим, и пред усмихнатата му решителност си помислям, че може и да е прав. Може би ще се поуча от него и ще го обикна. Много е убедителен. Искам да му вярвам. Божията воля бе да се омъжа за него, не може да има съмнение в това. Може би волята Му е да обикна съпруга си напълно, както се полага за една съпруга. А коя жена не би обикнала мъж, който ѝ поверява кралството си? Децата си? Който изсипва съкровище в краката ѝ? Който предлага любовта си така нежно и мило?

— Не е нужно никога да ми казваш дори една лъжлива дума — зарича се той пред мен. — Между нас никога няма да има друго освен честност. Не ми е нужно да ми казваш, че ме обичаш сега. Не искам никакви ранни обещания, изричани с лекота думи. Нужно ми е единствено да зная, че държиш на мен сега, че се радваш да бъдеш моя съпруга, и че приемаш, че може да ме обикнеш в бъдеще. Зная, че ще го сториш.

— Ще го сторя — казвам. Не знаех, че като съпруг ще бъде такъв. Никога не съм си го представяла така. Никога не съм имала съпруг, който да държи на мен. Необичайно чувство е да разполагам с предаността на човек с власт. Необичайно е да чувствам тази могъща воля, това изгарящо съсредоточаване, насочени към мен. — А любовта ще нарасне, както казвате, милорд.

— Любовта ще нарасне, Хенри — подсеща ме той.

Целувам го, без да ме моли.

— Любовта ще нарасне, Хенри — повтарям.

* * *

Зная, че трябва да разбере повече за промените, които съпругът ми е въвел в църквата на Англия. Моля както Томас Кранмър, така и Стивън Гардинър да ми препоръчат проповедници, които да идват в покоите ми и да излагат и разясняват възгледите си пред мен и дамите ми. Надявам се, че като изслушвам и двете страни в спора — реформистите и привържениците на традицията, ще разбере причината, която разделя двора и страната, и благоразумния среден път, който Хенри така блестящо е прокарал между тях.

Всеки следобед, докато шием, един от свещениците, назначени в параклиса на краля, или някой проповедник от Лондон, идва в покоите ми и ни чете Библията на английски, и изнася проповед, която обяснява прочетения пасаж. За моя изненада задачата, с която съм се заела по задължение, се превръща в любимата ми част от деня. Осъзнавам, че имам естествена способност да уча. Винаги съм обичала да чета, и за пръв път в живота си имам време да го правя и мога да уча с най-изтъкнатите мислители в кралството. Изпитвам почти чувствена наслада от работата им. Те вземат текст от Библията — Голямата Библия, която кралят е наредил да бъде преведена на английски, за да могат всички да я изучават, и го разглеждат дума по дума. Това е като четене на поезия, като изучаване на философите. Нюансите на значенията, които възникват и се разкриват с превода, със съпоставянето на една дума с друга, ме опияняват, а после и начинът, по който през текста проблясва Божията истина, пласт след пласт, като

слънце през облачни слоеве, докато човек се бори с разгадаването на думите.

Дамите ми, всички те увлечени от реформирането на църквата, имат навика да се обръщат за познание по-скоро направо към Библията, отколкото към свещеник, и ние сформираме малка група за обучение, разпитваме проповедниците, които ни посещават, и правим собствени предложения. Архиепископ Кранмър казва, че би трябвало да водим бележки за дискусиите си, за да можем да ги споделим с колежите и с други теолози. Чувствам се нелепо поласкана, задето смята, че записките от нашите занимания са достойни да бъдат четени от други, но той ме убеждава, че сме част от група мислители, споделящи това, което учат. След като намирам проповедите му за толкова просвещаващи, дали и други ще ги сметнат за такива?

Всичко трябва да се разглежда задълбочено, всичко трябва да се обмисля. Дори преводът на Библията води до ожесточени конфликти. Кралят даде на народа си Библията на английски, поставяйки преведена Библия във всяка енорийска църква в страната. Но — както изтъкват привържениците на традицията, хората не я четяха благоговейно, а започнаха да обсъждат пасажи и да оспорват значения. Това, което трябваше да бъде дар от краля за неговия благодарен народ, се превърна в център на спорове и затова кралят нареди да се махнат Библиите, и сега само благородниците могат да ги четат.

Не мога да не си мисля, че това е нередно. *В начало беше Словото, и Словото беше у Бога, и Бог беше Словото*^[2] — със сигурност е работа на църквата да носи Словото на хората? Уверена съм, че работата на църквата е не да предлага картини и рисувано стъкло, свещи и одежди, а първо, преди всичко, да носи Словото?

Лейди Мери често идва от собствените си покои да слуша всекидневната проповед в моите. Знам как понякога се бои, че свещениците се отклоняват твърде много от ученията на църквата; но любовта ѝ към езиците и предаността ѝ към Библията означават, че винаги се връща, а понякога е готова да предложи собствен превод на някоя фраза, или да оспори версията на проповедника. Възхищавам се на начетеността ѝ. Тя е имала най-добрите учители и познанията ѝ по латински и изяществото на превода ѝ са наистина прекрасни. Ако не беше сплашена дотолкова, че да се крие в мълчание, мисля, че е могла да бъде дори поетеса. Смее се, когато един ден ѝ казвам това, и казва,

че толкова си приличаме, че би трябвало да сме по-скоро сестри, отколкото майка и дъщеря — и двете обичаме хубавите дрехи и прекрасния език.

— Почти сякаш са едно и също! — признава тя. — Извличам толкова голямо удоволствие и от бродерията, и от поезията. Мисля, че в думите на църквата и в църковните изображения би трябвало да има красота, затова малкото молитвено столче в стаята ми също би трябвало да е красиво, със златно разпятие и кристална дарохранителница. Но после си помислям, че се подхлъзвам към суетата. Наистина, не мога да го отрека. Поръчвам да подвързват книгите ми с фина кожа и да ги украсяват със скъпоценни камъни, и събирам илюстрирани ръкописи и молитвеници. Защо не, ако е за Божия прослава и за наслада на очите ни?

Засмивам се.

— Знам! Знам! И аз се боя, че моята любов към ученето е грехът на гордостта. Намирам за истински вълнуващо да разбирам нещата, сякаш четенето е откривателско пътешествие.

Копнея да узная още и още, а сега искам да правя преводи и дори да съчинявам молитви.

— Защо да не го правите? — пита настойчиво тя. — Ако се гордеете, че четете Словото Божие, този грях със сигурност е малък? Това е повече добродетелта на изучаването, отколкото гордост от учеността.

— Това е радост, каквато никога не съм мислила, че ще изпитам.

— Ако сте читател, тогава сте на половината път да се превърнете в писател — казва тя. — Защото храните любов към думите и изпитвате удоволствие да ги виждате върху белия лист. А ако започнете да пишете, тогава ще откриете, че изпитвате порив да го правите. Това е дарба, която изисква да бъде споделена. Човек не може да бъде безмълвен певец. Вие не сте отшелница или живееща в уединение светица, вие сте проповедник.

— Въпреки че съм жена и съпруга?

— Въпреки това.

* * *

Предстои ми да се срещна с доведения си син, Уелския принц, синът на кралица Джейн. Той пристига тържествено от собствения си дворец в Ашридж, където живее на безопасно разстояние от заразите и болестите на града. Наблюдавам от прозорците, които гледат към реката и градините, и виждам как кралската баржа приближава, широките части на веслата се връзват във водата, а после се повдигат и се потапят отново. Виждам как гребците плъзгат греблата полегато по водата, за да забавят тържественото движение на баржата, а после я насочват плавно към кея. Гребците хвърлят въжетата и привързват баржата към кея, докато топовете дават силен залп за поздрав. Богато украсеният с резба подвижен мост е спуснат на брега, а мъжете правят почетен шпалир с изправените си зелено-бели весла. Половината двор вече е на брега на реката, за да поздравя принца. Виждам тъмнокосата глава на Едуард Сиймор и Антъни Дени до него, а Томас Хауард се опитва да излезе напред. Изглеждат почти така, сякаш се боричкат кой да го поздравя пръв. Това са мъжете, които ще искат той да им окаже благоволение, защото тяхната власт ще идва само от него, тяхното бъдеще зависи от него. Ако моят съпруг умре, и това момче стане невръстен крал, тогава един от тях ще бъде негов настойник, негов закрилник. Може да се падне на мен да го защитавам от всички тях, да го възпитам така, както би го възпитал баща му, и да се погрижа да не се отклонява от истинската религия.

Обръщам се към дамите си и ги оставям да нагласят шапчицата ми, да наместят накитите на шията ми и да издърпат долния край на роклята ми. Нося нова рокля в наситено червено, пръстена с огромния рубин от краля, поправен, за да пасва на пръста ми, рубините на кралица Ан лежат тежко и студено на шията ми. С дамите си зад мен и с Риг, моя шпаньол, подтичващ до мен с червения си кожен нашийник със сребърни халки, тръгваме към залата за аудиенции на краля, през тълпа от шушукащи хора, които са дошли да станат свидетели на тази среща.

Негово величество вече е там, седнал под балдахина от златен брокат, кракът му е подпрян на ниско столче. Лицето му е помръкнало от лошо настроение. Досещам се, че изпитва болка, правя реверанс пред него и заемам мястото си до него, без да проговоря. Научила съм се, че е по-добре да си мълча, когато се чувства зле; и най-малката дума го разгневява. Не понася да се споменава слабостта му, но му е

непоносимо страданията му да бъдат пренебрегвани. Невъзможно е да кажеш правилното нещо, невъзможно е да кажеш каквото и да било. Изпитвам към него единствено жал, докато се бори с разложението и рухването на тялото си с такъв непоколебим кураж. Всеки друг, който изпитва такава болка, би полудял от гняв.

— Хубаво — е всичко, което казва, докато сядам до него, и виждам, че колкото и кисело да е настроението му, причината за недоволството му не съм аз.

Обръщам глава да му се усмихна мълчаливо, и между нас преминава лек проблясък на взаимно разбиране.

— Гледа ли от прозореца? — пита той. — Чакалите събираха ли се около младия лъв?

Кимвам.

— Да. Затова дойдох при великия лъв — казвам. — Уповавам се на най-великия лъв.

Хенри издава леко, развеселено сумтене.

— Старият лъв още има зъби и нокти. Ще видиш, че мога да пусна кръв. Ще видиш, че мога да разкъсам нечие гърло.

Разтварят двойните врати, херолдът изревава: „Едуард, принц на Уелс!“, и малкото, едва петгодишно момче влиза, а половината придворни го следват угоднически по петите. Почти ми идва да се изсмея на глас. Раменете на всички са прегърбени, главите на всички са сведени, всеки се опитва да превие гръб, за да се усмихне на малкото момче, да се наведе към него, за да чуе всичко, което би мото да каже. Когато вървят зад краля, те се нагаждат към наперената му походка, вървят с вдигнати глави и изопнати назад рамене, с изпъчени гърди, пригаждайки стъпката си към куцукащата му походка. Но за да следват сина му, са измислили нов начин да вървят приведени на една страна към него. Какви глупаци, помислям си, хвърлям поглед към съпруга си и виждам язвителната му усмивка.

Принц Едуард спира пред троновите и се покланя. Бледото му лице е обърнато към баща му със зашеметеното изражение на дете, което благоговее пред далечен и вечно отсъстващ родител като пред герой; долната му устна трепери. С тънко гласче той произнася кратка реч на латински, в която, предполагам, заявява каква чест и удоволствие е да дойде в двора. Кралят отвръща кратко на същия език. Успявам да различа няколко думи, но нямам представа какво казва.

Предполагам, че са му подготвили тази реч; напоследък няма особено търпение да се занимава с такива неща. После Едуард се обръща към мен и заговаря на френски, възприет в двора език, по-уместен за жена без особени познания.

Както направих и с Елизабет, аз се изправям на крака и тръгвам към него, но той придобива неспокойно изражение, докато се приближавам, и това ме кара да бъда предпазлива. Той се покланя, аз правя реверанс, протягам ръка и той я целува. Не смея да го прегърна, както прегърнах Елизабет; не мога да го взема в обятията си. Той е само едно малко момче, но е неповторимо създание, рядко като единорог, който може да бъде зърнат само по гоблените. Това е единственият принц на Тюдорите в целия свят. След толкова бракове и съвкупления това е единственото оцеляло момче, с което Хенри е успял да се сдобие.

— Толкова се радвам да ви срещна, ваше височество — казвам му. — И с нетърпение очаквам да ви опозная и обикна, както е редно.

— За мен също е чест — казва той предпазливо. Предполагам, че са го подготвили за всеки възможен отговор. Това е момче, чиито речи са били съставяни по сценарий още от първите думи, които някога е научил. Първата му дума не е била „мама“, сигурно са го научили да каже нещо друго. — За мен ще бъде утеха и радост да имам майка във ваше лице.

— И ще науча латински — казвам.

Никой не би могъл да го подготви за това изненадващо обещание и аз виждам внезапното развеселяване на едно нормално момче.

— Ще откриете, че е ужасно труден — предупреждава ме на английски, и за момент виждам детето, каквото е, под черупката на принца, какъвто трябва да бъде.

— Ще си взема учител — казвам. — Обичам да се обучавам и да научавам нови неща. Цял живот съм искала да имам добро образование. Сега мога да започна, а после ще мога да ви пиша на латински и вие ще можете да ме поправяте.

Той прави странен, малък, тържествен поклон.

— За мен ще бъде чест — казва, и вдига боязливо поглед, за да види дали баща му одобрява.

Но Хенри, кралят, мрачно вгълбен в собствените си мисли и измъчван от болка, не се усмихва на малкия си син.

— Много добре — са единствените му, неохотно изречени думи.

---

[1] След разпускането на манастирите сградата на манастира на миноритките в Лондон е използвана за арсенал. — Б.р. ↑

[2] Йоан, 1:1 — Б.пр. ↑

ИМЕНИЕТО МОР, ХЪРТФОРДШЪР ЛЯТОТО НА 1543 Г.

Чумата в Лондон вилнее все по-силно, ще бъде една от смъртоносните години. Оставени зад гърба ни, стотици измират по мърлявите улици, докато ние се отдалечаваме все повече и повече от града и се отправяме на север, като ловуваме и пируваме. По пътя от Лондон са поставени стражи, за да попречат на всекиго да последва двора, и портите на всеки дворец се залостват здраво в мига, когато влезем вътре.

През чумава година у дома, в замъка Снейп, нареждах да се грижат за болните хора в селото, изпращах отвари и билки, за да предотвратят разпространението на болестта, и плащах за погребалните обреди на бедняшките гробове. Уреждах наскоро осиротелите деца да се хранят в кухните на замъка и забранявах да ни посещават пътници. Странно ми е, че сега, когато съм кралица на Англия и всички хора са мои поданици, се държа така, сякаш не ме е грижа за никого от тях, а те дори не могат да помолят за храна пред вратите на кухнята.

Кралят решава да нареди да се организира процесия по случай Възнесение, ден, посветен на шествия и молитви. Всеки трябва да призове Божията помощ за спасяването на Англия в това нейно време на нужда. Ще има религиозни поклонения из цялата страна и служба във всяка църква в страната. Това се оповестява от всеки амвон, и на всяко паство се нарежда да потегли на шествие през енорията си, да се моли и пее псалми. Само ако всяка енория в Англия се моли за всички хора в Англия, чумата ще ни остави на мира. Но вместо да породи изблик на вяра и надежда, събитието се оказва пълен провал. Не присъства почти никой и никой не раздава милостиня. Не е като едно време. Няма монаси и хорове, които да предвождат шествията, никой не разполага със свещени реликви, които да носи пред шествието, златните и сребърни свещени съдове са били отнесени и претопени, всички абатства и манастири са затворени, болниците към тях също са

затворени. Като демонстрация на всенародна вяра това показва единствено, че вече никой не го е грижа.

— Нима хората не желаят да се молят за собствената си страна? — настойчиво се обръща Хенри към Стивън Гардинър, епископ на Уинчестър, сякаш той е виновен за всичко. Намираме се на кралската баржа, потеглили на разходка по реката, когато епископ Гардинър отбелязва, че ще му се наложи да ходи по вода, за да убеди жителите на Уотфорд да си кажат молитвите. — Полудели ли са? Да не би да мислят, че могат да се сдобият с вечен живот, доказвайки правото си да го имат?

Епископът свива рамене.

— Изгубили са вярата си — казва той. — Всичко, което искат сега, е да обсъждат Библията. Бих предпочел да пеят старите псалми, да съблюдават старите ритуали, и да оставят разбирането на подостойните от тях. След като махнахме английската Библия от църквите, мислех, че ще се молят с думите, които са им позволени.

— Именно тези думи не им говорят нищо — възразява Томас Кранмър. — Не разбират какво означават. Не могат да четат латински. Понякога дори не чуват свещеника. Хората вече не искат празни ритуали. Не искат да шестват, пеейки химн, който не могат да разберат. Ако можеха да се молят на английски, биха го правили. Вие им дадохте Библия на английски, ваше величество, а после си я взехте. Върнете им я, дайте им причина за вяра. Нека направим нещо повече! Нека им дадем и литургия на английски!

Кралят мълчи и хвърля поглед към мен, за да ми даде знак, че мога да говоря.

— Мислите, че хората вече не харесват латинските молитви? — питам архиепископ Кранмър. — Наистина ли смятате, че биха станали по-благочестиви, ако им се позволи да се молят на родния си език?

— Езикът на улицата — отбелязва тихо епископ Гардинър пред Хенри. — Трябва ли всеки кръчмарски прислужник да напише собствена „Аве Мария“? Трябва ли уличните метачи да съчиняват свои собствени благословии?

— Гребете по-бързо — подхвърля Хенри на гребците, почти без да слуша думите му. — Отведете ни до средата на реката, където можем да хванем течението.

Водачът на баржата променя звука на барабана, който задава ритъма на гребците, и главният гребец ни насочва към средата на реката, където над по-дълбоките води повява хладен бриз.

— Никой не може да влезе в двореца ни от града — казва ми Хенри. — Хората могат да махат от брега, могат да засвидетелстват почитта си, но не могат да се качат на борда. Не искам изобщо да се доближават до мен. Никой от града не бива да влиза дори в градините. Носят болести. Не мога да рискувам.

— Не, не, разбира се, че не — казвам успокоително. — Хората от моето домакинство знаят това също така добре, както и тези от вашето, милорд. Казах им. Никой няма да приема дори пратки от Лондон.

— Нито дори книги — казва той мнително. — И никакви гостуващи проповедници или учени, Кейт. Нито един от църквите в града. Няма да го допусна.

— Те до един пренасят болести — заявява Гардинър. — Всички тези еретични лутерански проповедници са заразени с болести, а половината от тях имат безумни, погрешни убеждения. Идват от Германия и Швейцария, болни и луди.

Лицето, което вдигам към Хенри, докато седи на издигнатия трон над мен, е напълно спокойно.

— Разбира се, милорд — казвам, макар да лъжа. Както обещах на принц Едуард, сега уча латински с един учен от Кеймбридж, и приемам доставки на книги от лондонските печатари. Получавам и някои от протестантските печатари в Германия, така наречените печатари-еретици, които публикуват научни и теологични трактати във Фландрия. Християнският свят кипи, както никога преди, от изучаване на Библията и разсъждения върху нея, за формата, която религиозните служби трябва да приемат, дори за естеството на литургията. Самият крал, в по-младите си години, се включваше в тези дискусии и сам пишеше текстове на тези теми. Сега, под влиянието на дома Хауард и на Стивън Гардинър, разочарован от реакцията на страната спрямо направените от него промени, боящ се от размирните движения, разпространяващи се из цяла Европа, той не иска още обсъждания, не иска да продължи с реформата.

Когато Северът въстана срещу него, настоявайки абатствата да бъдат отворени отново, а за мъртвите отново да се отслужват литургии, старите лордове да поемат властта си, а Плантагенетите да получат

дължимата почит, кралят реши, че няма да допусне никакво оспорване: нито на управлението си, нито на църквата си, нито на наследниците си. Кралят мрази мисленето толкова много, колкото мрази и болестите, а сега казва, че книгите са източник и на двете.

— Със сигурност не е възможно нейно величество да проявява интерес към книги от Лондон или към пътуващи проповедници — любезно подсказва Стивън Гардинър. — Защо една жена, свършена в толкова много отношения, би пожелала да учи като някой мръсен стар писар?

— За да мога да разговарям с негово величество — казвам простичко. — За да мога да пиша на латински на неговия син, принца. Така че такъв велик крал-учен да няма за съпруга глупачка.

Уил Сомърс, седнал на ръба на баржата, люлеещ дългите си крака над водата, се обръща, когато чува това.

— Тук има само един глупак! — припомня ни той. — И не мога да допусна глупава жена-любителка в гилдията си. Колко голяма ще трябва да е тази гилдия? Ще трябва да включва в нея хиляди хора.

Кралят се усмихва.

— Не си глупачка, Катрин, и можеш да четеш каквото желаш, но няма да допусна пратки или посетители от Лондон, докато градът не се прочисти от болестта.

Свеждам глава.

— Разбира се.

— Вярвам, че ваше величество не чете глупави книги — намеква заядливо Стивън Гардинър.

Чувствам как се наеждам заради покровителствения му тон.

— О, надявам се, че не може да се каже така — казвам с престолено мил тон. — Защото чета вашите проповеди, милорд.

— Правя това, за да предпазя както двора, така и теб — изтъква Хенри.

— Зная, че е така, и съм признателна за грижата ви към всички нас — казвам, и е вярно. Той се пази от болестта, сякаш тя е най-лошият ни враг. Иска да опази и мен, ако може. Никой преди не е мислил за здравето ми. Никой досега не е мислил как да ме опази. Докато не се омъжих за Хенри, нямаше никой, когото да го е грижа за мен достатъчно, за да ме пази.

Слушаме музикантите, които ни следват в баржата зад нас. Те свирят прекрасна мелодия.

— Чуваш ли това? — казва кралят, отмервайки ритъма по страничната облегалка на стола си. — Аз го написах.

— Прекрасно е — казвам. — Каква проява на талант от ваша страна, милорд.

— Може би ще напиша още музика — казва той. — Мисля, че ти ме вдъхновяваш. Ще напиша една малка песен за теб — той млъква за миг, заслушан с възхищение в собствената си мелодия. — Във всеки случай, по-добре е, че не идва никой от Лондон — продължава после. — Приятно е да нямаш много работа за вършене през лятото. Никога не спират с исканията и молбите си, настояват да отсъдят в полза на един и в ущърб на друг, да окажа благоволение на някого, предпочитайки го пред друг, да намалая някой данък или да дам издръжка на някого. Уморявам се от тях. Дошло ми е до гуша от всички тях.

Кимвам, сякаш смятам, че бремето да проявяваш променлива благосклонност е много тежко.

— Ти ще ми помагаш — казва той. — Когато се върнем в двора и пристигнат всички молби. Ще ги четеш и ще отсъждаш по тях заедно с мен. Ще ти се доверя да седиш редом с мен и да бъдеш моя единствена съветница.

— Значи в крайна сметка тук има двама глупаци — отбелязва Уил. — Самият аз, законен и обучен шут, а ето и един нов глупак, оглупял от любов.

Хенри се изкискава.

— Право казваш, Уил — съгласява се. — Аз съм оглупял от любов.

ЗАМЪКЪТ АМПТХИЛ, БЕДФОРДШЪР ЕСЕНТА НА 1543 Г.

Започналият на баржата спор между епископите — Стивън Гардинър, който иска завръщането на старата църква към старите ритуали, и Томас Кранмър, който смята, че църквата би трябвало да се реформира, достига критичната си точка, когато сме отседнали в замъка Амптхил, някогашният дом на Катерина Арагонска. Цяла седмица студеното и мъгливо време ни задържа вътре: от листата на дърветата цял ден капе вода, земята е подгизнала, а пътеките са потънали в кал. Кралят получава лека треска, от която очите му сълзят, а носът му тече, болят го всички кости и не може да излезе. Затворен вътре като в капан, докато придворните използват всеки миг да го убеждават, той се съгласява, че реформистите са стигнали твърде далече, превърнали са се в еретици, и дава съгласието си за вълна от арести, които стигат от Лондон чак вътре в самия двор. Проявите на ерес, проследявани една по една, водят към Томас Кранмър, и Тайният съвет отново надушва триумф и го призовава на разпит.

— Мислеха, че този път са го хванали натясно — прошепва ми Нан, докато коленичим на стъпалата пред олтарната преграда на малкия параклис, а кралят седи отзад на малко писалище, заобиколен от съветници, и подписва книжа, докато свещеникът мънка думите на литургията, скрит зад преградата между олтара и мястото за хористите. — Той пристигна като Томас Мор, очаквайки мъченичество.

— Не и той! — изсъсква Катрин Брандън от другата страна. — Той знаеше, че е в безопасност. Всичко беше преструвка, игра.

— Сам кралят каза, че това е поетична драма — казва ми Ан Сиймор, навеждайки се напред от другата страна на Нан. — Каза, че това било поетична драма, наречена „Укротяването на архиепископа“.

— Какво е искал да каже с това?

— Кралят остави Стивън Гардинър да арестува Томас Кранмър. Но вече беше предупредил Кранмър, че враговете му имат

доказателства срещу него, още преди месеци. Нарече го най-големия еретик в Кент, и се смееше, докато го казваше. Тайните съветници повикаха Кранмър, мислейки, че той ще се тресе от страх. Призоваха го, за да го обвинят и да го отведат в Тауър. Бяха наредили на стражите да бъдат готови, баржата го чакаше. Стивън Гардинър и Томас Хауард, херцогът на Норфолк, тържествуваха. Мислеха, че ще затворят устата на архиепископа и ще спрат реформата завинаги.

— Гардинър дори не го доведе веднага. Накара го да чака. Забави се нарочно — добавя Катрин.

— Наслаждаваше се на триумфа си — съгласява се Ан. — Но точно когато се готвеха да го сграбчат и да смъкнат шапката от главата му, Томас Кранмър извади пръстен, пръстена на самия крал, и заяви, че се ползва с приятелството и доверието на негово величество, и че ще има ново разследване за ерес: сега *той* щял да разследва *тях* — и че щели да последват обвинения.

Зашеметена съм.

— Триумфирал е? Отново? И всичко се обръща в един миг?

— В един миг, колкото трае един изплашен удар на сърцето — казва Нан. — Това е начинът, по който този крал опазва властта си година след година.

— И какво ще стане сега? — питам.

— Стивън Гардинър и Томас Хауард ще трябва да смирят гордостта си и да измолят прошка от архиепископа и от краля. Изпаднали са в немилост.

Поклащам зачудено глава. Това е като разказ на пътешественик, като вълшебна приказка, пълна с внезапни обрати на съдбата и предизвикани с магия триумфи.

— А Томас Кранмър ще разследва и разпита всички хора, които се надяваха да го арестуват и екзекутират, и ако съществуват писма, които разкриват измяна или ерес, те ще се озоват в Тауър в очакване на ешафода — на негово място.

— И сега ние сме във възход — ликуващо казва Нан. — Реформата ще продължи. Ще върнем Библията обратно в църквите, ще ни бъде позволено да четем книги по въпроса за реформата, ще дадем Словото Божие на хората, а кучетата на Рим могат да се върнат в ада.

* * *

Кралят планира пищно коледно празненство.

— Всички ще присъстват — заявява бодро. Болката в крака му е намаляла, раната все още е отворена, но от нея не изтича толкова обилен секрет. Струва ми се, че мирише по-малко. Прикривам вонята с кесийки с благовония и подправки, разпръснати из покоите ми, дори пъхнати в леглото ми, уханието на рози надделява над натрапчивата миризма на разложение. Лятото, прекарано в яздене и пътуване, му е позволило да си почине, той ловува по цял ден, всеки ден — макар и само да стои в някое укритие, докато подкарват дивеча към него. Храним се по-леко, отколкото когато седи в тържествената зала два пъти дневно, където внасят по двайсет-трийсет блюда, и дори пие по-малко вино.

— Всички — казва той, — всички посланици в християнския свят искат да дойдат в Хамптън Корт. Всички искат да видят прекрасната ми нова съпруга.

Усмиввам се и поклащам глава.

— Ще се стеснявам — казвам. — Не обичам да чувствам, че върху мен са приковани множество погледи.

— Трябва да го изтърпиш — казва той. — И което ще е по-добре, научи се да му се наслаждаваш. Ти си най-високопоставената жена в кралството: научи се да изпитваш удоволствие от това. Има безброй жени, които биха ти го отнели, ако можеха.

— О, не съм чак толкова стеснителна, че да предпочета да стоя настрана — признавам.

— Хубаво — казва той, улавя ръката ми и я целува. — Защото не съм склонен да те оставя да си отидеш. Не искам да натикат на твое място някое хубаво ново момиче — размива се. — Размахват пред мен папистки марионетки, не знаеше ли? През цялото това лято по време на пътуването ми представяха красиви дъщери с разпятия на шиите и броеници на коланите и требници на латински в джобовете. Не забеляза ли?

Опитвам се да си спомня. Сега, когато го изтъква, наистина ми се струва, че имаше множество забележително благочестиви млади жени

сред многото, които срещаме по време на пътуването. Изкисквам се тихо:

— Милорд съпруже, това е...

— Смехотворно — довършва той вместо мен. — Но те мислят, че съм стар и отегчен. Мислят, че съм непостоянен, и че съм готов да сменя съпругата си и да променя вярата си на сутринта, и да ги сменя отново вечерта. Но ти знаеш — той отново ми целува ръка, — ти знаеш по-добре от всеки, че съм верен, на теб и на църквата, която създавам.

— Ще се придържате към реформите си — искам да се уверя.

— Ще постъпя, както смятам за правилно — казва той. — Ще поканим семейството ти в двора за Коледа. Сигурно си доволна, че възнамерявам да ги почета? Ще дам титла на чичо ти — той ще бъде лорд Пар — и ще направя брат ти граф.

— Толкова съм признателна, милорд. Знам, че те ще ви служат вярно на новите си постове. Ще бъда толкова доволна да ги видя в двора. И... скъпи съпруже, може ли за Коледа да дойдат и децата?

Той е изненадан от предложението.

— Моите деца ли?

— Да, милорд.

— Те обикновено остават в домовете си — казва той несигурно. — Винаги празнуват Коледа със своите хора.

Уил Сомърс, който е до краля, счупва в ръцете си два ореха заедно, отделя черупките и предлага ядката на царствения си господар:

— Кой са техните хора — ако не ние? — пита настойчиво той. — Боже, господарю, кралю! Виждате ли какво ще направи с вас една добра жена? Женени сте само от пет месеца, а тя вече ви дава три деца! Това е най-плодовитата от всички съпруги! Все едно си гледате зайка!

Засмивам се.

— Само ако ваше величество желае?

Увисналите бузи на Хенри треперят от вълнение, лицето му се облива в руменина, очите му се пълнят със сълзи:

— Разбира се, че го желая, а Уил е прав. Ти си добра жена и довеждаш децата ми у дома, при мен. Ти ще ни превърнеш в английско семейство, истинско семейство. Всички ще ни видят заедно: бащата —

и сина, който ще го наследи. Ще прекарам Коледа, заобиколен от децата си. Никога преди не съм правил такова нещо.

ДВОРЕЦЪТ ХАМПТЪН КОРТ КОЛЕДА 1543 Г.

Веслата на кралската баржа, заглушавани от студената мъгла, която се стеле на тежки валма по реката, се потапят и изваждат от водата с едно плискащо движение. С всеки удар лодката се устремява напред, а после сякаш си отдъхва, преди да потегли отново напред, сякаш диша, плъзгайки се по жива река: подскача, а после се укротява. Водни кокошки и други водни птици бързат да побегнат от нас пред баржата, издигат се над водата и дългите им крака се влачат зад тях. Ширококрила чапла излита тежко от тръстиките на речния бряг, пляскайки бавно с огромни криле; над нас крякат чайките. Приближаването към Хамптън Корт в кралската баржа по реката, докато светлината на яркото зимно слънце пробива през кълбящата се студена, мокра мъгла, създава у нас чувството, че виждаме как пред взора ни изниква вълшебен дворец, сякаш той също се носи плавно по студената вода.

Сгушвам се дълбоко в дебелиите си кожи. Донесли са ми скъпи, лъскави, черни самурени кожи от гардероба на лондонския ми дом в замъка Бейнардс. Знам, че тези са принадлежали на моята предшественичка, Катрин Хауард. Не е нужно да питам: опознала съм уханието ѝ, запомнящ се мускусен мирис — сигурно е ръсела обилно всичко с него. Щом ми донесат нова рокля, мога да усетя мириса ѝ, сякаш тя ме преследва с уханието си, както ме преследва и в живота. Не мога да не се запитам дали не се е опитвала да удави по този начин вонята на гниещия му крак, както правя аз с розовото масло. Поне отказвам да нося обувките ѝ. Донесоха ми един чифт, със златни токове и кадифени носове, направени сякаш за съвсем малко дете. Сигурно е приличала на момиченце до съпруга ми, по-млада от него с повече от трийсет години. Сигурно е изглеждала като негова внучка, когато е танцувала с младите хора от двора и е хвърляла погледи към неговите оръженосци, търсейки своя млад любовник. Нося роклите ѝ, които са прекрасно ушити и богато избродирани, но няма да ходя с

обувките ѝ. Поръчвам си нови, дузини и дузини чифтове, стотици. Моля се да не я сънувам, докато вървя по стъпките ѝ в Хамптън Корт, увита в кожите ѝ — нея и всички други. Плавам в баржата на Катерина Арагонска, загръщам се със самурените кожи на Кити Хауард, и си мисля, че студеният вятър, който духа надолу по реката, ще отвее присъствието ѝ, ще отвее всички призраци, а скоро кожите ѝ, толкова меки и пищни, ще станат наистина мои и, като се докосват постоянно до шията и раменете ми, ще попият моето ухание на портокалови цветчета и роза.

— Не е ли прекрасен? — пита ме Нан, загледана напред, където дворецът блести на светлината на утринното слънце. — Не е ли най-хубавият от всички?

Всички многобройни домове на Хенри са достойни за възхита. Този дворец той отне от кардинал Томас Улзи, който го построи от тухли в наситения цвят на червена роза, с високи орнаментални комини, широки вътрешни дворове и изящно планирани градини. Завършили са промените, които Хенри ми обеща, и сега тук има ново крило за кралицата, с изглед към градините и далече от кухните. Това ще бъдат моите покои; по прясно лъснатите с восък дъски на пода няма да бродят призраци. Има широк каменен пристан, който се простира по продължение на речния бряг, а когато нашата баржа и останалите придружаващи я кораби се показват, по всички пилони се веят знамена и се разнася гръмък оръдеен залп, за да приветства краля с „добре дошъл у дома“.

Шумът ме кара да трепна, а Нан се засмива:

— Трябваше да чуеш какво беше в деня, когато доведохме Ана Клев в Лондон — казва тя. — Бяха наредили на баржите по реката да стрелят с топове, а фойерверките осветиха небето като при гръмотевична буря.

Баржата се приближава бавно до каменния пристан и гребците прибират веслата. Отеква нов силен залп и подвижният мост е спуснат на брега. Кралските телохранители, в ливреите си в зелено и бяло, слизат с тропот по ниските каменни стълби и се строяват на кея. Тръбачите изсвирват силно, кралските служители излизат пред вратите на двореца и застават, сковано, гологлави в зимния студ. Кралят, който е подпирал крака си на украсено с бродерия ниско столче под един навес на кърмата, се изправя мъчително на крака и тръгва пръв, тъй

като има нужда от по един човек от двете си страни, за да го крепят по леко люлеещата се палуба. Тръгвам след него, и когато застава стабилно на бялата мраморна настилка на кея, той се обръща и хваща ръката ми. Тръбачите свирят химн, какъвто се изпълнява по време на шествия, слугите се кланят ниско, а тълпата, която стражите удържат встрани от кея, реве името на Хенри — и моето. Осъзнавам, че бракът ни е добре приет не само в нашия двор и в чуждестранните кралски дворове, но и тук, извън столицата. Кой би повярвал, че кралят може да се ожени отново? За пореден път? Кой би повярвал, че той ще вземе красива вдовица и ще ѝ дари отново богатство и щастие? Кой би повярвал, че той ще вземе англичанка, провинциална жена, жена от презряната и бъдеща страх Северна Англия, и ще я постави в самото сърце на изискания южняшки двор, и че тя ще засенчи всички? Те ликуват и крещят името ми, размахват документи, които искат да видят, молби, които искат да удовлетвори, а аз се усмихвам и махам в отговор. Управителят на домакинството ми върви сред тях и събира писмата им, за да ги прочета по-късно.

— Хубаво е, че изглеждаш добре — отбелязва Хенри кратко, докато минаваме бавно през широко разтворените врати.

Прави лека гримаса, тъй като всяка стъпка му причинява болка. — Не е достатъчно да бъдеш кралица, трябва да изглеждаш като такава. Когато хората излизат да ни видят, искат да видят двойка, която стои много над тях, с внушителна осанка, по-величествена от всичко, което са си представяли. Искат да изпитат страхопочитание. Гледката би трябвало да буди у тях усещането, че виждат създания, стоящи високо над тях, като ангели, като богове.

— Разбирам.

— Аз съм най-могъщият мъж в кралството — казва Хенри простичко. — Навярно най-могъщият в света. Хората трябва да разберат това още в мига, щом ме видят.

Целият двор чака да ни поздрави в голямата зала. Усмихвам се на чичо си, който скоро ще стане пер на кралството, и на брат ми, който ще стане граф на Есекс, благодарение на мен. Всичките ми приятели и роднини, наскоро сдобили се с богатство благодарение на моето покровителство, са тук за Коледа, а също и по-видните благородници на кралството, семействата Хауард, Сиймор и Дъдли; новоиздигналите се мъже като Томас Ризли, неговият приятел и съмишленик Ричард

Рич, другите придворни и духовниците в своите алени и пурпурни одежди. Стивън Гардинър е тук, напълно незасегнат от разследването на архиепископ Кранмър. Покланя ми се и ми отправя уверена усмивка.

— Ще те науча да бъдеш кралица на Англия — казва Хенри тихо в ухото ми. — Когато погледнеш тези богати и влиятелни мъже, ще знаеш, че можеш да се разпореждаш с абсолютно всеки един от тях; поставил съм те над тях. Ти си моя съпруга и моя помощница, Катрин. Ще те превърна в изтъкната и влиятелна жена, моя истинска съпруга, най-влиятелната жена в Англия, както аз съм най-могъщият мъж.

Не отхвърлям скромно думите му, срещам студения му, решителен поглед. Думите може и да са любящи, но лицето му е сурово.

— Ще бъда ваша съпруга във всяко отношение — обещавам. — Това е задачата, която съм поела, и ще удържа на думата си. Ще бъда кралица на тази страна и майка на децата ви.

— Ще те посоча за регент — заявява той. — Ти ще властваш над тях. Ти ще имаш власт над всеки, когото виждаш тук. Ще им стъпиш на шиите.

— Ще управлявам — обещавам му. — Ще се науча да управлявам, както управлявате вие.

* * *

Дворът ме посреща и ме почита като кралица. Почти бих могла да си повярвам, че никога не е имало друга преди мен. На свой ред аз посрещам топло най-малките деца, принц Едуард и лейди Елизабет, и ги приобщавам към едно кралско семейство, към което никога не са принадлежали истински преди. Идват и кралските племеннички: лейди Маргарет, дъщерята на сестрата на краля, кралицата на шотландците, и малката лейди Джейн Грей, внучката на неговата сестра, френската кралица. Принц Едуард представлява затрогваща смесица от официално държание и свенливост. Още от деня на раждането си е обучаван да знае, че е син и наследник на Тюдорите, и че очакванията към него са огромни. За разлика от него Елизабет никога не е била уверена в положението си: по отношение на името и дори на

безопасността ѝ съществува крайна несигурност. След екзекуцията на майка си тя е паднала, почти за една нощ, от величието на мъничка обичана принцеса, към която се обръщат с „Ваша светлост“ в собствения ѝ дворец, до положението на пренебрегвано незаконородено момиче, наричано „лейди Елизабет“. Ако някой успее да докаже истинността на слуховете, които още витаят около въпроса кой е баща ѝ, тя в миг може да се превърне в осиротялата „госпожица Смейтън“.

Би следвало семейство Хауард да я обичат и подкрепят като момиче от тяхна кръв, дъщеря на кралицата Болейн, тяхната родственица. Но когато кралят отчита понесените оскърбления и се вгълбява в мрачни размишления за причинените му злини, последното нещо, което херцогът и синът му биха искали да си спомни, е че са напъхали в леглото му няколко момичета от дома Хауард и две от тях са поставили на трона, и че те и двете в крайна сметка са били застигнати от страдания, немилост и смърт. Ту подкрепят малкото момиче, ту го пренебрегват, както е угодно на целите им.

Тя не може да бъде сгодена за никой чуждестранен принц, докато никой не знае със сигурност дали е принцеса или копеле. Не може дори да бъде подобаващо обслужвана, докато никой не знае дали следва да бъде наричана „принцеса“ или „лейди Елизабет“. Никой освен гувернантката ѝ и лейди Мери не е обичал това малко момиче, и единственото ѝ убежище от страха и самотата са книгите.

Сърцето ми се изпълва със съчувствие към нея. Защото аз също някога бях момиче, твърде бедно, за да привлека подходящ жених, момиче, което се обръщаше към книгите за компания и утеха. Веднага щом тя идва в двора, се погрижвам да ѝ дадат спалня близо до моята. Държа я за ръка, докато отиваме заедно към параклиса всяка сутрин, и ние прекарваме деня заедно. Тя откликва с облекчение, сякаш цял живот е чакала майка, и аз най-сетне съм се появила. Чете с мен, а когато идват проповедниците от Лондон, ги слуша и дори се включва в обсъждането на техните проповеди. Обича музиката, както и всички ние; обожава хубавите дрехи и танците. Мога да я уча, а след няколко дни вече и да се шегувам с нея, да я галя, да я упреквам, и да се моля с нея. Съвсем скоро вече я целувам по челото сутрин и ѝ давам майчина благословия вечер, почти без да се замислям.

Лейди Мери приема с радост това коледно семейство като млада жена, която предпазливо е вървяла на пръсти през света след прогонването на майка си. Сякаш е сдържала дъха си, обзета от страх, и най-сетне може да въздъхне облекчено. Най-сетне знае къде е редно да бъде: и живее в двор, в който има свое почетно място. Не бих си и представяла да се държа с нея като майка — би било нелепо: ние сме почти на еднаква възраст, но двете можем да бъдем като сестри, създавайки дом за двете по-малки деца, да забавляваме и утешаваме краля, и да поддържаме съюза на страната с Испания: с роднините на Мери. Подкрепям религиозните реформи, за които баща ѝ е отсъдил, че са правилни; естествено, тя би искала църквата да се върне под управлението на Рим; но мисля, че колкото повече слуша за философите, които искат да върнат църквата към първоначалната ѝ чистота, толкова повече ще подлага на съмнение миналото на папизма, довел църквата до поквара и допринесъл за лошото ѝ име.

Вярвам, че Словото Божие означава за нея нещо повече от празните символи, които красяха църквите и манастирите, безсмислената ритуалност, използвана да заслепява хората, които не могат да четат и да мислят сами. Когато помисли за това, както аз мисля за него, със сигурност ще подкрепи реформата, както я подкрепям аз.

Макар че може и да имаме разногласия по точките на доктрината, тя идва всеки ден в покоите ми и слуша четенията. Тази Коледа съм избрала любимите псалми на покойния епископ Фишър. Това е интересен пример за деликатния път, по който пристъпвам: той включва търсения, но изключва предизвикателствата. Епископът, свят човек, който пишеше прекрасно, умря за църквата на Рим, опълчвайки се на краля. Той бе някогашният изповедник на Катерина Арагонска, майката на Мери, затова е естествено и подобаващо за една дъщеря тя да има добро мнение за него. Мнозина, които тайно мислеха като него, сега са предпочитани съветници на краля, затова отново е позволено да се четат писанията на епископа.

Моят изповедник, епископ Джордж Дей, е служил като капелан на Фишър и е обичал господаря си. Чете от сбирката му с псалми на латински всеки ден, и никой не може да отрече, че тези Божии слова са прекрасно преведени от стария епископ от оригиналния гръцки. Това е скъпоценно наследство: от гръцки на латински, а сега дамите от

покоите ми, моите духовници, лейди Мери и дори малката Елизабет и аз, работим по английския превод. Езикът е толкова прекрасен, та ми се струва нередно само онези, които разбират латински, да могат да четат онова, което този свят човек е съчинил. Мери е съгласна с мен, а прилежанието ѝ в работата и красотата на речника ѝ превръщат всяка сутрин в изключително интересно време — не само за мен, но и за всичките ми дами.

Завареният ми син Едуард е най-скъпото ми дете, любимецът на двора. Говори нелепо официално, скован е от етикета, и въпреки това копнее да бъде обичан и милван, закачан и гъделичкан, като всяко нормално момче. Бавно, постепенно, чрез закачки, игри и глупави шеги, докато споделяме учение и забавления, той започва да се държи непринудено с мен, а аз се отнасям към него така, както се отнасях към двете си заварени деца в дома на Латимър, когато бяха под моите грижи — с привързаност и уважение, без никога да се опитвам да заместя майката, която бяха изгубили, но ги обичах, както може би ги е обичала тя. До ден-днешен Маргарет Латимър все още ме нарича „Почитаема майко“, а често пиша и на заварения си син Латимър. Уверена съм, че тук също мога да дам на тези кралски деца майчина любов. Преценявам, че е най-добре да се отнасям с Едуард свойски и непринудено — да създавам впечатлението, че сме любящо, безгрижно семейство, че може да ми има доверие, че умея да се държа непринудено с него.

След като съм се борила за мястото си в света — първо в къщата на злонравен свекър, а после като млада съпруга на студен и сдържан съпруг, преди да дойда в един кралски двор като незначителна вдовица — съм научила, че най-скъпоценното нещо е да имаш място, където можеш да бъдеш такъв, какъвто си, където някой може да те види с истинската ти същност. Едуард идва в приемната ми, където изслушвам прошения, и тук е посрещан както като принц, така и като малко момче. Вдигам го на големия си трон, за да седи до мен, да слуша и да си говори тихо с мен, да бъде детето, което е, а не някаква малка марионетка, която всички оглеждат тайно, питайки се какво може да направи, за да подобри изгледите им за успех.

— Кейт, ти си всичко, което се надявах да бъдеш — казва кралят, идвайки в покоите ми късно една нощ. Предполагала съм, че е заспал в собственото си легло, и придворната ми дама, която се е настанила за

нощта на сгъваемото легло, побързва да изчезне, като прави лек реверанс и затваря вратата зад себе си.

— Благодаря ви — казвам, малко стресната.

— Ще ти окажа още по-голямо доверие — казва ми той, като намества едрото си тяло в леглото ми. — Не, мога да се справя — казва, като вдига ръка и тежко се надига до полуседнало положение. — Ти ще се грижиш за кралството в мое отсъствие. Том Сиймор си свърши работата: имаме съюз с Ниските земи, имаме договор с Испания, готови сме да тръгнем на война с Франция.

Името, внезапно подметнато в разговора, докато седя в леглото си почти гола, ако не се брой тънката ленена нощница, ми причинява почти физически шок, сякаш някой ме е разтърсил силно и е изкрещял високо името му в тихата стая. Осъзнавам, че кралят ме наблюдава внимателно.

— Разтревожена ли си? — пита той. — Какво има? Побеля като платно!

— От мисълта за война — казвам неуверено. — Само при мисълта за опасност.

— Ще отида лично — обявява той. — Аз. Лично. В самото сърце на опасността. Няма да изпратя армиите си без мен. Ще ги предвождам.

Затварям очи за миг. Томас почти със сигурност ще се прибере у дома. Ако е уредил подписването на договора, ще трябва да дойде в двора, за да получи заповеди. Ще се срещне с брат си и заедно ще свикат арендаторите и войниците си. Сигурно е, че ще го видя. Невъзможно е да страни от мен или да го избягвам. Той ще трябва да се поклони пред мен и да ме поздрави за щастието ми. Ще трябва да кимам и да изглеждам безразлична.

Потръпвам при мисълта за това. Всичко, което постигнах — с децата, с двора, с краля — беше постигнато с увереността, че никога няма да почувствам тъмните очи на Томас върху себе си, че никога няма да вдигна поглед и да видя, че ме гледа. Не съм сигурна, че ще мога дори да спя, ако той е под същия покрив. Не мога да си представя как лежа спокойно в леглото си, ако той е някъде в двореца, гол, завит само с един чаршаф, очакващ да потропам тихо на вратата му. Няма да зная как да танцувам, ако той гледа. А ако се окажем в една и съща редица за танц и настъпи момент, когато се доближим един до друг?

Как ще почувствам докосването му, без да се обърна към него? А когато сложи топлатата си ръка на талията ми? Как ще успея да си стъпя на краката, ако ме повдигне в *haute dance*^[1] и почувствам дъха му по бузата си? Когато ми помага да слеза от коня си, ще трябва да сложа ръце на раменете му; дали когато ме оставя на земята, ще се възползва от шанса да ме прегърне?

Нямам представа как ще мога да скрия колко отчаяно се нуждая от него. Не мога да си представя как трябва да го направя. През цялото време съм на показ; всички ме наблюдават. Не мога да си имам доверие; не мога да имам доверие на ръката си, че няма да потрепери, когато я протегна за вежливото леко докосване на топлите му устни. Това е двор, школуван в лошия навик да следи кралиците на Хенри. Наследих Катрин Хауард, нарицателно за неморалност. Всеки винаги ще ме наблюдава да види дали не съм глупачка като нея.

— Ще ги предвождам лично — повтаря Хенри.

— О, не — изричам немощно. — Милорд...

— Ще го направя — казва той.

— Но здравето ви?

— Достатъчно силен съм. Не бих изпратил армия във Франция без краля начело. Не бих поискал от тях да се изправят пред смъртта без мен.

Зная много добре какво се очаква да кажа, но се чувствам твърде мудна и глупава, за да оформя думите. Единственото, за което мога да мисля, е че Томас Сиймор се прибира у дома, в Англия, и че ще го видя отново. Питам се дали още мисли за мен, дали страстта му е непроменена, дали все още ме желае както преди. Питам се дали ме е изхвърлил от ума си, дали като мъж — е изрязал любовта и е посякъл желанието, скътал го е и го е забравил. Или и той, подобно на мен, още изпитва болезнен копнеж? Чудя се дали ще успея да го попитам.

— Нима не може да замине някой от вашите лордове? — питам.
— Не е нужно да бъдете в предните редици.

— О, всички ще отидат! — заявява кралят. — Бъди напълно уверена в това! Мъжете Сиймор, мъжете от дома Хауард, от рода Дъдли, всички до един. Брат ти ще си заслужи новата титла и ще язди редом с мен. Но аз ще бъда начело на армията. Ще видят щандарта ми да се издига и ще го видят да влиза в Париж. Ще си върнем земите във Франция. Ще бъда действително крал на Франция.

Сключвам ръце, за да възпра треперенето им при мисълта, че Томас Сиймор отива на война.

— Страхувам се за вас.

Той улавя ръцете ми.

— Та ти си леденостудена! Толкова ли си изплашена? — усмихва се. — Не се страхувай, Катрин. Ще се върна у дома невредим. Ще потегля към победата и ще се завърна у дома тържествуващ. А ти ще управляваш Англия в мое отсъствие. Ще бъдеш регент, а ако Бог поиска от мен най-голямата жертва — той прави пауза и гласът му потрепва леко при мисълта за моята загуба, за загубата на Англия, — ако бъда отнет от теб, от моята армия и от страната си, тогава ще управляваш Англия от мое име, докато Едуард възмъжее.

Да ми прости Господ, първото, което ми идва на ум, е че ако Англия изгуби краля си, тогава ще бъде свободна да се омъжа, и Томас ще бъде свободен, и никой не би могъл да ни спре. После си помислям: ще бъда кралица-регент. След това си помислям: ще бъда най-могъщата жена в света.

— Дори не го казвайте — допирам студените си пръсти до малката му уста. — Не мога да мисля за това.

И това е истината. Наистина не трябва. Не мога да си позволя да мисля за друг мъж, докато съпругът ми се обляга назад на струпаните възглавници, при което въздетата на леглото проскърцват, и ме вика с жест да дойда при него, с едро розово лице, блеснало от пот и нетърпеливо очакване.

Целува върховете на пръстите ми.

— Ще ме видиш да се завръщам триумфално — обещава ми. — А аз ще знам, че сте моя вярна съпруга и помощница във всяко отношение.

---

[1] Буквално: „висок танц“. В ренесансовите танци — всеки танц, който изисква повдигане на партньорката от земята. — Б.пр. ↑

ДВОРЕЦЪТ УАЙТХОЛ, ЛОНДОН ПРОЛЕТТА НА 1544 Г.

Епископ Джордж Дей идва да ме намери в покоите ми, с навит на руло ръкопис в ръка.

— Моят писар завърши преписването — съобщава той триумфално. — Готово е. Преписано е на чисто.

Подава ми страниците. За момент просто ги държа, сякаш са новороденото ми бебе и аз искам да почувствам тежестта му. Никога не съм раждала, но предполагам, че изпитвам нещо като майчинска гордост. Това е нова радост за мен. Това е радостта от начетеността. В продължение на дълги мигове не разгъвам навитите страници; знам достатъчно добре какво представляват, чакала съм ги.

— Псалмите — прошепвам. — Псалмите на епископ Фишър.

— Точно както ги преведохте — потвърждава той. — Латинските псалми, пресъздадени на английски. Прекрасно се четат. Четат се така, сякаш първият псалмопевец е говорел на най-прекрасен английски. Както и е редно. Те са почит към Бог и чест за вас. Те са почит към Джон Фишър, Бог да приеме душата му. Поздравявам ви.

Бавно разгъвам страниците и започвам да ги чета. Чувството е, сякаш чета хорово изпълнение през времето: прастарият глас на първия автор на псалмите на иврит, преведен на гръцки, звучният глас на загиналия мъченически епископ, превел текста от гръцки на латински, а после следва моят глас, който звучи от английските редове. Прочитам един псалм:

*Ти си мое прибежище, защита моя, Бог мой,
Комуто се уповавам!
Той ще те избави от примка на ловец,
от изстребителна пораза, с перата Си ще те
осени и под крилете Му ще бъдеш на безопасно;
щит и ограда е Неговата истина.^[1]*

— Не трябва ли да е „в безопасност“? — питам се.

Джордж Дей е достатъчно благоградумен и не отговаря. Чака.

— „Без вреда“ е тромаво — казвам. — „Защитен“ е твърде силно. Но „на безопасно“ има предимството да означава „защитен от опасност“ и „без възможност да предизвикаш опасност“. Може би звучи малко странно, но странността привлича внимание към думата. — Колебая се.

— Моят писар може да препише на чисто всички промени, които искате за отпечатването — предлага той.

— „Под крилете Му ще бъда на безопасно“ — прошепвам си. — Звучи като поезия. Носи смисъл, по-силен от думите, по-голям от простото значение на думите. Мисля, че е правилно. Не смятам, че би трябвало да го променям. И обичам начина, по който звучи — *под крилете Му* — почти мога да почувствам перата на огромните криле, а вие?

Джордж се усмихва. Не може. Но няма значение.

— Не искам да го променям — казвам. — Нито това, нито каквото и да е.

Вдигам поглед към Джордж Дей, който кима в такт с равномерния ритъм на думите.

— Чисто като църковно песнопение — казва. — Ясно като камбанен звън. Открито и искрено.

За него яснотата означава повече от поезията, така и трябва да бъде. Той иска англичаните — и англичанките — да разбират псалмите, които епископ Фишър обичаше. Аз искам да направя нещо повече. Искам да накарам тези стихове да звучат напевно, както са звучали някога в Светите Земи. Искам момчетата в Йоркшър и момичетата в Къмбърланд да чуят музиката на Йерусалим.

— Ще ги публикувам — потръпвам от собствената си дързост. Никоя друга жена досега не е публикувала текст на английски под собственото си име. Трудно ми е да повярвам, че мога да намеря този кураж: да се изправа, да заговоря открито, да обнародвам написаното. — Наистина ще го направя. Джордж — наистина ли мислите, че е редно да го сторя? Не ме съветвате да не го правя?

— Позволих си волността да ги покажа на Никълъс Ридли — отбелязва той, назовавайки изтъкнатия реформатор и приятел на Томас

Кранмър. — Той беше дълбоко развълнуван. Каза, че това е също такъв прекрасен дар за вярващите християни в Англия, какъвто е и Библията, която вашият съпруг, кралят им даде. Каза, че тези псалми ще се пеят във всяка църква в Англия, където свещеникът иска хората да разбират както Божията мъдрост, така и красотата Му. Каза, че ако доведете двора и страната до ново разбиране, ще бъдете нова светица.

— Но не и мъченица — казвам, позволявайки си неубедителна шега. — Така че не може да стане известно, че аз съм преводачът. Моето име и имената на дамите ми, особено пък имената на лейди Мери и лейди Елизабет, не могат да се свързват с това. Дъщерите на краля изобщо не трябва да се споменават. Ще си създам много врагове в двора, ако хората узнаят, че според мен е редно псалмите да се четат на английски.

— Съгласен съм — казва той. — Папистите ще побързат да ви порицаят, а не можете да рискувате Стивън Гардинър да се настрои против вас. Така че тези псалми ще са познати единствено като псалмите на епископа. Не е нужно никой да знае, че вашите тълкувания и начетеност са допринесли за появата им на английски. Имам много дискретен печатар. Той знае, че ръкописът идва от мен, и че аз служа при вас в двора, но не съм му казал името на автора. Той има високо мнение за мен — трябва да отбележа, твърде високо мнение за мен, защото предполага, че може аз да съм направил този превод. Отрекох, но не толкова убедително, че той да потърси друг възможен автор. Мисля, че можем да го публикуваме и името ви да не се споменава. Само че...

— Само че какво?

— Мисля, че е жалко — казва той искрено. — Това са прекрасни преводи, направени със слуха на музикант, със сърцето на истински вярващ, и с езика на сериозен писател. Всеки — искам да кажа, всеки мъж — би бил горд да ги публикува под собственото си име. Би се хвалил с тях. Струва ми се нечестно, че трябва да отричате, че имате такава дарба. Бабата на краля събираше преводи и ги публикуваше.

На лицето ми се появява крива усмивка.

— Ах, Джордж — казвам. — Искате да ме подмамите със суета, но нито кралят, нито който и да е мъж в Англия иска да бъде поучаван от жена, дори тя да е кралица. А бабата на краля е била недосегаема за критики. Ще публикувам тези текстове така, както предлагате, и ще

изпитам огромно щастие от съзнанието, че псалмите на епископа, преведени на английски от мен и моите дами, могат да сочат на мъжете и жените пътя към църквата на краля. Но това трябва да стане за прослава на епископа и прослава на краля. Мисля, че ще е по-добре за всички ни, ако се появят без името ми, открояващо се самохвално на корицата. Всички ще бъдем в по-голяма безопасност, ако не парадираме с вярванията си.

— Кралят ви обича. Със сигурност ще се гордее... — понечва да възрази Джордж, когато на вратата се потропва. Той незабавно скрива страниците, когато влиза Катрин Брандън, прави ми нисък реверанс, усмихва се на Джордж, и казва:

— Кралят пита за вас, ваше величество.

Изправям се на крака.

— Тук ли идва?

Тя поклаща глава, но не отговаря. Джордж мигновено разбира, че тя не иска да обяснява пред него. Събира листовете.

— Ще ги взема, както се уговорихме — казва, и аз кимвам, а той си тръгва.

— Състоянието на крака му се е влошило — казва Катрин тихо, веднага щом вратата се затваря зад изповедника ми. — Негова светлост съпругът ми ме предупреди, а после изпрати човек да ми каже, че кралят желае да ви види тази сутрин в личните си покои.

— Трябва ли да отида при него, без да ме видят? — питам. Между крилата, отделени за краля и кралицата в Уайтхол има свързващи стаи. Мога или да мина през голямата зала, и всички да забележат, че отивам да посетя съпруга си, или да мина през свързващата врата до неговото крило през общата ни галерия, придружавана само от една дама.

— Дискретно — тя кимва. — Не иска никой да узнае, че е на легло.

После тръгва пред мен. Катрин влиза и излиза в кралските дворци още от детинство. Тя е дъщеря на най-любимата придворна дама на Катерина Арагонска, Мария де Салинас, и съпруга на големия приятел на Хенри, Чарлс Брандън. Обучена е да се ориентира умело из дворците, избягвайки както погрешните завои, така и злонамерените придворни. Не за пръв път се чувствам като провинциално

нищожество, мъкнеща се зад една от малцината избрани, родени и възпитани в този двор.

— Лекарите му с него ли са?

— Доктор Бътс и доктор Оуен, а аптекарят му приготвя лекарство за облекчаване на болката. Но този път е много зле. Струва ми се, че не съм го виждала по-зле.

— Ударил ли се е? Отворила ли се е раната?

Тя поклаща глава.

— Точно същото като винаги е — казва. — Раната трябва да се поддържа отворена, иначе отровата ще се качи в главата му и ще го убие, но често, когато разтварят раната с телове, или стриват в нея късчета злато, тя изглежда по-зле отпреди. Сега зарастваше и затова са я разтворили и отровата се процежда навън, както би трябвало, но този път се е зачервила много отвътре. Подула се е, и е гореща и подпухнала, а язвата в крака му сякаш става по-дълбока. Чарлс ми каза, че разяжда плътта и стига чак до костта. Причинява му ужасна болка, и нищо не я облекчава.

Не мога да не се тревожа. Когато изпитва болка, кралят е опасен като ранен глиган. Гневът му се възпламенява като възпалената му пулсираща рана.

Тя ме докосва леко по гърба, когато отстъпва встрани, за да ме пусне да мина първа през свързващите двойни врати.

— Вървете — казва много тихо. — Умеете да се справяте с него така, както никой друг.

Хенри е в личните си покои. Вдига поглед, когато тайната врата се отваря и аз влизам в стаята.

— Ах, благодаря на Бог, ето я и кралицата — казва. — Вие, останалите, можете да млъкнете, да се отдръпнете и да ме оставите да говоря насаме с нея.

Заобиколен е от мъже. Виждам Едуард Сиймор, пламнал и с гневно изражение, и епископ Гардинър, който изглежда самодоволен. Предполагам, че са се препирали, блъскали са се кой да застане пред краля, дори докато лекарите са поставяли дренаж в крака му, за да извлекат отровата, забивайки остра метална лъжица дълбоко в разранената плът. Нищо чудно, че съпругът ми е зачервен като розата на дома Ланкастър, очите му са стиснати, превърнали се в просълзени

цепки на лицето му, разкривено в свирепа гримаса. Чарлс Брандън, съпругът на Катрин, се държи на благоразумно разстояние.

— Сигурен съм, че лично нейно величество кралицата ще се съгласи... — подема спокойно епископ Гардинър и аз виждам как Ризли кимва и идва малко по-близо, сякаш за да подкрепи някакъв довод.

— Кралицата няма да казва нищо — процежда Хенри. — Ще стои до мен и ще ми държи ръката и ще си държи устата затворена, както подобава на една добра съпруга. Няма да намекувате, че може да постъпи по друг начин. И всички ще излезете.

Чарлс Брандън моментално се покланя на краля, покланя се на мен с ръка на сърцето, кимва за довиждане на съпругата си и се изпарява далеч от мрачното присъствие на краля.

— Разбира се — казва Едуард Сиймор бързо. Поглежда ме. — Радвам се, че нейно величество е тук да ви донесе утеха и покой, негово величество не бива да бъде безпокоен в такъв момент. Особено когато нещата са съвсем наред в сегашното си състояние.

— Нищо няма да донесе покой на краля, докато положението на нещата не бъде окончателно поправено — казва епископ Гардинър, без да успее да се сдържи. — Как може негово величество да е спокоен, когато знае, че неговият Таен съвет е постоянно смущаван от нови хора, които идват и водят със себе си още по-нови? Когато се водят постоянни разследвания по обвинения в ерес, защото хората постоянно дават нови определения за ерес? Защото им се позволява да се препират и спорят невъздържано?

— Ще ги изведе — Томас Хауард успява да надприказва другите съветници, обръщайки се направо към краля, сякаш е единственият му приятел. — Бог знае, че никога не мълкват, дори когато им се нарежда да замълчат. Ще ви тормозят цяла вечност — отправя му вълча усмивка. — Би трябвало да ги обезглавите всичките до един.

Кралят се изсмива късо и кимва в знак на съгласие, така че Томас Хауард печели надмощие и извежда другите от стаята. Дори се обръща на прага и намигва приятелски на краля, сякаш за да го увери, че само един Хауард може да се справи с такива досадни опортюнисти. Когато вратата се затваря зад тях, настъпва внезапна тишина. Катрин Брандън прави реверанс на краля и отива да седне на пейката в прозоречната ниша, обърнала красивата си глава към градините. Антъни Дени се

приближава небрежно и застава до нея. В стаята все още има половин дузина придворни, но те пазят тишина или разговарят тихо помежду си и играят на карти. По стандартите на претъпкания двор, ние сме сами.

— Скъпи съпруже, много ли ви боли? — питам го.

Той кимва.

— Не могат да направят нищо — казва гневно. — Не знаят нищо.

Доктор Бътс, който се съвещава разтревожено с аптекаря, вдига поглед, сякаш знае, че ще трябва да поеме вината.

— Същият проблем ли е? Старата рана? — питам предпазливо.

Кралят кимва.

— Казват, че може да се наложи да я обгорят — поглежда ме така, сякаш мога да го спася. — Моля се това да ми бъде спестено.

Ако обгорят раната, ще притиснат нажежено до червено желязо към нея, за да отстранят инфекцията. Това е истинска агония, поужасна, отколкото жигосването на престъпник с буквата „К“ като „крадец“. Това е безмилостна жестокост към невинен човек.

— Нима ще е необходимо? — питам настойчиво доктор Бътс.

Той поклаща глава: не знае.

— Ако можем да дренираме раната и да се постареем да не се затваря, тогава състоянието на краля може да се подобри отново — казва. — Преди винаги сме успявали да я прочистим без обгаряне. Не бих го предприел необмислено. Сърцето му... — гласът му заглъхва. Предполагам, че изпитва ужас при мисълта да причини такъв шок на едрото, отровено тяло на Хенри.

Вземам ръката на Хенри и усещам как хватката му се затяга.

— Не ме е страх от нищо — казва той предизвикателно.

— Зная — казвам успокоително. — Вие сте смел по природа.

— А това не е нещо породено от старост или лошо здраве. Не е болест.

— Рана от турнир, нали? Преди години?

— Да, да, така беше. Нараняване по време на развлечение. Рана на млад човек. Безразсъден, бях безразсъден. Безстрашен.

— И не се съмнявам, че след по-малко от месец отново ще яздите — все така дързък и безстрашен — казвам с усмивка.

Той ме притегля по-близо да себе си.

— Знаеш, че трябва да мога да яздя. Трябва да поведе войниците си към Франция. Трябва да се оправа. Трябва да се изправа на крака.

— Сигурна съм, че ще успеете — казвам, бързо изричайки непринудено лъжата. Изобщо не съм сигурна, че ще се оправи. Виждам, че от дренажа на раната ужасната гной капе в леген на пода, вонята ѝ е по-лоша, отколкото миризмата на мърша. Виждам голяма стъкленица, по чиито стени пълзят черни гладни пиявици. Виждам масата, осеяна със стъкленици и шишета, хавани и чукала, и как аптекарят отчаяно бърка отвари, виждам и разтревожените лица на двамата най-изтъкнати лекари в Англия. Грижила съм се за умиращ съпруг преди, и спалнята му изглеждаше така, но Бог е свидетел, че никога преди не съм помирисвала такава воня. Това са изпарения от мирис на гниеща плът, като в костница.

— Седни — нарежда ми кралят. — Седни до мен.

Преглъщам отвращението си, а един паж ми донася стол.

Кралят седи на големия си, допълнително подсилен стол, подпрял ранения си крак на ниско столче, увит в чаршафи в опит да възпре миризмата, в опит да скрие, че кралят на Англия бавно се разлага.

— Ще посоча наследниците си — казва той тихо. — Преди да замина за Франция.

Сега разбирам за какво са спорели съветниците. Изключително важно е да не проявявам никаква надежда, нито пък страх за лейди Мери и лейди Елизабет. Изключително важно е да не показвам собствения си интерес. Не се съмнявам, че придворните, които токущо излязоха от стаята, са се застъпвали за собствените си кандидати — Едуард Сиймор е напомнил на всички за първенството на своя племенник, принца, Томас Хауард се е застъпвал за наследственото право на лейди Елизабет, епископ Гардинър и Томас Ризли са настоявали за издигането на лейди Мери като наследница след Едуард.

Те не знаят колко умерена е тя във вярата си, колко се интересува от откритите и задълбочени дискусии. Не знаят, че тя е човек на познанието и че подготвяме нов превод на Евангелията. Не знаят, че лейди Елизабет вече е прочела всеки един от псалмите на епископ Фишър и дори е превела някои редове под мой надзор. Не си представят никоя от тези две млади жени като нещо друго освен бездеен фигурант, изгоден за техните поддръжници. Не си дават

сметка, че всички ние сме жени със собствен ум. Епископ Гардинър смята, че ако лейди Мери някога се възкачи на престола, тя ще върне страната в лоното на Рим, щом той ѝ нареди. Томас Хауард вярва, че едно момиче от дома Хауард ще предостави на семейството му управлението на страната. Никой от тях не вярва, че имам сериозно влияние в двора. Не ме смятат за мислеца жена. И въпреки това може да стана регент, и тогава аз ще съм тази, която ще постанови дали страната ще слуша литургията на английски или на латински, и аз ще определям какво да казват свещениците в проповедите си.

— Милорд? Какво е желанието ви?

— Какво според теб ще бъде правилно? — пита ме той.

— Мисля, че няма нужда такъв силен и млад крал като вас изобщо да се безпокои — лаская го.

Той посочва към крака си.

— Аз съм половин човек — казва горчиво.

— Ще се оправите. Отново ще яздите. Вие сте здрав и силен като човек на половината на вашите години. Винаги се възстановявате. Имате тази ужасна рана и живеете с нея, надвивате я... Виждам как я побеждавате като враг, ден след ден.

Той е доволен.

— Те не мислят така — кимва раздражено към вратата. — Мислят за смъртта ми.

— Те мислят само за себе си — казвам, осъждайки ги като цяло, за да запазя собственото си положение. — Какво искат?

— Искат преимуществото да бъде на страната на собствените им родственици — казва той кратко. — Или на техния кандидат. И всички до един се надяват да управляват кралството, управлявайки Едуард.

Бавно кимвам, сякаш неприкритата амбиция на придворните е печално разкритие за мен.

— А какво мислите вие, милорд? Нищо не е по-важно от това, което вие смятате за правилно.

Той се размърдва и трепва от болката. Навежда се малко по-близо и казва:

— Наблюдавам те.

Думите му отекват в главата ми като предупредителна камбана. Наблюдава ме. Какво е видял? Свитъкът с ръкописа, изпратен за преписване? Сутрините, посветени на учене с двете принцеси? Моя

повтарящ се кошмар за затворени врати на върха на влажно стълбище? Еротичните ми блянове за Томас? Може ли да съм говорила насън? Възможно ли е да съм произнесла името му? Дали съм била такава глупачка, че да промълвя името на друг мъж, докато лежа до краля?

Преглъщам на сухо.

— Така ли, милорд?

Той кимва.

— Наблюдавам как отделяш време за лейди Елизабет, как винаги се държиш като добра приятелка с лейди Мери. Виждам как двете се радват на общуването помежду си, как въведе и двете в покоите си и как те разцъфват под грижите ти.

Кимвам, но не се осмелявам да проговоря. Все още не знам какво мисли.

— Виждал съм те със сина ми, Едуард. Казаха ми, че си разменяте бележки на латински, в които той казва, че е твой наставник.

— Това е шега — казвам, все още усмихната. — Нищо повече — по мрачното му изражение не мога да преценя дали е доволен от тази близост или ме подозира, че се възползвам от децата му, за да постигна собствените си цели, като придворните. Не зная какво да кажа.

— Ти превърна в едно семейство три деца на три много различни майки — казва той. Все още не мога да съм сигурна дали е хубаво или лошо, че съм го направила. — Ти взе сина на един ангел, дъщерята на една блудница и дъщерята на една испанска принцеса, и ги събра заедно.

— Те всички са деца на един велик баща — напомням му със слаб глас.

Ръката му се изстрелва, сякаш отпъжда муха, и улавя китката ми толкова бързо, че не успявам да се отдръпна.

— Сигурна ли си? — пита. — Сигурна ли си за Елизабет?

Почти мога да помириша страха си над вонята на раната. Помислям си за майка й, Ан Болейн, обляна от пот по време на турнира за майския празник, знаейки, че я грози опасност, но не и каква форма ще приеме.

— Сигурна?

— Не мислиш ли, че са ми сложили рога? — настоява той. — Не мислиш ли, че тя е дете на друг мъж? Отричаш ли вината на майка й? Наредих да обезглавят майка й за тази вина.

Тя му е одрала кожата. Косата ѝ с цвят на бакър, бялата ѝ кожа, упоритата ѝ, малка, нацупена уста. Но ако отрека вината на майка ѝ, го обвинявам, че е убиец на съпругата си, ревнив глупак, изпратил на смърт невинна жена, позовавайки се на клюките на стари акушерки.

— Каквото и да е сторила Ан Болейн в по-късни години, вярвам, че Елизабет е ваша — казвам предпазливо. — Тя е ваше малко копие. Тя е Тюдор от глава до пети.

Той кимва, жадуващ успокоение.

— Каквото и да е майка ѝ, никой не може да отрече кой е баща ѝ — продължавам.

— Виждаш мен в нея?

— Достатъчна е дори само обичта ѝ към познанието — казвам, отричайки силната интелигентност на Ан Болейн и предаността ѝ на реформата, за да подсигурия безопасността на дъщеря ѝ. — Любовта ѝ към книгите и езиците — всичко това е от вас.

— И казваш това, ти, която виждаш децата ми изцяло, както никой друг досега не ги е виждал?

— Почитаеми съпруге, събрах ги заедно, понеже смятах, че такова ще бъде вашето желание.

— Наистина е такова — казва той накрая. Стомахът му се бунтува — чувам го как къркори, а после той се оригва шумно. — Наистина е такова.

Лъхва ме киселият му дъх.

— Радвам се, че съм постъпила правилно от любов към вас и от любов към децата ви — казвам предпазливо. — Искях цялата страна да види прекрасното кралско семейство, което създадохте.

Той кимва.

— Ще върна на момичетата мястото, което им се полага — обявява. — Ще обявя и двете за принцеси. Мери ще наследи принц Едуард на престола, ако го надживее и той няма наследник — да не дава Господ. След нея идва Елизабет, а след нея — моята племенница, лейди Маргарет Дъглас и шотландските роднини на сестра ми.

Против Божията воля и против традицията е кралят да посочва кой да го наследи. Бог е този, който избира кралете, точно както избра този — който беше втори син, прибирайки при Себе си всички други наследници. Бог призовава един крал на престола, Бог създава реда на раждането и оцеляването на своите избраници. Но след като кралят

ръководи църквата в Англия и владее трона в Англия, кой ще го възпре да посочи наследниците си? Със сигурност не и онези мъже, които изхвърли от стаята, задето му възразиха. Със сигурност не и аз.

— Принц Едуард ще бъде крал — искам да се уверя. — А все още неродените му деца ще го наследят.

— Бог да ги благослови — казва той замаяно. Замълчава за миг. — Винаги съм се боял за него — продължава много тихо. — Майката на това дете беше истинска светица, знаеш ли.

— Зная — казвам. Пак Джейн — Бог да я прости.

— Мисля постоянно за нея. Мисля за сладкия ѝ характер и безвременната ѝ смърт. Тя умря, за да ме дари с наследник; умря, докато ми служеше.

Кимвам, сякаш съм трогната от мисълта за саможертвата ѝ.

— Когато съм болен, когато се боя, че може никога да не оздравея, си мисля, че поне ще бъда с нея.

— Не го казвайте — промърморвам, и съм искрена.

— А хората говорят ужасни неща. Разправят, че има проклятие, говорят за проклятие, говорят такива неща — проклятие над момчетата на Тюдорите, проклятие над нашия род.

— Никога не съм чувала подобно нещо — казвам упорито. Разбира се, че съм чувала. Бунтовниците на Север бяха убедени, че родът на Тюдорите ще погине заради греховете си срещу църквата и срещу Плантагенетите. Наричаха го Кърта — звяр, подкопаващ собственото си кралство.

— Не си ли? — пита той с надежда.

Поклащам глава. Всички казваха, че Тюдорите са прокълнати заради погубването на принцовете на Йорк в Тауър. Как е възможно един убиец на принцове да е благословен? Но ако кралят е смятал така, как е могъл да се осмели да планира бъдеще, той, който уби наследниците на Плантагенетите: лейди Маргарет Поул, и невинните ѝ син и внук? Той, който обезглави две свои съпруги само заради подозренията си?

— Не съм чувала нищо такова.

— Хубаво. Хубаво. Но затова го пазя толкова. Браня го от убийци, от болести, от злощастие. Пазя го като единственото си съкровище.

— Аз също ще го пазя — обещавам.

— Така че ще се уповаваме на Бог да пази Едуард, ще се молим той да се сдобие със силни синове, а междувременно ще прокарам указ в Парламента, за да посоча момичетата като негови наследници.

Англия никога не е имала властваща кралица, но няма да изтъкна и това. Не зная как да повдигна въпроса кой ще бъде лорд протектор, докато Едуард навърши пълнолетие. Това означава да намекна, че кралят може да умре в рамките на следващите единайсет години, а той няма да иска да чуе това.

Усмиввам се.

— Това е великодушно от ваша страна, милорд. Момичетата ще се радват да узнаят, че се ползват с вашето благоволение. Това ще означава за тях много повече от факта, че са включени в списъка на наследниците. Единственото, което искат вашите момичета, е да знаят, че баща им ги обича и признава. Те са благословени с такъв баща.

— Знам — казва той. — Показахте ми това. Бях изненадан.

— Изненадан ли? — повтарям.

Той изглежда смутен. За миг това го прави трогателно уязвим — един слаб баща, а не прокълнат тиранин.

— Винаги съм бил принуден да мисля за тях като наследници или узурпатори — казва, мъчейки се да намери думи. — Разбираш ли? Винаги е трябвало да мисля дали ги приемам като мои дъщери или ги отхвърлям. Трябваше да мисля за майките им, за ужасните ми войни с майките им, без да мисля за самите тях. Трябваше да ги подозирам, сякаш са ми врагове. Никога преди не се е случвало да бъдат при мен в двора, всички заедно, с брат си, и да гледам на тях, и на тримата, просто като на мои деца. Да ги виждам просто като тях самите.

Неимоверно, нелепо съм трогната.

— Трябва да се гордеете с всяко от тези деца — казвам му. — Можете да обичате всеки от тях като свое дете.

— Ти ми показва това — казва той. — Защото се отнасяш с Едуард като с малко момче, а с Елизабет — като с малко момиче, а с Мери — като с млада жена. Виждам ги през твоите очи. Виждам момичетата, без да мисля за отровните им майки, почти за пръв път.

Той взема ръката ми и я целува.

— Благодаря ти за това — казва много тихо. — Наистина ти благодаря, Катрин.

— Скъпи мой — откъсва се непринудено от устните ми.

— Обичам те — казва той.

А аз отговарям непринудено, без да мисля:

— И аз те обичам.

За миг седим хванати за ръце, сплотени в нежността, а после виждам как очите му се присвиват, когато пулсираща болка сграбчва цялото му тяло. Той стиска зъби, твърдо решен да не извика.

— Да ви оставя ли да си починете сега? — питам.

Той кимва. Антъни Дени моментално се изправя на крака, за да ме изведе от стаята, и в начина, по който хвърля поглед към краля без никакво любопитство, виждам, че е знаел всичко това, преди то да ми бъде обяснено. Дени е довереник и приятел на краля, един от най-приближените в кръга му. Сдържаната му увереност ми напомня да не забравям, че точно както намеквам, че семейство Хауард, Ризли и Гардинър са глупаци, служещи само на собствените си интереси, има и други хора, близки до краля, които биха могли да постъпят точно по същия начин с мен. И че Дени е един от няколко мъже, натрупали състояние, служейки при краля; които могат да разговарят с краля в най-интимните му моменти, и му шепнат насаме, точно както аз.

* * *

Позволявам си удоволствието да съобщя на дъщерите на краля, че отново ще бъдат принцеси. Разговарям с тях поотделно. Давам си сметка, че това ги превръща отново в съперници, и че те могат да наследят трона единствено при смъртта на брат си, че Елизабет може да го наследи единствено чрез не особено вероятното съчетание от смъртта на по-малкия си брат и на по-голямата си сестра.

Намирам я, заета с учение, в личните ми покои с братовчедка ѝ, малката лейди Джейн Грей и Ричард Кокс, техният възпитател, и я викам настрана да ѝ съобщя, че това е знак за благосклонността на баща ѝ. Разбира се, тя моментално се въодушевява от идеята за наследството си.

— Мислите ли, че една жена може да управлява кралство? — пита ме тя. — Самата дума предполага, че не може. Не се казва „краличество“, нали?

Остроумието на десетгодишното момиче ме кара да се усмихна.

— Ако някога бъдете призована да управлявате това кралство или което и да е друго, вие ще проявите куража на мъж и ума на мъж. Ще се наречете владетел — уверявам я. — Ще научите това, което всяка умна жена трябва да научи: как да усвоите силата и куража на мъж и въпреки това да знаете, че сте жена. Образованието ви може да бъде образование на принц, умът ви може да е умът на крал, можете да имате тялото на слаба и крехка жена и смелостта на крал.

— Кога ще стане това? Кога ще получа обратно титлата си?

— Трябва да се получи одобрение от Парламента — предупреждавам я.

Тя кимва.

— Съобщихте ли на лейди Мери?

Какъв Тюдор е тя, това малко момиче; това са въпроси на държавник: кога ще е официално? И на коя дъщеря е съобщено най-напред?

— Ще ѝ съобщя сега — казвам. — Чакайте тук.

Лейди Мери е в приемната ми: бродира част от олтарна покривка, която изработваме заедно. Оставила е изработването на скучното синьо небе на една от дамите, а самата тя работи върху по-интересните цветя, които ще образуват бордюра. Всички се надигат и правят реверанс, когато влизам от личните покои, и аз им давам знак, че могат да седнат и да продължат с работата си. Джоан, съпругата на Антъни Дени, чете от ръкописа на нашия превод на псалмите на Фишър, а аз правя знак на лейди Мери да дойде в нишата на еркерния прозорец, за да можем да разговаряме необезпокоявани. Сядаме на пейката в прозоречната ниша, коленете ни се докосват, сериозният ѝ поглед е прикован върху лицето ми.

— Имам много добри новини за вас — казвам. — Ще ги научите от Тайния съвет, но исках да ви го кажа преди официалното обявяване. Кралят реши да посочи реда на наследяване, и вие ще бъдете наречена принцеса Мери и ще наследите трона след Едуард.

Тя свежда поглед, забулвайки тъмните си очи с ресниците си, и виждам как устните ѝ се движат в благодарствена молитва. Само поруменялото ѝ лице ми подсказва, че е дълбоко развълнувана. Но не заради шанса да се възкачи на трона. Тя не притежава амбицията на Елизабет.

— Значи, най-накрая приема, че майка ми е била целомъдрена — казва тя. — Оттегля твърдението си, че не са били женени пред Бог. Майка ми е била вдовица на брат му, а после истинска негова съпруга.

Слагам ръка на коляното ѝ, за да я накарам да замълчи.

— Той не каза нито дума за това, нито аз го казвам, нито пък вие би трябвало да го казвате. Той ви признава за принцеса, признава за принцеса и Елизабет. Елизабет е след вас в реда на наследяването, а след нея са лейди Маргарет Дъглас и нейният род. Той не спомена стария проблем около брака с майка ви и това, че я е напуснал.

Тя само за миг отваря уста да възрази, а после кимва. Всеки, притежаващ поне малко интелигентност, може да види, че ако кралят признава дъщерите си за законнородени, тогава, логично, трябва да приеме и браковете с майките им за валидни. Но — както си дава сметка тази високоинтелигентна дъщеря, — това не е човек, който разсъждава логично. Това е крал, който може да се разпорежда с реалността. Кралят е постановил, че те отново са принцеси, точно както някога заяви, че и двете са незаконнородени, просто по силата на един каприз, без основателна причина.

— Тогава той ще ми уреди брак — казва тя. — А също и на Елизабет. Ако сме принцеси, тогава можем да се омъжим за крал.

— Можете — казвам усмихнато. — Не се бях сетила за това. Това ще бъде следващата стъпка. Но не съм сигурна, че ще ми е лесно да се лиша от която и да е от вас двете.

Тя слага ръка върху моята и казва:

— Не искам да ви напускам. Но е време да се омъжа. Имам нужда от собствен двор и искам да имам собствено дете, което да обичам.

Седим, хванати за ръце, с преплетени пръсти, за миг.

— Принцесо Мери — казвам, изпробвайки новата ѝ титла. — Не мога да ви опиша колко се радвам, че отново получихте онова, което ви се полага по право, и че мога да ви наричам и гласно така, както винаги съм ви наричала в сърцето си. Майка ми никога не говореше за вас по друг начин освен като за принцеса, и никога не мислеше за майка ви другояче, освен като за велика кралица.

Тя примигва, за да прогони сълзите от тъмните си очи.

— Майка ми щеше да се радва да доживее този ден — казва печално.

— Щеше — казвам. — Но наследството, оставено ви от нея, е вашият произход и вашето възпитание. Никой не може да ви отнеме някое от тези неща, а тя ви е дала и двете.

* * *

Един испански херцог, дон Манрикес де Лара, ще посети двора, въпреки че кралят още не е добре.

— Ще трябва ти да го забавляваш — казва Хенри. — Аз не мога. Малко съм стресната.

— Какво трябва да правя?

— Той ще влезе да се срещне с мен, ще го приема в личния си кабинет, но не мога да издържа повече от миг-два. Ясно ли е?

Кимвам. Хенри говори с тон на сдържана ярост. Знам, че е раздразнен от болката и огорчен от безсилието си. В такова настроение може да се нахвърли срещу всеки. Хвърлям поглед из стаята: пажовете стоят, опрели гърбове в стената, шутът седи тихо до краля. Двамата писари са се привели над някакви документи, сякаш не смеят да вдигнат очи.

— Той може да вечеря с брат ти и с Хенри Хауард. Те са представители на цвета на двора, красивите млади мъже. Би трябвало да му е достатъчно. Съгласна ли си?

— Да, милорд — казвам. Хенри Хауард е най-големият син на херцога на Норфолк, високопоставен по рождение, и никога не е сторил нищо, за да заслужи това положение. Той е горд, суетен, надут, самопровъзгласил се за златен младеж. Но ще бъде неоценим тук, където ще имаме нужда от някой красив, млад и горд като наперен паун.

— После испанският херцог може да отиде в покоите ти и можете да слушате музика и да танцувате, и да вечеряте, и да се забавлявате както пожелаете. Можеш ли да направиш това?

— Да, мога.

Ангъни Дени вдига поглед от мястото си зад една маса до прозореца, където преписва заповедите на краля, за да бъдат изпратени на различните съветници и ръководители на домакинството. Извърщам поглед, за да не виждам съчувствието в изражението му.

— Принцеса Мери ще бъде с теб; тя говори испански, а те я обичат заради майка ѝ. Испанският посланик, онзи стар лисугер Шапюи, ще доведе херцога и ще се погрижи всичко да мине гладко. Не е нужно да се притесняваш за испанския. Можеш да разговаряш с тях на френски и английски.

— Мога.

— Той не бива да си шепне с нея. От теб се иска да проявиш към него всяка възможна любезност, но не трябва да извеждаш на преден план принцесата.

Кимвам.

— Трябва да се облечеш много изискано и да се държиш много царствено. Сложи си короната. Говори авторитетно. Ако не знаеш нещо, не казвай нищо. Няма нищо нередно в това една жена да си мълчи. Трябва да ги впечатлиш. Постарай се да го направиш.

— Сигурна съм, че можем да им покажем, че английският двор е по-елегантен и начетен от всеки двор в Европа — казвам спокойно.

Най-сетне кралят ме поглежда и измъчената бразда между пясъчно русите му вежди се стапя, а аз виждам да проблясва някогашната му очарователна усмивка.

— С най-прекрасната кралица — казва той, с внезапна топлина. — Независимо от това какъв грохнал, злонравен стар боен кон имаш за съпруг.

Отивам до него и вземам ръката му.

— Не, не толкова стар — казвам меко. — И не толкова грохнал. Да дойда ли да ви покажа роклята си, преди да вляза при посланика? Ще искате ли да ме видите в цялото великолепие, което дължа на вас?

— Да, ела при мен. И се постарай да си изцяло покрита с диаманти.

Разсмивам се и Дени, виждайки, че благодарение на чара си съм възвърнала доброто настроение на краля, вдига поглед и се усмихва на двама ни.

— Искам да ги слисаш с богатството ми — казва Хенри. Сега се усмихва, но говори напълно сериозно. — Всяка твоя постъпка, всяка верижка, която носиш, ще бъдат забелязани и за тях ще бъде съобщено в Испания. Искам да знаят, че богатствата ни надминават всичко, което могат да си представят, че сме почти достатъчно богати, за да тръгнем

на война срещу Франция, достатъчно богати да подчиним Шотландия на волята си.

— А наистина ли е така? — питам толкова тихо, че дори Дени на масата, приведен над дращещото си перо, да не може да ме чуе.

— Не — казва Хенри. — Но трябва да бъдем като актьори в поетична драма, като трубадури. Трябва да имаме бляскави дрипи. Царуването и воюването са преди всичко показност.

* * *

Разигравам зрелищно представяне. „Кралицата-сврака“, отбелязва Нан, докато карам да трупат верижка след верижка на кръста ми и да слагат диаманти и рубини по пръстите и на шията ми.

— Не съм ли твърде накичена? — питам, като поглеждам в огледалото и се усмихвам на ужасеното ѝ лице.

— Говори английски! — нарежда ми тя. — Не на грубия си провинциален език! Не, не е прекалено. Не и ако ти е казал да не пестиш накитите. Той ще иска съюз с Испания, за да може да тръгне на война срещу Франция. Твоята задача е да създадеш впечатление, че Англия може да си позволи война с Франция. Само на пръстите си носиш заплащането на цяла армия.

Тя отстъпва назад и ме оглежда от глава до пети.

— Прекрасна — казва. — Най-прекрасната от всички кралици.

Заварената ми дъщеря Маргарет Латимър идва към мен с малката кутия в ръце.

— Короната — изрича със страхопочитание.

Насилвам се да остана невъзмутима, докато Нан я отваря, изважда короната на Болейн, и се обръща към мен. Изправям се, за да поема тежестта ѝ, и се поглеждам в огледалото. Огледалото от ковано сребро ми показва сивоока красавица с коса с цвят на бронз и източена шия, окичена с рубини, с диаманти на ушите и с тази грозна, тежка, искряща малка корона, която я прави да изглежда още по-висока. Казвам си, че изглеждам като призрачна кралица, кралица в мрак, кралица на върха на тъмна кула. Бих мота да съм всяка от предшественичките си, фаворизирана като всяка от тях, обречена като всички тях.

— Можеш да си сложиш златистата шапчица — предлага Нан.
Ставам, с изправена глава.

— Разбира се, че ще нося короната — заявявам. — Аз съм кралица. Във всеки случай съм днешната кралица.

* * *

Нося я цяла вечер. Свалям я едва когато омаяният херцог ни моли да танцуваме, и тогава Нан ми донася шапчицата. Вечерта е успешна, всичко минава точно както нареди кралят. Младите мъже са очарователни, шумни и весели; дамите са сдържани и прекрасни. Лейди Мери разговаря на испански с херцога и с посланика си, но е английска принцеса от глава до пети, а аз съм се приближила с още една стъпка до образа на съпругата, от която се нуждае кралят — съпруга, която може да го замества, която може да управлява.

* * *

Кралят настоява да преместя леглото си, за да съм по-близо до него, когато не може да спи от болка нощем, и слугите ми прехвърлят красивото ми легло с четирите големи колони и украсения с бродерия балдахин в една стая за почивка точно до спалнята на самия крал. Пренасят също масата и стола ми, и молитвения ми стол. С безмълвен жест нареждам книгите ми, кутията ми с принадлежности за писане и ръкописите, проучванията и преводът ми на псалмите на Фишър да останат в покоите на кралицата. Макар да не чета нищо освен онова, което е одобрено от краля и неговия Таен съвет, действително не искам да привличам внимание към нарастващата си библиотека от книги по теология или да позволя всички да узнаят, че ме интересуват главно поученията на ранната църква и призивът за реформа на неправдите от последните години. Това ми се струва най-важното, което един човек на познанието би трябвало да изучава в наше време; това е централният въпрос на нашето време. Всички изтъкнати мъже обсъждат и разучават въпроса как църквата се е отклонила от ранната си простота и благочестие, всички дискусии и писания са свързани с

намирането на верния път, истинския път към Христа, независимо дали в лоното на Църквата на Рим или успоредно с нея. Те превеждат документи, които ни разказват как е била организирана най-ранната църква и постоянно намират исторически хроники и свещени писания, които сочат как може да се води благочестив живот на този свят, и които показват как земната власт трябва да стои редом с църквата. Вярвах, че кралят е напълно прав да прехвърли към себе си управлението на църквата в Англия. Нима не е правилно един крал да управлява земите си, включително сградите на църквите и всичко останало. Не може да има един закон за хората и друг за духовенството. Сигурно е, че църквата трябва да управлява в областта на духа, на свещените Божии дела; кралят трябва да властва над земните неща. Кой би могъл да оспори това?

— Мнозина — обяснява Катрин Брандън, най-голямата привърженица на реформата сред моите дами. — А кралят се вслушва в мнозина от тях. Те отново набират сила. Срецаха препятствия, когато кралят беше на страната на архиепископ Кранмър, но Стивън Гардинър си възвърна благоволенieto на краля и влиянието му нараства непрекъснато. Връщането на титлата на принцеса Мери ще се хареса на Рим, а ние предлагаме приятелство на Испания, като оказваме почит на посланика им. Мнозина от съветниците на краля са подкупени от Рим, за да се опитат да го убедят да върне на Рим върховенството над английската църква, да се върнем обратно там, където бяхме преди, — да му казват, че така ще бъдем в съгласие с всички други велики страни. А освен това, в градовете и селата има хиляди хора, които не разбират нищо от всичко това, а просто искат да видят възстановени параклисите край пътя, да се върнат иконите и статуите обратно в църквите. Бедните глупци, те не разбират нищо и не искат да им се налага да мислят самостоятелно. Искат монасите и монахините да се върнат, за да се грижат за тях и да им казват какво да мислят.

— Е, аз не искам никой да знае какво мисля — казвам без заобикалки. — Така че дръжте книгите ми в покоите ми и заключени в сандъка, Катерина, и пазете ключа.

Тя се усмихва и ми показва ключа на верижката на колана ѝ.

— Не всички сме толкова безгрижни като вас — казвам, когато тя подсвирва на малкото си куче, кръстено на епископа.

— Кутрето Гардинър е глупчо, който идва, като му свирна, и сяда по команда — казва тя.

— Е, недейте да го викате или да го командвате по име в покоите ми — казвам. — Не ми трябва врагове, със сигурност не и Стивън Гардинър. Кралят вече го фаворизира. Ще трябва да смените името на кучето си, ако негова милост епископът продължи да се издига.

— Боя се, че е неудържим — казва тя искрено. — Той и привържениците на традицията вземат надмощие над нас. Научих, че Томас Ризли не се задоволява с постове на кралски секретар и пазител на тайния печат, а ще бъде и лорд-канцлер.

— Съпругът ви ли ви каза?

Тя кимва.

— Каза, че Ризли е най-амбициозният човек в покоите на краля от Кромвел насам. Каза, че е опасен човек — точно като Кромвел.

— Чарлс не дава ли съвети на краля в полза на реформата?

Тя ми се усмихва.

— Не и той! Няма как да останеш фаворит в продължение на трийсет години, като казваш на краля каквото мислиш.

— В такъв случай, защо съпругът ви не се опитва да ви удържи — питам любопитно, — когато кръщавате шпаньола си на името на един епископ, за да го подразните?

Тя се размива:

— Защото няма как да надживееш четири съпруги, като се опитваш да ги обуздаеш! — казва весело. — Аз съм му четвъртата и той ме оставя да мисля каквото искам, и да правя каквото искам, стига това да не му пречи.

— Знае, че четете и размишлявате? Допуска го?

— Защо не? — тя задава най-предизвикателните въпроси, които може да зададе една жена. — Защо да не чета? Защо да не мисля? Защо да не говоря?

* * *

Кралят не може да спи от болки в дългите, тъмни нощи на пролетта. Чувства се много потиснат, когато се събужда дълго преди зазоряване. Поръчала съм красив часовник, за да ми помага да следя

часовете, и гледам как стрелката за минутите се движи тихо по месинговия циферблат в потрепващата светлина на малка свещ, която оставям до него на масата. Когато кралят се събужда, неспокоен и сърдит, към пет сутринта, ставам и запалвам всички свещи, разпалвам огъня, и често изпращам някой паж за ейл и сладкиши от кухнята. После кралят обича да седя до него и да му чета, докато свещите се топят и бавно, толкова ужасно бавно, светлината се появява в прозореца, първо като по-сив мрак, после като тъмносив, и после, чак накрая, сякаш след часове, вече мога да видя дневната светлина и да кажа на краля: „Утрото настъпва“.

Изпитвам нежност към него, докато понася дългите мъчителни нощи. Не съжалявам, че се събуждам и седя с него, макар да зная, че ще съм уморена, когато зората най-сетне се появи. Тогава той може да спи, но аз трябва да изпълнявам дворцовите задължения и за двама ни — да отведа всички на литургия, да закусвам показно пред стотина наблюдаващи ме придворни, да чета с принцеса Мери, да гледам как придворните яздят след хрътките, да се храня с тях по пладне, да изслушвам съветниците следобед и да вечерям, гледайки забавленията и танците цяла вечер, а често и сама да танцувам. Понякога това е удоволствие, но винаги е задължение. Един двор трябва да има средоточие и глава. Ако кралят не е добре, моя задача е да заема мястото му — и да крия колко е зле. Той може да си почива през деня, ако аз съм на мястото си, усмихвам се, седнала на трона, и уверявам всички, че той е малко уморен, но състоянието му се подобрява с всеки изминал ден.

Стивън Гардинър осигурява всички книги, от които да чета вечер на краля: библиотеката е изключително ограничена; но не ми е позволено да чета нищо друго и затова се виждам принудена да рецитирам благочестиви спорове за единството на църквата под върховенството на папата, или пълни с измислици летописи за най-ранната църква, които наблягат на значението на патриарсите и Светия Отец. Ако вярвах на тези ортодоксални писания, бих си казала, че на света изобщо няма жени, със сигурност не и жени-светици в ранната църква, пожертвали живота си за своята вяра. Сега епископ Гардинър е много въодушевен от Източната църква, която е пълноправен член на католическата общност, но не е подчинена на папата. Наш образец ще бъде гръцката църква, и аз чета дълги проповеди, които намекват за

изящната чистота, която може да се постигне в една католическа църква, сътрудничаща си с Рим. Трябва да заявявам, че хората трябва да бъдат държани в лицемерно набожно невежество и че е най-добре да си казват молитвите, без да имат представа какво означават думите. Съзнателно реда безсмислици и презирам епископ Гардинър, задето диктува лъжи.

Хенри слуша; понякога очите му се затварят и виждам, че съм го приспала с четене, друг път болката го държи буден. Никога не коментира това, което чета, освен ако ме помоли да повтора някое изречение. Никога не ме пита дали съм съгласна със скучните, тромави доводи срещу реформата, а аз внимавам да не коментирам. В нощната тишина на стаята чувам лекото бълбукане, докато гнойта изтича от крака му и капе в легена. Той се срамува от вонята и се бори с болката. Не мога да му помогна срещу нито едно от двете, освен да му предложи отварата, която лекарите оставят, за да го упои и приспи, и да го уверявам, че не усещам почти никаква миризма. Покоите са отрупани с изсъхнали розови листенца и напоени с острия мирис на стръкове лавандула, а във всеки ъгъл има купи, пълни с розово масло, но въпреки това вонята на смърт се просмуква като мъгла във всичко.

В някои нощи той почти не спи. В някои дни не става, а слуша литургията в леглото си и служителите и съветниците му се съвещават в стаята, свързана със спалнята му, с отворена врата, за да може да чува разговорите им.

Седя до леглото му и ги слушам как планират бъдещия съюз на Англия с Шотландия чрез брака на лейди Маргарет Дъглас, племенницата на краля, и Матю Стюарт, шотландски благородник. Когато шотландците отхвърлят това предложение, слушам как съветниците планират поход начело с Едуард Сиймор и Джон Дъдли, за да опустошат граничните области и да научат шотландците да зачитат господарите си. Ужасена съм от този план. След като съм живяла в Северна Англия толкова много години, зная колко труден е животът в онези хълмове. Толкова внимателно се преценява дали количеството на реколтата е достатъчно да задоволи глада, че една нахлуваща армия ще предизвика глад дори само с минаването си през страната. Не може това да е начинът да постигнем единство с шотландците. Нима ще унищожим новото си кралство, още преди да го завоюваме?

Но докато слушам мълчаливо от покоите на краля, започвам да разбирам как работи Тайният съвет, как от страната пристигат доклади до лордовете, които докладват на съветниците, а те обсъждат чутото пред краля. Тогава кралят решава — твърде своенравно — какво да се направи, а съветът обмисля как решението да добие форма на закон, представено за одобрение пред Парламента, и наложено на страната.

Съветниците на краля, онези, които пресяват всички новини, които той чува и изготвят исканите от него закони, имат огромна власт в тази система, която зависи от преценката на един човек — а това е човек, който страда толкова, че не може да стане от леглото, човек, който често е замаян и оглупял от лекарства. Лесно им е да укриват сведения, с които той би трябвало да разполага, или да изготвят закона по начин, който ги устройва. Това би трябвало да предизвика у всички ни загриженост за добруването на страната, чиято съдба е в потните ръце на Хенри. Но то ми вдъхва също и увереност във възможността да бъда регент, тъй като виждам, че с добри съветници бих могла да отсъждам не по-зле от краля. Почти със сигурност бих могла да отсъждам по-добре, защото Хенри е склонен внезапно да изревава от леглото си: „Продължавайте нататък! Продължавайте нататък!“, когато нещо го отегчава или някой спор го дразни, и отдава предпочитание на една или друга линия на поведение в зависимост от това кой я представя.

Научавам също и как той противопоставя една клика срещу друга. Стивън Гардинър е предпочитаният му съветник, а той винаги изтъква, че трябва да се налагат нови и нови ограничения върху английската Библия, че правото да бъде четена трябва да е строго ограничено до кръга на аристокрацията и учените, заключени в личните си параклиси, че бедните трябва да бъдат наказвани, ако се опитат да я четат. Никога не пропуска възможност да се оплаче, че хората навсякъде обсъждат свящото Божие Слово, сякаш биха могли да го разберат, сякаш са равни на образованите хора. Но точно когато Стивън Гардинър решава, че е спечелил и че Библията никога няма да бъде върната в църквите, че ще бъде отнета завинаги точно от същите хора, които се нуждаят най-много от нея, кралят казва на Антъни Дени да повика Томас Кранмър.

— Никога няма да се досетиш каква задача смятам да му възложа — казва той, усмихвайки ми се лукаво, докато се обляга назад на

голямата купчина възглавници, а аз седя до огромното му легло, взела тлъстата му влажна ръка в своята. — Никога няма да отгатнеш!

— Сигурна съм, че няма — казвам. Харесвам вярващия неотклонно в реформирането на църквата Томас Кранмър, чиято проповед беше поместена на първата страница на Голямата Библия на английски, и който винаги е настоявал, че кралят трябва да управлява английската Църква и че е редно проповедите, псалмите и молитвите да бъдат на английски. Тихият кураж, който показва, когато се сблъска със заговора срещу себе си, утвърди симпатията ми към него, и той често идва в покоите ми като почитан приятел, за да види какво пиша и да се включи в дискусиата ни.

— Това е начинът да ги разиграваш — доверява ми Хенри. — Това е начинът да се управлява кралство, Катрин. Гледай и се учи. Първо назначаващ един човек, след това назначаващ друг, негов съперник. Даваш на единия задача — възхваляваш го до небесата, после възлагаш противоположна задача, в пълно противоречие с първата, на най-големия му враг. Докато се борят един срещу друг, не могат да замислят заговор срещу теб. Когато са в смъртна вражда, можеш да се разпореждаш с тях. Нали виждаш?

Това, което виждам, е постоянното криволичещо преплитане на политически линии, в резултат на което никой не знае в какво вярва и какво наистина иска кралят, бъркотия, в която може да възтържествува най-гръмкият глас или най-угоднически държащият се човек.

— Сигурна съм, че ваше величество постъпва мъдро — казвам предпазливо. — И хитро. Но Томас Кранмър е готов да ви служи във всичко; нима е нужно да му залагате капан, за да прояви неподчинение?

— Той е балансьорът ми — казва кралят. — Противопоставям го на Гардинър.

— Тогава той ще трябва да ни извлече до Германия — намесва се внезапно Уил Сомърс. Не съм осъзнала, че слуша. Седи съвсем тихо на пода, подпрял гръб на големите колони на леглото, и подхвърля малка златна топка от едната в другата си ръка.

— Че защо? — пита Хенри, винаги проявяващ търпимост към своя шут. — Скочи горе, Уил. Не мога да те виждам там долу.

Шутът скача като пружина, подхвърля златната топка високо във въздуха, и я улавя, нареждайки напевно:

*Томас ще трябва усилено да ни тегли
през планините, до Германия чак.
Защото Стивън ни влачи нагоре-надолу
през Алпите, та в Рим да ни върне пак.*

Хенри се размива.

— Имам кого да поставя в противовес на Гардинър — казва ми.
— Ще възложя на Кранмър да напише проповед и литания на английски.

Заше метена съм.

— Английски молитвеник? На английски?

— Да, за да могат хората, когато идват на църква, да чуват молитвите на родния си език и да ги разбират. Как да се молят истински, ако думите не означават нищо за тях? Стоят в дъното и повтарят „дрън-дрън-дрън, дрън-дрън-дрън, дрън-дрън-дрън — амин“.

Точно това си мислех, когато превеждах псалмите на епископ Фишър от латински на английски.

— Какъв дар за народа на Англия ще бъде това! — почти заеквам от възмущение. — Молитвеник на родния им език! Какво спасение за душите! Толкова бих била доволна, ако ми бъде позволено също да работя по него!

— И казвам „добро утро“ на кралицата — обажда се внезапно Уил Сомърс. — Добро утро на утринната кралица.

— Добро утро и на теб, Уил — отвръщам. — Това шега ли е?

— Утринна шега. А идеята на краля е планът за тази сутрин. След вечеря ще откриете, че е съвсем различна. Тази сутрин пращаме да повикат Кранмър, довечера — хей-хо — негова светлост Гардинър ще е онзи, който е изворът на всяко познание, а вие ще бъдете утринната кралица и напълно ще ви е изтекло времето.

— Тихо, шуте — казва Хенри. — Какво мислиш, Катрин?

Въпреки предупреждението на Уил не мога да устоя и проговарям:

— Мисля, че това е шанс да се напише нещо едновременно вярно и прекрасно — казвам въодушевено. — А нещо, което е красиво написано, трябва да отведе хората до Бог.

— Но не бива да е разкрасено — настоява Хенри. — Това не може да е лъжлив път към Бога. Трябва да е истински превод от латински, а не поема, присадена върху него.

— Трябва да е Словото — казвам. — Господ е говорел на прост език пред обикновени хора. Нашата църква трябва да прави същото. Но мисля, че в простия език има огромна красота.

— Защо сама не напишеш някои нови молитви? — пита внезапно Хенри. — Да ги съчиниш лично?

За миг се питам дали знае за книгата ми с преведени псалми, публикувана без име на корицата. Питам се дали неговите шпиони са му съобщили, че вече съм превеждала молитви и съм ги обсъждала с архиепископа. Изричам със запъване:

— Не, не, не бих могла да се осмеля...

Но интересът му е искрен.

— Знам, че Кранмър има високо мнение за теб. Защо не напишеш няколко съчинени от теб молитви? И защо не преведеш някои молитви от латинската меса и не му покажеш версията си? Донеси ми да прочета една. А принцеса Мери работи с теб, нали? И Елизабет?

— С възпитателя си — казвам предпазливо. — Като част от обучението си, заедно с братовчедка си Джейн Грей.

— Вярвам, че жените трябва да учат — казва той благосклонно. — Не е дълг на жената да остане невежа. А ти имаш начетен и образован съпруг; в края на краищата няма вероятност да ме надминеш! — размива се при тази мисъл, и аз се смея с него.

Дори не поглеждам шута, макар да знам, че се ослушва за отговора ми.

— Както смятате, че е най-добре, милорд — казвам спокойно. — Сигурно работата ще ми достави наслада, а това ще бъде и образователно занимание за принцесите. Но вие ще прецените докъде е редно да стигне тази работа.

— Може да стигне далече — заявява кралят. — Може да стигне толкова далече, колкото Кранмър успее да я отведе в съчиненията си. Защото аз ще изпратя по следите й моето куче Гардинър да я върне назад, ако стигне твърде далече.

— Възможно ли е да се намери среден път в това? — чудя се на глас. — Кранмър или ще напише молитвите от литургията на

английски и ще ги публикува, или няма.

— Ще намерим моя път — отвръща Хенри. — Моят Бог сам внуши пътя Си на мен, неговият наместник на земята. Той ми говори. Чувам Го.

— Виждаш ли — Уил внезапно изтичва до огнището и заговаря на спящата хрътка, повдига едрата ѝ глава и я полага на коляното си. — Ако тя кажеше това, или аз го кажех, щяха да ни обявят за луда жена и глупав шут. Но щом кралят казва това, всички мислят, че то е чистата истина, тъй като той е Божи избраник, и гърдите му са помазани със свещения елей, затова никога не може да греши.

Кралят присвива очи към любимеца си.

— Аз никога не мога да греша, защото съм крал — казва той. — Никога не мога да греша, защото един крал е над един простосмъртен, и стои само с една степен по-ниско от ангелите. Никога не мога да греша, защото Бог ми говори, с думи, които никой друг не може да чуе. Точно както ти никога не можеш да си мъдър, защото си мой шут — той хвърля поглед към мен. — А тя никога не може да има мнение, което не е мое, защото е моя съпруга.

* * *

Тази нощ се моля за благоразумие. Цял живот съм била покорна съпруга, първо на младо, боязливо и глупаво момче, после на властен, студен мъж. И пред двамата проявявах пълно покорство, защото това е дългът на една съпруга, постановен от Бог и втълпяван на всяка жена. Сега съм омъжена за краля на Англия и имам към него троен дълг: като съпруга, като поданица, и като част от паството на църквата, на която той е върховен глава. Да чета книги, които не биха му се понравили, и да имам мнения, които той не споделя, е нелоялност или дори нещо по-лошо. Трябва да мисля така, както мисли той, от сутрин до вечер. Но не мога да приема, че Бог би ме дарил с разсъдък, ако не иска да мисля самостоятелно. Думите отекват в главата ми: *Не мога да приема, че Бог би ме дарил с разсъдък, ако не иска да мисля самостоятелно.* А с тях идва куплетът: *А Бог ме е дарил със сърце, Той сигурно иска от мен да обичам.* Зная, че съединяването на двете изречения не е логика, подобаваща на философ, а на поет. Тя идва от

това, че имам слух на писател; това, което ме убеждава, е колкото идеята, толкова и силата на думите. *Бог ме е дарил с разсъдък — Той сигурно иска от мен да мисля, Бог ме е дарил със сърце — Той сигурно иска от мен да обичам.* Чувам ги в ума си. Не ги изричам гласно, дори и тук, в пустия параклис. Но когато вдигам очи от мястото си до олтарната преграда към изображението на разпнатия Христос, виждам единствено усмивката на Томас Сиймор.

* * *

Нан влиза в стаята за птиците ми, където съм седнала на пейката в прозоречната ниша с две жълти канарчета върху едната ми ръка, кълвящи залък от пшеничено хлебче, което държа в другата. Наслаждавам се на будните им очички, на начина, по който надигат глави, на блестящия им цвят, на сложно подредените пера и топлите им, дращеци крачета. Те са истинско чудо от кипящ живот, кацнало в дланта ми.

— Шшт — казвам, без да вдигам глава.

— Трябва да чуеш това — казва Нан с тон на приглушена ярост.
— Прибери птиците.

Вдигам поглед да откажа, но после виждам мрачното ѝ лице. Зад нея е Катрин Брандън, пребледняла. До нея е Ан Сиймор със сериозно изражение.

Леко, за да не ги стресна, пъхам ръка в красивата клетка и двете птичета скачат върху пръчките си, а едното започва да се кипри и да пригладжа перата си, сякаш е някой важен посланик, завърнал се от държавна визита, и трябва да оправи наметалото си.

— Какво има?

— Новият Указ за наследяването на трона — казва Нан. — Кралят ще посочи наследниците си, преди да тръгне на война с Франция. Чарлс Брандън и Едуард Сиймор са били с него, когато е разговарял със съветниците си, а Ризли — Ризли! — беше там с правниците, за да изготвят указа.

— Зная всичко за това — казвам спокойно. — Той го обсъди с мен.

— Каза ли ти, че посочва децата, които може да родиш, за наследници на принц Едуард? — пита настойчиво тя.

Извъртам се рязко и при внезапното ми движение птичките в клетката започват да пърхат.

— Които мога да родя? — питам.

— Трябва да внимаваме какво се говори — Ан Сиймор неспокойно хвърля поглед наоколо, сякаш папагалът може да докладва на епископ Гардинър евентуални предателски думи.

— Разбира се, разбира се — кимвам. — Просто се изненадах.

— И всички други възможни наследници — казва Катрин Брандън: гласът ѝ е много тих, лицето — грижливо изчистено от всякакво изражение. — Всъщност това е смисълът.

— Други наследници ли?

— От всяка възможна бъдеща кралица.

— Възможна бъдеща кралица? — повтарям. Поглеждам към Нан, не към Катрин или Ан. — Той очаква да има друга бъдеща кралица?

— Не наистина — успокоява ме Ан Сиймор. — Просто изготвя Указ за наследяването, който все още да важи, дори ако той ви надживее. Да кажем, че умрете преди него...

Нан ахва леко, задавено.

— От какво? Та тя е достатъчно млада да му бъде дъщеря!

— Трябва да бъде предвидено! — настоява Ан Сиймор. — Да кажем, че имате лошия късмет да се почувствате зле и да умрете...

Катрин и Нан си разменят тревожни погледи. Несъмнено Хенри има навика да надживява кралиците си.

— Тогава той ще бъде принуден да се ожени отново и да се опита да се сдобие със син — заключава Ан Сиймор. — Това не означава непременно, че го планира. Не означава, че има такова намерение. Не означава, че има някоя жена наум.

— Не — тросва се Нан. — Не го е имал наум: някой го е втълпил в ума му. Накарали са го да мисли за това сега. И когато са го сторили, вашите съпрузи са били там.

— Може това да е просто подобаващият начин да се състави Указът за наследяването на трона — предполага Катрин.

— Не, не е — настоява Нан. — Ако тя умре и той се ожени отново и има син, тогава момчето ще стане наследник след Едуард по силата на рожденото си право и пола си. Няма нужда кралят да

утвърждава това. Ако тя умре, тогава един нов брак и един нов наследник ще предполагат нов Указ за наследяването на престола. Не е нужно това да се уточнява тук и сега. Целта на цялата тази работа е само да посее в умовете ни мисълта за нова женитба.

— Нашите умове ли? — питам. — Той иска от мен да имам предвид, че може да ме напусне и да се ожени отново?

— Или иска страната да бъде подготвена за това — казва Катрин Брандън много тихо.

— Или неговите съветници мислят за нова кралица. Нова кралица, която предпочита старата религия — отвърща Нан. — Ти ги разочарова.

За момент всички мълчим.

— Чарлс каза ли кой е добавил клаузата? — Ан Сиймор се обръща към Катрин.

Тя леко свива рамене.

— Мисля, че е бил Гардинър. Не знам със сигурност. Кой друг би искал да подготви почвата за нова кралица, седма кралица?

— Седма кралица ли? — повтарям.

— Въпросът е там — казва Нан в заключение, — че като крал на Англия и глава на църквата, той може да прави каквото му е угодно.

— Зная това — казвам студено. — Зная, че може да прави точно каквото пожелае.

---

[1] Псалтир, 90:10 — Б.пр. ↑

ДВОРЕЦЪТ УАЙТХОЛ, ЛОНДОН ЛЯТОТО НА 1544 Г.

Томас Кранмър е работил усърдно по литургията си; носи я на краля, молитва по молитва, и тримата я четем и препрочитаме. Ние с Кранмър разучаваме оригиналния латински, и го парафразираме на английски, и го четем отново на краля, който слуша, отмервайки ритъма с ръка по стола си, сякаш слуша музика. Понякога кима одобрително на архиепископа или на мен и казва: „Чуйте го! Истинско чудо е да чуваме Словото Божие на родния си език!“, а друг път се намръщва и казва: „Тази фраза е тромава, Катрин. Полепва по езика като стар хляб. Никой няма да я изрече гладко. Преправете я, как мислите?“ И аз вземам посочения ред и го изпробвам по един начин, а после по друг, за да зазвучи по-добре.

Той не споменава Указа за наследяването на престола, нито пък аз. Указът е представен пред камарите на Парламента и е превърнат в закон, без аз да отбележа пред съпруга си, че той предвижда възможността за моята смърт, макар да съм достатъчно млада да му бъда дъщеря, че предвижда възможност да бъда последвана от друга кралица, макар да не се е оплакал от мен. Гардинър отсъства от двора, Кранмър е наш чест събеседник, и кралят обича да работи с двама ни.

Явно той сериозно възнамерява този превод да бъде направен и предоставен на църквите. Понякога казва на Кранмър: „Да, но това трябва да се чува горе в галерията, където стоят бедните хора. Трябва да бъде ясно. Трябва да може да се чува дори когато някой стар свещеник мърмори под носа си.“

— Старите свещеници няма да го четат изобщо, освен ако не им го наложите със сила — предупреждава го Кранмър. — Има мнозина, които мислят, че това не може да бъде никаква меса, щом не е на латински.

— Ще правят каквото им наредя — отвръща кралят. — Това е Божието Слово на английски, и аз ще го дам на народа си, без значение

какво искат старите свещеници и старите глупаци като Гардинър. А кралицата ще преведе старите молитви и ще напише някои нови.

— Наистина ли? — пита ме Кранмър с любезна усмивка.

— Обмислям го — казвам предпазливо. — Кралят има добрината да ме насърчава.

— Прав е — казва Кранмър с поклон. — Каква църква ще създадем с литургията на английски и молитви, написани от вярващите! От самата кралица на Англия!

* * *

Затоплянето на времето донася подобрене за крака на краля, от който е изтекла най-лошата гной и сега изпуска съвсем лек секрет, и това подобрява настроението му. Докато работи с мен и своя архиепископ, той сякаш си възвръща донякъде предишната си радост от умствения труд, и тя дори задълбочава обичта му към Бог. Обича да идваме при него, когато е сам преди вечеря, може би само с някой паж, който да му поднася сладкиши, или някого от писарите или служителите си. Сега е принуден да носи очила за четене, и не обича придворните да го виждат със стъклата със златни рамки, привързани за носа му. Срамува се от размазаното си и замъглено зрение и се бои, че ще ослепее, но се смее, когато един ден вземам тлъстото му лице в ръцете си и го целувам, и му казвам, че прилича на учена кукумявка и че е красив с очилата си и би трябвало да ги носи навсякъде.

Денем отивам в собствените си покои и мога да работя по литургията с дамите си. Следобедите при нас често се отбива Томас Кранмър, и тогава работим заедно. Текстът не е дълъг, разбира се, но е наситен. Имам чувството, че всяка дума трябва да натежи от святост. От началото до края да няма нито един излишен ред или нестроен звук.

През май архиепископът ми донася първия отпечатан екземпляр, покланя се и го полага в скута ми.

— Това ли е? — питам почти слисано, поставила пръст върху гладката кожена корица.

— Това е — отвръща той. — Моят и вашият труд, навярно най-великият труд, който някога ще извърша. Навярно най-големият дар,

който някога ще можете да дадете на английския народ. Сега те могат да се молят на родния си език. Сега, когато говорят, могат да се уповават, че Бог ще ги чуе. Могат наистина да бъдат Божи народ.

Не мога да повдигна ръка от корицата; имам чувството, че докосвам Божията десница.

— Милорд, това е дело, което ще пребъде поколения наред.

— А вие изпълнихте своята роля в него — казва той великодушно. — Тук се долавя както мъжки глас, така и женски, и мъжете, и жените ще изричат тези молитви, може би дори ще коленичат редом едни до други, равни в Божиите очи.

ДВОРЕЦЪТ „СЕЙНТ ДЖЕЙМС“, ЛОНДОН ЛЯТОТО НА 1544 Г.

Редят се дни, изпълнени със слънчева светлина, и кралят укрепва. Доволен е от кампанията си срещу Шотландия, а през юни заминаваме за преустроения дворец „Сейнт Джеймс“ за сватбата на неговата племенница, моята придворна дама и приятелка лейди Маргарет Дъглас, с шотландския благородник Матю Стюарт, граф на Ленъкс. Тук кралят може да се разхожда в градината, започва да се движи с по-голяма лекота и дори се упражнява в стрелба с лък, макар че никога вече няма да играе тенис. Наблюдава младите мъже от двора и знам, че ги преценява с поглед, сякаш още са негови съперници, макар да е далеч по-стар от тях, по-стар от бащите им, и никога повече няма да смъкне жакета си и да танцува по риза. Най-вече наблюдава красивия млад жених, Матю Стюарт.

— Той ще спечели Шотландия на моя страна — казва Хенри в ухото ми, докато булката и младоженецът вървят, хванати за ръце, по пътеката между пейките в църквата. Племенницата на Хенри ми намига дяволито, когато минава покрай мен. Тя е изключително непокорна невеста, открито изпълнена с облекчение, че най-сетне ѝ е позволено да се омъжи на почти трийсет години, след два скандала, и двата — свързани с млади мъже от дома Хауард. — Той ще спечели Шотландия за мен, и тогава принц Едуард ще се ожени за малката кралица на шотландците — Мери — и аз ще видя Шотландия и Англия обединени.

— Това би било прекрасно, ако може да бъде постигнато.

— Разбира се, че може да бъде постигнато.

Кралят се изправя тежко на крака и се обляга на ръката на един паж, когато поемаме надолу по пътеката. Вървя редом с него и пристъпваме бавно, едно тромаво трио, към отворените врати на параклиса. Предвижда се да има голямо празненство в чест на тази сватба, която обещава толкова много за безопасността на Англия.

— С шотландците на моя страна, ще мога спокойно да победея Франция — казва Хенри.

— Милорд съпруже, наистина ли сте достатъчно добре, за да заминете лично?

Усмивката, която ми отправя, е по-ведра от тази на който и да е млад капитан в неговата армия.

— Мога да яздя — казва. — Без значение колко слаб е кракът ми под мен, когато ходя, поне мога да седя на кон. А ако мога да яздя начело на войниците си, мога да ги отведа до Париж. Ще видиш.

Вдигам поглед, за да възразя — половината участници в Тайния съвет дойдоха при мен и ме помолиха да подкрепя призива им към краля да не тръгва лично на война, дори испанският посланик казва, че императорът не е съгласен с това — когато виждам, сред стотиците, стълпени в параклиса, извърната тъмнокоса глава, профил, скъпоценен камък, пришит в шапка, а, изпод ръба на шапката, бърз поглед към мен, и изведнъж, в миг, разпознавам любимия си, Томас Сиймор.

Бих го познала навсякъде. Разпознах го по тила. Кралят се е препънал и ругае пажа, задето не е успял да го подкрепи, а аз отстъпвам назад и сграбчвам Нан под ръка и я стискам силно, докато мъждиво осветеният параклис плува около мен и си помислям, че ще припадна.

— Какво има? — пита настойчиво тя.

— Спазъм — казвам наслуки. — В корема ми. Просто месечният ми цикъл.

— Спокойно — казва тя, като ме гледа, затова не забелязва Томас, а той проявява благоразумието да отстъпи назад, скривайки се от погледа ми. Правя няколко замаяни стъпки, примигвайки. Не мога да го видя, но чувствам очите му върху мен, мога да доловя присъствието му в малкия параклис, почти мога да усетя натрапчивия мирис на чистата му пот. Имам чувството, че отпечатъкът от голите му гърди се вижда върху бузата ми като жигосан белег. Имам чувството, че всеки, който ме погледне, би могъл да узнае, че аз съм негова любовница, аз съм негова блудница. Една нощ лежах под него и го умолявах да ме „оре“ цяла нощ, сякаш съм нивата му, а той — плуг.

Впивам нокти в дланите си, сякаш искам да ги разкървавя. Кралят е наредил на друг паж да му помага и сега върви с по един от двете си страни, докато продължаваме нататък. Ударил е силно крака

си и се бори с болката и нестабилността, не гледа към мен. Никой не е забелязал внезапната ми слабост. Хората наблюдават него, отбелязвайки, че е по-силен отпреди, но все още има нужда от помощ. Хенри хвърля гневни погледи надясно и наляво. Не иска да чува никой да намеква, че той не е достатъчно добре, за да язди начело на собствената си армия.

Кимва ми да дойда до него и отбелязва:

— Глупаци.

Присвивам лице в усмивка и кимам, но не го чувам.

Фанфарите надават силен металически призив, когато влизаме в голямата зала, и аз си спомням вкуса на устата на Томас, спомням си как хапе устните ми, когато ме целува. Спохожда ме внезапен спомен, толкова ясен, сякаш се случва точно сега, как поема долната ми устна в зъбите си и я гризе лекичко, докато коленете ми омекват и той трябва да ме вдигне и да ме положи на леглото. Ние с Хенри вървим тържествено през кланящите се придворни към издигнатия подиум. Не виждам нищо, освен лицето на Томас в светлината на свещите. Двама мъже се приближават от двете страни на краля, за да повдигнат едрото му тежко тяло по двете ниски стъпала, а после го слагат да седне на трона, с подпрян нависоко крак. Заемам мястото си до него, обръщам се и поглеждам над главите на придворните, през широко отворената входна врата към вътрешния двор, където следобедът хвърля отблясъци с цвят на роза по новите червени тухли.

Поемам си дъх. Чакам момента, който трябва да настъпи, който трябва да дойде сега, когато Томас Сиймор излезе напред да се поклони.

До мен настъпва раздвижване. Принцеса Мери заема мястото си до мен.

— Добре ли сте, ваше величество? — пита ме тя.

— Защо?

— Толкова сте бледа...

— Просто малък спазъм — казвам. — Нали знаете.

Мери кимва. Самата тя рядко има в живота си миг без болка и знае, че не мога да бъда освободена от присъствието си на това празненство или дори да покажа, че изпитвам неразположение.

— Имам тинктура от малинови листа в стаята си — предлага. — Мога да изпратя някого да ви я донесе.

— Да, да моля ви — казвам разсеяно.

Погледът ми обхожда стаята. Той трябва да излезе напред и да поздрави краля, преди да влязат слугите, поднасящи храната, с безкрайното шествие от блюда, които съставляват сватбеното пиршество. Трябва да дойде и да се поклони, а после да заеме мястото си на масата за благородниците от двора. И всички ще го гледат как се покланя на краля, а после всички ще го видят как се покланя на мен, и никой не трябва да отбелязва, че изглеждам бледа. Никой не трябва да узнае, че сърцето ми блъска толкова бързо, та се боя принцеса Мери да не го чуе въпреки тропота, с който придворните придърпват пейките и столовете към масите и заемат местата си.

Питам се дали самообладанието ще му изневери. Питам се дали безразсъдната му, усмихната дързост няма да му изневери този път, та изобщо да не дойде на вечеря. А може би сега е навън и събира смелост да тръгне напред? Навярно не може да ме поздрави вежливо като обикновена позната, навярно не може да се застави да ми честити за сватбата и издигането ми до това величие? Но знае, че ще трябва да го направи, така че няма сега няма да е по-добре, отколкото по-късно?

Точно когато си казвам, че щом се бави толкова дълго, сигурно се е извинил и си е отишъл, го виждам да си проправя с криволичене път между масите, пред слугите, които поднасят храната: усмихва се на някого от едната страна, а друг докосва по рамото, придвижвайки се през тълпата от хора, които го викат по име и го поздравяват.

Застава пред подиума, и кралят свежда поглед към него и възкликва:

— Том Сиймор! Много се радвам, че се върна. Сигурно си яздил усилено. Доста отдалече трябваше да дойдеш.

Томас се покланя. Не ме поглежда. Усмихва се на краля, с непринудената си, свойска усмивка.

— Яздих като конекрадец — признава той. — Толкова се боях, че ще закъснея твърде много и ще сте се въоръжили и възседнали конете и заминали без мен.

— Тъкмо навреме идваш — казва кралят. — Защото аз ще се въоръжа, ще яхна коня си и ще потегля, преди да изтече месецът.

— Знаех си! — възкликва Томас. — Знаех си, че няма да чакате — и кралят му се усмихва широко в отговор. — Кажете, че трябва да дойда с вас.

— Не бих приел никой друг. Ти ще бъдеш начело на армията, имам ти доверие, Том. Брат ти замина да усмири шотландците. Разчитам на теб да прославиш името си и да защитиш наследственото право на царствения си племенник във Франция.

Томас слага ръка на сърцето си и се покланя.

— По-скоро бих умрял, отколкото да ви разочаровам — казва той. Все още не ме е погледнал.

— А сега можеш да поздравяваш своята кралица — казва Хенри.

Томас се обръща към мен и се покланя много ниско, бургундски поклон, най-елегантният жест на света; едната му ръка с дълги пръсти помита пода с украсената му с бродерия шапка.

— За мен е радост да видя ваше величество — казва той, с напълно спокоен и овладян глас.

— Добре дошли отново в двора, сър Томас — казвам с премерен тон. Чувам как звучат думите ми — сякаш съм малко момиче, което ги рецитира в учебна стая, правилният поздрав към един завръщащ се съветник. — Добре дошли отново при нас, сър Томас.

— Той свърши прекрасна работа за нас! — Хенри се обръща към мен и потупва ръката ми, отпусната върху страничната облегалка на трона ми. Задържа влажната си длан върху моята, сякаш за да покаже, че притежава дланта ми, ръката ми, тялото ми. — Сър Томас е постигнал договор с Ниските земи, който ще ни осигури безопасност, когато тръгнем в настъпление към Франция. Убедил е владетелката. Този човек има истинско обаяние. Много красива ли ти се видя, Том?

От колебанието на Томас се досещам, че това е груба шега, насочена срещу непривлекателната външност на кралицата.

— Тя е вежлива и любезна жена — казва той. — И би предпочела мир с Франция, а не война.

— Странно създание в две отношения! — отбелязва Уил Сомърс, като се навежда. — Мила жена, която иска мир. Какво ще е следващото, за което ще ни разкажеш, Том Сиймор? Честен французин? Остроумен германец?

Придворните избухват в смях.

— Е, добре си се завърнал у дома, навреме за война; времето за мир свърши! — възкликва Хенри, и вдига големия си бокал за на здравица. Всички се изправят, вдигат чаши и пият за войната. Чува се тропот и стърженето на пейките по дървения под, когато всички

сядат отново, Томас се покланя и отстъпва назад до масата, запазена за най-видните благородници в двора. Сяда на мястото си, някой му налива вино, а друг го тупва по гърба. Все още не ме е погледнал.

ДВОРЕЦЪТ УАЙТХОЛ, ЛОНДОН ЛЯТОТО НА 1544 Г.

Той не ме поглежда. Не ме поглежда никога. Когато танцувам в кръг и погледът ми преминава от едно усмихнато лице към друго, никога не го виждам. Говори с краля, или стои в някой ъгъл и се смее с приятели; застава до някоя игрална маса, или гледа навън през прозореца. Когато дворът отива на лов, той седи високо върху едър черен кон, свел лице надолу, докато затяга колана на седлото или потупва животното по врата. Когато има състезания по стрелба с лък, тъмният поглед на присвитите му очи е насочен само покрай стрелата към мишената; когато играе тенис, с бял ленен шал около врата, с риза, разтворена на шията, вниманието му е изцяло съсредоточено върху играта. Когато идва на литургия сутрин, с краля, отпуснал ръката върху рамото му, не вдига поглед към моята галерия, където сме коленичили аз и дамите ми, със сведени в молитва глави. По време на дългата служба, когато надничам между пръстите си, виждам, че той не се моли със затворени очи; взира се в дарохранителницата, с лице, осветено от нахлуващата през прозореца над олтара светлина, самият той прекрасен като изваян светец. Тогава затварям очи и прошепвам наум: „Бог да ми е на помощ, Бог да ме освободи от това желание, Бог да ме направи така сляпа за него, както е той за мен.“

— Томас Сиймор никога се обръща към мен дори с една дума — отбелязвам пред Нан, когато сме сами преди вечеря една вечер, за да разбере дали е забелязала.

— Нима? Той е празноглав като кутре и вечно флиртува с някоя жена. Но брат му също не те харесва особено. Цялото им семейство има много високо мнение за себе си, и разбира се, няма да искат една мащеха от рода Пар да накара хората да забравят майката на принца, родена Сиймор. С мен е винаги съвършено вежлив.

— Сър Томас говори с теб?

— Само мимоходом. Единствено от вежливост. Не го харесвам особено.

— Пита ли те как съм?

— Защо би го сторил? — пита тя. — Вижда как си. Може сам да те попита, ако се интересува.

Свивам рамене, сякаш не ме е грижа.

— Просто откакто се прибра от Ниските земи, като че ли не проявява интерес към никоя от дамите, докато преди толкова обичаше флиртовете. Може би е оставил сърцето си там.

— Може би — казва тя. Нещо в лицето ми я кара да ми припомни: — Не че това те засяга.

— Изобщо не ме засяга — съгласявам се.

* * *

Фактът, че виждам Томас всеки ден, ме кара да се спъвам в уверения напредък на обичта и уважението си към краля, и ме запраща обратно към чувствата, които изпитвах преди сватбата си, сякаш годината между едното и другото никога не се е случвала. Ядосана съм на себе си: изминала е цяла година от началото на един добър брак, а дъхът ми отново секва като на влюбено момиче. Принудена съм пак да падам на колене и да моля Бог да охлади кръвта ми, да отклони очите ми от Томас и да насочи мислите ми към дълга ми и към моята любов към съпруга ми. Трябва да си напомня, че Томас не си играе с чувствата ми, нито ме измъчва; постъпва така, както се споразумяхме — държи се възможно най-далече от мен. Трябва да помня, че преди, когато го обичах и изпитвах наслада от съзнанието, че той ме обича, бях вдовица и свободна. Сега съм съпруга, и тези чувства са прегрешение срещу обетите ми и съпруга ми.

Моля се на Бог да съхрани онази мирна, любяща нежност, която се установи между мен и краля, да ме опази като съпруга както във всекидневния ми живот, така и в сънищата ми. Но когато присъствието на Томас разбунва мислите ми, започвам да сънувам отново — не за щастлив брак и задълженията на покорна съпруга, а как се качвам по тъмни стълби, със свещ в ръка, и да долавям вонята на разлагаща се плът навсякъде около мен. В съня вървя към врата, която е заключена, и натискам дръжката на бравата, докато мирисът на смърт се усилва. Трябва да узная какво има зад вратата. Трябва да разбере. Ужасена съм

от онова, което може да открия там, но, както става в сънищата, не мога да се възпра да не вървя напред. Сега ключът е в ръката ми и аз се ослушвам пред ключалката за някакъв признак на живот от стаята, която мирише на смърт. Вмъквам ключа, завъртам го, беззвучно, ключалката поддава, аз слагам ръка върху вратата, тя се люшва ужасяващо и се отваря.

Толкова съм изплашена, че се събуждам. Сядам изправена като свещ в леглото си, задъхвам се: кралят спи дълбоко в спалнята си в съседство, през отворената врата между спалните ни долитат гръмовното му хъркане и сумтене и ужасната воня от крака му. Толкова е тъмно, че сигурно остават дълги часове до разсъмване. Уморено се измъквам от леглото си и отивам до масата да погледна новия си часовник. Златното махало се люлее напред-назад, красиво балансирано, издавайки леко цъкване, като постоянното биене на сърце. Чувствам как моето блъскащо се сърце се успокоява под неговия ритъм. Един и половина е, ще минат часове, преди да мога да потърся с поглед светлината. Загръщам се в халат и сядам до догарящия огън. Чудя се как ще изкарам нощта, как ще изкарам следващия ден. Уморено коленича и отново се моля Бог да отнеме от мен тази страст. Не търсех любов с Томас, но и не ѝ устоях. А сега съм хваната в капана на желанието като муха със залепнали в меда крачка, и колкото повече се боря, толкова по-дълбоко затъвам. Мисля си, че няма да понеса да живея живота си, опитвайки се да изпълнявам дълга си към един добър човек, внимателен и щедър съпруг, който отчаяно копнее за внимателни грижи и едно любящо сърце, а през цялото време да копнея за мъж, който изобщо не се нуждае от мен, но кара тялото ми да гори.

Тогава, макар да съм впримчена от греховен страх и да робувам на страстта си, ми се случва нещо много странно. Макар разсъмването да е още далеч, макар да е най-тъмното време от нощта, аз чувствам как стаята просветлява, тлеещата жаравя става малко по-ярка. Вдигам глава — и челото ми вече не пулсира, а потта, породена от страха ми, е изстинала. Чувствам се добре, сякаш съм спала хубаво и се събуждам в светло утро. Миризмата от стаята на краля е отслабнала и аз отново изпитвам дълбоката си жал към него заради болката и болестта му. Тътнещото му хъркане е утихнало и се радвам, че спи добре. Почти невярваща на собственото си усещане за бодрост, имам чувството, че

мога да чуя Божия глас, сякаш Той е с мен, сякаш Той е дошъл при мен в тази нощ на моето изпитание, сякаш милостта Му може да се насочи към мен, една грешница, жена, която е прегрешавала и е копняла за грях, която все още копнее за греха, и сякаш, макар да вижда всичко това, Той може да ми прости.

Оставам коленичила върху плочата на огнището, докато часовникът на масата отмерва четири часа със сребристия си, лек звън, и осъзнавам, че часове наред съм се молила като в транс. Молила съм се и вярвам, че съм била чута. Проговорила съм и вярвам, че съм получила отговор. Никой свещеник не е изслушал изповедта ми, нито ми е дал опрощение, никоя църква не е взела от мен заплащане заради греха ми, никакви поклоннически знаци, чудодейни изцеления или късчета от набедени реликви не са ми помогнали да приема Бог. Просто помолих за Неговата огромна милост и я получих, както Той обещава в Библията да ни дари с нея.

Надигам се от пода и се вмъквам в леглото си, потръпвайки леко. Казвам си, с чувство на огромна почуда, че съм благословена, както Бог обеща да бъда. Мисля, че Той споходи мен, една грешница, и че по Негова милост ми беше дарено опрощение и изкупление за греховете ми.

ДВОРЕЦЪТ УАЙТХОЛ, ЛОНДОН ЛЯТОТО НА 1544 Г.

Армията се готви да отплава за Франция. Томас Хауард вече замина с авангарда, но кралят все още се бави.

— Повиках астронома си — казва ми той, докато си тръгваме от литургия една сутрин. — Елате с мен да видим какво ще ни посъветва.

Астрономът на краля е по-опитен от всички европейски учени в разбирането на движението на звездите и планетите, освен това може да установи благоприятна дата за всяко начинание в зависимост от това коя планета има най-силно влияние. Той пристъпва по труден път — между описването на познатото и видимо движение на небесните тела, което е философия, и изкуството за предсказване на съдбата, което е незаконно. Да се намеква, че кралят може да се разболее или да пострада, е държавна измяна, така че всичко, което астрономът вижда или предрича, трябва да се описва изключително предпазливо. Но Николаус Кратцер е чертал астрологични карти за краля много пъти преди и знае как да облече в думи предупрежденията и съветите си, за да не наруши закона.

Хенри пхва дланта ми под лакътя си и се обляга на пажа си от другата страна, докато вървим към личния му кабинет. Зад нас идват останалите придворни, благородниците на краля и моите дами. Някъде сред тях е Томас Сиймор; не се озъртам. Мисля, че Бог ще ми помогне да запазя решимостта си. Няма да се озъртам.

Минаваме през приемната на краля и по-голямата част от двора чака тук, само малцина от нас влизат навътре до личния кабинет, където в центъра на стаята е издърпана голяма маса, с разгънати върху нея чертежи, притиснати с малки астрологически символи, направени от злато. Николаус Кратцер, с проблясващи сини очи, ни чака, с дълга показалка в едната си ръка, играейки си с две от златните фигурки в другата. Покланя се ниско, когато ни вижда, а после чака кралят да му даде нареждане.

— Добре, виждам, че сте подготвен. Идвам да ви изслушам. Кажете ми какво мислите.

Кралят се приближава до масата и се обляга тежко на нея.

— Прав ли съм, като предполагам, че сте в съюз с Испания за тази война срещу Франция? — пита астрономът.

Хенри кимва.

— Това го знам даже и аз! — намесва се Уил Сомърс изпод масата. — Ако това е предсказание, то и самият аз можех да го направя. И можеше да ме осени, след като съм видял дъното на кана ейл в коя да е пивница извън Тауър. Не ми трябва да гледам звездите. Само ми дайте пари колкото за кана ейл, и ще направя още някое предсказание.

Астрономът се усмихва на краля, без ни най-малко да се смути от шута. Забелязвам, че зад нас са влезли неколцина придворни. Томас не е сред тях. Вратата се затваря. Може би той чака отпред в залата за аудиенции, може да е отишъл в собствените си покои или в конюшните да нагледа конете си. Предполагам, че ме отбягва в името на безопасността ни. Иска ми се да можех да съм сигурна в това. Не мога да не се боя, че е забравил страстта си към мен, че страни от мен, за да спести и на двама ни неловкия спомен за една любов, която е мъртва завинаги.

— Така че ще ви покажа първо астрологичната карта за императора на Испания, вашия съюзник — казва Николаус Кратцер. Придърпва една карта напред и показва как съдбата на императора навлиза в силна фаза тази есен.

— А тук е картата за френския крал.

Разнася се заинтересуван шепот, когато картата показва ясно, че Франсоа Френски навлиза в период на слабост и объркване.

— Това е обещаващо — казва Хенри, доволен. Хвърля поглед към мен. — Не мислиш ли?

Не съм слушала, но сега си придавам любопитно и заинтригувано изражение.

— О, да.

— А това е астрологична карта за ваше величество — Николаус Кратцер посочва към най-сложния от всички чертежи. Знаците за Марс: хрътките на войната, копието, стрелите, кулата, до един са изрисувани и красиво оцветени около хороскопа на краля.

— Виждаш ли това? — кралят ме смушка. — Войнствено, нали?

— Марс е във възход във вашия дом — казва астрономът. — Рядко съм виждал повече могъщество у когото и да било.

— Да, да — кралят одобрява. — Знаех си. В звездите ли го виждате?

— Категорично. Но там се крие и опасността...

— Каква опасност?

— Символът, олицетворяващ Марс, е също и символът за болка, за горещина в кръвта, болка в краката. Опасявам се за здравето на ваше величество.

Разнася се приглушен шепот на съгласие. Всички се боим за здравето на краля. Той мисли, че може да потегли на война като момче, яхнал коня си, когато дори не може да влезе на вечеря, без да го крепят от двете страни.

— По-добре съм — заявява кралят.

Астрономът кимва.

— Със сигурност поличбите за вас са добри — казва той. — Ако лекарите успеят да спрат възпалението на старата ви рана. Но, ваше величество, не забравяйте, че това е рана от оръжие, и тъй като е бойна рана болката от нея се усилва и намалява в зависимост от Марс.

— Тогава сигурно ще ме безпокои малко, когато тръгна на война — казва кралят упорито. — Според собствените ти тълкувания, астрономе. Според собствените ти знаци.

Усмивам се леко на краля. Упоритият му кураж е едно от най-хубавите му качества.

Астрономът се покланя.

— Това със сигурност би било моето тълкуване на картата.

— А ще стигнем ли чак до Париж?

Това е опасен въпрос. И придворните, и народът се тревожат, убедени, че кралят не трябва да се опитва да влиза прекалено навътре във Франция. Но никой не смее да му го каже.

— Ще стигнете толкова далече, колкото пожелаете — казва хитроумно астрономът. — Военачалник като вас, който се е сражавал на същия този терен преди, най-добре ще прецени какво трябва да опитате да направите, когато прецените съпротивата, терена, времето, настроението на войниците си. Бих ви посъветвал да не пресилвате

армията си. Но какво би могъл да постигне с нея един крал като вас? Дори звездите не могат да отговорят на това.

Кралят е доволен. Кимва на пажа си, който дава на мастър Кратцер тежка кесия. Всички се опитват да не гледат към нея и да не преценяват колко пари има в нея.

— А Венера? — пита кралят с груб хумор. — Какво ще кажете за любовта ми към кралицата?

Толкова се радвам, че Томас го няма в стаята, за да чуе това. Каквото и да мисли за мен сега, не бих допуснала да види как кралят отпуска тежката си ръка на рамото ми, и ме гали по врата, сякаш съм негова кобила, негова хрътка. Не бих искала Томас Сиймор да вижда как кралят облизва малките си устни, и моята търпелива усмивка.

— Кралицата е родена за щастие — заявява Кратцер.

Обръщам се изненадано към него. Никога не съм помисляла подобно нещо. Бях възпитана да помогна на семейството си да се издигне до високо положение, може би Бог ме е призовал да помогна на Англия да остане вярна на реформираната религия, но никога не съм мислила, че съм родена за щастие. Животът ми никога не е бил планиран с щастието като основна цел.

— Така ли мислите?

Той кимва и казва:

— Погледнах разположението на звездите при раждането ви. Беше ясно, че ще се омъжите няколко пъти и накрая ще намерите щастието.

— Видели сте това?

— Видял е истинско щастие в третия ви брак — обяснява кралят. Отправлям му най-красивата си усмивка.

— Всеки може да види щастие в него.

— Още веднъж казвам — обажда се отегчено Уил изпод масата, — че и аз бих могъл да предскажа всичко това, а после можех да получа онази тежка кесия. Ще отбележим ли сега, че божествената Катрин е щастлива?

— Ритни го — съветва ме Хенри и придворните се размиват, когато се преструвам, че замахвам с крак, а Уил хуква, вие като куче и се държи за задника.

— На кралицата ѝ е предопределено да се омъжи по любов — казва Кратцер, докато Уил отива с куцане в единия край на стаята. —

По дух, и по характер тя е създадена и предопределена да обича дълбоко и силно — изглежда тържествено сериозен. — И, уви, мисля, че ще плати висока цена за любовта си.

— Искате да кажете, че тя е трябвало да заеме високо положение, че трябва да се нагърби с големи задължения заради любовта си? — пита тихо кралят.

Астрономът се намръщва леко.

— Боя се, че любовта може да я въвлече в сериозна опасност.

— Тя е кралица на Англия от любов към съпруга си — казва Хенри. — Това е най-високото и най-опасното положение за всяка жена в страната. Всеки ѝ завижда, а враговете ни биха искали да я видят унижена. Но любовта ми към нея и моята власт ще я защитят.

Възцарява се мълчание, тъй като много хора са искрено трогнати от проявата на преданост от страна на краля. Той поднася ръката ми към устата си и я целува, и аз също съм дълбоко трогната, че ме обича и е готов да го заяви толкова открито. После някакъв лицемерен придворен възкликва: „Ура!“, и моментът се разваля. Кралят разтваря обятията си, аз пристъпвам в топлата му прегръдка, а когато едрата му, охранена глава се свежда към мен, притискам устни към влажната му буза. Той ме пуска и аз се извърщам от масата и от астронома. Нан е до мен.

— Помоли астронома на краля да изготви хороскопа ми и да го донесе, когато го повикам — казвам ѝ. — Кажи му да го пази в тайна и да не го обсъжда с никого освен с мен.

— От любовта ли се интересуваш или от опасността? — пита тя остро.

Поглеждам я насмешливо.

— О, и от двете, предполагам.

ДВОРЕЦЪТ УАЙТХОЛ, ЛОНДОН ЛЯТОТО НА 1544 Г.

Предсказанията на астронома убеждават краля, че е добре да потегли за Франция, докато Марс е високо в астрономичната му карта. Лекарите пристягат с превръзки раната му и му дават лекарства, които облекчават болката и го поддържат възбуден като пиян младеж на първия си турнир. Тайният съвет се поддава на въодушевлението на краля и идва в двореца Уайтхол да го види как отплава с кралската баржа, за да слезе надолу по течението на реката до Грейвзенд, а оттам да потегли на кон към Дувър. Ще прекоси Тясното море, за да се срещне с испанския император и да вземат решение за атаката, с която техните две армии ще приклещят Париж.

Покоите на краля в Уайтхол са пълни с карти и списъци със снаряжение, което трябва да бъде събрано, и на нещата, които трябва да се изпратят след него. Войниците във Франция вече се оплакват, че нямат достатъчно барут и сачми, вече ограбваме частите по границата с шотландците, за да снабдим нахлуването във Франция. Веднъж дневно, всеки ден без изключение, кралят отбелязва, че единственият човек, който е можел да организира война, бил кардинал Улзи и че хората, които измъчвали този велик ковчезник, трябвало сами да се продънят в пъкъла, задето лишили Англия от такова съкровище. Понякога бърка името и проклина всички, задето са му отнели Томас Кромуел. Това кара всички ни да се чувстваме странно неловко, сякаш облеченият в червени одежди кардинал може да бъде призован от гроба от нуждата на стария си господар, загърнатият в кожи съветник да се яви тихо пред него; сякаш кралят може отново да призове обезглавените и да ги застави да му служат.

Аз заедно с всичките си дами шия знамена и навивам ивици лен за превръзки. Бродирам върху плътния жакет на краля розите на Тюдорите и златни хералдически лилии, когато вратата се отваря и влизат половин дузина благородници начело с Томас Сиймор, с напълно непроницаемо красиво лице.

Осъзнавам, че се вирам в него ужасена, с увиснала в ръката ми игла. Не ме е поглеждал, откакто се разделихме като любовници, на зазоряване преди повече от година, и се зарекохме, че никога повече няма да разговаряме, няма да се търсим. Чувството, че съм призована от Бог, не успя да намали страстта ми към него, макар да се молах да стане така. Никога не влизам в някоя стая, без да потърся лицето му. Никога не го виждам да танцува с някоя от дамите ми, без да я намразя заради ръката му на кръста ѝ, за внимателното накланяне на главата му, за развратното ѝ, пламнало и поруменяло лице. Никога не го търся с поглед по време на хранене, но някак винаги го забелязвам с крайчеца на окото си. Външно съм бледа и сериозна; отвътре изгарям за него. Чакам да го видя всеки ден, на литургия, на закуска, по време на лов. Старая се никой да не вижда как го наблюдавам. Никой не може никога да каже, че остро, пламенно съзнавам присъствието му, когато той е в стаята, когато ми се покланя или прекосява стаята, или когато се е изтегнал небрежно на някоя пейка до прозореца и разговаря тихо с Мери Хауард. Сутрин и вечер, на закуска и вечеря, поддържам изражението си напълно непроницаемо, докато очите ми се плъзгат над тъмнокосата му глава, а после отмествам поглед, сякаш изобщо не съм го видяла.

А сега, внезапно, той е тук, влиза в покоите ми, сякаш е поканен гост, покланя се на мен, и на принцесите, с ръка на сърцето, с прикрити и потайни тъмни очи, сякаш съм го призовала с пламенното туптене на пулса и сърцето си, сякаш може да почувства как топлината на кожата ми изгаря неговата, сякаш съм изкреццяла високо, че трябва да дойде при мен, че ще умра, ако не дойде при мен.

— Ваше величество, дойдох по заповед на краля, който ме помоли да ви заведа при него, през частната градина, сама.

Вече съм на крака, скъпият жакет на краля е паднал на пода, конецът се измъква от ухото на иглата, когато се отдалечавам от него, все още с иглата в ръка.

— Ще доведе принцесите — казвам. Едва успявам да говоря. Не мога да дишам.

— Негово величество каза, че трябва да дойдете сама — отвръща той. Тонът е вежлив, устата му се усмихва, но очите му са студени. — Мисля, че има изненада за вас.

— В такъв случай ще дойда веднага — казвам.

Почти не виждам усмихнатите лица на дамите си, докато Нан безмълвно взема иглата от ръката ми; Томас Сиймор ми предлага ръката си, аз слагам длан върху неговата и го оставям да ме издърпа от стаята и надолу по широките каменни стълби натам, където вратите към облените в слънце градини стоят отворени.

— Трябва да е капан — изричам с приглушен, равен тон. — Това капан ли е?

Той поклаща глава в отговор на въпроса ми, после кимва на стражите, които вдигат пиките си и ни пускат да излезем навън на слънчевата светлина.

— Не. Просто продължавай да вървиш.

— Възнамерява да ми заложи капан, като те изпраща при мен. Ще види... не бива да отивам с теб.

— Единственият начин да постъпиш, е да се държиш така, сякаш няма нищо необичайно. Трябва да дойдеш и е добре да вървим, без да се бавим, така че това да ни отнеме точно толкова време, колкото винаги отнема преминаването през градините. Дамите ти гледат през твоите прозорци, благородниците сигурно гледат от прозорците на краля. Ще вървим заедно, без да спираме и без да се поглеждаме.

— Но ти така или иначе не ме поглеждаш! — избухвам.

Леко ощипване на пръстите ми напомня да вървя спокойно. Струва ми се, че това е някакво подобие на чистилице. Трябва да вървя до мъжа, когото обожавам, да нагаждам стъпките си към неговите, и да не изпитвам удоволствие от това, докато сърцето ми блъска като чук по ребрата заради всички неща, които искам да кажа.

— Разбира се, че не — казва той.

— Защото си престанал да ме обичаш — гласът ми е много нисък, напрегнат от болка, докато го обвинявам.

— О, не — казва той небрежно, и се обръща към мен с усмивка. Поглежда нагоре към покоите на краля и кимва на някакъв познат до еркерния прозорец. — Защото те обичам отчаяно. Защото не мога да спя от мисли за теб. Защото изгарям от страст по теб. Защото не смея да те погледна, понеже ако го сторя, всеки мъж и жена в двора ще види всичко това в очите ми.

Едва не се препъвам, коленете ми омекват и усещам как нещо започва да пулсира дълбоко в корема ми при думите му.

— Върви! — нарежда рязко той.

— Помислих...

— Зная какво си помислила. Сгрешила си — казва той рязко. — Не спирай да вървиш. Ето го и негово величество.

Кралят се е разположил на голям стол, който са изнесли в слънчевата градина, кракът му е подпрян на ниско столче.

— Не мога да ти опиша... — прошепвам.

— Знам — казва той. — Не можем да говорим.

— Можем ли да се срещнем?

Той ме довежда пред краля и се покланя ниско.

— Не — казва, докато отстъпва заднешком.

* * *

Ще ми бъде оказана чест. Широката усмивка на краля ми дава да разбере, че ще ми бъде поверен такъв висок пост, какъвто не е бил заеман от никоя кралица преди, с изключение на наистина великата Катерина Арагонска. Кралят ми съобщава насаме в градината, а след това обявява пред страната, че ще бъде главен регент. Половината членове на съвета трябва да заминат с него за Франция, другата половина — да останат с мен като съветници. Архиепископ Томас Кранмър ще бъде мой главен съветник, и аз забелязвам как кралят балансира съветите, които ще чувам: следващият най-изтъкнат мъж на служба при мен ще бъде лорд-канцлерът Томас Ризли, естествен враг на Кранмър и вдъхващ ми все повече съмнения като мой приятел. Когато се върне, след като е опустошил Шотландия, за да научи шотландците да посрещат с радост предложенията ни, Едуард Сиймор ще ме съветва, а сър Уилям Питър, съдържаният и любезен секретар на краля, също ще ми служи.

За мен това е изключителна стъпка към величието. Чувствам очите на двете принцеси, приковани върху мен, когато научават новината. Те ще видят една жена да управлява страна, ще видят, че това е възможно. Едно е да им кажа, че една жена е способна да преценява правилно и да упражнява власт, друго е да видят мащехата си, жена на трийсет и две години, действително да управлява кралството. Боя се, че не мога да се справя, и въпреки това зная, че мога. Наблюдавала съм краля ден след ден и съм осъждавала

непостоянните му мнения и променливите му нареждания. Дори без съветници от двете страни на религиозния спор, бих избрала умерен среден път. Кралството трябва да се придържа към реформата, но аз няма да допусна гонения. Нито пък ще постъпвам като Хенри: внезапно да започна да разследвам някого, да го накарам да трепери от страх и да го арестувам, съзнавайки тайно през цялото време, че той няма да бъде изправен на съд. Мисля, че има някаква лудост в начина, по който съпругът ми упражнява власт и — макар че никога не бих го критикувала — мога поне да управлявам по начин, който смятам за разумен и човечен.

Половината придворни заминават на война с краля. Всички до един имат своите постове, титли и задължения. Всички са снабдени с оръжия и коне. Кралят има нови доспехи. Откакто падна и нарани крака си, рядко е носил дори нагръдник, но за тази кампания старите му доспехи са извадени и преправени за наедрялото му тяло. Наложило се е да прикрепят допълнителни части, трябвало е да подсилят изцяло доспехите; после той заяви, че не му стават и поръча изцяло нови от арсенала в Тауър, където ковачите и оръжейниците изчукват метала от зори до среднощ, а огнищата на ковачниците пламтят до късно през нощта. Веднага щом новите доспехи са завършени, с новите огромни размери, нужни, за да бъде обгърнато от нагръдник масивното му тяло, с разширени набедреници, за да стават на едрите му бедра, той поисква нов комплект. Окончателният му избор пада на доспехи, изработени по италиански модел, украсени с позлата, гравирани с черно, огромно количество красиво обработен метал, който гръмка демонстрира власт и богатство.

Конярите от седмици упражняват коня му с големи тежести, прикрепени към седлото, за да може да издържи теглото му и до го носи безопасно. Конят е отскоро в кралските конюшни, солидно, бързо животно, с копита като кофи и крака като дървесни стволоче. Той също носи масивна метална броня, прикрепена на врата, главата и тялото му. Не изглежда възможно този масивен крал да е в състояние да язди, или претовареният му кон да може да го носи, но едрите, широки копита на коня карат подвижния мост да се тресе, когато животното минава по рампата до баржата му и Хенри ми целува ръка на кея.

— Довиждане — казва той. — Само за малко, любима. Ще се върна при теб. Не се страхувай за мен.

— Ще се страхувам за вас — настоявам. — Обещавате ли, че ще ми пишете често, за да ми съобщавате как сте и как се справяте?

— Обещавам — казва той. — Зная, че оставям страната в сигурни ръце с теб като регент.

Това е огромна отговорност, най-голямата, която един англичанин би могъл да приеме. А да се възложи на англичанка е още по-голяма отговорност.

— Няма да ви разочаровам — казвам.

Той свежда глава за благословията ми, а после, като се обляга на един паж за опора и се повлича нагоре, се качва по подвижния мост. Влиза в кралската каюта, виждам как вратата се затваря след едрия му силует, и гвардейците заемат постовете си.

На кърмата на баржата, застанал зад кормчията, виждам Томас Сиймор. Той също заминава на война, и аз знам, че се отправя към по-голяма опасност. Когато барабанът започва да бие и хвърлят въжетата, докато веслата се потапят във водата и баржата се поддава на течението и плавно се отделя от кея, тъмният поглед на мъжа, когото обожавам, среща моя, а после той се извъръща. Дори не изричам с устни „Бог да те благослови“ или „Пази се“. Вдигам ръка да помахам на краля, а после също се извъръщам.

ДВОРЕЦЪТ ХАМПТЪН КОРТ ЛЯТОТО НА 1544 Г.

Времето е прекрасно, слънчево, ясно и горещо всеки ден, и всяка сутрин аз се събуждам сама в собственото си легло в преустроените си покои в югоизточното крило на основния двор, с изглед към градините с езерцата, обърнати на юг, далече от призраците, наслаждавайки се на удоволствието да общувам сама със себе си.

Трите кралски деца са с мен и всяка сутрин се събуждам с такова удоволствие от мисълта, че и трите са под същия покрив, че ще се молим в един и същ параклис, че ще закуваме в голямата зала, и ще прекараме деня в учене и в забавления! Едуард живее със сестрите си за първи път в самотния си малък живот. Събрах около себе си и тримата, както на никоя друга кралица не е било позволено да стори преди. Имам всичко, което би могло да направи една жена щастлива, и съм главен регент на Англия. Всичко ще става така, както аз реша, никой не може дори да ми възрази. Децата са с мен, защото аз казвам, че ще бъде така. Никой не може да откъсне Едуард от неговото семейство и от мен, неговата доведена майка. Ще останем тук, в най-прекрасния от всички английски дворци, защото това е моят избор, а по-късно — когато аз реша, а не по друго време — ще потеглим на пътуване за удоволствие, ще ходим на лов и ще плаваме, и ще яздим по долината на Темза, аз и децата, и онези придворни, които искам да бъдат с нас.

Заемам мястото си на голямата маса в залата за аудиенции всеки ден и изслушвам как Тайният съвет ми докладва, че кралството е в мир и че прибираме данъци и глоби, и правим достатъчно оръжия и доспехи, за да снабдяваме армията на краля във Франция. Превръщам снабдяването на войската ни в своя най-важна задача, държа да се уверя, че надниците, оръжията, мунициите, храната, дори върховете за стрели, се изпращат в нужните количества. Била съм сравнявана, в свой ущърб, със святата Джейн Сиймор, от мига, в който се омъжих; не искам да бъда подложена и на сравнение с Томас Улзи. Не искам

никой да каже, че Катерина Арагонска е била по-добър регент от Катрин Пар.

Всяка сутрин, след закуска и преди да изведе децата на лов, провеждам кратко заседание със съветниците си, за да прочета всички съобщения, които са пристигнали през нощта, било от краля във Франция или от размирните северни земи. Ако има задачи за възлагане, или нещо, в което искам да се уверя, ще ги повикам да се срещнат с мен отново преди вечеря.

Събираме се в една от великолепните стаи в Хамптън Корт, аз съм поръчала да поставят маса в средата, около нея — столове за членовете на съвета, на стената има голяма карта на Франция и морските пътища. Върху отсрещната стена има толкова точна карта на пограничните земи на Севера и на Шотландия, колкото е възможно да се начертае според малкото познания за тази територия, които имаме. Седя начело на масата, а Уилям Питър, секретарят на краля, чете съобщения, пристигнали от нашите армии, и писмата или молбите от други части на нашето кралство. Тъй като кралят е във война с французите, има смутове в повечето градове, където са се заселили французи, и аз трябва да пиша на местните лордове или на мировите съдии, и да им наредя да се погрижат да възстановят спокойствието в поверените им области. Една страна във война е нервна като някое от моите птичета. Постоянно получаваме съобщения за шпиони и нахлувания, за които преценявам, че са лъжливи, и разпращам съответни прокламациите из цялото кралство.

До мен, от дясната ми страна, седи архиепископ Томас Кранмър, уравновесен и търпелив съветник, със спокоен глас, докато лорд Томас Ризли е склонен да бъде по-драматичен и гръмогласен. Той има основателен повод за безпокойство. Именно на Ризли кралят нареди да заяви какви средства ще бъдат нужни за нахлуване във Франция и поход към Париж. След много изчисления, изписвайки гъсто множество листове с оценки, той прецени, че ще ни трябва около четвърт милион лири: цяло състояние. Събрахме го чрез заеми и данъци и като изгребахме всички златни монети, до последната, от кралските съкровищници, но сега харчим с огромна скорост тези средства и става ясно, че изчисленията на Ризли са погрешни.

Уилям Питър е човек, наскоро сдобил се с влияние, издигнал се благодарение на способностите си, от онези, които старите фамилии

като семейство Хауард мразят, син на развъждащи добитък фермери от Девън. Сдържаното му благоразумие помага за запазване на спокойствие по време на срещите, когато някои от другите съветници изтъкват доводи в подкрепа на собствените си каузи, или настояват данъците да бъдат премахнати от родните им градове. Именно Питър предлага да наваксаме недостига на средства, като свалим оловото от покривите на всички манастири и го продадем. Така в сградите ще започне да тече, когато вали, и това ще завърши унищожаването на Римокатолическата църква в Англия. Разбирам, че това е също толкова добре за реформата, колкото и за събирането на пари за краля, но част от мен жали за погубените прекрасни сгради, за учението и материалната подкрепа, които манастирите даряваха на своите паства.

Често принцеса Мери присъства на някоя среща заедно с мен, и понякога си мисля, че е добре да го прави, защото един ден — кой знае? — може да ѝ се наложи да управлява сама едно кралство. Принцеса Елизабет никога не пропуска среща. Седи малко зад мен, подпряла острата си брадичка върху свитите си юмруци, тъмните ѝ очи се местят от човек на човек, забелязвайки всичко, а братовчедка ѝ Джейн Грей седи до нея.

Приключили сме с работата за сутринта, съветниците вече са ми се поклонили, събират книгата си и излизат от стаята, всеки с възложена задача, когато Елизабет ме докосва по ръкава и вдига поглед към мен.

— Какво има? — питам.

— Искам да знам как се научихте да правите това — казва тя стеснително.

— Как съм се научила да правя кое?

— Как научихте какво трябва да правите. Вие не сте родена принцеса и въпреки това знаете кога е редно да слушате и кога трябва да заповядвате, как да се уверите, че ви разбират, как да се постараете да изпълняват каквото им се казва. Не знаех, че една жена може да се справи с това. Не знаех, че една жена може да управлява.

Поколебавам се, преди да отговоря. Това е дъщерята на жена, която преобърна Англия надолу с главата, позволявайки на един млад крал да гали гърдите ѝ, използвайки страстта и похотта, за да се сдобие с влияние, докато получи власт над страната.

— Една жена може да управлява — казвам тихо. — Но трябва да го прави с Божиите напътствия и като използва целия си разум и мъдрост. Не е достатъчно една жена да иска власт, да се стреми към властта сама по себе си. Трябва да поеме отговорността, която я придружава. Трябва да се подготви за власт и да отсъжда мъдро. Ако вашият баща ви омъжи за крал, тогава един ден можете да бъдете кралица, и може да установите, че трябва да управлявате. Надявам се, че когато това стане, ще си спомните какво съм ви казала — победата не означава да поставиш жена на трона, победата е да накараш една жена да мисли като крал, тя да се стреми към нещо повече от собственото си величие, да се смири, за да служи. Въпросът не е една жена да бъде издигната на власт — а да бъде издигната на власт достойна жена, която мисли и държи на това, което прави.

Малкото момиче кимва сериозно.

— Но вие ще бъдете до мен — казва тя. — Вие ще ме съветвате.

Усмиввам се:

— О, надявам се! Ще бъда в двора ви като заядлива старица, която винаги знае по-добре от всички други. Ще седя в някой ъгъл и ще се оплаквам от разточителността ви!

Тя се засмива при мисълта за това и аз я изпращам при дамите ми да им каже, че ще дойда след миг и можем да вървим на лов.

Не казвам на Елизабет колко много се наслаждавам на работата по управляването на кралството. Кралят обикновено се разпорежда въз основа на внезапни идеи, драматични прояви на благоволение и промени в отношението, внезапни искания, противоречащи на предишните. Харесва му да изненадва и да държи Тайния си съвет в несигурност, подложен на страх от промяна. Обича да противопоставя един човек на друг, да насърчава реформата, а после да намеква за завръщане към папизма. Обича да всява разделение в църквата и в съвета, да предизвиква раздор в Парламента.

Без неговата бурна намеса механизмът на управлението се движи овладяно и спокойно, съгласно законите на страната и законите на църквата. Дори обвиненията в ерес сред обикновените хора както срещу папистите, така и срещу лутераните са по-малобройни. Общеизвестно е, че не обичам да изкривявам правосъдието така, че да е в услуга на едната или на другата страна. Без внезапното издаване на потиснически закони или забраняването на книги няма протести, а

проповедниците, които идват от Лондон да говорят на дамите ми всяка сутрин, докато децата слушат, са умерени и предпазливи. Говори се само за внимателното тълкуване на думите, не за силните страсти, съпровождащи разкъсването между верността към Рим и към краля.

Старая се да пиша на краля почти всекидневно: бодри и жизнерадостни писма, в които възхвалявам доблестта и куража му и го моля за сведения за обсадата на Булон, и го убеждавам в увереността си, че градът трябва да падне скоро. Съобщавам му, че децата са добре и че им липсва, както и на мен. Пиша му като любяща съпруга, малко натъжена от отсъствието му, но горда от храбростта на съпруга си, както подобава на една съпруга на велик военачалник. Лесно ми е да пиша убедително. Открила съм, че имам талант за писане, любов към писането.

Книгата ми с псалмите, красиво подвързана, е скътана дълбоко в заключения ми сандък с книги. Мисля за нея като за свое съкровище, най-голямото ми съкровище, което трябва да пазя в тайна. Но виждайки онези думи, първо писани, задрасквани, и преписани отново в печатен текст и подвързани в книга, разбирам, че обичам процеса на писане и публикуване. Да вземеш една мисъл и да работиш по нея, да я предадеш във възможно най-ясната форма, а после да я изпратиш в света — това е толкова ценен труд, който носи такава радост, та не се изненадвам, че мъжете го пазят за себе си.

Така че сега упражнявам писането си в писма до съпруга си. Съчинявам ги, както бих превела псалм, като си представям състоянието на духа на автора, който искам да бъда. Когато пиша превод на молитва, винаги си представям първия автор — човек, нещастно осъзнаващ собствената си греховност. Влизам мислено в ума му, а после се старая да напиша най-прекрасната звучна версия на онова, което мисля, че може да излезе от устата му. После се потапям в работата, ясно давайки си сметка, че съм жена, а не мъж. Греховете, които терзаят един мъж, често са греховете на гордостта или алчността, или ламтеж за власт заради самата власт. Но си мисля, че това не са грехове на жена. Това не са първите ми грехове. Моят най-тежък грях е непокорството. Намирам за толкова трудно да преклоня волята си. Другият ми голям порок е страстта: обожание, сякаш си създавам кумир, лъжлив Бог.

Затова да напиша любовно писмо до краля е същото като да напиша молитва. Създавам героиня, която изрича думите. Притеглям листа към себе си и си мисля каква бих била, ако съм дълбоко влюбена в мъж, който обсажда град Булон във Франция. Мисля си: какво би казала неговата съпруга? Как би му казала, че го обича и ѝ е мъчно за него, и че се радва, че той изпълнява дълга си? Помислям си как бих писала на мъж, когото не мога да видя, който е толкова безкрайно далече от мен, който е толкова загрижен за безопасността ми, че не желае да ми прати дори въздушна целувка за сбогом, който е толкова горд и независим, но въпреки това ме обича и му се иска да не ме е изоставял, никога да не ме изостави?

В ума си, толкова ярко, сякаш е истински, виждам Томас Сиймор пред стените на Булон и усмивката на смуглото му лице, когато се изправя безстрашно пред опасността. И така вземам това чувство на любов и копнеж и пиша на краля, нежно и покорно, питам искрено за здравето му, заричам му се искрено, че мисля за него. Но в ума ми в същото време звучи друго писмо — призрачно писмо от думи, които никога не се изписват на хартия. Никога не надрасквам името му, дори само за да изчистя мастилото от върха на перото. Никога не скицирам герба му. Никога не изричам думите на глас. Позволявам си само — последното нещо нощем, преди да заспя в празното си легло — да си помисля за писмото, което бих му написала, ако можех.

Бих му казала, че го обичам със страст, която не ми дава да заспя. Бих му казала, че в някои нощи не мога да понеса допира на чаршафа до раменете си, по гърдите си, защото хладният лен ме кара да копнея за умелата му, топла ръка. Бих написала, че допирам длан до устата си и си представям, че целувам него. Бих написала, че полагам длан върху най-съкровениите си части и натискам, и че буйният, възторжен прилив се дължи изцяло на него. Бих написала, че без него съм черупка, кука корона, че целият ми истински живот ми е откраднат. Бих написала, че животът ми е като прекрасно изваяна гробница, празно пространство, че имам всичко, което една жена би могла да желае — аз съм кралица на Англия, но една беднячка, обвила крака и ръце около съпруга си, притиснала устата към неговата, е по-богата от мен.

Никога няма да напиша това. Аз съм автор, аз съм кралица. Мога да пиша само думи, които всеки може да прочете, които писарите на краля могат да му прочетат на глас пред всичките му придворни. Пиша

думи, които могат да бъдат изпратени в Лондон и да бъдат публикувани, дори ако никой не знае кой ги е написал. Никога няма да напиша като бедната малка кралица Кити: „*Когато си помисля, че отново ще ме оставиш, това кара сърцето ми да умира.*“ Кралят я обезглави заради това глупаво любовно писъмце. Тя сама написа смъртната си присъда. Аз никога няма да напиша подобно нещо.

Кралят ми отговаря, разказвайки ми как се развива походът им. Тонът му е ту наперен, ту печален, изпълнен с тъга за дома. Планът да нахлуят в Париж бил изоставен веднага щом пристигнал в Кале, тъй като не бил приет добре от испанския император. Решили, че трябва първо да обсадят близките градове. Чарлс Брандън и Хенри превземат Булон. Томас Хауард, херцог на Норфолк, продължава упоритата си обсада на близкия Монтръой. Всички настояват за още барут, още оръдия, още гюлета, искат от мен да изпратя миньори от Корнуол да копаят под стените на френските градове. Изпращам хора при магистратите в Корнуол и настоявам за доброволци, поръчвам да отлеят оръдия, заръчвам да приготвят още барут, възлагам на все повече и повече каменоделци да дялат камъни за кръгли гюлета. Повиквам ковчезника и се уверявам, че имаме достатъчно парични приходи, за да снабдяваме армията, и го предупреждавам, че може да се наложи да се обърне отново към Парламента, за да поиска ново отпускане на средства. Той ме предупреждава, че цената на оловото пада, тъй като предоставяме все повече и повече от този метал на пазара, и никой не иска да купува. Получавам прошения от всички, които обичайно се обръщат към мен, а после се срещам с всички, които обикновено биха се обърнали към краля. Седя в приемната на краля всеки ден и управителят на домакинството ми посочва кой може да излезе напред и да говори с мен. Отговарям на всяко писмо в деня, в който го получавам, не допускам домакинството ми да бъде задръстено от недовършени дела, възлагам на служители от Тайния съвет да работят редом със собствените ми хора, и неизменно докладвам на краля за всяко нещо, което правя.

Той трябва да знае, че аз съм главен регент във всяко отношение, че не пренебрегвам нищо, но давам ясно да се разбере, че той управлява чрез мен. Той не трябва никога да си помисли, че съм завзела властта и управлявам от свое име. Трябва да управлявам като крал и да се отчитам като съпруга. Трябва да следвам този предпазлив

път във всяка дума, която пиша на хартия, във всяка моя дума, която ще му бъде докладвана, на всяко заседание, което провеждам с Тайния съвет, чиито членове са отчасти мъже от моето домакинство и приближените ми и отчасти хора, гледащи собствените си интереси. На никой от тях не мога да вярвам напълно, че няма да докладва тайно, че ламтя за власт и се престарavam, че съм най-ужасното нещо на света: жена със сърцето и дързостта на мъж.

Кралят пише, че е в добро здраве. Построили са му платформа, от която да следи обсадата на Булон, и може да се качва по стъпалата без чужда помощ и да обикаля наоколо, без да го крепят. Кракът му е спрял да отделя секрет, а лекарите държат раната безопасно отворена, затова изпитва по-малко болки. Излиза всеки ден, яхнал едрия си кон, с голям мускет, прикрепен към лъка на седлото, готов да стреля по всеки французин, когото види. Обикаля из целия град и обсадния лагер, за да се покаже пред мъжете и да ги увери, че ги води към победа. Той води живота, който обича, въображаемия живот от своята младост, излязла като от вълшебна приказка — компания му правят красиви млади мъже, като спомен за рицарската мечта — Рицарите на Кръглата маса. Той изживява отново похода, който увенча като млад с победа в Битката на Шпорите^[1], палатките на свитата му са прекрасни като онези, издигнати на Позлатените поля. Сякаш в старостта му е даден шансът да се наслади още веднъж на радостите от младостта: другарство, символична опасност, победа.

Всяка вечер се организират пищни вечери, на които коментират схватките през деня, вдигат празнични тостове, и планират настъплението срещу Париж. Хенри е в сърцето на кампанията, рамо до рамо с безразсъдните си приятели, и се кълне, че ще бъде крал на Франция по име и на дело.

Кралят и неговите фаворити не се излагат на риск — платформата за наблюдение е доста далече от обсега на булонските оръдия. Разбира се, съществува рискът сред войската да плъзнат болести; но при първия признак за болест Хенри ще побегне, а свитата му ще го последва. Докато е достатъчно силен, за да язди, да ходи и да се храни както сега, не се боя за здравето или безопасността му. А всеки мъж в свитата му знае, че е длъжен по-скоро да пожертва живота си, отколкото да допусне кралят да попадне в опасност, докато неговият син и наследник е едва шестгодишно момче в детската стая.

Последното момче-крал, заело престола, изгуби земите ни във Франция и собствения си трон в Англия. Кралството не може да бъде изоставено на грижите на едно момче с жена за регент.

Така че не се боя за Хенри, нито пък се страхувам за брат ми, който е на сигурно място редом до краля. Единственият от тях, единственият мъж в цялата армия, заради когото свеждам глава в отчаяна молитва, е Томас Сиймор. Сега кралят го е назначил във флота и той командва корабите, които снабдяват армията, постоянно кръстосва коварното Тясно море, докато френските кораби налагат блокада, шотландските кораби тормозят нашия флот, а пирати от всякакви народности плават под черни флагове, надявайки се на лесна плячка. Томас плава по тези бурни води, в тези опасни морета, с корабите на две нации срещу него, и никой не помисля да ми каже — и защо да го правят? — дали той е в безопасност, дали е в пристанище, или корабът му е в морето. Веднъж седмично настоявам да показват на Тайния съвет върху голямата карта къде точно се намира армията ни във Франция, къде лагерува кралят, къде е заел позиция Хауард, и къде са корабите ни. Само по този начин мога да научавам дали той е в безопасност. Но картата е неясна, армията на краля изобщо не се придвижва наникъде, никой не се интересува много от корабите и новините са стари. Трябва да се преструвам, че се интересувам от Булон, докато всъщност толкова се страхувам от онова, което става по море.

Кралят ми нарежда да се допитам до кралския астроном кога разположението на звездите е най-добро за похода му към Париж. Николаус Кратцер ме посещава в новия ми личен кабинет, в присъствието единствено на заварената ми дъщеря Маргарет и принцеса Мери и принцеса Елизабет. Покланя се ниско пред мен и двете принцеси, а аз се питам какво ли си мисли, когато вижда мен, малката Катрин Пар, като главен регент на Англия с двете принцеси с кралска кръв от двете ми страни.

— Разполагате ли с най-подходящата дата за настъплението към Париж? — питам го.

Той се покланя отново и измъква навит на руло ръкопис от ръкава си и казва:

— Звездите предлагат първата седмица през септември. Начертах разположенията на небесните тела, за да ги проучите. Зная,

че проявявате интерес към тези неща.

— Наистина е така — той слага листовете на масата до мен.

— А какво мислите, когато виждате тези принцеси? — питам го.
— Тези принцеси от династията на Тюдорите, с малките им коронки на главите.

— Мисля, че не може да ги очаква нищо друго, освен слава — казва той тактично. Усмивва се на смаяното изражение на Елизабет. — Кой може да се съмнява, че и двете ще царувате над една велика страна?

Мери се усмивва; разбира се, че се надява на съюз с Испания. Но Елизабет има собствени амбиции. Гледа ме как се разпореждам с Тайния съвет, гледа ме как приемам доклади от цяла Англия. Учи се, че една жена може да се образова, да следва собствената си решителност, да дава нареждания на други.

— Наистина ли ще властвам? — прошепва тя.

Питам се какво мисли той в действителност, какво може да види наистина. Кимвам на Елизабет и Мери, и те се отдръпват от масата, когато Николаус Кратцер изважда нов свитък от торбата си.

— Начертах звездната ви карта — казва той. — За мен е чест, че проявявате такъв благосклонен интерес към скромния ми труд.

Надигам се от стола си, докато той разстила документа на масата и го затиска, както и преди, с малките златни модели на планетите.

— Тези неща са красиви — отбелязвам, сякаш не копнея да видя какво е начертал за мен.

— Това са преспапиета — казва той. — Не амулети, разбира се. Но ми харесват.

— А какво виждате за мен? — питам го тихо. — Нека това остане между нас двамата, без да го споделяте с никой друг — какво виждате за мен?

Той посочва знака, олицетворяващ моя дом, украсения с пера шлем.

— Виждам, че като млада жена сте били омъжена за млад мъж — показва ми знаците, които бележат ранните години от живота ми. — Звездите казват, че сте били дете, невинно като тях.

Усмиввам се.

— Да, навярно е било така.

— После, когато сте била на не много повече от двайсет години, сте се омъжили отново, за мъж, достатъчно стар да ви бъде баща, и сте се изправили пред огромна опасност.

— Поклонението пред Божията милост — потвърждавам. — Бунтовниците стигнаха до нашия замък и го обсадиха. Взеха мен и децата му за заложници.

— Сигурно сте знаели, че никога няма да ви сторят зло — казва той.

Тогава го знаех. Но кралят оправда жестокостта си към Севера с някои откъслечни доклади за свирепи нападения.

— Бяха коварни и имаха предателски намерения — казвам, вместо да му отговоря откровено. — Така или иначе, обесиха ги за измяна.

— Били сте омъжена близо десет години — казва той, като показва мрежестите линии на картата. — И така и не ви се е родило дете.

Свеждам глава.

— Това беше повод за скръб — казвам. — Но негово благородие имаше свой наследник и дъщеря; никога не ме упрекна.

— А после негово величество ви удостои с благосклонността си.

Разказана по този начин, историята е толкова мрачна, че усещам внезапен прилив от сълзи на самосъжаление и се извърщам от масата и листовете, за да не се разплача, което би било откровено безумие.

— А сега виждаме, че започва духовният ви живот — казва мило старият астроном. — Тук виждаме знака на Палада — мъдрост и ученост. Значи учите и пишете?

Прикривам едно ахване.

— Уча — признавам.

— Ще пишете — казва той. — А думите ви ще бъдат ценни. Жена, която пише — това наистина нещо е ново. Подхранвайте таланта си, ваше величество. Той е нещо рядко и скъпоценно. Накъдето тръгнете, ще ви последват и други жени, а това е нещо велико. Може би книгите ви ще бъдат вашите деца, вашето наследство, вашите потомци.

Кимвам.

— Може би.

— Но не ви предстои само учене — казва той. — Тук — посочва към разпознаваемия символ на Венера, — тук има любов.

Поглеждам мълчаливо. Не смея да го попитам за онова, което искам да узная.

— Мисля, че любовта на живота ви ще се върне у дома при вас — казва той.

Стискам здраво ръце, и се старая лицето ми да е безизразно.

— Любовта на живота ми ли?

Той кимва.

— Не мога да кажа повече.

Всъщност и аз не смея да питам повече.

— Той ще бъде ли в безопасност?

— Мисля, че ще се омъжите отново — казва той много меко и тихо. С показалката си от слонова кост, като с магическа пръчка, показва по-късните години, четвъртото ми десетилетие. — Венера — отбелязва тихо. — Любов, плодовитост, и смърт.

— Можете да видите смъртта ми? — питам дръзко.

Той поклаща бързо глава.

— Не, не. Забранено е. Вижте астрономичната си карта: тя е точно като тази на краля, продължава все напред, никога не свършва.

— Но виждате любов?

— Мисля, че ще живеете с любовта на живота си. Той ще се върне у дома при вас.

— Разбира се, имате предвид краля, който ще се завърне у дома от войната — казвам бързо.

— Той ще се завърне невредим от войната — повтаря астрономът. Не уточнява кой.

* * *

Астрономът е точен поне в предсказанията си за това, че ще уча. Архиепископ Кранмър ме посещава всеки ден, за да обсъждаме работата на Тайния съвет и начина, по който подобава да отговарям на всякакви молби или доклади от страната, но веднага щом светската работа бъде приключена, се насочваме към света на духа. Той е изключително вдъхновяващ учен и всеки ден носи някоя проповед или

памфлет, понякога написани на ръка, друг път току-що публикувани, за да помисля върху тях, а на следващия ден ги обсъждаме заедно. Дамите ми слушат и често се включват в обсъждането. Принцеса Мери винаги е склонна да защитава традиционната църква, но дори тя признава логиката на архиепископа и неговата духовна издигнатост. Покоите ми се превръщат в център на обсъждания, малък университет за жени, докато архиепископът води своите капелани и кани проповедници от Лондон да идват и да споделят виждането си за църквата и нейното бъдеще. Всички те задълбочено изучават Библията на латински, на гръцки, и в съвременните преводи. Често откриваме, че се обръщаме от една версия към друга, за да стигнем до истинския смисъл на някоя дума, и макар да се наслаждавам на все по-доброто си разбиране на латинския, съзнавам, че ще трябва да науча гръцки.

Една сутрин Томас Кранмър идва в покоите ми, покланя ми се и прошепва:

— Може ли да ви кажа една дума, ваше величество?

Отстъпвам настрани и за моя изненада той пъхва дланта ми под ръката си, извежда ме от стаята и ме повежда към дългата галерия, където не могат да ни чуят.

— Исках да ви покажа това — казва той, тъмните му очи проблясват под сивите вежди.

От ръкава си изважда книга, подвързана с кожа. Вътре е титулната страница със състоящото се от една дума заглавие: там пише „Псалми“. С леко сепване осъзнавам, че той държи книгата ми, моята първа публикувана книга.

— Няма автор — казва Кранмър, — но разпознах веднага гласа.

— Отпечатана е анонимно — казвам бързо. — Няма упоменат автор.

— И това е благоразумно. Има мнозина, които биха отрекли правото на обикновените хора да разбират Библията или псалмите, а също и мнозина, които биха побързали да критикуват всеки, проявил дързостта да преведе латинските псалми на епископ Фишър, — той помълчава, усмивката му е топла: — Не ми се вярва на някой да му мине и през ум, че това може да е дело на жена.

— По-добре да си остане така — казвам.

— Съгласен съм. Просто исках да знаете, че получих тази малка книга от човек, който нямаше представа кой е авторът, но смяташе, че

преводът е изключителен, и че с радост се сдобих с него. Който и да е авторът, би трябвало да се гордее с труда си. Той е много добър, наистина много добър.

Откривам, че се изчервявам силно, като смутен писар.

— Много сте любезен...

— Изказвам похвали, когато са заслужени. Това е работа на човек с дарба за езици и поет.

— Благодаря ви — прошепвам.

* * *

Насърчена от публикуването и успеха на книгата с псалми, изказвам пред епископа предположението, че може да се осмеля да започна осъществяването на по-голям замисъл — превода на четирите Евангелия от Новия Завет, ключовите документи за живота на Христос. Страхувам се да не каже, че това е твърде голяма задача, но той е въодушевен. Ще започнем с латинския превод на учения Еразъм, и ще се опитаме да го предадем на английски, с красиви, но прости думи, които всеки може да прочете.

А ако хората четат за живота на Христос на прост език и го разбират, нима не може и да Го последват? Колкото повече уча, толкова по-уверена съм, че мъжете — а наравно с тях и жените — могат да поемат грижата за собствените си души, могат сами да работят за собственото си спасение, и могат да отправят молитвите си направо към Бог.

Разбира се, след като вече веднъж съм помислила това, започвам да мисля, че измамните, хитрините и съблазните на Римокатолическата църква са позорно възползване от невежеството на хората. Да продадеш на една жена поклоннически знак и да ѝ кажеш, че с това доказателство, че е била на поклонение греховете ѝ са опростени, със сигурност само по себе си е грях. Да увериш някоя жена, че ако достатъчно монахини отслужат достатъчно литургии, мъртвото ѝ дете ще отиде на небето, е толкова долно измамничество, колкото да пробуташ фалшива монета за истинска. Да откупиш прошка от папата, да принудиш папата да анулира брак, да го накараш да пренебрегне законите на роднинството, да гледаш как ограбва кардиналите си,

които вземат глоби от епископите, които пък вземат такси на свещениците, а те пък прибират десетъка си от бедните — всички тези злоупотреби ще трябва да отпаднат, ако приемем, че една душа може да се обърне към Бог без чужда намеса. Приемането на кръстната смърт е Божие дело. Църквата е творение на човека.

Сецам се за нощта, когато се молех и разбрах, че Бог ме е осенил. Чух го, наистина го чух. Мисля си за простотата и красотата на саможертвата на Христос, и разбирам по всичко — от четене и от откровение — че ритуалите на старата църква трябва да отпаднат и хората да се явяват пред Христа сами, когато Той ги призове. Не трябва да има сляпо подчинение, не трябва да има мънкане на непознат език. Хората ще се научат да четат и ще имат Библия, за да могат сами да намерят пътя си. Това вярвам сега, и това ще постигна като главен регент и като кралица. Това е мой свещен дълг. Това е моето призвание.

* * *

През септември град Булон се предава пред английската обсада и кралят се готви да се върне у дома, за да бъде посрещнат като герой. Всъщност той пише от Франция, за да нареди полагащо се на герой посрещане, а моята задача да се погрижа да го получи. Победното шествие на краля ще мине от Дувър до Лондон и целият двор ще отиде да го поздрави в замъка Лийдс, в Кент. Трябва да поръчам на кралския стъклар да изработи специални прозорци за залата за пиршества, за спалните и параклиса в замъка Лийдс, и главният стъклар Хоун идва в покоите ми и ми показва скицата си на обречената крепост в Булон и кралят и неговата армия пред него.

— Слънцето ще струи през стъклото и ще изглежда така, сякаш стените на Булон сияят от гордост, докато посрещат залеза на слънцето за последен път, преди да пострадат от обстрела — казва ми Гейлн Хоун. — Сега стъклото е при художниците и гравьорите.

— Нали ще бъде готово навреме?

— Работим по цял ден и до късно през нощта, и можем да успеем с изработването на прозорците на залата за пиршества навреме за празненството. Другите ще ги последват по-късно.

— Трябва да довършите и прозореца на параклиса — казвам. — Кралят ще иска да е готов. Ще поръчаме отслужването на празнична литургия; прозорците трябва да са на място. Налага се да настоявам, господин главен стъklarю.

Главният стъklar кимва. Той е зает дребен човек, с ръце, груби като стара кожа от трупани цял живот порязвания.

— Много добре, ваше величество, изискванията ви наистина са големи. Но погледнете изображенията! Вижте как съм изобразил краля и неговите благородници пред стените на Булон! — показва ми друга рисунка. — Вижте, ето го херцога на Норфолк, херцога на Съфолк Чарлс Брандън, сър Томас Сиймор. Вижте, ваше величество, ето го благородния ви брат.

Направил е бързи умели скици на благородниците от двора около краля; някои са в доспехи, знамената им се развяват. На заден план миниатюрни коне чакат, натоварени с броня, оръдия отскачат от отката при изстрелите с малки облачета дим над тях.

Погледът ми се спира върху ясения профил на Томас Сиймор.

— Направили сте ги като живи — казвам с несигурен тон. — Може ли да получа копие от това?

— Много добро изображение на краля — той е доволен. — Вземете го, вземете това, ваше величество. Поръчах да направят на чисто друго за гравьора на стъкло. А тук е моментът, когато стените падат. Велик момент. Като стените на Йерихон падат пред Иисус Навин.

— Да — казвам. Питам се дали е безопасно от моя страна да задържа изображението на Томас. Кралят е в самия център на композицията, обичният профил на Томас — полускрит отзад. Никой, който погледне картината, не би могъл да се досети, че съм я поискала заради това, че той едва се мярка там. Бих могла да я държа скрита на сигурно място, при книгите, от които уча, при ръкописа на псалмите, които преведох. Бих могла да я държа скътана вътре в Библията ми. Никой не би се досетил, че копнея да видя неговото лице, когато отворя страницата.

Хоун ми показва другите рисунки, които е направил. Ще бъдат в свързана последователност, разказваща историята на нахлуването във Франция, съюза с Испания, и завършилата с триумф обсада. На прозореца на параклиса ще бъдат изобразени благодарствени и

празнични сцени. Ангел благославя похода, кралят язди към дома под арка от лаврови листа, ангели свеждат погледи от небето към него.

— Ще се постарая да е готово за пристигането на краля — обещава ми той. — Утре заминавам за Кент с парчетата стъкло и ще ги скрепим с олово още там, за да не се счупят. Ще бъдем готови. Оловото още ще изстива, когато той влезе, но ще бъдем готови.

Оставям го да събира листовете и да се приготви да се поклони. Бутвам портрета на Томас Сиймор обратно при другите скици.

— Не искахте ли това, ваше величество? Да поръчам ли да ви го сложат в рамка?

— Няма значение. Ще изчакам да видя истинското произведение от стъкло — казвам с безразличие. Катрин Хауард отиде на ешафода заради едно-единствено веществено доказателство, една бележка, която бе написала до Томас Кълпепър с глупавия си, детински, ситен почерк, с правописни грешки, с петно от сълзи, питайки го дали е добре. Не смея да държа у себе си нищо, което някога би могло да бъде използвано срещу мен. Не смея да запазя дори нарисувана с въглен скица на профила му, наполовина скрит в дъното на тълпа. Дори и това не.

---

[1] На 16 август 1513 г. по време на обсадата на град Теруан в Артуа войски на Англия и Свещената римска империя, водени от Хенри VIII и Максимилиан I разбиват френски кавалерийски части. — Б.р. ↑

ЗАМЪКЪТ ЛИЙДС, КЕНТ ЕСЕНТА НА 1544 Г.

Пристигането на краля в замъка му е организирано като поетична драма. Всичко е само показност. Управителят на домакинството му и началникът на конницата са уредили всички подробности с моите управители и местата ни са определени така точно, сякаш заучаваме танц. В осем часа признателните жители на Кент започват да се събират от двете страни на пътя, който води към замъка, а първите кралски телохранители заемат постове си по протежение на пътя, за да удържат буйно развълнуваната тълпа, или, в случай че хората не са безумно развълнувани, да дават тон за приветствените възгласи и да ги окуражават.

Градинарите и строителите са издигнали триумфални арки от лаврови клони, тръбачите са се покачили по куличките на замъка, а музикантите стоят готови на входа. Чуваме тропотът на конски копита, когато приближава авангардът, а после и първата редица, и сега, от портата на замъка, където съм застанала с Мери и Елизабет от едната страна и Едуард от другата, виждам да се задават развяващите се на вятъра знамена на кралската свита и големият флаг на Англия.

Невъзможно е да не забележа краля. Изглежда внушителен в черните си италиански доспехи, огромният му боен кон в също такава метално снаряжение, най-едрият кон в редицата, ездачът се извисява над останалите: по-едър, по-ярък, по-висок от всеки друг на пътя. Хората наистина ликуват, доста спонтанно, кралят обръща глава и се усмихва ту на една страна, ту на друга, а зад него личният му ковчезник хвърля монети, за да насърчи въодушевлението.

Нервна съм. Шествието с посланиците, благородниците, поддръжниците и цветът на армията се движи бавно напред, с красивите коне, които отмятат глави и пръхтят, със стрелците с праметнатите на гърбовете им лъкове и пешите войници с току-що почистени дрехи, някои — с очукани шлемове, а начело, винаги привличащ погледа, великият крал.

Той дръпва юздите да спре коня си и четирима мъже изтичват до определените си места, за да го измъкнат от седлото. Докарват до коня платформа на колела, помагат на краля да слезе и да се закрепи на място. Той се обръща и ми махва с ръка. Тълпата ликува, войниците дават тон за аплодисментите, а после четиримата мъже му помагат да слезе по стъпалата до земята.

Неговите оръженосци излизат напред и разкопчават ремъците на коленниците и на бронята над лактите му, но той остава с нагръдника и държи под мишница шлема си, за да има войнствен вид. Задържам погледа си, прикован с обожание върху него. Някъде там Томас седи на коня си и ме наблюдава.

Един паж застава от едната му страна и един — от другата, но той не се обляга на тях, за да върви. Дори сега, в мига, когато се поздравяваме, знам, че не трябва да го доближавам; той ще дойде при мен. Той тръгва към мен и виждам, че мъжете са се строили, за да могат да видят поздрава ни. Кралят идва все по-близо и по-близо, а аз и цялата ми свита се привеждаме в ниски, почтителни реверанси. Децата му се покланят почти до земята. Изведнъж усещам ръката му под лакътя си, когато ме повдига, и той се привежда и, пред всички, ме целува пламенно по устата.

Внимавам с изражението си. Тази мокра целувка със застоял дъх не трябва да предизвика дори най-леко трепване. Кралят ми обръща гръб, за да се обърне към армията си:

— Аз ви изведох в битка, и ви доведох у дома! — изревава той. — Доведох ви обратно с чест. Върнахме се триумфално.

Откъм войниците се надига одобрителен рев, и, когато надзървам иззад него, откривам, че се усмихвам на вълнението им. Невъзможно е да не бъде увлечена в радостта им от тяхната победа. Триумф, велик триумф е, че са възвърнали английски земи във Франция; че са показали силата и могъществото на нашия крал Хенри, и са се завърнали у дома с победа.

* * *

Седим един до друг пред олтара в параклиса на замъка Лийдс, в специални ниски столове, които създават илюзията, че сме коленичили

благочестиво. Зад нас децата са свели благоговейно глави. Кралят се моли искрено няколко мига, а после докосва леко ръката ми, за да привлече вниманието ми.

— А Едуард е добре, нали? — пита.

Пред нас свещеникът застава с лице към олтара и благославя хляба и виното, гласовете на хористите се извисяват в празничния химн. Насочвам вниманието си от молитвите към съпруга си; от свещеното към светското. Не за пръв път се питам дали Хенри може наистина да вярва, че се случва чудо: виното се превръща в Свещената кръв, хлябът се превръща в Тялото на Христа, тъй като той обръща глава и говори с приятелите си, докато се извършва свещенодействието. Дали действително мисли, че всеки ден пред него се случва истинско чудо? И ако е така, защо би го пренебрегнал?

— Той е добре. Както виждате. А също и дъщерите ви.

— Каза, че е имало чума?

— Заминахме и избегнахме всички признаци за нея. Вече свърши.

— Подсигурих наследството му във Франция. Още един град под английски контрол. И ще спечелим още. Това е само опорната ни точка.

— Беше прекрасна кампания — казвам въодушевено.

Той кимва. Затваря очи, когато свещеникът се приближава, и събира големите си длани като дете, което се моли. Подобната му на розова пъпка уста се отваря, големият му език се изплезва, когато поема осветения хляб в устата си и го преглъща на една голяма хапка. Помощникът на свещеника се приближава с потира и прошепва:

— *Sanguis autem Christi.*^[1]

— Амин — отвърща в знак на потвърждение кралят, взема потира, накланя го и отпива жадно.

Идват до мен. В свещената тишина, докато свещеникът вдига нафората пред мен, прошепвам в сърцето си: „Благодаря ти, Господи, задето опази краля от множеството опасности на войната.“ Светата нафора е тежка и плътна в устата ми. Преглъщам, когато свещеникът идва към мен с потира с вино. „И закрилай Томас Сиймор, и го осени с благоволенieto и милостта Си“, довършвам тайната си молитва. „Бог да благослови Томас.“

* * *

Кралските кухни надминават себе си с пиршеството в чест на победата. Сядаме да се храним след литургия в десет сутринта и на мен ми се струва, че никога няма да спрем да ядем. Едно след друго изнасят тържествено ястия от кухнята, носени на височината на раменете през събраните придворни: големи златни блюда, отрупани с месо, риба или птици, златни купи със задушени ястия и със сосове, подноси със сладкиши, огромни пайове. „Гвоздеят“ на пиршеството е печено, напъхано в друго печено, птица, напълнена и зашита в друга птица: чучулига, поставена в дрозд, а дроздът — поставен в пиле. Пиле в гъска, гъска в паун, паун в лебед, а всичко това — затворено в замък от изпечено фино тесто, умело оформено като макет на булонската крепост. Дворът ликува и всички удрят с ножовете си по масите, докато четирима души пренасят пая върху огромен поднос през залата до краля и го слагат пред него. Хорът в галерията над голямата зала пее победен химн, а кралят, потен и изтощен от безкрайното пиршество, грее от удоволствие.

Моят майстор на часовници е изработил миниатюрно оръдие от часовников механизъм, и сега Уил Сомърс, който тича и подскача под знамето на свети Георги, го изтъркулва в залата върху негов собствен малък лафет. Безкрайно комично, докато хората ликуват и подвикват насърчения, Уил се приближава до мъничкото златно оръдие с малка свещ, преструва се, че се отдръпва ужасено от него, и накрая изиграва запалването на фитила.

Умело докосва скрито копче, а малкото оръдие изплюва пламък и с трясък изстрелва топка към тестените стени на замъка от пай. Балансирано е, прицелът е добър: кулата рухва под атаката, разнасят се гръмки аплодисменти.

Кралят е във възторг. С усилие се изправя на крака и изревава:

— *Henricus vincit!* — и целият двор му отвръща с вик:

— Аве! Цезар! Аве! Цезар!

Усмиввам се и ръкопляскам. Не смея да погледна отсреща към масата на лордовете, където Томас сигурно наблюдава това възторжено посрещане на един пай с месо. Незабелязано щипя върховете на пръстите си, за да си напомня да не се подсмиввам насмешливо.

Придворните имат право да празнуват, кралят има право да се наслаждава на триумфа си. Моята роля е да демонстрирам възторг, а и в сърцето си наистина се гордея с него. Изправям се на крака и вдигам чашата си в наздравица за краля. Целият двор следва примера ми. Хенри се изправя, олюлявайки се леко, и приема ласкателствата на съпругата си, на дъщерите си, на народа си. Не поглеждам към Томас.

* * *

Обядът се точи до безкрайност. След като всеки е получил резен от оформения като замък пай и са изяли цялото останало месо и риба, пристигат сладкишите и пудингите, блюдо след блюдо от захарни карти на Франция и марципанови модели на бойния кон на краля. Плодове, сушени и задушени, са поднесени в пайове, захарни кошнички и големи купи. Големи подноси със сушени плодове и ядки са поставени на всяка маса, донасят и сладки вина от Португалия за онези, които още имат сили да пият и да ядат.

Апетитът на краля е изумителен. Храни се така, сякаш не е хапвал, откакто замина от Англия. Яде ли, яде, докато лицето му става все по-червено и по-червено, и се поти толкова много, че един паж стои до него с чиста ленена кърпа и попива челото му и влажния му врат. Той вика да наляят още вино в огромната му чаша, отново и отново прави знак да му носят обратно блюдо след блюдо. Седя до него и хапвам по нещо дребно, така че се храним заедно, но това е изпитание, което продължава цял ден.

Страхувам се, че ще му стане зле. Хвърлям поглед през залата към кралските лекари и се питам дали смеят да му намекнат да приключи с това огромно ядене. Всички придворни са избутали назад чиниите си, някои са отпуснали глави на масата, твърде пияни, за да останат будни. Само кралят продължава да се храни с наслада и да изпраща най-хубавите блюда на фаворитите си, които се кланят и се усмихват и му благодарят, и са принудени да си сипят малко и да се преструват на възхитени от поредното блюдо.

Най-сетне, когато слънцето клони към залез, той избутва чинията си назад и с махване на ръка отпраща слугите, които поднасят храната.

— Не, не, ядох достатъчно. Достатъчно! — хвърля поглед към мен и избърсва лъщящата си от мазнина уста. — Какъв пир! — възкликва. — Какво празненство!

Опитвам се да се усмихна.

— Добре дошли у дома, почитаеми съпрузе. Радвам се, че се нахранихте добре.

— Добре ли? Задръстен съм с храна, коремът ме боли от нея.

— Пряхдохте ли?

— Не, не. Човек с моя ръст обича да си хапне добре. Имам нужда от добро хапване след онова, което понесох.

— Тогава се радвам, че го получихте.

Той кимва.

— Има ли актьори за поетична драма? Ще има ли танци?

Разбира се, сега, след като е приключил да се тъпче с храна, той иска да се случи нещо друго, и иска то да се случи незабавно. За миг си помислям, че Едуард, едва шестгодишен, хранец се кротко в покоите си, има повече търпение от баща си, който трябва да се натъпче до повръщане, а после иска да знае какво ще стане след това, веднага след това.

— Ще има танци — успокоявам го. — Има и специална поетична драма в чест на победата ви.

— Ще танцуваш ли?

Посочвам короната на Ан Болейн, която стои тежко на главата ми.

— Не съм подходящо облечена за танци — казвам. — Мислех си да седя и да гледам танцьорите заедно с вас.

— Трябва да танцуваш! — заявява той на мига. — В двора няма по-красива жена от теб. Искам да видя съпругата си да танцува. Не съм се прибрал у дома, за да те гледам как седиш на стол. За мен това няма да е никакъв празник, ако не танцуваш, Катрин.

— Да отида ли и да сменя короната си с диадема?

— Да, върви — казва той. — И се върни бързо.

Кимвам на Нан, която с щракване на пръсти повиква две придворни дами, и през вратата зад троновеите ни излизам в малкото преддверие.

— Той иска да сменя короната си с диадема, за да мога да танцувам — казвам уморено. — Трябва да танцувам.

— Момичета, изтичайте да донесете златистата шапчица на нейно величество от тоалетната ѝ стая — казва Нан. Момичетата хукват, а Нан цъква с език. — Трябваше да им поръчам да донесат гребен и мрежичка за коса — казва тя. — Ще взема от стаята си. Чакай тук.

Тя тръгва припряно, а аз отивам до прозореца и поглеждам навън. Хладният въздух полъхва вътре; приглушеният шум на пира зад затворената врата ми се струва далечен. Замъкът Лийдс е заобиколен от ров с неподвижна, застояла вода, а лястовиците летят ниско, гмуркайки се в сребристите си отражения, кръжат непрестанно наоколо, докато ги наблюдавам, а небето се обагря в прасковено и златисто. Залезът е прекрасен, почти ален по протежение на хоризонта, а после по-бледо и бледо розов, докато долните краища на облаците са като позлатени, а небето над тях — в най-бледото синьо. За момент осъзнавам себе си — усещам себе си, същността си, както когато се моля насаме. Жена, все още млада, загледана навън през прозореца към птиците и водата, намираща се в определено време и на определено място, със звездите на предопределената ми съдба невидими в небето над мен, с Божията воля пред мен, жена, знаеща толкова малко и копнееща за толкова много, пред слънцето, залязващо, за да бележи края на един ден.

— Не казвай нито дума.

Разпознавам тихия глас на Томас начаса — кой друг чувам в сънищата си всяка нощ? — и се обръщам, а той стои пред затворената врата, малко по-уморен на вид и по-слаб, отколкото когато го видях за последно на кърмата на кралската баржа, да заминава надалече от мен, без жест за сбогуване.

Мълча и го чакам да заговори.

— Не беше велика победа — говори ниско, с приглушен, яростен тон. — Беше клане. Беше хаос. Не разполагахме с нужното въоръжение, нямахме оръжия, доспехи и коне за армията. Не можехме дори да изхранваме войниците. Мъжете лежах без завивки или палатки в калта и измираха със стотици от болести. Трябваше да влезем в Париж, както се споразумяхме. Вместо това пропиляхме живота на много англичани заради един град без стойност, който никога няма да успеем дори да задържим, та да може той да каже, че е завоювал един град и да се прибере у дома.

— Тихо — казвам. — Поне се прибрахте невредими у дома. Поне той не се е разболял.

— Той нямаше представа какво да прави, нямаше представа какво трябва да се направи. Не знае как да определи нужното време за един поход, как да даде на една армия време да се придвижи, да се приготви за отдих. Дори не знае достатъчно, за да дава заповеди. Казва едно нещо, после друго, а после изведнъж изпада в ярост, защото никой не го разбира. Нареща на конницата да атакува в една посока, а на стрелците с лъкове — в друга, а после изпраща хора да ги върнат и обвинява тях за грешката. А когато всичко се разпадаше около нас — войниците се разболяваха, французите не отстъпваха, не можа да проумее, че сме в беда. Не го беше грижа, че хората са в опасност. Заявяваше, че войната е рисковано и скъпо нещо и че той не се страхува да поема рискове. Той няма представа за стойността на живота. Няма представа за стойността на каквото и да било.

Искам да го прекъсна, но той отказва да замълчи.

— Когато най-накрая победихме, настана клане. Две хиляди мъже и жени от града и децата им се точеха, напускайки града, пред него, седнал високо на коня си, в италианските си доспехи. Вървяха във вятъра и дъжда без нищо, дори без торба с храна. Той заяви, че трябва да вървят чак до френските позиции в Абевил; но те лягаха и умираха по пътя, докато войската му плячкосваше домовете им. Той е убиец, Катрин, той е безмилостен убиец.

— А сега, когато всичко свърши, той нарича това велика победа; няма представа, че е било хаос и кървава баня. Войската на Хауард беше на косъм от метеж. Булон никога няма да бъде задържан. Всичко е суета, безсмислено завоевание. Той няма представа, че това не е велика победа. Знае само това, което иска да знае. Вярва само това, което иска да мисли. Чува единствено онова, което заповядва. Никой не му казва истината, а той не би я узнал дори и да му бъде написана ясно с кръвта на жертвите му.

— Той е крал — казвам простичко. — Нима с кралете не е винаги така?

— Не! — възкликва Томас. — Бил съм в двора на краля на Унгария, говорил съм със самия император. Те са велики мъже, чиито заповеди се изпълняват без въпроси, но те могат да отправят въпроси към самите себе си! Изпитват съмнения! Искат верни доклади.

Приемат съвети. Това не е същото. Този крал е сляп за собствените си недостатъци, глух за съвети.

— Тихо, тихо — казвам неспокойно, хвърляйки поглед към затворената врата.

— Всяка година става по-лошо — настоява той. — Всичките му честни съветници са мъртви или изпаднали в немилост; той уби всичките си приятели от детинство. Никой около него не смее да му каже истината. Държанието му е изцяло извън контрол.

— Не бива да казваш...

— Би трябвало да го кажа! Трябва да го кажа — защото те предупреждавам!

— Предупреждаваш ме за какво?

Той идва с една стъпка по-близо; но протяга ръце, за да ми попречи да посегна към него.

— Недей. Не мога да се доближавам до теб. Дойдох само да ти кажа: той е опасен. Трябва да внимаваш.

— Неспирно внимавам! — възкликвам. — Сънувам те, но никога не говоря за теб. Никога не ти пиша, никога не се срещаме! Отказала съм се от теб; напълно съм се отказала от теб заради него. Разбих сърцето си, за да изпълня дълга си.

— Той ще се умори от теб — казва Томас горчиво, — и ако не му дадеш повод да се разведе с теб, ще те убие, за да се освободи от теб.

Това е толкова гибелно предсказание, че за миг млъквам зашеметено.

— Не, Томас, грешиш. Той ме обича. Направи ме регент. Има ми доверие като на никой друг. Доведох децата му в двора. Аз съм тяхна майка. Аз съм изключение. Никога не е обичал някоя съпруга така, както обича мен.

— Ти си тази, която греши, ти, малка глупачко. Той назначи Катерина Арагонска за регент. Поръча общонародна благодарствена литургия за Катрин Хауард. Може да промени отношението си в един миг и да убие човека, преди да е изтекла седмицата.

— Не е така! Не е така! — Клатя глава като някоя от малките фигурки по часовниците ми. — Кълна ти се, че той ме обича.

— Той захвърли кралица Катерина в студен, влажен замък и тя умря от недостатъчни грижи, ако не и от отрова — изброява той. — Ан обезглави по лъжливи показания. Сестра ми щеше да бъде изоставена,

преди да е изтекла и годината, ако не беше родила, и дори тогава той я остави да умре сама. Щеше да екзекутира Ана от Клев за държавна измяна, ако тя не се бе съгласила на развод. Бракът му с Катрин Хауард бе невалиден, защото тя вече беше омъжена, така че той можеше да я изостави позорно, но предпочете да я екзекутира. Искаше да я види мъртва. Когато се умори от теб, ще те убие. Той избива близките си, приятелите си и съпругите си.

— Предателите трябва да бъдат екзекутирани — прошепвам.

— Томас Мор не беше предател. Маргарет Поул, братовчедката на краля, не беше изменница, а стара, шейсет и седем годишна жена! Епископ Джон Фишър беше светец, Томас Кромуел беше предан служител, Робърт Аск и всички участници в Поклонението пред Божията милост бяха получили кралско помилване. Катрин Хауард беше дете, Джейн Рочфорд беше луда: той дори промени закона, за да може да обезглави една луда жена.

Треперя, сякаш имам пристъп на треска. Стискам с ръка челюстта си, за да спра тракането на зъбите си.

— Какво искаш да кажеш? Томас, какво се опитваш да ми кажеш?

— Казвам това, което вече знаеш, което всички знаем, но никой от нас не се осмелява да изрече. Той е безумец, Катрин, той е луд от години. Заклели сме се във вярност на един безумец. И с всяка изминала година той става все по-сляп и по-опасен. Никой от нас не е в безопасност от прищевките му. Видях го. Най-сетне го прозрях във Франция, защото аз също съм бил сляп. Той е човек, който убива безпричинно. И ти ще бъдеш следващата му жертва.

— Не съм сторила нищо лошо.

— Именно затова ще те убие. Той не може да понася някой да бъде безукорен.

Облягам се на студената каменна стена.

— Томас, о, Томас, ужасно е да ми кажеш подобно нещо!

— Знам. Това е човекът, който остави сестра ми да умре.

Той прекосява малката зала с две бързи крачки, обвива ръка около мен и ме целува ожесточено, сякаш иска да ме ухапе, сякаш иска да ме погълне.

— Ти си единствената, на която бих казал това! — изрича настойчиво в ухото ми. — Трябва да се пазиш от него. Няма да ти

проговоря отново. Не може да ме виждат с теб, за доброто и на двама ни. Пази се, Катрин! Бог да те пази. Сбогом.

Вкопчвам се в него.

— Не може отново да се сбогуваме! Ще се виждаме. Със сигурност сега, когато си у дома, сега, когато сме в мир, поне ще те виждам всеки ден?

— Аз съм новият адмирал на кралския флот — казва той. — Ще бъда по море.

— Отправляш се отново в опасност! Нима и сега, когато целият двор се завърна благополучно у дома?

— Кълна ти се, ще бъда в по-голяма безопасност по море, отколкото ти с онзи убиец в леглото си — казва той мрачно, отдръпва се рязко и си отива.

---

[1] Истинната Кръв Христова (лат.). — Б.пр. ↑

ДВОРЕЦЪТ УАЙТХОЛ, ЛОНДОН ЕСЕНТА НА 1544 Г.

Нов художник, Николас де Вент, е повикан да дойде от Фландрия, за да нарисува картина, огромен портрет в почти естествена големина на кралското семейство в стила на покойния Ханс Холбайн. Толкова се гордея, че ще има семеен портрет на всички ни. Постигнах триумф, събирайки това семейство, убеждавайки краля да признае публично дъщерите си като принцеси и наследници, като събрах баща и син под един покрив. Може и да не успея да им помогна да се разбират и обичат, но поне се опознаха. Бащата не е напълно въображаемо същество за това самотно малко момче. Детето не е призрачният син на майка-светица, а истинско момче, заслужаващо внимание заради самото себе си.

Кралят и аз прекарваме един щастлив следобед в обсъждане как ще изглежда портретът, и как трябва да се разположи на стената в двореца Уайтхол, където ще остане завинаги. След стотици години хората ще го виждат, сякаш стоят пред нас, сякаш ни биват представяни. Решаваме, че трябва да бъде почти като олтарна украса, с краля в центъра и аз до него, Едуард — облягащ се на трона, като негов наследник. От двете страни, почти като странични олтарни изображения, очертани с рамка, за която още не можем да решим нищо, ще бъдат двете момичета, Елизабет и Мери. Искам да видя много цвят в картината, по стените и по тавана. Ние с момичетата много обичаме да бродираме и обичаме ярките цветове и десени, и аз искам портретът да отразява това. Искам да бъде красив като нещата, които правим. Кралят предлага изображение на разрушения Булон, мяркащо се зад трона на хоризонта, със знамето му, развяващо се от порутената кула, а художникът казва, че ще направи скица и ще ни я покаже.

Работата ще започне с предварителни скици на всеки от нас, направени поотделно. Принцесите ще бъдат първи. Помагам на Елизабет и Мери да изберат роклите и накитите си за позирането пред

художника. Той ще ги скицира с креда и въглен, а после ще прехвърли образите им върху наситения фон, който чираците ще подготвят в ателието му.

Хенри идва да гледа как майстор Де Вент прави първите си скици на Мери. Тя носи долна фуста в наситено алено, а върху нея — рокля с ръкави от брокат. Върху кестенявата си коса има златиста френска шапчица и изглежда прекрасно. Стои малко сковано и прави лек реверанс, страхувайки се да помръдне, когато кралят влиза. Хенри ѝ изпраща въздушна целувка, сякаш е придворен.

— Трябва да се покажем на хората — казва ми той. — Те трябва да ни виждат, дори когато не сме тук, дори когато сме на лятна обиколка, или пътуваме, или ловуваме. Хората трябва да могат да виждат краля и цялото кралско семейство. Трябва да ни разпознават, както биха разпознали родните си братя и сестри. Разбираш ли? Трябва да бъдем едновременно далечни като богове и познати като техните рисувани светци в енорийската църква.

Мери стои, горда и крехка на вид. Мисля си, че изглежда и като жена, готова да се бори за правата си, и като момиче, което се бои, че никой няма да го обича. Тя е толкова противоречиво съчетание от ожесточеност и уязвимост, че не знам дали художникът може да улови всичките ѝ страни, дали може да разбере, че пред него стои дъщеря, свикнала да бъде отхвърляна, и млада жена, която копнее да бъде обичана. Докато тя позира с ръце, сключени пред тялото, в роклята си с наситено ален цвят, гледам бледото ѝ строго лице и си мисля колко ми е скъпа тази упорита, непоклатима млада жена.

След нея ще дойде Елизабет, ще вдигне тъмните си очи и ще се усмихне на художника. Тя се старее да се хареса, докато Мери се държи предизвикателно, но зад кокетството на Елизабет се крие същата пламенна нужда от обич и същия нетърпелив копнеж да бъде призната.

Художникът ми е показал първите груби скици, сега ще допълни две красиви арки, през които се виждат градините отзад, а под арките ще нарисува двамата шутове: Уил Сомърс с неговата маймунка, и шутът-жена на Мери. Това е по-добре, отколкото развалините на Булон, но не съм сигурна, че искам два шута на портрет на кралското семейство. Художникът обяснява предназначението им: те са там, за да покажат, че не сме се възвеличили твърде много. Все още има хора,

които ни осъждат, позовавайки се на човешките ни недостатъци, които осмиват прегрешенията ни.

— И кралят знае за това? — питам.

Художникът кимва.

— Съгласи се?

— Негово величество хареса идеята.

Радвам се. Това показва, че кралят не се смята за недосегаем, както погрешно твърдеше Томас. Кралят наистина изпитва съмнения и се вслушва в шута Уил, чиято дадена от Бог дарба е да изразява гласно тези съмнения.

Стената между двата сияещи входа ще бъде богато украсена, като кутия за скъпоценности, с червени рози по тавана и четири златни колони, подобаващ фон за това семейство, което притежава всичко. Отдясно ще бъде Елизабет, отляво ще бъде Мери, а в центъра, също облечен в наситения червен цвят на Ланкастър, ще бъде принцът, скъпият Едуард, застанал до своя баща, краля, който седи гордо на трона си, и аз до него. Картината ще бъде прерисувана и гравирана и ще се разпространи из кралството, из целия християнски свят. Тя ще възвести триумфа на амбицията на Тюдорите. Ето го Хенри, едър и красив, силен и мъжествен, със сина си, здраво момче, възмъжаващо до него, аз, неговата съпруга все още в плодовита възраст, седнала до него, двете му красиви дъщери до нас, и народът на Англия — двата шута, надзъртащи към нашата слава и блясък.

— Тя изглежда добре — казва тихо Хенри зад мен, като хвърля одобрителен поглед към принцеса Мери.

— Тя страда от много силни болки в корема, но мисля, че положението ѝ се подобрява — казвам. — Мисля, че с всеки изминал ден се чувства все по-добре. Грижа се да се храни редовно и да редува спортуване и почивка.

Той кимва.

— Навярно ще е добре да я омъжим — казва го така, сякаш идеята му е хрумнала току-що.

Стрелвам го с лека, иронична усмивка.

— Милорд съпруге — казвам закачливо, — кого имате предвид? Защото зная така добре, както ви познавам, че сигурно вече имате предвид някой за нея. И вероятно някой посланик вече обсъжда това в някой двора на някой велик крал.

Той хваща ръката ми и ме отдръпва далече от художника и от принцеса Мери, чиито тъмни очи ни проследяват, сякаш иска да узнае какво готви баща ѝ за нея.

— Боя се, че отначало няма да ѝ се понрави, но след като Франция е срещу нас, Испания е такъв ненадежден съюзник, а папата е враждебно настроен към нас, мислех за нов съюз — може би с Германия, може би с Дания или Швеция.

— Тя ще трябва да е свободна да изповядва вярата си. Нали там са лутерани?

— Ще трябва да се покори на съпруга си — поправя ме той.

Колебая се. Мери е интелигентна и задълбочена. Може би, ако получи шанса да обсъжда религиозни въпроси с интелигентен съпруг, би мота да приеме моя възглед, че Бог ни говори поотделно, на всеки един от нас, че не ни е нужен нито папа, нито свещеник, нито кървяща статуя, за да намерим пътя си към вярата. Бог ни зове и ние трябва само да се вслушаме. Няма умели хитрини, които да ни спечелят прошка. Има само един път и има само една Библия, и една жена може да я изучава така, както и един мъж. Мери е слушала Кранмър, говорила е с проповедниците, които ни посещават. Работила е по преведения от Еразъм Нов Завет с мен и прави прекрасен превод на Евангелието на Свети Йоан, работейки почти изцяло сама. Когато бъде принудена да преклони волята си пред съпруг, може да открие, че опитомяването на духа ѝ я води към Бог. Мисля, че чух гласа на Бог, когато разбрах, че трябва да престана да се вслушвам в собствената си воля. Може би за заварената ми дъщеря ще е същото.

— Мисля, че това би било прекрасна възможност за нея — казвам искрено. — За нея би било много добре да се омъжи. Но не би могла да тръгне срещу вярата си.

— Така ли? Мислите, че би трябвало да я омъжим?

— Мисля, че един добър мъж може да ѝ даде шанс да мисли, да учи и да служи на него и на страната си — казвам. — И да обича него и децата им.

— Бихте ли могла да я подготвите за тази промяна в положението ѝ? Бихте ли могла да ѝ я препоръчате?

Свеждам глава.

— За мен би било чест да разговарям с нея и да ѝ съобщя, че това е намерението ви — казвам.

— Засега оставете — казва той предпазливо. — Засега не казвайте нищо. Но това е намерението ми. Ако смятам да задържа Булон и да принудя Франция да сключи мир, ще имам нужда от известна помощ. Мери ще направи един съюз с германците нерушим. Тя е принцеса, знае, че това е делото на живота ѝ.

* * *

Тази есен, когато кралят е отново в леглото ми и стаята отново е изпълнена с противния мирис на гниеща плът, пак започвам да сънувам. Винаги същият сън. Изкачвам се по влажно вито стълбище, опряла ръка на влажната, лепкава каменна стена, държейки в другата ръка потрепващата свещ. Студено течение, издигащо се като вихър отдолу, ме предупреждава, че не съм сама, някой се качва по стълбите зад мен. Страхът от онзи, който ме следва безмълвно, ме тласка да вървя нагоре, пристъпвайки бързо по стълбите, така че пламъкът на свещта ми се поклаща от вятъра и заплашва да угасне. Най-горе на стълбите се изправям пред шест врати, подредени в кръг около площадката, малки като входи на килии. Мисля си, че сигурно са заключени, но когато отивам до първата врата и хващам топката на бравата, тя се завърта в ръката ми леко и безшумно. Тогава решавам, че няма да вляза. Не знам кой е вътре, а усещам мирис от изпарения на гнилост и разложение, сякаш зад вратата има нещо лошо, сякаш в стаята нещо се разлага. Но после чувам стъпки по стълбището зад гърба си и разбирам, че трябва да продължа и да се махна от онзи, който ме следва. Вратата поддава и влизам вътре, вратата се затръшва и заключва след мен, аз съм пленница, пламъкът на свещта ми угасва и оставам в тъмнина.

В напълно черния мрак на тишината в тясната стая чувам как някой се движи крадешком.

* * *

Нуждата на краля от съюзници се изостря, когато френските атаки над корабоплаването ни се увеличават. Никой не се съмнява, че

французите ще извършват набези в нашите крайбрежни градове и пристанища, може би дори ще нахлуят в кралството. Кралят получава доклади от шпионската си мрежа и от нашите търговци, че отдавнашният му съперник и враг, кралят на Франция, Франсоа, въоръжава риболовците и търговците си и строи собствени бойни кораби. Това е надпревара, за да се види кой може да събере най-голям флот, и ние изоставаме зад французите, които се перчат, че владеят Тясното и дори Северното море.

В това време на опасност Томас постоянно отсъства от двора. Той е в Портсмут, Плимут или Дартмут, Ипсуич, Шорхам или Бристъл, за да наглежда строенето на нови кораби, поправянето на стари, и набирането и обучаването на екипажи. Сега той командва собствен линеен кораб, живее на борда, инспектира корабите, които е принудил да му служат, опитва се да намери мъже, които да включи като бойци на нестабилните дървени кули, които се строят на палубите на търговските кораби и малките рибарски кораби.

Докато слънцето залязва все по-рано и по-рано всеки ден, аз си го представям, увит в дебело наметало, застанал зад кормчията, как оглежда притъмняващия хоризонт за вражески платна, и прошепвам молитва към Бог да го опази. В ужаса си пред заплахата от френско нашествие дворът говори постоянно за него и аз се научавам да съхранявам каменно изражение, когато някой спомене адмирала и флота, който той събира. Приучавам се да слушам така, сякаш се безпокоя за корабите, а не за техния командир.

Точно в един период от най-лошото есенно време Томас решава да атакува крайбрежието на Бретан, събирайки флота си откъм остров Уайт, като се надява да завари корабите на френския флот подслонени в пристанище, и да ги унищожи, докато са на котва. Научавам за плана му от неговата балдъза, Ан Сиймор, която го е научила от съпруга си Едуард. Томас е изпратил бойния си план до Тайния съвет за одобрение. Пише, че французите трябва да бъдат разгромени в пристанището преди пролетта. Пише, че те имат кораби с платна и весла, които могат да се сражават във всякакво време, за разлика от нашите платноходи, които разчитат на благоприятен вятър. Пише, че единственият начин да предотвратим нахлуване е да унищожим френския флот още преди да потегли. Всички крепости на краля по южното крайбрежие не могат да нанесат толкова щети на врага,

колкото едно извършено в подходящ момент нападение по море, ако успее да ги завари неподготвени, на котва.

Той пише за нови начини да използваме корабите си. Те винаги са били използвани като транспорт — да откарват войниците и оръжията до мястото, където ще се води битката, но Томас пише на краля, че ако можем да направим корабите по-маневрени, ако успеем да ги въоръжим с тежки оръдия, тогава можем да използваме за бой самите тях. Един кораб може да срещне друг и да го обстрелва от разстояние, да го завладее по море с оръдия и да не разчита на възможността да се доближи достатъчно за абордаж. Пише, че френските кораби с платна и весла носят ужасяващо тежко оръдие, което изстрелва каменни гюлета към мишената, и че могат да пробият вражески плавателен съд, да го блъснат с витлото на носа си, и едва тогава да се придвижат успоредно до него, за да позволят на войниците да се качат на борда за близък бой на един плавателен съд, който вече е повреден.

Брат му Едуард излага по време на съвета довода, че Томас има голям усет за морето, пътувал е надалече и е виждал корабостроителниците на Венеция, гледал е как тамошните кораби с платна и весла маневрират и се бият; но дори още докато казва това на краля, съперниците на братята за вниманието на краля, Томас Хауард и неговият син Хенри, се изсмиват презрително и казват, че корабите ще послужат на краля единствено като отведат армиите му до Франция, или като блокират английските пристанища, за да не допуснат нахлуващи френски кораби. Идеята за флотска кампания водена от моряци по море, била нелепа. Казват, че Томас Сиймор е пил морска вода и е ухажвал русалки. Бил мечтател, глупак.

Почти всички, които подкрепят идеята за водена от флота война, са реформисти. Онези, които казват, че корабите трябва да се използват по стария начин, са хората, които искат старата религия. Спорът се изражда в обичайното разделение на двора. Сякаш нищо не може да бъде решено без религията; а по въпроса за религията никога не може да бъде взето решение, везните се накланят ту на едната, ту на другата страна.

— А сега се оказва, че семейство Хауард са прави и Том Сиймор е глупак — процежда яростно Хенри към мен, когато идвам в покоите му преди вечеря. Той няма да вечеря с придворните днес. Кракът му

причинява твърде много болка, а сега започва да вдига температура. Гледам червеното му, потно лице и така ми призлява от страх, сякаш съм малко дете, застанало срещу разгневен родител. Имам чувството, че не мога да направя нищо, за да го укротя; каквото и да кажа, все ще е грешно.

— Да вечерям ли с вас, скъпи? — питам кротко. — Мога да поръчам да ни поднесат вечерята тук. Не е нужно да отивам в залата.

— Вечеряй в голямата зала! — процежда той. — Трябва да видят някого на трона, а Бог е свидетел, дъщерите ми не могат да заемат мястото ми, а синът ми е дете без майка. Аз съм почти сам на света, моите командири са глупаци, а Том Сиймор е най-лошият от всички!

— Ще дойда при вас, когато вечерята свърши — казвам успокоително. — Но мога ли да изпратя музикантите си да ви посвирят междуременно? Имат нова хорова пиеса, основана върху вашата...

— Том съсипа корабите ми, а сега най-вероятно ще ги изгуби всичките! Мислите ли, че мога да бъда прикоткан от някакви глупаци, които подрънкват на лютни? Нима не виждате, че съм отчаян? Че съм в отчаяние и никой не може да ми помогне!

Ангъни Дени вдига очи и си разменя поглед с доктор Уилям Бътс. Всички те чакат да видят дали мога да успокоя краля. Аз съм единствената им надежда. Отивам много близо до него и допирам ръка до горещото му влажно лице.

— Любов моя — казвам. — Не сте сам. Обичам ви, народът ви обожава. Това е ужасно, толкова съжалявам.

— Тази вечер получих вест от Портсмут, от Портсмут, мадам. Том Сиймор отплавал в най-ужасната буря, която са виждали от години, и има вероятност да е изгубен. И всичките ми кораби изгубени заедно с него.

Не трепвам, дори не затварям очи, макар да усещам силно пулсиране чак до сърцевината на тялото си, сякаш съм ранена, сякаш наистина кървя отвътре; но оставам спокойно усмихната, взряна в разяреното му лице, с ръка, опряна на изгарящата му буза.

— Бог да ги пази заради Англия — казвам. — Бог да пази всички, които са в опасност в морето.

— Бог да пази корабите ми! — изревава той. — Имате ли някаква представа колко много ми струваше да построя и да осигуря екипаж и

въоръжение за един кораб? А после Том бива осенен от някоя от блестящите си идеи и хвърля флота в безнадеждно рисковано нападение! Като едновременно с това се удавя.

— Удавил ли се е? Значи флотът е изгубен?

Гласът ми е овладян, но чувствам как слепоочията ми пулсират от болка.

— Не, не, ваше величество, все още не е толкова зле. Нямаме сигурни новини — Дени пристъпва напред и се обръща към краля. — Знаем, че има буря и че някои кораби са изчезнали, сред тях и корабът на адмирала, но нямаме други вести освен тези. Може всичко да е наред.

— Как може да е наред, когато потъват като камъни? — кресва Хенри.

Всички мълчим. Никой не може да повлияе по никакъв начин на краля, когато е толкова разярен, и никой не се осмелява да опита. Ръцете ми треперят, но Дени също трепери. Помислям си: нима не бих разбрала, ако е мъртъв? Нима нямаше просто да го знам — ако се носеше, повлечен от прилива, с тъмната си коса, развяваща се от двете страни на бялото му лице, докато ботушите му бавно се пълнят с вода и го теглят надолу към морското дъно? Нима Бог няма да е достатъчно милостив, за да не допусне една грешница като мен и един грешник като Том да се разделят без поне една дума на обич?

— Значи корабът на адмирала е изгубен? — питам тихо Дени, докато доктор Бътс пристъпва напред с отвара в малка чаша. Безмълвно я слага в ръката на краля, която е свита върху ръкохватката на стола му, и ние безмълвно гледаме как Хенри я пресушава на една огромна глътка. След няколко мига мълчание виждаме как хватката му върху стола се отпуска, ужасното намръщено изражение се изглажда от челото му. Той изпуска тежка, шумна въздишка.

— Предполагам, че вие нямате вина — казва ми неохотно.

Успявам да се усмихна.

— Мисля, че не — казвам.

Той потърква влажното си лице в ръката ми като болно куче, което си проси милувка. Навеждам се и го целувам по бузата. Той слага длан върху силно пристегнатия ми гръб и, без да го видят придворните, я плъзва надолу, за да ме стисне за задника и отбелязва:

— Разстроена сте.

— Заради вас — казвам твърдо. — Разбира се.

— Добре тогава, вървете на вечеря и се върнете при мен, когато сте в по-спокойно състояние на духа. Върнете се при мен, след като вечеряте.

Правя реверанс и тръгвам към вратата. Антъни Дени, вече сър Антъни Дени след полученото в Булон рицарско звание, излиза навън с мен.

— Много мъже ли са загинали? — питам го тихо.

— Корабите се разпръснали след отплаването, а после трябвало да бягат, за да избегнат буря, но нищо повече не ни е известно — казва той. — Всичко е в Божиите ръце.

— Корабът на адмирала?

— Не знаем. Дай Боже скоро да получим вести и кралят да не се разстройва повече.

Разбира се, за сър Антъни това е най-важното. Животът на моряците, блестящият кураж на Томас нямат голямо значение — за него, за всички ни — в сравнение с настроението на краля. Свеждам глава.

— Амин.

* * *

Моля се за него; това е единственото, което мога да направя. Моля се за безопасността му и слушам как кралят се оплаква от провала му, от глупостта му, от неговото безразсъдство, докато аз се моля да е жив, да е преживял бурята, моля се да оглежда хоризонта някъде из Тясното море, търсейки пролука в тъмните облаци и да следи свитите платна за отслабване на ураганния вятър.

После получаваме новини от Портсмут, че корабите от флотилията са успели да се доберат до пристанището, един по един, с разкъсани платна и съборени мачти, и че някои съдове все още липсват. Корабът на адмирала пристига със счупена главна мачта, но Томас стои изправен, загърнат в наметалото си, на кърмата. Томас се завърна, Томас е невредим. В двора цари радост, че е жив — брат му Едуард хуква към параклиса да падне на колене, за да благодари на Бог, задето е пощадил най-прекрасния му роднина, но кралят не я споделя

и никой не се осмелява да я изрази гласно пред него. Тъкмо обратното, той повтаря оплакванията си, че Томас е глупак, безстрашен глупак, и че не е оправдал доверието на краля и не се е представил добре на поста си. Кралят мърмори, че това вероятно е държавна измяна, че е престъпление, което подлежи на съд, че човек, който се отнася така безразсъдно с богатствата и войската на краля, е толкова лош, колкото и един предател, по-лош от предател. Че след като Бог не го е удавил, на краля се пада да го обезглави.

Моля се мълчаливо. Не мога да поръчам благодарствена литургия за спасяването на адмирала. Не казвам нито дума в негова защита. Само веднъж наистина ми идва безумната мисъл да помоля неговата балдъза Ан да му пише от свое име, без изобщо да ме споменава, и да го предупреди да дойде в двора веднага, преди кралят да успее да се докара до по-голяма ярост и да арестува Томас, обвинявайки го за лошото време. Но не се осмелявам. Тя може и да споделя интереса ми към новата религия, може и да се е заклела да ми служи, но не ми е голяма приятелка; предаността ѝ към семейство Сиймор стои над всичко друго. Никога не е била приятелка на Томас заради самия него. Пламенната ѝ преданост към нейния съпруг я кара да ревнува глупаво от всеки друг в живота му. Тя гледа на Томас с подозрение заради обаянието му и непринуденото му държание в двора. Страхува се, че хората предпочитат него пред съпруга ѝ — и е права. Единствените ѝ добри думи за някой роднина на съпруга ѝ са запазени за мъртвата му сестра Джейн, кралица Джейн, майката на принц Едуард, и тя я споменава пред краля при всяка предоставила се възможност: „моята сестра Джейн“, „светицата Джейн“, удобно мъртвата Джейн.

Затова не смея да кажа и да направя нищо, дори не и когато кралят влиза с мъчително куцане в покоите ми да поседи с мен, за да гледа как моите дами танцуват, или да ме слуша как чета. Не и когато влиза с карта на южното крайбрежие и застрашените пристанища под мишница, докато наливам вода в плитък съд, така че любимата ми двойка канарчета да „си вземат вана“, стоплена от слънчевата светлина, която струи през прозореца.

— Внимавайте! Ще отлетят ли?

— Идват до ръката ми.

— Няма ли да се удавят? — пита той сприхаво.

Те потапят светлите си главици във водата и пърхат с криле; отстъпвам назад със смях, докато плискат във водата.

— Не, обичат да се къпят.

— Не са патици — отбелязва той.

— Не, почитаеми съпруге. Но изглежда, че се радват на водата.

Той се заглежда за момент.

— Може да се каже, че са красиви създания.

— Обичам ги нежно, толкова са будни и умни, почти бихте си помислили, че ви разбират.

— Точно като придворните — казва той мрачно.

Усмиввам се.

— Карта ли държите, милорд?

Той махва с нея.

— Отивам на заседание с Тайния съвет — казва. — Трябва да стегнем всички крепости във всички пристанища на юг. Ще трябва да построим нови. Французите идват, а Томас Сиймор не успя да ги спре.

Той щраква с пръсти да повика пажа си, който чака на прага. Младецът излиза напред и поема тежестта на краля върху рамото си.

— Ще ви оставя със забавленията ви. Не сте имали слънчеви утрини и птички, когато сте били омъжена за стария Латимър.

— Наистина, нямах — отчаяно мисля как да го попитам за Томас. — В опасност ли сме, почитаеми съпруге?

— Разбира се, че сме в опасност, и вината за всичко е негова. Ще наредя на Тайния съвет да изправи Том Сиймор на съд за държавна измяна заради безразсъдно нанесените щети на флота ми.

Мъжкото птиче изпърхва до горния край на една от клетките, разтревожено от грубия тон на краля, затова успявам да извърна лице и да кажа спокойно:

— Нима е възможно да е виновен в държавна измяна? Той ви служи толкова добре и така предано, а вие винаги сте го обичали.

— Ще наредя да забучат красивата му глава на копие — заявява той с внезапна студена жестокост. — Готова ли сте да се обзаложите на това? — и излиза през вратата.

* * *

Безмълвно, като призрак, стигам до крилото с покоите на краля в стария дворец. С мен няма никой. Казах на дамите си, че имам главоболие и ще легна да поспя, после се измъкнах от спалнята си да се отправя към покоите на краля, през малките криволиचेщи галерии до тайната врата в спалнята му, после през безлюдния му личен кабинет до вътрешната му зала за аудиенции, където заседава Тайният съвет. Също като в съня си се промъквам сама, незабелязана от никого. Все едно, че се изкачвам по онова тъмно стълбище в притихналата кула. Същото е като в съня ми, в тихите безлюдни стаи. На вратата между вътрешната зала за аудиенции и празните стаи няма страж. Мога да заста на отвън пред вратата и да слушам какво казват. Заклевам се пред себе си, че ако ги чуя да казват, че ще арестуват Томас, ще изпратя съобщение да го предупредя, какъвто и да е рискът. Не мога да стоя безучастно, онемяла от страх, докато кралят се обзалага, че ще забучи главата му на копие на Лондонския мост.

Брат му Едуард се застъпва за него. Чувам го как чете на глас от писмо, което Томас е изпратил в своя защита. Гласът на Едуард е ясен и мога да различа всяка дума през дебелината на вратата.

— И погледнете тук — казва Едуард. — Нека ви прочета това, ваше величество. Томас пише:

Повикайте всички собственици на кораби и всички капитани, които бяха на това пътуване, и ако някой от тях може да каже, че сме можели да изчакаме по-дълго на пътя към Дувър, при дюнците или при Болън Роуд, когато вятърът наистина се промени, без да излагаме себе си и корабите на краля на по-голяма опасност, тогава нека понеса вината, а ако сме направили единствено това, което ни е позволявало времето, бих желал ваши благородия да обвиняват времето, и да оправдаете мен, заедно с останалите от екипажа ми, за да ни насърчите да служим по море отново...

— О, хубаво писмо е написал — промърморва Хенри. — Никой не е казал, че му липсва убедителност. Но колко кораба са изгубени?

— Такава е зловещата случайност в една война — отвръща Едуард. Предполагам, че плъзва писмото през масата, за да го прочете

кралят. — Никой не познава по-добре от ваше величество опасностите, на които човек може да се натъкне, когато тръгне на война. Знаете го вие, който отплавахте за Франция в най-опасното време! Томас има късмет да докладва на крал, който знае по-добре от всеки в християнския свят пред какви опасности трябва да се изправи един смел мъж. Вие сте били в ужасна опасност, ваше величество. Знаете как един храбър мъж трябва да хвърли заровете и да се надява, че ще паднат в негова полза. Самата същност на рицарството — рицарството, което обичате толкова много — е в това един мъж да рискува живота си, за да ви служи.

— Той е постъпил безразсъдно — заявява кралят.

— В сезона на бурите — чувам да се оплаква с тътнещия си глас старият херцог на Норфолк, Томас Хауард. — Лудост беше да излезе в морето! Защо не пожела да изчака пролетта, както постъпваме винаги? Типично за един Сиймор — да си помисли, че може да надбяга есенния вятър.

— Трябва да защитим крайбрежието срещу французите — намесва се Джон Дъдли. — А французите няма да чакат ясно време. Той не можеше да рискува да остави флотилията ни в пристанището. Ако бяха нападнали? Той пише, че техните баркаси могат да обстрелват от разстояние, могат да минават сред закотвени кораби със или без вятър. Корабите са снабдени с оръдия, екипажът им ги управлява с весла и могат да воюват през всеки годишен сезон във всякакви води. Трябвало е да ги унищожи, преди да нахлуят.

Чувам дрезгавата, раздираща кашлица на краля и звучното му храчене и плюене.

— Всички ми се струват удовлетворени от поведението му — казва неохотно.

Чувам рязкото възражение на Хенри Хауард.

— Всички с изключение на семейство Хауард и техните поддръжници — казва кралят мрачно. — Както обикновено.

— Със сигурност не е имало умишлен опит флотът да бъде изложен на риск — изтъква някой.

— Е, аз не съм удовлетворен — казва Стивън Гардинър. — Явно е проявил безразсъдство. Ясно е, че следва да бъде наказан.

— Лесно е да го кажете, както си седите край топлото огнище — промърморва Едуард.

Задържам дъха си. Популярността на Томас в двора работи в негова полза, а освен това всички съзнават, че той рискува живота си по море, докато те си седят тук със сухи крака.

— Може да запази поста си — решава Хенри. — Постарайте се да разбере, че съм изключително недоволен. Трябва да дойде и да ми докладва лично.

Чувам стърженето на стола му и шумоленето на посипаните по пода ароматни билки, когато се изправя с усилие, а членовете на Тайния съвет скачат на крака и двама от тях отиват да му помогнат. Веднага тръгвам на пръсти, стъпвайки безшумно с кожените си пантофи, отдалечавам се от вратата, минавам през вътрешната част на личния кабинет, и се готвя да изтичам през спалнята на краля, когато застигам във внезапен ужас.

В стаята има някой. Виждам безмълвна фигура, седнала на пейката в прозоречната ниша, със сгънати и вдигнати към брадичката колене, вече огряна от слънчева светлина, докато преди е била скрита в сянка. Шпионин, безмълвен шпионин, застинал като статуя, който ме наблюдава. Това е Уил Сомърс, шутът на краля. Сигурно ме е видял да се вмъквам вътре, сигурно ме е забелязал как подслушвам на вратата, а сега ме вижда да бързам обратно към собствените си покои, виновна съпруга, преминаваща на пръсти през спалнята на своя съпруг.

Той вдига тъмните си очи и вижда неприкритата вина на лицето ми.

— Уил...

Той разиграва преувеличено, комично стряскане, сякаш ме е видял за пръв път, силна, внезапна шутовска изненада, която го кара да изскочи от мястото си и да се търкулне на пода. Ако не бях толкова уплашена, щях да се изсмея на глас.

— Уил... — прошепвам настойчиво. — Не се дръж като шут сега.

— Това вие ли сте? Помислих ви за призрак — възкликва той тихо. — Призрак на кралица.

— Ослушвах се да чуя плановете. Страхувам се за принцеса Мери — казвам бързо. — Боя се, че ще я омъжат против волята й...

Той поклаща глава, предпочитайки да се престори, че не е забелязал лъжата.

— Виждал съм твърде много кралици — казва. — А сега твърде много от тях са призраци. Не искам да виждам кралица в опасност; не искам да виждам поредния призрак. Всъщност, кълна се, че няма да видя такъв. Нито един.

— Не си ме видял? — питам, схващайки какво иска да каже.

— Не съм видял нито вас, нито Кити Хауард, промъкваща се надолу по стълбите по нощница, нито Ана от Клев, красива като портрета си, да плаче до вратата на спалнята си. Аз съм шут, а не страж. Не съм длъжен да виждам разни неща и ми е забранено да ги разбирам. Няма смисъл да ги докладвам. Кой би изслушал един шут? Така че Бог да ви благослови.

— Бог да те благослови, Уил — казвам пламенно, и се промъквам през вратата в спалнята на краля и през тайния коридор до безопасността на собствените си покои.

ДВОРЕЦЪТ УАЙТХОЛ, ЛОНДОН ПРОЛЕТТА НА 1545 Г.

Студените дъждовни дни на тази ранна пролет като че ли продължават цяла вечност, сякаш никога няма да има топло лято. Сутрин светлината става по-ярка, нарциси цъфтят в хладно жълто по бреговете на реката, но градините са мокри, а градът извън солидните стени на двореца е наводнен: зле отводняваните улици са залети от студена, мръсна вода. Когато яздим, това не ни доставя удоволствие, защото конете пристъпват с труд в калта, а мразовитият дъжд връхлита на буйни пориви в лицата ни. Прибираме се рано, прегърбени на седлата, премръзнали и изпоцапани.

Принудени от дъждовните дни да се задържим вътре, ние с дамите ми продължаваме с ученето и изследванията си, четем текстове от Библията и ги превеждаме, както за да упражняваме латинския си, така и като повод за задълбочени обсъждания на значенията на думите. Забелязвам, че съм започнала все по-ясно и по-ясно да усещам звучната красота на Библията, музиката на езика, ритъма на пунктуацията. Поставям си задачата да се опитам да пиша на по-добър английски, така че красотата на превода ми да съответства на важността на думите. Преди да напиша някое изречение, се вслушвам как то звучи в ума ми, и едва след това го изписвам на листа. Започвам да мисля, че думите могат да имат съвършено звучене, също както може да е съвършена една музикална фраза, че в прозата има ритъм, точно какъвто има и в поезията. Осъзнавам, че съм се заела с чиракуване в писането и четенето, и че сама съм едновременно учител и ученик. И осъзнавам, че обичам тази работа.

Погълнати сме от заниманията си една сутрин, когато на тясната врата, водеща надолу по каменно стълбище към двора на конюшните, се почуква леко. Придворната ми дама подава глава в стаята.

— Проповедникът е тук — съобщава тя тихо.

Чакала е на една от многобройните порти, за да го доведе направо в покоите ми. Не че им е наредено да идват тайно — самият

крал знае, че приемам проповедници от собствения му параклис, от катедралата „Сейнт Пол“, и от другите църкви. Но не виждам защо дворът като цяло — онези, които не посещават нашите проповеди и четения, други, които критикуват проявявания от мен интерес — би трябвало да е наясно какво изучаваме и с кого се срещаме. Ако искат да научат нещо, могат да идват да седят при нас. Ако искат да знаят нещо просто заради клюките, могат да минат и без него. Нямам нужда лорд-канцлерът да вири високомерно към мен дългия си нос, или слугите му да подхвърлят шепнешком имената на сериозните благочестиви мъже, които идват да говорят с мен и дамите ми, сякаш се срещаме с ухажори. Не ми е нужно хората на Стивън Гардинър да си водят списък с имената на всички, които идват да говорят с мен, а после да изпращат служителите му да ги проследяват до домовете им и да разпитват съседите им.

— Има нещо странно, ваше величество — казва придворната дама предпазливо.

Вдигам поглед.

— Какво е странното?

— Личността, която твърди, че е вашият проповедник, е жена, ваше величество. Не бях сигурна дали това ще ви смути?

Чувствам как в мен се надига кикот, и не смея да погледна Нан.

— Защо би ме смутило, госпожице Мери?

Момичето свива рамене.

— Не знаех, че една почтена жена може да проповядва, ваше величество. Мислех, че една добра жена трябва да мълчи. Така ми казваше винаги баща ми.

— Баща ви е мислил без съмнение, че казва истината — отбелязвам внимателно, давайки си сметка за блесналите очи и прикритата усмивка на Нан. — Но ние знаем, че Божието Слово идва както при мъжете, така и при жените и затова мъжете и жените могат поравно да говорят за него.

Тя не разбира. По безизразните ѝ очи виждам, че иска единствено да знае дали е редно да пусне това странно същество — жена-проповедник — в покоите ми; или да нареди на конярите да я изхвърлят обратно на калдъръмените улици, които обкръжават двореца.

— Можете ли да говорите, госпожице Мери? — питам я.

Тя прави нисък реверанс.

— Разбира се, ваше величество.

— Можете ли да четете?

— Мога да чета малко, ако не е сложен текст.

— Тогава, ако Библията е написана на прост и ясен език, бихте могли да четете Словото Божие. А после можете да разкажете на други за него.

Тя свежда глава. От смутеното ѝ мънкане разбираме, че Библията не е за такива като нея, тя знае само онова, което ѝ казва свещеникът, а той говори само на Коледа и Великден достатъчно високо, че да го чуят отзад.

— Тя е за вас — настоявам. — Библията е написана на английски, за да я четете вие. А Нашият Спасител е слязъл от небето за вас и за всички, както казва ясно в Библията, която ни е дал.

Тя вдига бавно глава.

— Ще мога да чета Библията? — пита ме направо.

— Ще можете — обещавам ѝ. — Така е редно.

— И една жена може да я разбира?

— Може.

— И значи тази жена може да проповядва?

— Защо не?

Това я кара отново да замълчи. Вековете, изпълнени със свещеници-мъже и учители-мъже, учени монаси и груби бащи, са внушили на нея и мен, внушили са на всяка жена в Англия, че една жена не може да проповядва. Но пред себе си имам Библията на английски, дадена от моя съпруг на народа на Англия, в която се казва, че Иисус е дошъл за всички — не само за мъжете свещеници и мъжете учители, учените монаси и строгите бащи.

— Да, може — казвам, за да приключи урока. — И можете да я поканите да влезе. Как се казва?

— Мистрес Ан Аскю.

* * *

Тя влиза и ми прави толкова нисък реверанс, сякаш съм императрица, после стрелва Катрин Брандън с лека усмивка и отново

прави реверанс на дамите. Веднага проумявам защо Мери се е поколебала да я покани в покоите ми. Тя е изключително красива млада жена, облечена като провинциалистка, младата съпруга на заможен фермер или градски търговец. Не е от висшата аристокрация, а по-скоро една от издигащите се в момента хора, които вероятно имат старо име и са го използвали, за да се сдобият с ново състояние. Бялата ѝ шапчица върху лъскавата кафява коса е поръбена със скъпа бяла дантела. Обрамчва изящно сърцевидно лице с будни кафяви очи и непринудена усмивка. Носи проста, кафява вълнена рокля с фуста от червена коприна. Ръкавите ѝ също са в скромен кафяв цвят, а около шията си носи поръбена с дантела яка от хубав лен. Изглежда като млада жена, която бихме могли да срещнем по време на някое лятно пътуване на двора, избрана за Майска кралица заради чистата си, невинна красота, блестяща сред другите момичета от селото. Бихме могли да я видим в някоя жива картина, избрана да изиграе ролята на принцесата, похитена от нарисуван дракон в някое процъфтяващо градче. Толкова е очарователна, че всяка майка би се постарала да я омъжи млада, всеки баща би се погрижил тя да склучи много добър брак.

Тя със сигурност не изглежда така, както си представям една жена, вдъхновена от Бог. Очаквах някоя по-възрастна жена, със загрубяло, невзрачно лице, прорязано от добродушни бръчки. Жена, по-подобна на някоя от игуменките от детството ми, със сигурност някоя жена с по-суров и строг вид от тази малка красавица.

— Срещали ли сме се преди?

Струва ми се странно позната, и съм сигурна, че разпознавам ослепителната ѝ усмивка.

— Не дръзвах да се надявам, че ваше величество ще си спомни за мен — казва тя вежливо. Долавям плавния акцент на Линкълншър. — Баща ми, сър Уилям, служеше на вашия свекър лорд Бръф в Гейнсбъро, и често ме канеха в имението, когато организирахте празненства и танци. Винаги идвах в имението за Дванайсетте коледни дни, а също и на Великден, и на майския празник. Но бях малка. Не очаквах да ме познаете сега.

— Сторихте ми се позната.

— Бяхте най-начетената млада дама, която бях виждала някога — признава тя. — Веднъж разговаряхме и вие ми казахте, че четете на

латински с брат си. Тогава разбрах, че една жена може да учи, че една жена може да усвоява познания. Това ме подтикна да се заема с изучаване и запаметяване на Библията. Вие бяхте моето вдъхновение.

— Радвам се, че съм говорила с вас, щом това е резултатът. Репутацията ви на пътуваща проповедница ви изпреварва. Мислите ли, че можете да ни научите на нещо?

Тя свежда глава.

— Мога да ви казвам само онова, което съм чела и което знам — отвърща.

— Чела сте повече от мен и тези начетени дами?

Тя ми отправя мила, почтителна усмивка.

— Съмнявам се, ваше величество, защото трябваше да уча от моята Библия, когато бях благословена да се сдобия с нея, а много пъти я изтръгнаха от ръцете ми. Трябваше да се боря за разбирането си. А предполагам, че на всяка от вас е била давана Библия и сте наставлявани от най-добрите учени.

— Нейно величество сама пише книга — намесва се гордо Нан. — Кралят я помоли да преведе молитви от латински, за да даде тази книга на хората. Тя работи със самия крал. Учи с изтъкнатия духовник и учен Томас Кранмър. Заедно работят по требник на английски.

— Значи е вярно? — пита ме настойчиво тя. — Ще слушаме молитвите в църквите на английски? Ще ни бъде позволено да знаем какво е казвал свещеникът през всички тези години?

— Да.

— Хвала на Бога — казва тя простичко. — Благословена сте, че вършите такава работа.

— Кралят е този, който дава литургията на своя народ — казвам. — А Томас Кранмър я превежда. Аз само помагам.

— Толкова ще се радвам да чета молитвите — казва тя разпалено. — А Бог ще се радва да ги чуе, понеже Той трябва да чува молитвите на всички хора, на какъвто и език да говорят, дори когато мълчат.

Не успявам да съдържа интереса си.

— Мислите ли, че Бог, който ни е дал Словото, разбира без слова? Отвъд словата?

— Трябва да е така — казва тя. — Той разбира мислите ми, дори когато са в ума ми, преди да съм ги облякла в думи. Разбира молитвите

ми, дори когато отправям само безсловесен зов към Него, като птица, която чака повикването на птичарката — и допълва: — И ни едно врабче не пада без волята Му. Той сигурно знае какво изпитва едно врабче. Сигурно знае какво искам да кажа, когато говоря безспирно. Сигурно разбира притчите и простите истории, след като собственият Му Син е говорел с притчи и прости истории, на какъвто там език са имали във Витлеем.

Усмиввам се, но съм впечатлена. Не съм мислила за езика на Бог като за езика преди думите, езика, говорен в сърцето, и ми харесва мисълта, че Бог разбира молитвите ни, сякаш сме птици, които кълват в краката Му.

— И чрез самостоятелно учене ли стигнахте до това разбиране? — питам. — У дома ли бяхте обучавана?

Ан Аскю заема позата си на проповедник, с една ръка, подпряна леко на масата ми, с вдигната глава. Осъзнавам, че това е проповедта ѝ, че тя говори от сърце, говори за своите лични преживявания и за присъствието на Словото Божие в живота си.

— Бях обучавана заедно с братята си, докато те не отидоха в университета — започва тя. — Нашето семейство бе образовано, макар и не и чак начетено. Като млад баща ми служеше на вашия съпруг, краля. Когато бях на шестнайсет години, той ме омъжи за един съсед, Томас Кайм, и с него имахме две деца, преди той да ме нарече еретичка и да ме изхвърли от дома, защото четях Библията, която крал Хенри в своята мъдрост даде на целия народ на Англия.

— Сега тя е само за мъже и жени от благородно потекло — предупреждава я Нан и хвърля бърз поглед към затворената врата. — Не за жени като вас.

— Тя беше поставена в нашата църква, в дъното на църквата, където и най-бедният мъж и най-обикновената жена можеха да влязат и да четат, ако умеят да четат — поправя я изненадващата млада жена. — Казаха ни, че е предназначена хората да я четат, че кралят я е дал на своя народ. Може и да са я махнали отново, но ние помним, че кралят я даде на хората на Англия — на всички хора на Англия, за да я четем. Лордовете я прибраха обратно, принцовете на църквата, които се смятат за толкова велики, ни я отнеха; но кралят ни я даде, Бог да го благослови.

— Къде отидохте? — питам. — Когато вашият съпруг ви изхвърли от дома ви?

— Отидох в Линкълн — казва тя с усмивка. — Седнах в дъното на голямата катедрала, взех в ръце Библия и започнах да я чета пред цялото паство и пред невежите поклонници, които влизат през вратите, като целуват пода и пълзят на колене. Бедните хора, те дрънчаха с поклонническите знаци, с които бяха накичили дрехите си, но смятаха, че е ерес една жена да чете Словото Божие в църква. Само си представете! Да мислят, че е ерес един вярващ да чете Библия в църква!

— Четях я на глас на всеки, който влизаше и излизаше в онази голяма сграда, на всеки, който купуваше и продаваше опрощения, на всеки, който търгуваше с поклоннически знаци и с реликви, на всички глупци и търгаши. Четях Библията, за да ги науча, че единственият път към Бог е не през късчета нащърбен камък и парченца кости, шишенца със светена вода и молитви, написани върху късчета хартия и забодени върху дрехата. Не е през осветени пръстени и целуване на крака на някоя статуя. Показах им, че единственият път към Бог е чрез Неговото Свещено Слово, в собствените Му свещени думи.

— Вие сте смела жена — отбелязвам.

Тя ми се усмихва и ме поправя:

— Не, аз съм обикновена жена. Когато разбера една истина, тя стига до сърцето ми. Разбрала съм това: че трябва да четем и познаваме Словото Божие. Това, и нищо друго, ще ни отведе на небето. Всичко останало: заплахата с чистилицето, обещанието за прошка срещу заплащане, статуите, които кървят, и картините, от които тече мляко, всички тези неща са измислица на една църква, която се е отдалечила от Словото Божие. За мен и за онези, които държат на истината, Църквата означава да се придържаме към Словото Божие и да отвърнем лице от разигравания маскарад. Църквата вече не поставя пиеси с религиозен сюжет веднъж годишно; разиграва ги всеки ден през цялата година. Всичко е само маскарад, зрелище и преструвки. Но Библията е истината и няма нищо освен Библията.

Кимвам. Тя говори простичко, но е напълно права.

— Затова накрая дойдох в Лондон, и говорих пред изтъкнатите мъже на този град. Моят брат ми помогна, а сестра ми е мистрес Джейн Сейнт Пол, чийто съпруг е на служба при херцогинята — тя

прави реверанс на Катрин Брандън, която кимва в отговор. — Открих сигурно убежище при почтени мои родственици, които мислят като мен, слушах проповедници и говорих с мнозина учени мъже, далеч поначетени от мен. А един добър човек, проповедник, когото мисля, че познавате, ваше величество, Джон Ласълс, ме заведе да се срещна с други достойни мъже и да говоря с тях.

Едва доловимо поемане на дъх от Нан ми подсказва, че знае името. Хвърлям поглед към нея.

— Той даде показания срещу Катрин Хауард — казва тя.

— Срещала съм някои хора от свитата ви — продължава Ан, оглежда се наоколо и се усмихва. — Лейди Дени и лейди Хъртфорд. И други слушат проповедници и вярват в реформирането на църквата — тя си поема дъх и казва: — А после се обърнах към църквата с молба за развод.

Шокирана, Нан изписква леко.

— Как така? Как сте могли?

— Отидох в църквата и казах, че тъй като съпругът ми вярва в старата религия, а аз подкрепям новата вяра, явно никога не сме дали обети, които да означават едно и също за двамата. Не сме се хванали за ръце в една и съща църква, истинският Бог не може да има нищо общо с клетвите, които ме накараха да положа, на език, който не разбирам, и затова бракът ни следва да бъде разтрогнат.

— Мистрес Ан, една жена не може да получи разтрогване на брака си по своя воля — възразява Катрин.

Ние с Нан се споглеждаме. Съпругата на родния ни брат избяга от него, и кралят му даде развод като подарък. Кралят е глава на църквата; негово право е да се разпорежда с брака и развода, те не са работа на една жена.

— Защо една жена да не си тръгне от един брак? Щом може да го склучи, със сигурност може и да го разтрогне — отвърща Ан Аскю. — Което е обещано, може да бъде нарушено. Самият крал...

— Ние не говорим за краля — казва Нан бързо.

— Законът не признава една жена, освен когато е сама на света — казва Ан Аскю авторитетно. — Само жена без баща или съпруг има законни права в този свят. Това само по себе си е несправедливо. Но помислете за следното: аз съм сама жена, *feme sole*. Баща ми е мъртъв, а съпруга си отхвърлям. Законът трябва да се занимае с мен като с

равноправен възрастен, каквато съм пред Бога. Ще отида на небето, защото съм прочела и приела Словото Божие. Изисквам правосъдие, защото съм прочела и приела думата на закона.

Нан си разменя бърз, тревожен поглед с мен.

— Не знам кое е правилно и кое — погрешно в това — казва тя. — Но зная, че не е подobaващ разговор за покоите на една кралица — тя хвърля поглед към принцеса Елизабет, която слуша внимателно. — Не е за ушите на млади хора.

Поклащам глава. Омъжена съм за човек, който сам анулира браковете си. Разведен е, когато каже, че е така. Ан Аскю намеква, че една жена може да претендира за същата власт, каквато има и кралят.

— По-добре е да говорите за вярата си — нареждам ѝ. — Преведох Псалм 145: *И Ти да властваш над всички неща*. Говорете ни за това.

Тя свежда за миг глава, сякаш за да събере мислите си, а после заговаря простичко и красноречиво, и аз чувам как в гласа ѝ отеква пълна убеденост, а в лицето ѝ виждам сиянието на невинността.

Тя остава цяла сутрин и я изпращам да си върви у дома с кесия монети и покана да ни посети отново. Запленена съм от нея, вдъхновена съм от тази жена, която казва, че може да избира къде да живее, да избере или да отхвърли един съпруг, тази жена, която знае, че Бог опрощава греховете ѝ, защото ги изповядва пред Него, а не пред свещеник — говори пряко с Него. Мисля си, че това е първата жена, която съм срещала някога, която ме поразява с това, че сама изгражда живота си, върви по собствен път, жена, която е отговорна за себе си. Това е жена, която не е укротена и дресирана да бъде такава, каквато искат другите; не е била принудена да се смири подobaващо за положението си.

* * *

Портретистът идва да довърши скиците на двете принцеси. Струва ми се, че принцеса Мери стои по-изправена и изглежда по-висока от обикновено, сякаш знае, че това може да е портретът ѝ като английска принцеса, сякаш това е последният ѝ портрет, преди да я

изпратят далече отук. Навярно мисли, че този портрет ще бъде прерисуван и изпратен на кандидатите за ръката ѝ.

Отивам до нея да оправя шлейфа ѝ, да покажа красивия брокат, и прошепвам в ухото ѝ:

— Не позирате като икона, нали знаете. Можете да се усмихвате — и съм възнаградена от бързия ѝ, неволен кикот.

— Наистина знам — казва тя. — Просто си мисля, че хората ще виждат този портрет след години, може би след стотици години.

Принцеса Елизабет, разцъфтяла под вниманието на художника, е розова като вътрешността на малка мидена черупка. Прекарала е толкова дълго време, скрита от очите на хората, че се наслаждава на мъжкия поглед.

Седя и гледам двете момичета, докато застават на разстояние, но обърнати в профил една към друга. Художникът е нарисувал скици на лицата им, и внимателно е отбелязал цветовете на роклите им. Всичко това ще бъде прехвърлено върху голямата творба, както тъкачката въткава цветя върху гоблен на тъкачния стан, взети от рисунките, които е нахвърляла в градината.

После художникът се обръща към мен.

— Ваше величество?

— Не съм облечена в роклята си — възразявам.

— За днес искам да уловя само чертите на лицето ви — казва той. — Изражението и осанката ви. Ще бъдете ли така добра да седнете така, както ще седите на портрета? Навярно можете да си представите, че кралят е от дясната ви страна. Бихте ли наклонили глава към него? Но ми е необходимо да гледате право в мен.

Сядам, както ми посочва, но не мога да се наведа към мястото, където ще бъде кралят. Художникът, Де Вент, е много прецизен. Внимателно обръща главата ми ту под един, ту под друг ъгъл, докато Мери заема със смях мястото, където ще бъде изобразен баща ѝ, а аз сядам до нея и накланям съвсем леко глава, сякаш слушам.

— Чудесно, да — казва Де Вент. — Но е прекалено еднообразно. Новата мода... Ваше величество, ще ми позволите ли?

Приближава се и обръща стола ми леко към мястото, където ще седи кралят.

— И бихте ли насочили очите си насам? — посочва към прозореца. — Така.

Отстъпва назад и се вира в мен. Поглеждам накъдето сочи, и в зрителното ми поле, отвън пред прозореца, един кос казва върху клона на дърво и разтваря жълтия си клон в песен. Изведнъж въображението ми ме пренася в онази пролет, когато тичах през двореца към покоите на Томас и чух един кос, опиянен от радост и объркан от факлите, да пее през нощта като славей.

— *Mon Dieu!*^[1] — чувам възклицанието на Де Вент, опомням се и се връщам в настоящето.

— Какво има?

— Ваше величество, ако бих могъл да уловя тази светлина в очите ви и тази красота в лицето ви, бих бил най-великият художник на света. Вие сте озарена.

Поклащам глава.

— Бях се замечтала. Не беше нищо особено.

— Искате ми се да можах да уловя това сияние. Вие ми покажете какво трябва да направя. Сега ще направя няколко скици.

Вдигам глава, хвърлям поглед навън през прозореца и виждам как крилете на коса настръхват под един лек порив на дъжда, а после той отлита.

---

[1] Боже мой (фр.). — Б.пр. ↑

ДВОРЕЦЪТ УАЙТХОЛ, ЛОНДОН ПРОЛЕТТА НА 1545 Г.

Кралят ме вика, Нан и Катрин Брандън ме следват по протежение на тайната галерия до покоите му. Всички прозорци са отворени, за да пускат вътре светлината на пролетното слънце, а птиците пеят в дърветата в градините отдолу. Чуваме как чайките крякат над Темза и виждаме яркото потрепване на слънчева светлина по белите им криле.

Хенри е в добро настроение, дебело увитият му в превръзки крак е подпрян на ниско столче, пред него има купчина листове, всеки от тях — гъсто покрит с печатен текст.

— Вижте това! — казва ми весело той. — Вие, която се смятате за толкова учена. Вижте това!

Правя реверанс и пристъпвам напред да го целуна. Той взема лицето ми в двете си големи ръце и ме придърпва по-близо, за да мога да го целуна по устата. Мирише на някакво спиртно питие и сладкиши.

— Никога не наричам себе си „учена жена“ — казвам веднага. — Зная, че в сравнение с вас съм невежа, милорд. Но се радвам на възможността да уча. Какво е това?

— Това са нашите страници, донесени от печатаря! — възкликва той. — Литургията, най-сетне. Кранмър казва, че ще сложим препис във всяка църква в Англия и ще сложим край на онова мънкане на латински, което нито паството, нито свещеникът разбират. Това не е Словото Божие; не е това, което искам за своята църква.

— Прав сте.

— Зная! И погледнете, можете да видите молитвите, които преведохте, а работата на Кранмър също е тук, вътре, аз я изгладих и на някои места я изложих с по-добър език, и сам преведох някои части. И ето я, моята книга.

Вземам листовите и прочитам първите няколко листа. Прекрасно е, точно както се надявах, че ще бъде. Просто и ясно е, с ритъм и такт като поезия, но в него няма нищо пресилено или натруфено.

Поглеждам един ред, чието превеждане ми отне половин ден, като заменях една дума с друга, задрасквах я и започвах отново. Сега, напечатано, изглежда така, сякаш никога не би могло да бъде друго, сякаш молитвата винаги е била на английски. Изпитвам онази дълбока радост на писателка, която за пръв път вижда творбата си отпечатана. Поглъщащата, съкровена работа доби публичност, тя излезе навън в света. Ще бъде оценявана и аз съм изпълнена с увереност, че това е добра работа.

— Моята литургия, в моята църква — за краля притежанието е това, което му дава радост. — Моята църква в моето кралство. Трябва да бъде едновременно крал и папа в Англия. Трябва да браня народа от врагове от външни врагове и да ги вода към Бог.

Впечатлени, Нан и Катрин шушукат тихо и благоговейно. Познават всяка фраза и пасаж, след като са си предавали текста от ръка на ръка, подобрявали са и са изглаждали изказа, чели са на глас на Томас Кранмър направените от него промени, сверявали са думите ми заедно с мен.

— Можете да вземете това — заявява кралят великодушно. — Можете да прочетете тези страници и да ги проверите за глупави грешки, допуснати от чираците на печатаря. И можете да ми кажете какво мислите за този мой най-велик труд.

Един от пажовете му пристъпва напред и събира купчината листове.

— Имайте предвид — казва кралят и размахва пръст към мен, — искам искреното ви мнение, не нещо, измислено, за да ми угоди. Винаги искам от вас единствено истината, Катрин.

Правя реверанс, когато стражите задържат вратите отворени пред нас.

— Ще чета внимателно и ще ви кажа искреното си мнение — обещавам. — Това ще е стотният път, в който ще чета тези думи, а се надявам да ги прочета хиляда пъти. Всъщност цяла Англия ще ги чете хиляди пъти, те ще бъдат четени всеки ден в църква.

— Трябва винаги да говорите откровенно с мен — казва той сърдечно. — Вие сте моя помощница и моя партньорка. Вие сте моята кралица. Ще вървим заедно напред, Катрин, ще изведем хората от мрака и ще ги въведем в светлината.

* * *

Нан, Катрин и аз не казваме нито дума, докато не се връщаме обратно на сигурно място в покоите ми, и вратата зад нас не се затваря.

— Колко прекрасно! — възкликва Катрин. — Че кралят ще сложи собственото си име под този труд. Стивън Гардинър не може да каже нищо против него, ако е одобрен от самия крал. Как само го водите, ваше величество! Колко много се приближаваме към истинското благочестие!

Нан разстила страниците на масата и аз вземам перото, за да отбележа всички евентуални грешки, когато едно леко потропване на малката врата, която извежда директно от стълбите към конюшните, ни кара да вдигнем погледи. Тази врата, по предварително споразумение, използват проповедниците, които желаят да влязат дискретно; може би е книгопродавец с книга, която някой от шпионите на Гардинър би заклеймил като еретична. Всички други посетители, важни и незначителни, официални гости и молители, се качват по широките парадни стълби и за присъствието им се съобщава в приемната ми, когато огромните двойни врати се разтварят.

— Вижте кой е — казвам тихо, и Нан отива до вратата и я отваря. Стражът, който стои долу, в най-долния край на стълбището, гледа как един млад мъж влиза и се покланя на мен и на Джоан Дени.

— О, това е Кристофър, който е на служба при съпруга ми — казва Джоан, изненадана. — Какво правиш тук, Кристофър? Трябваше да влезеш през главната врата. Стресна ни.

— Сър Антъни поръча да дойда при вас, без да ме забележат — отвръща той и се обръща към мен. — Сър Антъни каза да съобщя незабавно на ваше величество, че мистрес Ан Аскю е арестувана и подложена на разпит.

— Не!

Той кимва.

— Била е арестувана и разпитвана от инквизитор, а после лично от кмета на Лондон. Сега е под надзора на епископ Бонър.

— Обвинена ли е?

— Не още. Той я разпитва.

— В същия ден, когато кралят ти дава молитвите на английски?
— прошепва ми слисано Нан. — В същия ден, когато обещава, че Англия ще бъде освободена от суеверието? Наредил е да я арестуват и да я подложат на разпит?

— Бог да ни помага и да ни пази; това е неговият бой с кучета — казвам с глас, разтреперан от ужас. — Насъсква едно псе, а после друго. Остава двете да се бият докрай.

— Какво имаш предвид? — пита Нан, изплашена от тона ми. — Какво искаш да кажеш?

— Какво ще правим? — пита настойчиво Катрин Брандън. — Какво можем да направим, за да помогнем на Ан?

Обръщам се към Кристофър.

— Върни се — казвам. — Вземи тази кесия — Нан отива до едно чекмедже на масата ми и измъква малка кесия със злато, която държа, за да раздавам милостиня. — Виж дали около епископ Бонър има мъже, които биха приели подкуп. Разбери какво иска епископът от мистрес Аскю, дали му е нужно да чуе клетва за вярност, разкаяние, или извинение. Разбери какво иска. И се постарай епископът да узнае, че съм чула Ан да проповядва, че тя е родственица на Джордж Сейнт Пол, който работи за семейство Брандън, че никога не съм чула от нея дори една дума, която да не е благочестива, свята и в съответствие със закона, че в същия този ден кралят получава от печатарите своята литургия на английски. И че очаквам да бъде освободена.

Той се покланя, а Нан ахва тихо и уплашено.

— Благоразумно ли е да признаваш познанството си с нея? Да позволяваш да те свързват с нея?

— Всеки може да разбере, че е проповядвала тук — казвам. — Всички знаят, че сестра ѝ е на служба в двора. Това, което епископът трябва да знае, е че ние, нейните приятели, ще я подкрепим. Трябва да е наясно, че когато я разпитва, той разпитва една от моите проповедници, една приятелка на дома Съфолк. Трябва да бъде уведомен, че тя има важни съюзници и че ние знаем къде е.

Кристофър кимва в знак, че разбира, бързо се обръща и излиза през вратата.

— И прати съобщение веднага щом бъде освободена — провиквам се след него. — А ако предприемат нещо срещу нея, веднага се върни.

* * *

Налага се да чакаме. Чакаме цял ден и се опитваме да се молим за Ан Аскю. Вечерям с краля, дамите ми танцуват за него и се усмихваме, докато бузите ни заболяват. Хвърлям кос поглед към него, докато слуша музиката и отмерва такта с ръка, и си мисля: знаете ли, че една жена, която мисли както мисля аз, която е проповядвала пред мен, която ме е обичала, когато е била малко момиче, и на чиито дарби се възхищавам, е подложена на разпит по обвинение в ерес, което може да я изпрати на кладата? Дали знаете това и чакате да видите какво ще направя? Проверка ли е това, за да видите дали ще се застъпя за нея? Или не знаете нищо? Дали това не е нищо повече от точните като часовник движения на старата църква, задействани като автоматично задвижвани фигурки, амбицията на епископа на Лондон, фанатизмът на Стивън Гардинър, безкрайните заговори на старите духовници, които скърцат със зъби срещу промяната и ѝ се съпротивляват? Трябва ли да ви съобщя за това и да помоля за помощта ви? Дали седя до човек, който е готов да спаси Ан, или до крал, който я разиграва като пионка в някоя от игрите си?

Хенри се обръща и ми се усмихва.

— Ще дойда в покоите ти тази нощ, любима — казва той.

А аз си помислям: това го доказва. Сигурно не знае нищо. Дори един крал, толкова двуличен като този владетел на Англия, не би могъл да се усмихва и да си ляга със съпругата си, докато приятелката ѝ е подложена на разпит по негова заповед.

* * *

Не говоря за Ан със съпруга си, макар че докато се мъчи да достигне до удоволствието си, той изпъшква:

— Доставяш ми наслада, Катрин, наистина ми доставяш наслада. Можеш да получиш всичко...

Когато утихва и вече заспива, той повтаря:

— Доставяш ми наслада, Катрин. Можеш да получиш всяко благоволение, което пожелаеш.

— Не искам нищо — казвам. Бих се почувствала като продажна жена, ако сега поискам някаква услуга. Ан Аскю се гордее с това, че е свободна жена, противопоставила се е на своя съпруг и на баща си. Не е редно да откупвам свободата ѝ със сексуалната наслада на един мъж, достатъчно стар, за да е баща и на двете ни.

Той разбира това. Усмивва се лукаво, докато се отпусна назад върху натрупаните възглавници, с полузатворени очи, сънлив.

— Помоли ме по-късно тогава — казва, — ако желаеш да разграничиш заплащането от акта.

— Актът е дар от любов — казвам надутно, а после чувствам, че съм си заслужила насмешливия му смях.

— Придаваш му чар, като го назоваваш така — казва той. — Това е едно от нещата, които харесвам у теб, Катрин: ти не гледаш на всичко като на сделка, не възприемаш всеки друг като съперник или враг.

— Не, не възприемам хората така — казвам. — Светът трябва да е тъжен и мрачен, ако го виждате така. Как би понесъл човек живота в такъв свят?

— Като властва над него — отговаря той с лекота. — Като се превърне в най-големия търговец, който има да търгува с най-много неща; като се превърне в господар на всички, независимо дали те го съзнават или не.

* * *

Две неща спасяват Ан Аскю: собственият ѝ остър ум и моята закрила. Тя не признава нищо, освен че вярва в Светото писание, а когато се опитват да ѝ зложат клопка с подробности от литургията, тя казва, че не разбира, че е проста жена, че единственото, което прави, е да си чете Библията, Библията, дадена от самия крал, и да се опитва да следва предписанията ѝ. Всичко друго е твърде заплетено и сложно за една вярваща, богобоязлива жена като нея. Кметът се опитва да ѝ зложи капан с въпроси по теология, а тя запазва самообладание и казва, че не може да говори за такива неща. Изпълва Едмънд Бонър, епископа на Лондон, с почти неописуем гняв, но той не може да направи нищо срещу нея, когато чува от хората в обкръжението си, че Ан Аскю проповядва пред кралицата и дамите ѝ, и че кралицата и

нейните приятелки и компаньонки — най-изтъкнатите дами в страната — не са чули еретични думи. На кралицата — ползваща се с толкова голяма благосклонност от страна на краля, че той е останал цяла нощ в покоите ѝ — не може да бъде отказано. Тя все още не се е застъпила пред краля за придворната си проповедница, но явно може да го направи. С уплашена припряност освобождават Ан Аскю и я изпращат у дома при съпруга ѝ. Тъй като са мъже и грубияни, това е единственият начин, който могат да измислят, за да контролират една жена. Разсмивам се, когато ми го съобщават. Мисля, че това ще бъде наказание повече за него, отколкото за нея.

ДВОРЕЦЪТ УАЙТХОЛ, ЛОНДОН РАННОТО ЛЯТО НА 1545 Г.

Испанският посланик, Йосташ Шапюи, който предано бранеше обречената кауза на горката майка на принцеса Мери, кралица Катерина, който наричаше Ан Болейн „Дамата“, с такава презрителна гримаса, та всички разбираха, че иска да каже „блудницата“, е остарял в служба на принцеса Мери и майка ѝ, и си заминава у дома в Испания. Той куца като краля, осакатен от подагра, и може да върви само ако се подпира на бастуните си, със сгърчено от болка старческо лице. Идва в двореца Уайтхол, за да се сбогува с краля, в един чудесен ден в началото на май, толкова топъл ден с ветрове, носещи уханието на цветове от ябълковите градини, че ние излизаме в градината да го пресрещнем, преди да влезе на аудиенцията си при краля, и аз му казвам, че би трябвало да остане — дойде ли юни, в Англия ще е толкова горещо, колкото и в Испания.

Той се опитва да се поклони, а аз му правя знак да седне в стола си.

— Имам нужда испанското слънце да топли костите ми, ваше величество — казва той. — Много, много време мина, откак не съм виждал дома си. Искам да седя на слънце и да пиша мемоарите си.

— Ще пишете мемоарите си?

Той забелязва внезапното изостряне на вниманието ми.

— Да. Обичам да пиша. А има толкова много неща, които си спомням толкова ясно!

Плясвам с ръце.

— Ще си струва да се прочетат, милорд! Такива неща сте видели! Какво ли ще кажете?

Той не се засмива; лицето му е сериозно.

— Ще кажа, че видях зараждането на мрачни времена — казва тихо.

Виждам Мери да идва към нас през градината, с дамите си зад нея, и от начина, по който стиска разпятieto от броеницата на колана

си, виждам, че събира кураж да се сбогува с този човек, който ѝ е бил като баща. Всъщност той ѝ е бил повече баща, отколкото кралят някога е бил. Обичаше майка ѝ и ѝ служеше, обичаше самата нея и също ѝ служеше. Навярно е мислила, че той няма никога да си тръгне.

— Ще ви оставя да се сбогувате с принцесата насаме — казвам мило. — Толкова ще ѝ е мъчно да се раздели с вас. Доверявала ви се е за добри съвети още от съвсем малка. Вие сте един от малкото... — искам да кажа, че той е един от наистина малкото ѝ верни приятели; но докато говоря, внезапно си давам сметка, че тя е имала много приятели, и мнозина от тях са мъртви. Той е един от малкото, които са оцелели. Почти всички, които обичаха Мери, са убити от баща ѝ.

В тъмните му очи има сълзи.

— Великодушно е от ваша страна да ни позволите да останем насаме — казва, старческият му глас трепери. — Обичам я още откакто беше малко момиче. Беше чест да я съветвам. Искан ми се да бях успял да... — млъква, без да довърши. — Не можах да ѝ служа така, както се надявах — казва. — Не опазих майка ѝ, нито пък нея.

— Времената бяха трудни — казвам дипломатично. — Но никой не би могъл да се съмнява в предаността ви.

Той се изправя с усилие на крака, когато принцеса Мери приближава.

— Ще се моля за вас, ваше величество — казва тихо. — Ще се моля за безопасността ви.

Изречена от посланика, който не може да спаси собствената си кралица, тази реплика е толкова странна, че се поколебавам, преди да дам знак на Мери да излезе напред.

— О, но аз съм в безопасност, благодаря ви, господин посланик — казвам. — Кралят ме направи главен регент; има ми доверие. Можете да бъдете напълно уверен в това. Принцеса Мери е на сигурно място под грижите ми. Можете да я оставите без страх. Аз съм кралица на Англия и нейна майка. Ще я пазя.

Посланик Шапюи ме гледа така, сякаш ме съжالياва. Видял е пет кралици да заемат мястото си до краля след собствената му инфанта от Испания.

— Вие сте тази, за която се страхувам — казва кратко. Засмивам се леко.

— Не бих направила нищо, с което да оскърбя краля — казвам.
— А той ме обича.

Той се покланя.

— Моята кралица, Катерина Арагонска, не стори нищо, с което да го оскърби — казва кротко. Осъзнавам, че за него Хенри всъщност винаги е имал само една кралица: първата и единствена кралица, Катерина. — И той я обичаше дълбоко и искрено. До момента, в който престана да я обича. И тогава нищо не можа облекчи неприязънта му, освен нейната смърт.

Въпреки слънчевата светлина в градината внезапно изстивам.

— Но какво бих могла да направя? — питам.

Искам да кажа — какво си представя, че може да се обърка, какво бих могла да направя, което би засегнало краля толкова тежко, че да ме напусне, както напусна Катерина Арагонска, затвори я в студен отдалечен замък, и я остави да умре, изоставена от всички? Но старият човек ме разбира погрешно. Мисли си, че се питам какво бих могла да направя, за да се спася, и отговорът му е смразяващ.

— Ваше величество, когато изгубите благосклонността му, когато усетите първия намек за това, моля ви да напуснете незабавно страната — и допълва тихо: — Той няма да анулира още един брак. Отказал се е от това; не би могъл да понесе такъв позор. Целият християнски свят ще му се присмее, а той не би могъл да понесе това. Когато се умори от този брак, ще му сложи край със смъртта ви.

— Господин посланик! — възкликвам.

Той кимва с посивялата си глава.

— Това са последните думи, които ще ви кажа някога, ваше величество. Те са предупреждение от един стар човек, който няма нищо за губене. Сега кралят предпочита смъртта. Не се обръща към нея по принуда. Познавал съм крале, принудени да екзекутират приятелите си или любимите си хора; но той не е един от тях — Шапюи замълчава за миг. — Той обича безвъзвратността. Когато се настрои против някого, му харесва да знае, че до другия ден този някой ще е мъртъв. Харесва му да знае, че има тази власт. Изгубите ли благоволението му, ваше величество, моля ви, постарайте се да се махнете отгук.

Не мога да отговоря.

Той поклаща глава.

— Повод за най-голямото ми угризение, най-големият ми провал е, че не отведохме навреме моята кралица — изрича тихо.

Дамите ми ме наблюдават. Правя лек жест с ръка, за да поканя принцеса Мери да дойде при нас, и се отдръпвам, за да им дам време да поговорят насаме. По внезапно напрегнатото ѝ изражение съдя, че я предупреждава, както току-що предупреди мен. Това е човек, който е наблюдавал краля в продължение на шестнайсет години, който го е изучавал и го е видял как се сдобива с все по-голяма власт, гледал е как онези от съветниците му, изразили несъгласие с него, биват завличани в Тауър и екзекутирани, гледал е как съпругите, които са го разочаровали, биват прогонвани от двора или екзекутирани, видял е хора с дребни провинения, участвали в незначителни бунтове, бесени с хиляди във вериги. Усещам как по гръбнака ми преминава разтърсваща тръпка, сякаш изтръпналата ми кожа долавя опасност, която не мога да назова, поклащам глава и си отивам.

ДВОРЕЦЪТ НОНСЪЧ, СЪРИ ЛЯТОТО НА 1545 Г.

Докато чета с дамите си, личният ми изповедник Джордж Дей идва покоите ми, с увит пакет под мишница. Веднага разбирам какво ми носи и отивам до прозоречната ниша, с подтичващия по петите ми Риг, за да може Дей да разопакова книгата там и да ми я покаже.

— „Молитви, подбуждащи ума към размишления за Небесата“ — прочитам, проследявайки с пръст заглавието на вътрешната ѝ страница. — Готово е.

— Да, готово е, ваше величество. Изглежда много красиво.

Отварям първите страници и там стои името ми като съставител: *Принцеса Катрин, кралица на Англия*. Поемам си рязко дъх.

— Кралят лично одобри избора на тези думи — казва тихо Джордж Дей. — Томас Кранмър му занесе книгата и му каза, че това е прекрасен превод на старите молитви, които ще се четат редом с Литанията. Вие дадохте на англичаните молитвеник на английски, ваше величество.

— Той не възразява, че името ми стои тук?

— Не възразява.

Проследявам името си с върха на пръста си.

— Струва ми се, че това е почти твърде много за мен.

— Това е богоугодно дело — уверява ме той. — И освен това...

Усмиввам се.

— Какво?

— Хубаво е, ваше величество. Това е една хубава творба.

* * *

С настъпването на лятото кралят си възвръща здравето, и очаква с нетърпение ежегодното си пътуване по красивата долина на Темза, и

минава от стаята си в двореца Нонсъч през тайната галерия до покоите ми, придружаван само от двама пажове и доктор Бътс. Нан ме предупреждава, че той идва към мен, аз се настанявам до огнището и чета, красиво облечена в най-хубавата си нощница и с коса, прибрана в плитка под тъмна мрежичка.

Пажовете потропват на вратата, стражите я разтварят рязко, доктор Бътс се покланя ниско от прага и кралят влиза. Надигам се от мястото си до огнището и правя реверанс.

— Толкова се радвам да ви видя, милорд съпруже.

— Крайно време е — казва той кратко. — Не съм се оженил за теб, за да прекарвам нощите си сам.

От непроницаемото изражение на доктор Бътс се досещам, че е съветвал краля да не прави усилието да идва през прохода до стаята ми, и да остава тук. Без да продума, той отива до масата пред огнището и приготвя отвара за краля.

— Това отвара за сън ли е? — пита сприхаво Хенри. — Не я искам. Не съм дошъл тук да спя, глупак такъв.

— Ваше величество не бива да се пресилва...

— Няма да се пресилвам.

— Това е само да свали температурата ви — отвърща лекарят. — Сгорещен сте, ваше величество. Ще затоплите леглото на кралицата.

Уцелва точно правилната струна. Хенри се изкисква:

— Искаш ли ме в леглото си вместо грейка, Катрин?

— Вие сте много по-топъл другар по легло от Джоан Дени — усмихвам се. — На нея са й студени краката. Ще се радвам да ви приема в леглото си, милорд.

— Виждате ли — казва тържествуващо Хенри на Уилям Бътс. — Ще кажа на сър Антъни, че съм по-добър другар по легло от съпругата му — той се засмива и казва на пажовете: — Сложете ме в леглото.

С общи усилия те го избутват върху ниското столче за крака до леглото, а после, когато сяда назад, отиват от двете страни на леглото: единият от тях трябва да застане върху завивките, и да го повдигне да седне изправен, за да може да диша, подпрян от възглавниците и сложената направо дълга валчеста възглавница. Внимателно повдигат дебелия му болен крак и го слагат в леглото, а после вдигат и другия до него. Леко издърпват чаршафите и одеялата върху него, и отстъпват назад, за да се уверят, че е настанен удобно. Хрумва ми смущаващата

мисъл, че му се възхищават, сякаш е огромното изображение на собствения си труп, което един ден трябва да бъде поставено върху ковчега му.

— Достатъчно добре — казва той кратко. — Можете да си вървите.

Доктор Бътс донася на краля малката стъкленица с лекарството и той го глътва наведнъж.

— Необходимо ли ви е още нещо, за да се почувствате по-удобно? — пита лекарят.

— Нови крака — казва Хенри иронично.

— Бога ми, иска ми се да можех да ви ги дам, ваше величество.

— Знам, знам, можете да ни оставите.

Те излизат през личния ми кабинет и затварят вратата зад себе си. Чувам как стражът пред външната врата на приемната удря пиката си в каменния под, отдавайки чест на доктора, а после настъпва тишина, ако не се брои припукването на огъня в огнището и бухането на кукумявка, отвън в тъмните дървета на градината. Отнякъде, може би от клетките на ястребите и соколите, дочувам далечния тънък звук на флейта, която свири мелодия за танц.

— Защо се ослушваш? — пита ме кралят.

— Чух улулица.

— Какво?

Поклащам глава.

— Кукумявка. Имах предвид кукумявка. На Север ги наричаме улулици.

— Липсва ли ти домът ти?

— Не, толкова съм щастлива тук.

Това е правилният отговор. Той ми прави знак да дойда в леглото до него, аз коленича за кратко пред молитвения си стол, после свалям халата си и се плъзвам по нощница между чаршафите. Без нито дума, той придърпва нагоре финия, тънък лен на нощницата ми и ми показва с жест, че трябва да го възседна. Постарavam се да се усмихвам, докато сядам с крака от двете му страни, и внимателно се отпускам върху него. Там няма нищо. Чувствайки се малко глупаво, хвърлям поглед надолу, за да се уверя, че съм на подходящото място, но не мога да почувствам нищо. Постарavam се усмивката ми да не трепва и бавно развързвам най-горната панделка на нощницата си. Винаги трябва да

бъда умерена в постъпките си, за да не изглеждам развратна — като Кити Хауард, но правя достатъчно, за да му доставя удоволствие. Той ме хваща грубо за хълбоците и ме тегли надолу, притиска ме към себе си, опитва се да нададе тласък нагоре. Краката му са твърде немощни да поемат тежестта му, той не може да извие гръб, не може да направи нищо, освен да се бързи напразно. Виждам как лицето му почервенява, а гневът му се надига, и бързам да се уверя, че все още се усмихвам. Разтварям широко очи и дишам леко и накъсано, сякаш съм възбудена. Започвам да се задъхвам.

— Няма полза — казва той кратко.

Спирам неуверено.

— Не съм виновен аз — настоява той. — Заради треската е. Тя ми отне мъжеството.

Слизам възможно най-спокойно, но се чувствам болезнено неловко, сякаш слизам без капка грациозност от дебел, късокрак кон.

— Сигурна съм, че не е нищо...

— Да, да — казва той. — Виновен е онзи проклет лекар. Лекарството, което ми дава, може да лиши от мъжественост дори кон.

Изкикотвам се на думите му, после виждам лицето му и осъзнавам, че не се шегува. Наистина се мисли за силен като жребец, обезсилен само от отвара против треска.

— Донеси да хапнем нещо — казва той. — Поне можем да се нахраним.

Измъквам се от леглото и отивам до бюфета. Има сладкиши и малко плодове.

— За Бога! Нещо повече от това.

Позвънявам и братовчедка ми Елизабет Тирит влиза и прави нисък реверанс, когато вижда краля в леглото ми.

— Ваше величество — казва тя.

— Кралят е гладен — казвам ѝ. — Донесете ни сладкиши и вино, малко месо и сирене, и други сладки неща.

Тя се покланя и тръгва, чувам я как събужда един паж и го праща да изтича до кухните. Един от готвачите е длъжен да спи там, върху ниско легло на колелца, в очакване на нощно нареждане от покоите на краля. Кралят обича големи среднощни пиршества, освен двете обичайни обилни хранения през деня, често се разбужда от сън и иска нещо сладко, за да се успокои и да заспи отново.

— Следващата седмица ще отидем на крайбрежието — казва ми той. — От месеци чакам да се почувствам достатъчно добре, за да яздя.

Възкликвам радостно.

— Искам да видя какво е оставил Том Сиймор от флота ми — казва той. — Освен това се говори, че французите трупат войска и кораби в пристанищата си. Има вероятност да нападнат внезапно. Искам да видя крепостите си.

Сигурна съм, че ще види как пулсът затуптява бързо във вдлъбнатината на голата ми шия при мисълта, че ще видя Томас.

— Не е ли опасно? — питам. — Ако французите идват?

— Да — казва той доволно. — Може дори да видим боеве.

— Може да има битка?

Гласът ми е напълно овладян.

— Надявам се. Не поправих „Мери Роуз“, за да си седи в пристанището. Тя е голямото ми оръжие, тайното, ми оръжие. Знаеш ли колко оръдия имам на борда й сега?

— Но вие няма да се качите на борда, нали, милорд?

— Дванайсет — казва той: не ми отговаря, а следва мислите си за поправения си кораб. — Винаги е била могъщ кораб, а сега ще я използваме като оръжие, както казва Томас. Той е съвсем прав, тя е като плаваща крепост. Има дванайсет оръдия, поставени в амбразури, осем кулверини и четири топа. Може да остане далече в открито море и да обстрелва намираща се на сушата крепост с най-големите топове. Може да стреля от едната страна, да обърне кръгом и да стреля от другата, докато първите презареждат. После може да превземе някой кораб и моите войници могат да го вземат на абордаж. Поставил съм на горната й палуба две бойници, на носа и на кърмата.

— Но нали няма да отплавате на нея със сър Томас?

— Възможно е — възбуден е при мисълта за битка. — Но не забравям, че трябва да се пазя, скъпа. Аз съм бащата на народа, не го забравям. И не бих те оставил сама.

Чудя се дали има начин да попитам кой кораб ще командва Томас. Кралят ме гледа мило.

— Знам, ще искаш да се увериш, че всичките ти красиви вещи са опаковани. Управителят на моето домакинство ще уведоми твоя кога

ще потеглим. Би трябвало да пътуваме добре; времето би трябвало да е чудесно.

— Обожавам да пътуваме през лятото — казвам. — Ще вземем ли с нас принц Едуард?

— Не, не, той може да остане в Ашридж — казва кралят. — Но можем да го посетим на връщане към Лондон. Зная, че това ще ти хареса.

— Винаги ми е приятно да го виждам.

— Добре ли се учи? Получаваш ли вести от учителите му?

— Той ми пише лично. Сега си пишем на латински, за да се упражняваме.

— Много добре — казва той, но виждам, че за миг е обзет от ревност, задето синът му ме обича. — Но не трябва да отвличаш вниманието му от учението, Катрин. А и не трябва да забравя истинската си майка. Тя трябва да живее в сърцето му, на първо място, пред всеки друг. Тя е неговият ангел-хранител в небесата, както бе негов ангел-хранител на земята.

— Както прецените, милорд — отговарям малко вдървено на този упрек.

— Роден е да бъде крал — казва той. — Както бях аз. Трябва да бъде дисциплиниран, добре обучен и строго възпитаван. Както бях аз. Когато бях на дванайсет, майка ми вече беше мъртва. Нямаше кой да ми пише любящи писма.

— Не — казвам. — Сигурно ви е липсвала много. Да я изгубите, когато сте бил толкова млад!

Лицето му се присвива от самосъжаление:

— Бях сломен — казва пресипнало. — Тази загуба разби сърцето ми. Никая жена не ме е обичала така, както ме обичаше тя. И ме остави толкова малък!

— Трагично — казвам меко.

На вратата се чука и прислужниците влизат с отрупана с храна маса. Поставят я отстрани до леглото и отрупват една чиния за краля, докато той сочи блюдо след блюдо.

— Яж! — нарежда ми с пълна уста. — Не мога да се храня сам.

Вземам малка чиния и ги оставям да ми сервират. Седя на стола си край огнището и гриза парче сладкиш. Поднасят на краля вино. Аз

приемам чаша разреден ейл. Не мога да повярвам, че ще видя Томас Сиймор, преди да е изтекла седмицата.

Минават цели два часа, преди кралят да приключи с храната, и след като е изял няколко резена пай, малко месо и половин лимон пудинг, вече се поти и диша тежко.

— Отнесете я, уморих се — заявява.

Бързо и сръчно те вдигат масата и я изнасят от стаята.

— Ела в леглото — казва той дрезгаво. — Ще спя тук.

Накланя глава назад и се оригва силно. Отивам до моята страна на леглото и се покатервам вътре. Преди да разстеля завивките върху нас, той вече е захъркал силно и спи дълбоко.

Мисля си, че няма да мога да спя, но лежа в тъмнината и изпитвам такава радост, когато си помисля за Томас! Може би е в Портсмут, може би спи на борда на кораба си в облицованата с дърво адмиралска каюта с нисък таван, докато свещите се поклащат леко върху забитите си в стените стойки. Ще го видя другата седмица, помислям си. Не мога да говоря с него, не трябва да го търся с поглед, но поне ще го видя, и той ще ме види.

* * *

Сънят толкова прилича на живота ми в будно състояние, та не съзнавам, че сънувам. В леглото си съм, а кралят спи до мен, хъркайки, и ужасна миризма, миризмата на гниеция му крак, се просмуква в леглото ми и в стаята ми. Измъквам се от леглото, като внимавам да не го събудя, и миризмата е по-ужасна от всякога. Казвам си, че трябва да изляза от стаята, не мога да дишам. Трябва да намеря аптекаря и да взема някакво благовоние, трябва да изпратя момичетата навън в градината да откъснат билки. Тръгвам възможно най-тихо към вратата за тайната галерия между неговата и моята стая.

Отварям вратичката и излизам навън, но вместо на дъсчения под с разпръснатите тръстики, сред каменните стени на галерията, изведнъж се озовавам на тясната площадка на каменно стълбище, виещо се стълбище, опасно стръмно. Опирам едната си ръка на централната колона и започвам да се катеря нагоре. Трябва да се махна от тази ужасна воня на смърт, но вместо това тя се усилва, сякаш точно

зад завоя на стълбището над мен има труп или някакво друго ужасно, разлагащо се създание.

Покривам с ръка устата и носа си, за да се предпазя от миризмата, а после издавам лек, сподавен звук, когато осъзнавам, че мирисът идва именно от ръката ми. Аз съм тази, която гние, и това, от което се опитвам да се измъкна, е собствената ми воня. Мириша като мъртва жена, оставена да се разлага. Спирам за миг на стълбището, мислейки си, че единственото, което мога да сторя, е да се хвърля надолу по стълбите, напред с главата, за да може това гниещо тяло да приключи с умирането и да не съм заключена в капан със смъртта, сдвоена със смъртта, събрана със смъртта, с тяло, започващо да гние от върховете на пръстите ми.

Вече плача, беснеейки от гняв срещу съдбата, която ме е довела дотук, но докато се стичат по бузите ми, сълзите ми са сухи като прах. Сухи са като пясък, когато се стичат в устните ми, и имат вкус на засъхнала кръв. В отчаянието си и с цялата смелост, която успявам да събера, се обръщам на прага и се вирам решително в стръмните каменни стълби. После надавам отчаян писък и се хвърлям надолу, по каменното стълбище, с главата напред.

— Тихо, тихо, всичко е наред!

Мисля си, че Томас е този, който ме е уловил, и се вкопчвам в него, потръпвайки. Обръщам се към рамото му и притискам лице към топлатата му гръд и шия. Но този, който ме държи в обятията си, е кралят, и аз се отдръпвам ужасено и извиквам отново от страх, че в кошмара си съм изрекля името на Томас и сега наистина съм в опасност.

— Тихо, тихо — казва той. — Тихо, любов моя. Било е сън. Само сън. Вече си в безопасност.

Притиска ме нежно, успокояващо към месестата си гръд, мека като възглавница.

— Боже мой, какъв сън! Бог да ми е на помощ, какъв кошмар!

— Нищо, не е било нищо.

— Толкова се уплаших. Сънувах, че съм мъртва.

— С мен си в безопасност. С мен си в безопасност, любима.

— Говорих ли насън? — прошепвам. Толкова се боя, че съм казала името му.

— Не, не каза нито дума, само плачеше, бедното момиче. Събудих те веднага.

— Беше толкова ужасно!

— Горкичката — казва Хенри нежно и гали косата ми, голото ми рамо. — С мен си в безопасност. Искаш ли нещо за хапване?

— Не, не — засмивам се треперливо. — Нищо за ядене. Нищо повече за ядене.

— Добре е да хапнеш нещо, за успокоение.

— Не, не, наистина. Не бих могла.

— Напълно будна ли си? В съзнание ли си?

— Да, да, напълно.

— Пророчески сън ли беше? — пита той. — Корабите ми ли сънува?

— Не — казвам твърдо. Този човек е обвинил две от съпругите си в магьосничество; няма да претендирам за ясновидство от никакъв род. — Не беше нищо, не означаваше нищо. Само неясни очертания на стени на замък, чувство за студ и страх.

Той се обляга назад на възглавниците.

— Можеш ли да заспиш сега?

— Да, мога. Благодаря, че сте толкова мил към мен.

— Аз съм твой съпруг — казва той с простишко достойнство. — Разбира се, че бдя над съня ти и успокоявам страховете ти.

След миг той започва да диша тежко, устата му провисва отворена. Притискам глава към масивното му рамо и затварям очи. Знам, че сънят ми беше сънят за Трифин, девойката, омъжена за човек, който убивал съпругите си. Знам, че мирисът по собствените ми пръсти беше този на мъртва съпруга.

ЗАМЪКЪТ САУТСИ, ПРИСТАНИЩЕТО НА ПОРТСМУТ ЛЯТОТО НА 1545 Г.

Денят е прелестен, като картина, изобразяваща летен ден: слънцето грее ярко по сините води на пролива, разделящ остров Уайт от сушата, свежият, прохладен вятър издига бели гребени по вълните. Качили сме се на върха на една от отбранителните кули, от които се разкрива изглед към пристанището, а сега, когато са качили с усилие краля по каменните стълби и може да вижда всичко, той е възхитен от света, с ръце на хълбоците, сякаш е адмирал на борда на собствения си кораб, а дворът около него жужи от възбуда и нетърпение.

Не мога да повярвам, че всички са радостни, сякаш ни предстои да гледаме турнир в летен ден, сякаш това са легендарните Позлатени поля — състезание между Франция и Англия коя страна да бъде най-бляскавата, най-елегантната, най-културната и най-спортуващата. Нима не е ясно на всички, че днешният ден не е нищо подобно? Това не е игра на война, това са часовете преди истинска битка. Не може да има никакъв повод за празнуване; затова пък може да има всякакви поводи за страх.

Когато поглеждам зад гърба си, към откритите поля на общинските земи на Саутси, виждам, че придворните се опитват да си придадат смелост: не съм единствената, която е неспокойна. Кралските телохранители вече са подготвени за най-лошото, конете им са оседлани и държани на къса юзда от пажовете, готови за възсядане и потегляне в галоп. Стражите вече са облечени в броните си, остава да си сложат само шлемовете. Зад тях големият керван на обоза, който винаги следва кралския двор навсякъде — молители, просяци, правници, крадци и шутове — бавно се изтегля; онези, които следват армията, винаги знаят коя страна ще победи, а жителите на Портсмут бягат от собствения си град: някои вървят, приведени под тежестта на покъщнина, други яздят, а трети товарят каруци. Ако французите

разгромят нашия флот, ще оплячкосат Портсмут, а вероятно и ще го опожарят. Хората от свитата на краля изглежда са единствените, които се надяват на триумф и с нетърпение очакват битка.

Многобройните камбани на градските църкви бият, докато корабите ни се приготвят да отплават от пристанището: силният им звън плаши чайките, те кръжат и крякат над морето. Има около осемдесет кораба, най-голямата флотилия, която Англия е събирала: в далечния край някои товарят екипаж и оръжия, други са готови да потеглят. Виждам ги как вдигат платната си вдясно от нас, по-навътре в пристанището, гребните лодки и корабите с платна и весла се суеят около корабите, улавят въжетата и се готвят да ги извлекат на буксир от пристанището до морето.

— Най-големият флот, събиран някога — заявява кралят пред застаналия до него Антъни Браун. — При това готов да се бие с французите по новия начин. Ще бъде най-великата битка, която сме виждали.

— Благодаря на Бог, че сме тук да я видим! — отвърща сър Антъни. — Какъв изключителен шанс! Поръчах картина, която да изобразява победата ни.

Художникът, приближаващ се забързано с папката си, за да увековечи отплаването от пристанището, се покланя ниско на краля и започва да скицира гледката пред нас, кулата, където сме застанали, пристанището от дясната ни страна, корабите, появяващи се бавно, морето пред нас, пърхащите флагове, оръдията, изкарвани, за да бъдат в готовност.

— Радвам се, че съпругът ми не е на борда на някой от тези кораби — отбелязва Катрин Брандън тихо.

Поглеждам бледото ѝ лице и виждам отражение на собственото си безпокойство. Това не е поетична драма, не е някое от скъпите зрелища, които дворът обожава; това ще бъде истинска морска битка, водена между нашите и френските кораби близо до сушата. Ще виждам с какво се сблъсква Томас. Ще трябва да гледам, докато обстрелват кораба му.

— Знаете ли кой кораб от кого се командва? — питам я.

Тя поклаща глава.

— Няколко нови адмирали бяха назначени снощи, по време на вечерята — казва. — Кралят почете приятелите си с командни постове,

за да могат да вземат участие в битката. Съпругът ми не беше много доволен, че командването се възлага на нови хора вечерта преди предстоящата битка. Но той е върховен главнокомандващ по суша и по море, и, слава Богу, остава на суша.

— Нима се страхувате от морето?

— Страхувам се от всякаква дълбока вода — признава тя. — Не мога да плувам. Но пък и никой човек в броня не може да плува. Малцина моряци умеят, а никой от войниците не би успял да се задържи над водата в тежките си дрехи.

Спирам я с лек жест.

— Може би на никой няма да му се наложи да плува.

От кея се разнася нестройно ликуване, когато наново въоръженият кораб на краля „Мери Роуз“ разпъва красивите си квадратни платна и хвърля въжетата към малките лодки, за да го извлекат към морето.

— О, ето го. Кой е командирът?

— Том Сиймор, Бог да го благослови — казва Катрин.

Кимвам и вдигам ръка към челото си, сякаш за да заслоня очи от светлината на слънцето. Помислям си, че не мога да понеса да го гледам как отплава в битка и да чуруликам като някоя от пойните си птички, неразбираща и глупава като тях.

— Доста е ветровито — отбелязвам. — Това добре ли е?

— В наша полза е — успокоява ме чичо Пар. Стои с дамите ми, заслонил очите си с ръце, вирайки се към морето. — Те имат бойни кораби с платна и весла, които могат да се вмъкнат сред нашите кораби при пълно безветрие. Могат да гребат, накъдето поискат. Но в ден като днешния, когато можем да се движим с платна, можем да се втурнем от пристанището и да ги обстрелваме. Можем да се спуснем върху тях като вятъра, докато вятърът е зад нас.

Всички отстъпват назад, когато кралят идва да застане до мен, с високо вдигната глава, поемайки морския въздух на големи глътки.

— Безспорно е красива гледка — отбелязвам, докато корабите му един по един биват изтегляни от пристанището, вдигат платна и политат на свобода, като гълъби, като чайки, надалече към морето. Придворните ликуват, докато всички кораби, „Питър“, и „Хенри, крал по Божия воля“, и корабите, които откъснахме от шотландците,

„Саламандър“ и „Еднорог“, минават покрай наблюдателницата ни. После внезапно, сякаш през слънцето е преминал облак, замлъкваме.

— Какво има? — питам Хенри.

За пръв път той не гледа към морето със светнало лице; не позира с ръце на хълбоците за художника, който го скицира. Поглежда зад себе си, сякаш за да види дали охраната му е готова да прикрие отстъплението му, а после поглежда обратно натам, където синята маса на остров Уайт се мерзелее на хоризонта. В Солент, протока пред острова, внезапно и без шум се е появил френският флот и идва все по-близо в безкрайни редици. Ако битката беше по суша, това щеше да е кавалерийска атака на огромни бойни коне, яздени в строй, редица след редица в огромен наплив на груба сила. Но тук не се чува нито звук, и това вдъхва още по-голям ужас. Корабите порят водата с лекота, с разперени платна, всички устремени в един курс, та ми се струва, че са стотици, хиляди на брой. Не мога да видя морето — нито между тях, нито отвъд тях. Сякаш пред мен има гора от движещи се платна, стена от платна.

А пред тях, в авангарда се движи друга флотилия. Това са кораби с платна и весла, всеки се движи със силни тласъци през водата, всеки спазва темпото на другия, редица след редица отскачат напред с всяко потапяне на веслата в морето. Дори оттук, дори от дръзката ни малка кула на общинската земя на Саутси, виждам тъмната паст на единствения топ, който е поставен на носа на всяка ниска баржа, насочен хищно към нашите кораби, нашите малобройни кораби, нашите малки кораби, докато те излизат от сигурността на пристанището, за да защитят крайбрежието ни, и знам, че на флагманския си кораб, „Мери Роуз“, Томас Сиймор, застанал до кормчията, ще погледне и ще види, че е многократно превъзхождан по численост.

— Бог да ни е на помощ — прошепвам.

Кралят свежда поглед към мен, вижда побелялото ми лице и смъква шапката от оредяващата си коса. Размахва я във въздуха.

— За Бог! За Хари! И за свети Георги! — изревава той и придворните му, а след това и хората, стълпили се около нас, подемат вика, та да може да бъде чуто дори през морето. Английските моряци може би дори го чуват, когато вдигат очи и виждат смъртта да плава към тях с хиляди широко разперени платна.

Кралят е възбуден от предизвикателството.

— Те са повече от нас, но мисля, че имат по-лошо въоръжение — изкрещява. Хваща Чарлс Брандън за рамото. — Не мислиш ли така, Чарлс? Аз смятам така! Не мислиш ли и ти така?

— По-лошо въоръжени са — казва Чарлс убедено. — Но са два пъти по-многобройни от нас.

— Погрижил си се да укрепиш Портсмут — иска да се увери кралят.

— Поставил съм топове по всяка точка, включително тук — казва Чарлс мрачно. — Ако се приближат още, можете лично да стреляте с топа.

— Няма да се доближат — заявява кралят. — Няма да ги допусна в английски води. Забранявам им дори да се доближават до английска земя. Аз съм кралят! Ще дръзнат ли да ме предизвикат на моя земя? В собствения ми замък? Не се страхувам от нищо. Винаги съм напълно безстрашен.

Виждам, че Чарлс Брандън не ме поглежда, сякаш е по-добре да се преструва, че не е чул тщеславните, надути хвалби на краля. Оглеждам се за доктор Бътс и откривам бледото му лице в самия край на тълпата придворни. Кимвам му и той се приближава.

— Негово величество е превъзбуден — забелязвам.

Той гледа как Хенри креци на един паж да му помогне да доуцука мъчително от единия край на кулата до другия, как се надвесва през стените и плясва един топчия по гърба. Държи се като човек, който отвежда битката до сърцето на слаб враг, като човек, сигурен в победата. Креци заплахи, сякаш могат да го чуят, сякаш може да промени нещо. Държи се така, сякаш яростта му и гневът му срещу французите могат да отклонят безмълвното приближаване на техните безбройни кораби и да спрат равномерното биене — което сега чуваме — на барабаните от техните кораби с платна и весла, задаващо неумолимия ритъм на греблата.

— Вече няма как да бъде удържан — казва доктор Бътс.

Зная, че ни предстои да видим нещо ужасно. Френската флотилия настъпва все по-близо и по-близо, а малките английски кораби излизат с клатушкане от пристанището и не могат да се подредят в никаква формация: пристанищните баржи безрезултатно ги теглят напред, опитвайки се да хванат вятъра. Няколко кораба опъват

платна и се отдалечават бързо от брега, а някои се опитват да се обърнат, за да насочат топовете си към ниските френски кораби с платна и весла. Французите настъпват безмилостно: корабите с платна и весла отпред, големите кораби — зад тях.

— Сега ще го видите! Сега ще видите нещо — предрича кралят. Слиза с клатушкане до най-външната точка на крепостната стена, обръща глава и изкрещява назад към мен, но думите му са удавени в рева на големите оръдия, когато първите английски кораби влизат в обхвата на френските топове.

Английските топове отвързват. Виждаме как черните квадрати се отварят по бордовете на корабите, когато амбразуриите за оръдията се разтварят и изкарват топове навън, после облаче дим, когато всеки от топовете стреля и се готви за презареждане.

— „Мери Роуз!“ — изкрещява Хенри, като момче, което подкрепя любимия си участник в турнир. — „Хенри, крал по Божия милост!“

Виждам как „Мери Роуз“ се готви да нападне, люковете за топовете ѝ са широко разтворени. Изглежда така, сякаш са стотици, натрупани в редици от горната ѝ палуба до ватерлинията. На горната палуба виждам мъже: капитанът на кораба и боцманът на мостика, и една фигура зад тях — предполагам, че е Томас; предполагам, че онази дребна неподвижна фигура с дръзката червена пелерина е мъжът, когото обожавам.

— Бог да го пази. О, Бог да го пази — успявам само да прошепна.

Виждам двете бойни кули на носа и кърмата, построени високо, претъпкани с войници. Слънцето блести по шлемовете им и аз виждам да вдигат пиките си, докато чакат шанса си да нападнат и да превземат вражеските кораби на абордаж. Томас ще ги поведе, когато започне нападението. Ще трябва да скача от един кораб на друг и с рев да ги призовава да го последват. Под бойните кули, над средата на откритата палуба, от едната до другата страна са опънати мрежи. Това са бордовите мрежи, за да не може никой да скочи на борда в ответна атака и да превземе скъпоценния ни кораб. Виждам подредените войници под мрежите. Когато се доближат достатъчно до френски кораб, те ще бъдат пуснати да излязат и да връхлетят като рояк.

— Огън! — изкрещява Хенри, сякаш могат да го чуят от кулата.
— Огън! Огън! Заповядвам ви!

Към прекрасния, полюшващ се английски кораб се насочва баржа, с весла като крака на насекомо, пълзящо из водата. От носа ѝ внезапно блъбва облак черен дим. Долавяме вонята на барут, стелеща се над водата.

Топовете на „Мери Роуз“ са докарани до всяка отворена амбразура, така че корабът гъмжи от оръжия, всичките — движещи се като едно. Тя се обръща и изстрелва залп с топове от лявата си страна, и отвсякъде едновременно се понася рев. Красиво изпълнено е, и силно като шахматен ход. Незабавно виждаме как един от ветроходните кораби с весла се люшва във водата и започва да потъва. Великият план на краля, стратегията на Томас показват мощта си пред зашеметения враг. Сражават се кораб с кораб, а войниците все още нямат какво да правят, освен да крещат в бойниците си, и да вдигат мечовете си заплашително. Големият кораб се обръща с другия си борд към вятъра, обръща се във водата, за да може да стреля с топове на десния си борд, докато топове на левия презареждат.

Внезапен порив на вятъра кара всички знамена да изплющят със звук като от разкъсваща се коприна.

— Стреляйте! Обърнете и стреляйте! — крещи Хенри, но вятърът е твърде силен, за да го чуе някой. Придържам шапчицата си, а Ан Сиймор изгубва нейната, която полита плавно от стените на кулата и се изгубва в морето.

Някой се присмива на лошия ѝ късмет и именно тогава осъзнаваме, че нещо се обърква. „Мери Роуз“ тъкмо е свил част от платната си и се обръща срещу вятъра, насочвайки топове на десния си борд, за да обстрелва французите, когато я улавя поривът на вятъра. Тя се накланя в морето, опасно ниско, платната ѝ се навеждат към вълните, прекрасните ѝ квадратни платна вече не са гордо изправени над извитите ѝ палуби, а вече висят под ъгъл, странно и грозно.

— Какво правите? — изревава кралят, сякаш някой може да му отговори. — Какво правите, по дяволите?

Корабът е като кон, който е направил скок с твърде силно свити крака. Сякаш виждаме кон, чиито крака поддават под него, макар да тича все по-силно и по-бързо — всичко се случва много бавно, но с ужасна неумолимост.

— Изправете я! — надава Хенри вой като куче, и сега всички са до него на стената на замъка, надвесени навън, сякаш ще ни чуят как крещим нареждания. Някой крещи: „Не! Не! Не!“, докато прекрасният, горд кораб, с все още пърхащи на вятъра знамена, се накланя все повече на една страна, а после го виждаме как поляга бавно на една страна като простреляна птица, наполовина вътре в бързо носещите се вълни, наполовина извън тях.

Не ги чуваме как пицят. Моряците са хванати като в капан под палубата, докато водата нахлува през отворените амбразури за топовете и не могат да се изкачат по тесните стълби в средната част на кораба. Давят се в кораба като в ковчег, докато той ги тегли леко и бавно надолу. Чуваме мъжете на горната палуба. Те са се вкопчили в мрежите на борда, които сега ги впримчват, и се опитват да ги прережат. Някои от бойците скачат от оръдейните кули на кораба и мушкат въжетата с пиките си или секат дебелия мрежа с мечовете си. Но не могат да освободят моряците, не могат да отворят мрежите. Нашите войници и моряци умират като хванати в мрежа скумрии, мъчейки се да дишат, притиснати от преплетените въжета.

Свободните мъже горе падат от кулите като куп войничета-играчки, като малките оловни човечета, с които си играе Едуард, а кожените им ризници ги завличат надолу за броени мигове. Онези, които имат шлемове, усещат как те се пълнят със студена морска вода, преди да успеят да развържат ремъците. Плътните ботуши завличат притежателите си надолу, тежката броня от метални плочки, прикрепени с ремъци към коленете и гърдите, бързо потапя мъжете на дъното. Чувам нечий глас да проплаква:

— Не, не, не!

Струва ми се, че е минал цял час на агония, но навярно са само минути. Обзема ме чувство за безвремие. Корабът отпуска борд върху водата като сънлива птица, следвайки движението на морето, докато шепа мъже, не повече, се хвърлят от такелажа и изчезват в просмуканите с пушек вълни. Ревът на топовете продължава, самата битка продължава. Никой освен нас не вижда, замръзнал от ужас, как килът се извърта още малко нагоре към небето, докато платната се пълнят с вода, не с вятър, и се дилпят и издуват в странната си, удавена красота, а после повличат кораба надолу към зелените дълбини.

Чувам как някой ридае:

— Не, не, не.

КОДРИ ХАУС, МИДХЪРСТ, СЪСЕКС ЛЯТОТО НА 1545 Г.

Казват ми, че не може да се определи победителят в битката, когато димът най-сетне се разнася и двата флота потеглят, люшкайки се, в различни посоки — французите към Франция, английските кораби влизат обратно в пристанището. На краля съобщават, че Англия е възтържествувала. Изпратили сме няколко малки кораба срещу голямата френска армада, а французите, стъпили на суша на брега на Съсекс и на остров Уайт, изгорили някой и друг хамбар, но били пропъдени от селяните обратно на корабите.

— Англичани — шепне окуражаващо сър Антъни Дени на краля.
— За Англия и Хари!

Но кралят не се вълнува от бойния вик на Хенри V — на един предишен, по-велик крал. Той е потресен, огромното му туловище е проснато в леглото като големия кораб, затънал в тинята на дъното, под водите на протока Солент. Почти всеки час при него влизат придворни, за да го убеждават, че положението не е толкова тежко, колкото изглежда. Казват, че ще извадят „Мери Роуз“ на сушата, че само след дни ще я издигнат на повърхността и ще изпомпят водата. Но след време прекъсват наперените изявления, че корабът може да бъде изтръгнат от морето, и красивият „Мери Роуз“ заедно с моряците му и войниците — общо между четиристотин и петстотин души, никой не знае колко точно са били — ще остане на дъното, песента на приливите ще замени заупокойната литургия, морето ще пее над тях надгробната си песен.

* * *

Веднага щом кралят е в състояние да язди, потегляме, с няколко спирания по пътя, към Кодри Хаус в Мидхърст, надявайки се, че един

от най-самонадеяните му придворни, сър Антъни Браун, може да повдигне духа му и да го успокои. Кралят седи върху коня си мълчаливо, оглежда се около себе си, взира се в зелените ниви, в посевите, стадата овце и крави, сякаш навсякъде не може да види нищо друго освен накланянето на гордия си кораб и ужасното клокочене на водата, докато той се спуска надолу, за да потъне. Аз съм до него и знам, че лицето ми е застинало като на каменен ангел върху гробница. Земите, през които яздим, са тихи, хората — изпълнени с негодувание. Те знаят, че французите са можели да слязат до един на сушата, че кралският флот не може да ги защити. Това е област, изпълнена с малки заливи и с реки, в които нахлува приливът, ужасно уязвими за нахлуване. Страхуват се, че французите ще поправят корабите си и ще се върнат, а има мнозина, които шепнат, че ако французите дойдат и възстановят абатствата и църквите и светите параклиси, това ще бъде благословия за Англия.

Не питам за Томас Сиймор. Не смея да изричам името му. Мисля си, че ако кажа дори само „Томас“, ще заплача, а започна ли, никога няма да мога да спра. Мисля си, че в мен има море от сълзи, дълбоко като приливите, които нахлуват през въжетата на кораба му.

— Кралят отпусна на лейди Кару щедра издръжка — казва ми Нан тихо, докато реши с четка косата ми, преди да ми сложи златната мрежичка и шапчицата.

— Лейди Кару ли? — питам с безразличие.

— Съпругът ѝ се удави на кораба — пояснява тя. Вече никой не казва „Мери Роуз“. Сякаш корабът е призрак, още една погубена кралица, безименна жена, изчезнала от двора на Хенри.

— Бедната жена — казвам.

— Кралят го назначи за вицеадмирал едва вечерта преди сражението, и му възложи командването — казва тя. — Той замени Томас Сиймор, който беше разярен от оскърблението. Том винаги е имал дяволски късмет, не ще и дума. Трябваше да избере друг съд за свой флагмански кораб и се измъкна невредим.

Тя вдига поглед от косата ми, която навива на букли и ги прибира в мрежичката, и вижда лицето ми в огледалото.

— Какво има? — пита. — Зле ли ти е?

Допирам ръка до корсажа си. Чувствам как сърцето ми блъска силно през здраво пристегнатата коприна.

— Лошо ми е — прошепвам. — Нан, ужасно ми е лошо. Нека полегна за миг.

Всички се скупчват около мен и аз затварям очи, за да залича гледката на неспокойните, обзети от жадно любопитство лица. После някой повдига раменете ми, а две от тях повдигат ходилата ми и аз усещам как ме полагат върху леглото ми. Някой срязва връзките на корсажа ми и разхлабва корсета ми, за да мога да дишам по-леко. Нан изхлузва копринените ми чехли и разтрива леденостудените ми стъпала.

Някой поднася към устните ми чаша топъл ейл и аз отпивам, а после се отпускам назад на възглавниците и отварям очи.

— Не сте топла на пипане — обажда се нервно една от дамите. Всички се ужасяват от Потната болест. Тя може да убие човек за четири часа, а няма лесен начин да се предскаже дали болният ще умре. Засегнатият от болестта започва да се оплаква от горещина на обяд, а докато падне нощта, умира от обилно потене. Това е мор, донесен от Тюдорите; пристигна с бащата на този крал.

— Зле ми е на стомаха — казвам. — Трябва да е от нещо, което съм яла.

Две от тях си разменят потайни усмивки.

— О... прилошава ли ви сутрин? — пита Ан Сиймор, многозначително, с надежда.

Поклащам глава. Не искам да тръгва подобен слух. Дори сега, докато се мъча да приема новината, че Томас е жив, пак трябва да внимавам какво казвам, какво казват те, какво говори който и да е за мен.

— Не — настоявам, — и никой не бива да твърди подобно нещо. Не е това, а кралят ще бъде много недоволен, ако клюкарствате за мен.

— Просто се надявах на най-доброто за вас — защитава се Ан.

Затварям очи и казвам само:

— Имам нужда да поспя.

Чувам как Нан припряно изпъжда всички от стаята, а после — затварянето на вратата на спалнята ми и прошумоляването на роклята ѝ, когато сяда до леглото ми. Без да отварям очи, протягам ръка и тя я стиска успокояващо.

— Такъв ужасен ден — казвам. — Не мога да спра да го виждам.

— Зная — казва тя. — Опитай се да поспиш.

ДВОРЕЦЪТ ГРИНИЧ ЛЯТОТО НА 1545 Г.

Изминаваме обратния път до Лондон бавно, на етапи. Пътуването, което започна като летен излет, за да видим триумфиращия си флот, завършва с бавно завръщане у дома, с един крал, вцепенен от разочарование, през обзета от страх околност. Нивите с тъмnozлатиста пшеница и живата зеленина на втората реколта в ливадите не ни носят наслада, докато гледаме процъфтяващите чифлици и селцата и си мислим, че е невъзможно те да бъдат отбранявани.

Отиваме в Гринич, където вълните, плискащи се в каменния пристан пред двореца, ни напомнят за безмилостните води на пролива, разделящ остров Уайт от континенталната част на Англия и потъването на гордостта на краля в тъмните му дълбини. Томас остава на поста си в Портсмут, поправя и строи наново къщите, обстрелвани от нахлуващите французи, наглежда ремонтването на корабите, повредени в битка, изпраща плувци да се гмуркат, за да видят дали могат да спасят нещо от бойния кораб, който се отпусна в последния си пристан. Не може да дойде в двора; не се надявам да го видя. Пише лично на краля и Хенри не показва писмото на никого.

Хората мислят, че кралят отново е болен, че навярно раната на крака му се е отворила или треската, която го разтърсва четири пъти годишно, се е върнала. Но аз знам какво не е наред: болката е в сърцето му. Видял е поражение, безспорно поражение, и не може да го понесе.

Това е човек с толкова изострено чувство на гордост, че не може да търпи противоречие. Това е човек, който играе и на двете страни едновременно, за да бъде сигурен, че ще спечели. Това е човек, който още от момчешките си години никога не е чувал отказ. И в добавка към всичко това — той е човек, който не може да възприема себе си по друг начин, освен като съвършен. Той трябва да е най-добрият. Франсоа, кралят на Франция, беше единственият му съперник, а сега

Франсоа и цяла Европа се присмиват на английския флот, който уж беше толкова могъщ, и на прочутия ни флагмански кораб, който потъна веднага след отплаването си. Говори се, че кралят натрупал на борда му толкова много топове, че корабът станал дебел и тронав като него.

— Не беше това — казва ми той. — Не си мислете такова нещо.

— Не, разбира се — казвам.

— Разбира се, че не беше.

Той е като животно в капан, извива се и се обръща, борейки се с болката си. Скърби повече за наранената си гордост, отколкото за удавените мъже. Трябва да спаси себелюбието си. Нищо не е по-важно от това, никой не е по-важен от това. Корабът може да потъне в тинята на Пролива, стига гордостта на краля да може да бъде спасена.

— Нищо нередно нямаше в кораба — казва той друга вечер. — Вината беше на онези глупаци, топчиите. Оставиха амбразуриите отворени, след като стреляха.

— О, така ли е било?

— Вероятно — казва той. — Трябваше да оставя командването на Томас Сиймор. Радвам се, че онзи глупак Кару плати с живота си.

Преглъщам едно възражение срещу това сурово осъждане.

— Бог да спаси душата му — казвам, мислейки си за вдовицата му, която видя съпруга си да загива във вълните.

— Бог да му прости — изрича Хенри тежко. — Защото аз никога няма да му простя.

* * *

Кралят говори с мен за кораба си всяка вечер. Не може да заспи, без да ме убеждава, че станалото е по вина на други, глупци или злодеи. Не може да върши друго. Повечето членове на неговия Таен съвет се връщат в Уестминстър преди нас, а Чарлс Брандън, старият приятел на Хенри, моли за позволение да се прибере кротко у дома със съпругата си, Катрин.

— Той трябваше да ме предупреди — казва Хенри. — От всички хора на света тъкмо Чарлс трябваше да ме предупреди.

— Как би могъл да знае? — питам.

— Изобщо не биваше корабът да отплава, ако е бил претоварен с хора — избухва Хенри във внезапен гняв, лицето му пламти, една вена на слепоочието му се издува като дебел червей под кожата му. — Защо не е разбрал, че корабът е претоварен? Сигурно е проявил небрежност. Ще го повикам обратно в двора да обясни постъпките си. Той беше командир по суша и по море: трябва да поеме отговорност. Вината не е в моите планове, а в това, че той не успя да ги изпълни. Прощавал съм му всичко, през целия си живот, но не мога да му простя това.

Но дори още преди пратеникът, който трябва да повика Чарлс да се върне, да е тръгнал от двореца, научаваме от семейство Брандън, че той е болен, а после един конник пристига с гръмък тропот по пътя за Лондон от Гилдфорд и съобщава, че той е мъртъв. Най-големият и най-дълго оцелял приятел на краля е мъртъв.

* * *

Това е последният удар на едно ужасно лято. Кралят е неутешим. Заклучва се в стаята си и отказва всякакво обслужване. Отказва дори да се храни.

— Болен ли е? — питам доктор Бътс, когато ми съобщават, че чудовищно огромната вечеря е била изпратена обратно.

Той поклаща глава.

— Не и телесно, да го пази Господ. Но за него това е огромна загуба. Чарлс Брандън е последният от старите му приятели, единственият му приятел от детството. Все едно да загуби брат.

Тази нощ, въпреки че вратата на спалнята ми е през три стаи от покоите на краля, чувам ужасен шум. Това е крясък, какъвто женска лисица издава нощем, такъв страховит вой, та забравям, че презирам празните ритуали, и се прекръствам, целувам нокътя на палеца си, и казвам: „Бог да ме благослови и да ме пази!“ Разнася се още един и още един, аз изскачам от леглото си, изсъсквам: „Стойте там!“ на компаньонката си, и изтичвам в празната си приемна, през залата за аудиенции на краля, през личния му кабинет, вътрешния му кабинет, до вратата на спалнята му, където стои стражът с безизразно лице. Но зад вратата чувам съкрушени ридания.

Поколебавам се. Не знам дали да продължа напред или да се върна назад. Не знам дори дали е редно да кажа на стража да почука вместо мен, или да пробва вратата, за да провери дали е заключена отвътре. Не зная дали е мой дълг да отида при него и да му напомня, че Чарлс Брандън сигурно е умрял като праведник и че сигурно чака в чистилицето, сигурен, че ще се възнесе на небето по издигащите се изпарения от скъпите литургии, или трябва да оставя краля сам с чудовищната му скръб. Той хълца като съкрушено дете, като сираче. Звукът от риданията е ужасен.

Пристъпвам напред и пробвам дръжката на вратата. Стражът, с напълно безизразно лице, сякаш господарят му не издава нечленоразделни звуци само на метри от него, отстъпва встрани. Дръжката се завърта, но вратата не поддава. Заключил се е вътре. Искан да бъде сам в бушуващия океан на скръбта си. Не зная как е редно да постъпя, а ако съдя по безизразното лице на кралския телохранител, той също не знае.

Връщам се в собствената си стая, затварям вратата и издърпвам завивките над главата си, но нищо не може да заглуши силните вопли. Цяла нощ кралят облича в крясъци сърдечната си мъка, и скръбта му не дава на никой да заспи — нито в неговите, нито в моите покои.

* * *

На сутринта си обличам тъмна роля и отивам в параклиса. Ще се моля за душата на Чарлс Брандън и за мъдрост да помогна на съпруга си, който рухна под тази последна загуба. Заемам мястото си в частта, предназначена за кралицата, и хвърлям поглед отсреща към кралския трон. За моя изненада Хенри е вече там, на обичайното си място, подписва делови книжа, разглежда молби. Само напрегнатият поглед на зачервените му очи издава, че не е спал заради преживяната лъка. Всъщност от двамата аз изглеждам по-недоспала, с подпухнали очи и бледо лице. Сякаш той е изразходил цялата си скръб и страх за една нощ. Когато приключваме молитвите и казваме „Амин“, той ме вика с жест при себе си. Заобикалям и отивам до неговата страна от параклиса, следвана от дамите си, и излизаме от параклиса заедно, като прекосяваме вътрешния двор на път за главното преддверие, с

дланта ми, пъхната под ръката му, докато той се обляга тежко на един кралски телохранител от другата му страна.

— Ще му организирам погребение, достойно за герой — казва той. — И ще поема всички разноски.

Не мога да скрия изненадата си пред спокойствието му, но той я приема като възхищение от щедростта му.

— Ще го направя — повтаря той гордо. — А малката Катрин Брандън не трябва да се бои за наследството на синовете им. Ще оставя и двамата под нейните грижи. Няма да ги взема за свои повереници. Могат да наследят имуществото на баща си изцяло. Дори ще ѝ позволя да го управлява, докато станат мъже. Няма да им отнема нищо.

Ободрен е от собствената си щедрост.

— Тя ще се зарадва — заявява. — Ще бъде изпълнена с радост. Може да дойде и да ми благодари лично веднага щом се върне в двора.

— Тя ще бъде в траур — изтъквам. — Може да не иска да служи вече в покоите ми. Може да не иска да идва в двора. Загубата ѝ...

Той поклаща глава.

— Разбира се, че ще дойде — заявява уверено. — Никога не би ме изоставила. Живее като моя повереница още от момиче.

Не отговарям нищо. Едва ли мога да кажа на краля, че една вдовица може да предпочита да прекара най-първите дни на вдовството си в молитва, вместо като го забавлява. Обикновено една вдовица не излиза от къщата си през първите три месеца, а Катрин ще иска да бъде със своите останали без баща момчета. Но после осъзнавам: той едва ли знае това. Никой не му е казал да почака, преди да ме повика след смъртта на съпруга ми. Едва ли би си представил, че някой може да не иска да бъде в двора. Никога не е живял другаде освен в двора; няма представа от личен живот или нежни чувства, които не са изложени пред погледите на целия свят. Броени дни след смъртта на съпруга ми, той ми нареди да дойда в двора, за да играя карти с него и да флиртувам с него. Само аз мога да му попреча да стовари това бреме върху Катрин.

— Навярно тя би предпочела да остане в дома си, в двореца Гилдфорд.

— Не, не би предпочела.

Нан идва при мен една вечер, много след вечеря, когато дворът се е оттеглил за нощта и съм готова да си лягам. Кимва на придворната ми дама, отпращайки я от спалнята ми, и се настанява до огнището.

— Виждам, че си дошла да ме посетиш — отбелязвам сухо и сядам срещу нея. — Искаш ли чаша вино?

Тя става и налива по една чаша за двете ни. Замълчаваме за момент, за да се насладим на уханието и вкуса на плътното, червено португалско вино и светлите прозрачни чаши от венецианско стъкло. Всяка чаша, всяка съвършено изработена чаша, струва сто паунда.

— Какво ли щеше да каже майка ни? — пита Нан с лека усмивка.

— *Не го приемайте за даденост* — мога да я цитирам веднага. — *Бъдете нащрек. Никога не забравяйте семейството си.* И, по-често от каквото и да е друго: *Как е брат ви? Как е Уилям? Уилям има ли такива фини чаши? Не можем ли да му занесем няколко?*

И двете се смеем.

— Тя винаги вярваше, че той ще издигне семейството — казва Нан, отпивайки от виното си. — Не ни пренебрегваше, знаеш. Просто възлагаше всичките си надежди на Уилям. Естествено е да се уповаваш на сина и наследника.

— Знам. Не я обвинявам. Тя не знаеше, че съпругата на Уилям ще предаде него и името ни, ще ни коства толкова много, а после ще трябва да бъде отпратена.

— Не го предвиди — съгласява се Нан. — Не и това, другото.

— Не — поклащам усмихната глава. — Кой би си го представил?

— Твоето издигане към величието — Нан вдига чашата си за наздравица. — Но то върви заедно с опасностите.

Никой не познава по-добре от Нан опасностите, застрашаващи една кралица. Тя е служила на всяка от тях. Давала е показания под клетва срещу три. Понякога дори е казвала истината.

— Не и за мен — казвам уверено. — Аз не съм като другите. Нямам нито един враг на света. Прочута съм с великодушието си, помагала съм на всеки, който ме е помолил. Не съм правила за кралските деца нищо освен добрини. Кралят ме обича, назначи ме за главен регент и съставител на английската литургия. Поставя ме в

сърцето на двора, на всичко, на което държи: децата си, страната си, и на своята църква.

— Стивън Гардинър не ти е приятел — предупреждава тя. — Нито пък хората от близкото му обкръжение. Готови са да те свалят от престола и да те изхвърлят от кралските покои при първия удобен момент.

— Не биха го сторили. Може да не са съгласни с мен, но това е въпрос на спор, а не враждебност.

— Катрин, всяка кралица има врагове. Трябва да приемеш това.

— Самият крал подкрепя каузата на реформата! — възкликвам раздразнено. — Вслушва се повече в Томас Кранмър, отколкото в Стивън Гардинър.

— И обвиняват теб за това! Планираха той да има съпруга папистка и мислеха, че се е оженил за такава. Мислеха, че подкрепяш старата църква; смятаха, че споделяш убежденията на Латимър. Затова те приеха толкова топло. Никога не са ти били приятели! А сега, когато мислят, че си се обърнала срещу тях, вече няма да бъдат твои приятели.

— Нан, това е лудост. Може и да изразяват несъгласие с мен, но не биха се опитали да ме злепоставят пред краля. Няма да повдигнат срещу мен лъжливо обвинение в Бог знае какво, само защото не сме на едно мнение за отслужването на литургията. Имаме разногласия, но те не са ми врагове. Стивън Гардинър е ръкоположен епископ, призван от Бога, свят човек. Няма да поиска да ме унищожи, защото съм на различно мнение от неговото по някой теологичен въпрос.

— Изправиха се срещу Ан Болейн, защото тя подкрепяше каузата на реформата.

— Това не беше ли Кромвел? — питам упорито.

— Няма значение кой е съветникът, важното е дали кралят се вслушва в него.

— Кралят ме обича — казвам накрая. — Обича само мен. Не би изслушал дори една дума против мен.

— Така твърдиш ти — Нан протяга крак и прибутва един пън по-навътре в огъня. Вдига се стълб от искри; тя придобива смутено изражение.

— Какво има?

— Трябва да ти съобщя, че предлагат нова съпруга.

Едва не избухвам в смях.

— Това е смехотворно. Това ли дойде да ми кажеш? Не е нищо повече от клюка.

— Не, не е клюка. Предлагат нова съпруга, по-податлива към идеята за връщането на църквата в лоното на Рим.

— Коя? — питам насмешливо.

— Катрин Брандън.

— Сега съм сигурна, че грешиш — казвам. — Тя е по-пламенна привърженица на реформата дори от мен. Кръсти кучето си на епископ Гардинър. Държи се откровено грубо с него.

— Смятат, че тя ще се присъедини към тях, ако ѝ предложат трона. И вярват, че кралят я харесва.

Поглеждам сестра си. Лицето ѝ е извърнато към мен, погледът ѝ е прикован в жаравата. Тя се раздвижва смутено, докато слага сухи дърва.

— Това ли дойде да ми кажеш? Нима дойде толкова късно през нощта, за да ме предупредиш, че кралят мисли за нова съпруга? Че трябва да се защитя?

— Да — казва тя, все още без да ме поглежда в очите. — Страхувам се, че е така, да.

Огънят припуква в тишината.

— Катрин никога не би ме предала. Грешиш, като казваш такова нещо. Тя ми е приятелка. Работим заедно, мислим еднакво. Наистина е ужасно, Нан, черно злословие е да твърдиш такова нещо.

— Става дума за короната на Англия. Повечето хора биха направили всичко за нея.

— Кралят ме обича. Не иска нова съпруга.

— Казвам само, че кралят има чувства към нея, винаги я е харесвал, а сега тя е свободна да се омъжи и те ще възхваляват достойнствата ѝ.

— Тя никога няма да заеме мястото ми!

— Няма да има избор — казва Нан тихо. — Точно както ти нямаше избор. Освен това някои хора говорят, че той е неин любовник от години. Разправят, че двамата с Чарлс са си я делили. Чарлс никога не отказваше нищо на краля. Навярно, когато се е сдобил с красива млада съпруга, достатъчно млада да му бъде дъщеря, кралят също я е имал.

Изправям се и отивам до прозореца. Искам да разтворя широко капаците и да пусна нощния въздух в стаята, сякаш, подобно на спалнята на краля, мястото вони на разложение и разочарование.

— Това е отвратителна клюка — казвам тихо. — Не би трябвало да ми се налага да я чувам.

— Ужасна е. Но всички я повтарят. И затова си длъжна да я чуеш.

— И какво сега? — питам горчиво. — Нан, трябва ли винаги да си толкова злоезична? Трябва ли вечно да мълвиш лоши вести в ухото ми? Нима ми казваш, че той би ме напуснал заради Катрин Брандън? Седма съпруга ли ще си вземе? А може би и още една след нея? Да, харесва я, харесва Мери Хауард, харесва Ан Сиймор! Но обича мен, предпочита мен, пред всички други, повече от която и да е предишна съпруга. И се ожени за мен! Това е най-важното. Нима не можеш да разбереш това?

— Казвам, че трябва да те опазим. Никой не трябва да може да каже нищо срещу теб. Нито дори намек за репутацията ти, нито предположение за неразбирателство между теб и краля, нищо, което би могло да го накара да се настрои против теб. Нито дори за миг.

— Защото е нужен само миг?

— Нужен му е само миг да подпише заповед за арест — казва тя. — И тогава всичко свършва за всички ни.

* * *

Катрин Брандън се връща в двора, както ѝ е наредено, и не носи траур. Идва първо в моите покои и се покланя пред мен, и пред всичките си дами аз ѝ изказвам съболезнования за загубата ѝ и я поздравявам със завръщането ѝ на служба при мен. Тя сяда сред тях и поглежда превода, по който работим. Изучаваме Евангелието от Лука на латински и се опитваме да намерим най-чистите, най-ясните думи на английски, за да изразим красотата на оригинала. Катрин се присъединява към нас, сякаш е тук по желание, сякаш не иска да бъде в собствения си дом, със синовете си.

В края на сутринта, когато прибираме книгите си, за да излезем на езда, я викам с жест да дойде с мен, докато се преобличам в роклята

си за езда.

— Изненадана съм, че се върнахте в двора толкова скоро — казвам.

— Беше ми наредено — казва тя кратко.

— Не бяхте ли в уединение, в траур?

— Разбира се.

Надигам се от мястото си пред посребреното огледало и улавям ръцете ѝ.

— Катрин, ваша приятелка съм, още откакто за пръв път дойдох в двора. Ако не искате да сте тук, ако искате да си отидете у дома, ще направя всичко по силите си за вас.

Тя ми отправя малка, тъжна усмивка.

— Трябва да бъда тук — казва тя. — Нямам избор. Но благодаря на ваше величество за добрината.

— Липсва ли ви съпругът ви? — питам любопитно.

— Разбира се — казва тя. — Той ми беше като баща.

— Мисля, че липсва и на краля.

— Сигурно. Винаги са били заедно. Но не очаквам да го покаже.

— Защо не? Защо кралят да не показва скръбта си от загубата на приятеля си?

Тя ме поглежда, сякаш ѝ задавам въпрос, чийто отговор трябва да е ясен на всички.

— Защото кралят не може да понася скръбта — казва тя простичко. — Не може да я търпи. Тя го разгневява. Никога няма да прости на Чарлс, задето го е оставил. Ако искам да продължа да се ползвам с благоволенieto му, ако искам синовете ми да получат наследството си, ще трябва да прикрия факта, че Чарлс го е изоставил. Не мога да му показвам скръбта си, понеже тя му напомня за неговата собствена.

— Но той почина! — възкликвам нетърпеливо пред вдовицата на Чарлс. — Не е изоставил краля нарочно, просто умря!

Тя ми отправя бавна, печална усмивка.

— Предполагам, че ако си крал на Англия, смяташ, че животът на всички останали ти принадлежи. И онези, които умират, те предават.

* * *

Не искам да чувам мрачните предупреждения на Нан, предпочитам да виждам ласкателството в престорената усмивка на Катрин, докато придворните са в примирие помежду си, без кавги или борби за надмощие, а добротата на Бог към Англия проблясва в слънчевата светлина и златистите листа на дърветата в спускащите се към реката ливади. Страната е в мир, според новините от Франция там не планират нищо срещу нас, сезонът на битките наближава края си, а Томас оцеля още една година. Това е благословен край на лятото. Всеки ден започва ведро, а всяка вечер завършва в топло сияние. Стените на двореца изглеждат златисти на отразяващия се в реката залез. Хенри се радва на завръщане към добро здраве. Камериерите му го качват с усилие на коня всяка сутрин и ние ловуваме всеки ден: лесни обиколки, през ливадите покрай реката, и аз се чувствам, сякаш съм омъжена за човек на моята възраст, когато огромният му ловен кон изпреварва моя и той минава покрай мен, подвиквайки като момче.

Раната на крака му е пристегната здраво, и той успява да върви с куцукане, без някой да го крепи: нуждае се от помощ само при качване и слизане по стълбите, които водят от голямата зала до покоите му, където го посещавам през вечер.

— Щастливи сме — казва ми той, сякаш това е официално съобщение, докато сядам от другата страна на огнището срещу подсиления му трон и новото му столче за крака. Изненадана от официалния му тон, се изкисквам.

— Ако си била толкова измъчвана от нещастия, колкото съм бил аз, ти също ще обръщаш специално внимание на един хубав ден, на един добър сезон — казва той. — Кълна ти се, любима, че никога не съм обичал никоя съпруга повече, отколкото обичам теб, и никога не съм изпитвал такова задоволство, каквото чувствам сега.

Дотук с мрачните ти предупреждения, Нан, помислям си.

— Милорд, радвам се — казвам, и съм искрена. — Ако мога да ви доставя удоволствие, то тогава аз съм най-щастливата жена в Англия. Но чух някои слухове.

— За какво? — пита настоятелно той, а веждите му с цвят на пясък се сключват.

— Говори се, че може би искате нова кралица — казвам, поемайки риска да изрека гласно предупреждението на Нан.

Той се подсмивва и махва пренебрежително с ръка.

— Винаги ще има слухове — казва. — Докато хората имат амбициозни дъщери, винаги ще има слухове.

— Радвам се, че не означават нищо.

— Разбира се, че не означават нищо — казва той. — Нищо, освен че хората говорят за по-достоините от тях, а невзрачните жени завиждат на красотата ви.

— Тогава съм щастлива — казвам му.

— А децата са добре и заякват — казва той, продължавайки да изброява нещата, за които е благодарен. — Страната е в мир, макар и почти разорена. И като никога имам известно спокойствие в двора си, защото моите съперничаещи си епископи решиха това лято да си дадат отдих от препирните.

— Бог се усмивва на праведните — казвам.

— Видях преводите ти — казва той със същия самодоволен тон. — Останах доволен, Кейт. Справила си се добре, всеки може да види как съм повлиял на начетеността ти и на духовното ти израстване.

Призлява ми от внезапен страх.

— Моите преводи ли? — повтарям.

— Молитвите ти — казва той. — Точно така, благочестиво и удовлетворяващо е да имам съпруга, която посвещава времето си на молитви.

— Ваше величество ми оказа чест с вниманието си — казвам със слаб глас.

— Хвърлих им един поглед — казва той. — И попитах Кранмър какво мисли. И той ги похвали. За една жена това е истинска работа на учен. Обвини ме, че съм ти помагал, но аз казах: не, не, те са си само нейни. Така че би трябвало да поставиш името си на корицата, Кейт. Би трябвало да покажем, че те са на автор от кралската фамилия. Кой друг крал в християнския свят има учена съпруга? Франсоа Френски има кралица, която не е нито съпруга, нито учена!

— Бих поставила името си на страницата единствено като знак на признателност към вас — казвам предпазливо.

— Направи го — казва той мило. — Аз съм късметлия. Има само две неща, които ме безпокоят, и нито едно от тях не ми тежи прекалено

— отпуска се назад в стола си, а аз поставям сладкишите и виното поблизо до него.

— Какви са те?

— Булон — казва той унило. — След цялата ни храброст при превземането му, съветът иска да го върна на французите. Никога няма да го направя. Изпратих Хенри Хауард там на мястото на баща му, само за да убеди всички, че можем да го задържим.

— А той убеждава ли ги?

— О, кълне се, че никога няма да напусне града, заявява, че дори самият намек за това е позорен — Хенри се подсмихва. — А баща му ми нашепва, че той е хлапе, което би трябвало да се прибере у дома и да живее така, както му нарежда той. Обичам, когато има раздор между баща и син. Животът ми става много по-лесен, когато двамата клонят в две различни посоки, но и двете — сочени от мен.

Опитвам се да се усмихна.

— Но откъде знаете на кого да вярвате?

Той отвърща с хитра гримаса.

— Не зная. Това е тайната. Изслушвам единия, изслушвам другия, насърчавам всеки да мисли, че му имам доверие и се вслушвам в съветите му. Преценявам ги, докато се препират, и избирам.

— Но това изправя баща срещу син — изтъквам. — Настройва вашия главнокомандващ във Франция срещу Тайния ви съвет и поражда дълбоко разделение в страната.

— Толкова по-добре, защото тогава не могат да заговорничат срещу мен. Във всеки случай, не мога да върна Булон на французите, независимо какво иска Тайният съвет, защото Карл Испански настоява да го задържа, настоява да не сключваме мир с Франция. Трябва да разигравам Испания и Франция като два паса в бой с кучета. Трябва да ги изправя; една срещу друга като кучкар.

— А другата ви тревога? — питам предпазливо.

— Хвала на Бога, тя е само дребна грижа. Нищо. Просто чума в Портсмут.

— Чума?

— Вилнее из флота ми, Бог да им е на помощ. Разбира се, ще им бъде тежко. Моряците спят на корабите или са настанени на найужасни места в онова бедно градче, капитаните и боцманите — при малко по-добри условия. Наблъскани са натясно, а блатата излъчват

зарази. Войниците в новите ми крепости ще измират като мухи, когато болестта плъзне сред тях.

— Но военачалниците ви сигурно са в безопасност?

— Не, защото настоявам да останат с флота — казва той, сякаш животът на Томас Сиймор е нещо, за което би се сетил едва впоследствие. — Трябва да си поемат рисковете.

— Не могат ли да се приберат по домовете си, докато чумата бушува в Портсмут? — предлагам. — Трябва да се направи нещо, така че капитаните и командирите да не бъдат погубени от чумата. Ще имате нужда от тях в битка. Сигурно искате да ги опазите.

— Бог ще бди над онези, които ми служат — казва той спокойно. — Бог не би вдигнал ръка срещу мен и близките ми. Аз съм избраният от Него крал, Катрин. Никога не го забравяй.

В полунощ той ме отпраща — иска да бъде сам, но вместо да си легна, отивам в красивия параклис, коленича пред олтара, и прошепвам едва чуто:

— Томас, Томас, Бог да те благослови, Бог да те пази, любов моя, моя единствена любов. Бог да те пази от морето, Бог да те пази от чумата, Бог да те опази от греха и скръбта и да те изпрати благополучно у дома. Дори не се моля да се прибереш у дома при мен. Обичам те толкова силно, че само искам да си в безопасност, където и да си.

* * *

Кракът на краля отича отново и раната се отваря още повече. Той изобщо не може да го натоварва, затова слагат колела под подсиления му стол и го тикат на колела навсякъде из двореца. Като никога, духът му остава висок и той продължава да организира своите „кучешки боеве“, както се хвалеше пред мен. Възнамерява да изпрати Стивън Гардинър да се срещне с императора в Брюж, за да уреди сключването на договор с французите, който ще сложи край на една война между тримата велики крале на Европа; но в същото време, в пълно противоречие, кани представители на германските лутерански владетели да посредничат между Англия и Франция за сключване на таен пакт срещу испанския император. При това положение, в крайна

сметка ще се окажем с два мирни договора, единият изготвен от паписти, а другият издействан от лутерани, и неспособни да подпишем нито един от двата.

— Не, това е прекрасен шанс за вярата ни — възразява Катрин Брандън, докато сядаме зад дългата ми маса, събираме перата и листовете си, и се подготвяме да изслушаме проповедта за деня. — Ако лутеранските лордове от Саксония могат да донесат мир на християнския свят, тогава реформираната религия ще бъде възприета като моралния водач, като пътеводна светлина за света. А те ще работят за краля, тъй като искат той да ги спаси от императора. Онова папистко чудовище призовава за кръстоносен поход срещу тях, срещу собствения си народ, само заради религията им — Бог да ги спаси и да ги закриля.

— Но епископ Гардинър ще изпревари лутеранските лордове — предричам. — Ще издейства мир с Франция, преди те да постигнат целта си.

— Не и той! — възкликва тя презрително. — Той вече няма влияние. Кралят не го слуша вече. Изпраща го на безсмислена мисия в Брюж. Исква Гардинър да не му се пречка, за да може да говори свободно с германците. Сам ми го каза.

— О, така ли? — питам спокойно, а влизащата Нан забелязва острата нотка в гласа ми и хвърля поглед през стаята към мен.

— Недейте да мислите, че съм казала нещо, което да ни издаде — добавя Катрин бързо. — Никога не бих разкрила какво изучаваме и какво четем. Но се кълна, че кралят знае, и че ни подкрепя. Толкова възхвалява начетеността ви, ваше величество.

— Именно кралят даде Библията на англичаните — съгласявам се. — Това съвпада с желанията на лутераните.

— А Стивън Гардинър беше този, който им я отне отново. И сега кралят се среща с лутераните, а Стивън Гардинър го няма. Ако питате мен, може да остане далече от двора завинаги. Докато го няма и докато кралят подкрепя Хенри Хауард като комендант на Булон, а не баща му, херцога, най-големите ни врагове са пренебрегнати, а ние ставаме все по-силни с всеки ден.

— Е, хвала на Бога — казва Нан. — Само си представете тази страна да стигне до истинска вяра, основаваща се на Библията, а не на

някаква каша от суеверия, основаваща се на заклинания, изображения и напеви.

— Индулгенции — казва Катрин, като почти потръпва от презрение. — Това мразя най-много. Знаете ли, че в деня, след като милорд почина, някакъв проклет свещеник дойде при мен и каза, че за петдесет златни монети можел да гарантира възнасянето на Чарлс на небето и щял да ми покаже знак, че е така?

— Какъв знак? — питам любопитно.

Катрин свива рамене.

— Кой знае? Дори не попитах. Сигурна съм, че можеше да ми даде всичко, което бих пожелала: кървяща статуя, спасена от някое разрушено абатство? Портрет на Мадоната, от който блика мляко? Такова оскърбление е да намекваш, че душата на човек може да бъде спасена от половин дузина противни старци, които пеят гръмогласно някакъв псалм. Как може някой да вярва в това? Как може някой да намеква такива неща сега, когато хората могат да четат Библията и знаят, че отиваме на небето единствено чрез вярата си?

На вратата се потропва, стражите я разтварят широко, и вътре влиза Ан Аскю, спретната и красива, сякаш току-що идва от шивачката. Пристъпва вътре, с весела усмивка на лицето, и ми прави дълбок реверанс.

— Боже Господи! — възкликва Нан, и, забравяйки се напълно, се прекръства, сякаш вижда призрак.

— Добре дошла на завърналата се странница! — казвам. — Отдавна не сме ви виждали! Зарадвах се да узная, че сте в безопасност, че епископ Бонър ви е освободил, но чухме, че ви е изпратил у дома. Не смятах, че ще ви видя отново в двора.

— О, да, бях изпратена у дома при съпруга си — казва тя небрежно. — И благодаря на ваше величество, задето дадохте да се разбере, че съм под ваша закрила. Зная, че сте ме спасили от още разпити и съдебен процес. Наистина ме изпратиха у дома при съпруга ми, бях освободена при условие, че ще бъда поверена на грижите му, но аз го напуснах отново и ето ме тук.

Усмиввам се на дързостта на младата жена.

— Мистрес Ан, говорите така, сякаш това е лесно.

— Лесно като греха — казва тя весело. — Но не е грях, уверявам ви. Съпругът ми не знае нищо за мен, нито за вярата ми. За него съм

толкова чужда, колкото елен в кошара с овце. Няма как да е възможно да сме женени пред Бог и не е възможно подобни обети да са обвързващи. Той мисли като мен, макар да няма смелостта да го каже пред епископа. Не ме иска в дома си, не повече, отколкото аз самата мога да понеса да бъда там. Не можем да бъдем впрегнати заедно — сърна и овца.

Нан се изправя на крака, нащрек като кралски телохранител.

— Но редно ли е да бъдете тук? — пита тя. — Не можете да носите ерес в покоите на кралицата. Не можете да идвате тук, щом ви е наредено да останете при съпруга си, независимо дали той е овца, а вие — сърна, или и двамата сте двойка глупаци.

Ан протяга ръка да спре пороя от неспокойни думи на Нан.

— Никога не бих навлякла опасност на нейно величество — казва тя спокойно. — Зная на кого трябва да благодаря за освобождаването си. Задължена съм ви до живот — добавя, с малък реверанс към мен. После се обръща отново към Нан: — Бяха удовлетворени от отговорите ми. Разпитваха ме отново и отново, но аз не казах нито дума, която да не се среща в Библията, и те нямаха нито основание да ме обвинят, нито предлог, за да ме предадат на палача.

При споменаването на палача Нан прикрива неволно потръпване и хвърля поглед към мен.

— Епископ Бонър няма оплаквания срещу вас? — повтаря тя слисано.

Ан надава звънлив, уверен смях.

— Този човек вечно е готов да се оплаква от нещо. Но нямаше никакво обвинение, което би могъл да ми прикачи. Кметът ме попита дали мисля, че нафората е свята, и аз не отговорих, защото знам, че е незаконно да се говори против хляба на литургията. Попита ме дали ако една мишка изяде нафората, мишката ще бъде осветена? Аз просто казах: „Уви, бедната мишка.“ Това беше най-хитроумният му въпрос: да се опита да ми заложи капан с осветена мишка!

Въпреки волята си не успявам да се сдържа и се засмивам, а Катрин Брандън улавя погледа ми и се изкикотва.

— Както и да е, слава Богу, че са ви освободили и са се подчинили на кралицата — казва Катрин, когато се съвзема. — Ние печелим спора, почти всички са убедени от мисленето на кралицата. Кралят се вслушва в нея, а целият двор мисли като нас.

— А кралицата преведе книга с молитви, която излезе под собственото ѝ име — казва Нан гордо.

Ан насочва кафявите си очи към мен.

— Ваше величество, това означава да използвате образованието и положението си за доброто на всички истински вярващи, и особено за доброто на жените. Да бъдете жена, която пише! Да бъдете жена, която публикува!

— Тя е първата — хвали се Нан. — Първата жена, която публикува в Англия, най-първата жена, която публикува на английски, първата, чието име е посочено на титулната страница.

— Тихо — казвам. — Има много учени като мен, и мнозина поначетени. Имало е жени-писателки и преди мен. Но аз съм благословена със съпруг, който ми позволява да уча и да пиша, а всички сме благословени с крал, който позволява молитвите на църквата да бъдат разбирани от неговия народ.

— Благодаря на Бог за него — казва Ан Аскю пламенно. — Мислите ли, че ще позволи връщането на Библията отново в църквите, за да я четат всички?

— Сигурна съм в това — казвам. — Защото, след като поръча превод на литургията, той непременно ще иска Библията да бъде четена на хората на английски и Библията отново ще бъде върната в църквите.

— Амин — казва Ан Аскю. — И моята работа ще бъде свършена. Защото всичко, което изобщо правя, е да рецитирам думите от Библията, които съм запаметила, и да обяснявам какво означават. Половината проповедници в Лондон са просто говорещи Библии. Ако Библията бъде върната в църквите, всички ще бъдем спокойни. Ако хората могат отново да я четат сами, ще бъде все едно да нахраним множеството. Ще бъде чудо на нашата епоха.

ДВОРЕЦЪТ УАЙТХОЛ, ЛОНДОН ЕСЕНТА НА 1545 Г.

Идваме в Уайтхол, когато времето застудява, сланата в градината прави връхчетата на клоните на тисовете по алеите сребристобели, а игличките им са зелени и тъмни. Коритата на фонтаните са покрити с тънък лед, и аз поръчвам да донесат всички кожи от помещенията на гардеробната в дома ми, замъка Бейнардс. Отново обвинват около врата ми самурените кожи на Кити Хауард, но тази година откривам, че те имат моето ухание, а призракът на момичето-кralица е изчезнал в студения полумрак.

Николас де Вент е завършил великия си портрет на петима ни и творбата очаква официалното си откриване, поставена на отреденото си място, точно както поръчахме, обвита в златен брокат. Никой не я е виждал, откакто е изнесена от ателието му; чакаме кралят да обяви, че иска да я види.

— Ще дойде ли ваше величество да открие тържествено портрета? — пита ме Ан Сиймор. — Негово величество помоли милорд съпруга ми да ви придружи.

— Сега ли? — питам. Чета книга, написана простичко като детски буквар, която обяснява тайнството на литургията, реалното съществуване на чистилицето. Книгата е одобрена от Тайния съвет и е написана точно в техния надуту уверен тон. Затварям и я и се питам как става така, че мъжете, дори сериозни и вгълбени мъже, могат да оставят впечатлението, че никога не се замислят над нищо, а просто мислят, че знаят.

— Да, сега — казва тя. — Художникът е тук; всички се събират.

— Кралят ще дойде ли?

— Негово величество си почива — казва тя. — Кракът му е зле. Казва, че ще го види по-късно.

Изправлям се на крака.

— Ще дойда — казвам. Виждам как Елизабет вдига любопитно лице. Тя е толкова суетно дете, копнее да види как ли я е изобразил

художникът. Позираше му в най-хубавата си рокля, с надеждата, че на окончателното изображение ще бъде поставена на централно място, до ръката на баща си, като призната принцеса от династията на Тюдорите. С принцеса Мери се споглеждаме иронично над главата на Елизабет. Може и да не сме развълнувани като момичета при мисълта за този портрет, но и двете се радваме, че сме признати в очите на всички. Тази картина ще виси в двореца Уайтхол с години, може би с векове. Хората ще я прерисуват и ще държат прерисуваните копия на почетно място в собствените си домове. Тя ще показва кралските деца с баща им, и мен, седнала до него. Тя ще отбележи постижението ми — велико постижение — да доведе кралските деца при баща им. Може и да не го даря с дете, както го дари Джейн Сиймор, няма да бъда негова съпруга в продължение на двацет и три години като Катерина Арагонска, но направих нещо, което никоя съпруга не е успяла да направи преди — поставих децата в сърцето на кралското семейство. Двете момичета и скъпоценният наследник са на един и същ портрет с баща си. Това е изображение на кралско семейство, а аз съм там като тяхна призната майка. Аз съм кралица, аз съм регент, аз съм тяхна майка, а портретът ще показва децата ми около мен, съпруга ми до мен и когато погледнат този портрет, онези, които се съмняват във влиянието ми и си мислят, че могат да заговорничат срещу мен, ще видят жената в сърцето на кралското семейство.

— Ще дойдем веднага — казвам.

Нямам търпение да видя как изглеждам. След като пробвах много цветове, избрах да облека червената си долна рокля, върху нея — пищна рокля от златен бродир, поръбена с хермелин. Лично художникът я подбра от кралския гардероб. Каза, че иска всички цветове на картината да бъдат червени и златисти, да показват богатството ни, да демонстрират сплотеността ни, да показват великолепието ни в кралски цветове. Не казах, че червеното е любимият ми цвят, но, разбира се, знам, че подчертава бялата ми кожа. Той ме помоли да сменя любимата си шапчица във френски стил, с полукръгла основа, която нося, поставена назад върху косата си, с по-старомодната триъгълна шапчица. Нан донесе избраната от него шапчица от кралската съкровищница и я постави на главата ми.

— На Джейн Сиймор — каза тя кратко. — Позлатена.

— Никога няма да сложа това! — възкликвам, но художникът я бутна малко назад, така че косата ми да се показва леко и че да обрамчва лицето ми.

— Привилегия е да се рисува красива жена — каза той тихо, и ми показва как иска да седна, кацнала на ръба на един стол, със златистата си рокля, разливаща се като езерце около краката ми.

Сега се усмихвам на принцеса Мери.

— Завладяна съм от суетност — казвам. — Нямам търпение да го видя.

— Аз също — казва тя. Хваща Елизабет за ръка, а аз тръгвам начело, с Едуард Сиймор до мен и придворните ми дами зад мен. Стигаме до голямата зала, а придворните, дори някои благородници от Тайния съвет вече са там, любопитни да видят тази велика картина, която струваше толкова скъпо, а създаването ѝ отне толкова дълго време. Никой не я е виждал цялостна и завършена. Всички позирахме отделно, художникът се ръководеше главно от по-ранни портрети на краля, така че това ще бъде изненада за всички ни. Виждам Николас де Вент, художника, с неспокойно изражение, както и се очаква.

— Негово величество няма ли да дойде? — пита той, докато ми се покланя.

Каня се да отговоря, че няма, когато големите врати на залата за аудиенции на краля се отварят и се задава столът му на колела: кралят наполовина седи, наполовина лежи в него, подутият му крак е изпънат пред тялото, лицето му е зачервено, подпухнало и сковано в болезнена гримаса.

Художникът леко възкликва от изненада. Не е виждал краля, откакто най-напред обсъждахме портрета, а после Де Вент прерисува лицето на краля от великите портрети на Ханс Холбайн, които кралят предпочита пред всички други. Предполагам, че на картината зад покривалото ще е изобразен красив, около четирийсетгодишен мъж, заобиколен от съпругата си и децата си. Ще има два добре оформени крака в тесни, стигащи до коленете впити панталони в цвят на слонова кост с обичайния син жартиер, завързан под коляното, за да подчертава якия прасец. Няма да е проснат и разплут като разбит кораб на сух док, потящ се от усилието да повдигне огромната си глава.

Отивам при него, правя реверанс, и целувам горещата му буза.

— Какво удоволствие е да видя ваше величество — казвам. — Изглеждате толкова добре.

— Искам да видя как ни е издокарал — казва той кратко. Кимва на Де Вент. — Разкрийте го.

Картината е огромна, висока почти пет фута и дълга почти десет, покривалото остава закачено на горния десен ъгъл, за да можем да я видим разкривана инч по инч отляво, докато един паж изтичва да донесе столче, за да може да стигне до ъгъла, където златният брокат е захванат, скривайки пълната картина.

Първо се показва изящно украсена колона, блестяща от сребърни и златни гравюри, и таван, ярък като рисувано стъкло, с червено-белите рози на Тюдорите. После врата. Разнася се леко изненадано ахване, защото там е жената-шут на принцеса Мери, която върви покрай арката на влизане в градината на двореца Уайтхол, сякаш за да каже, че целият живот е мимолетен, че това е двор на глупци. В градината зад нея върху постаменти стоят изваяни хералдически животни, сякаш за да кажат, че всяка слава е безумие. Хвърлям поглед към краля да видя дали е изненадан да види жената-шут Джейн в единия ъгъл на кралския си портрет, но забелязвам бавното му кимване, и разбирам, че е одобрил това, дори мястото, където е изобразена тя. Сигурно мисли, че прави някакво проникновено заключение относно славата и света. Други две еднакви златни колони обрамчат фигурата на жена на преден план. Това е принцеса Мери в тъмночервената си долна рокля, със зеленикавокафявата рокля отгоре, с квадратно деколте, с бели копринени прорези на ръкавите и бели дантелени маншети на китките. Носи френска шапчица, отметната назад от бледото ѝ лице, и огърлица с разпятие на шията. Поглеждам внимателно портрета, а после се обръщам и ѝ отправям топла, одобрителна усмивка. Подобаващо е. Тя изглежда царствена и изпълнена с достойнство, склучила ръце пред себе си, обърнала лице с лека усмивка към този, който я гледа. Ако някой прекопира този портрет, за да го покаже на кандидат за ръката ѝ, на чуждестранен принц, желаещ да се ожени за нея, това ще е правдоподобно изображение. Тя изглежда едновременно като кралица и като момиче. Художникът е уловил достойнството и обаянието ѝ. Виждам я как поруменява и също ми кимва леко. Изображението е хубаво; и двете сме доволни.

Покривалото се смъква леко, и дворът ахва, когато вижда принц Едуард, широкоплещест като баща си, да стои, силен и дързък, в обемист жакет и червени чорапи, с червена шапка, нахлупена на малката му глава, с нелепо издути ръкави. Няколко души ръкопляскаат. Това сякаш е нарисуваният от Холбайн портрет на краля, смален до височина от три фута. Нарисуваният принц уверено обляга лакът на коляното на баща си, както Едуард никога не би дръзнал да направи в истинския живот, а ръката на Хенри е върху рамото му, прегръщайки го, както никога не е правил. Момчето е представено пред погледа така, сякаш Хенри току-що го е родил измежду широко разкрачените си крака: това е неговият син и наследник, настойчиво заявява позата. Това е момчето, създадено от самия крал, по негов образ и подобие, неговото малко червено яйце.

Зад двамата, като фон, простиращ се и над главите им, е балдахинът от златен бродат с кралския герб върху него, а над него — златен печат като свещен ореол, какъвто художниците на старата идолопоклонническа църква изобразяваха над главите на рисуваните светци. В средата на картината, все още полускрит от драперията, която пажовете отчаяно дърпат, е самият крал. Художникът го е превърнал в средище на картината, точно в центъра в пламтящите цветове на златно слънце. Огромните му бухнали ръкави, дебели като две валчести възглавници, са целите от златен бродат, с прорези от бяла коприна, полите на късата му мантия са червени и златисти, разкрачените му яки крака сияят ослепително в чорапи с цвят на слонова кост, здравите прасци лъщят, закръглените колене са като две малки луни. Мантията му е поръбена със самур, отметната от огромните, покрити с подпльнки рамене, лицето му е едро, бледо, и без бръчки, а уплътненият калъф, закриващ отвора на панталона му — „Боже мой“, промърморвам само при вида му. Огромното парче плат с цвят на слонова кост стърчи дръзко изправено в самия център на тялото му, в сърцето на картината. Огромно, издаващо бледо сияние, сред цялото червено и златисто, то почти крещи към зрителя: Ето го пенисът на краля! Възхитете му се!

Прехапвам устните си отвътре, за да не позволя от гърлото ми да се откъсне дори най-тих кикот. Не смея да погледна към Катрин Брандън. Художникът сигурно си е загубил ума, за да бъде толкова безочлив; дори чудовищната суетност на краля едва ли може да

възприема това по друг начин, освен като нелепо. Но после пажът най-сетне освобождава завесата, която е скривала останалата част от портрета, платът пада на пода, и най-последно виждам собственото си изображение.

Седя до лявата ръка на краля, облечена в роклята, която двамата с художника избрахме заедно, червената фуста и ръкавите допълват червения цвят на мантията на принц Едуард, златистият ми корсаж и горната пола са в тон с бухналите ръкави на краля, а подплатата и ръкавите от бял хермелин подчертават, че съм кралска особа. Английската шапчица, която Николас де Вент избра от кралския гардероб, е съвършено изобразена, коланът на талията ми — нарисуван с изящни подробности, кожата ми е перлена и бяла като внушителните крака на краля. Но лицето ми...

Но лицето ми...

Лицето ми...

Сред придворните се понасят прошепнати коментари, като шумоленето на вятъра из дърветата на есенна гора. Чувам хората да отронват: „О, не очаквах...“, и: „Но това не е...“, и: „Нима това е...“, а после всички мълкват, без да довършат изреченията си, сякаш никой не иска да отбележи онова, което е болезнено, ужасно очевидно, и става все по-очевидно и по-очевидно, докато се възцарява мълчание, някой прочиства гърло, а друг се извръща, и бавно, макар че не искат да се взират, вече никой не може да устои, и всички се обръщат да ме погледнат.

Те гледат мен. А аз гледам Нея.

Това не е моят портрет. Това не е моето лице. Наистина позирах за портрета, и носех тези дрехи, дрехите от кралския гардероб, дрехите, които отличават една кралица на Англия. Художникът е сложил ръцете ми в същата поза, наклонил е лицето ми към светлината, но чертите под златистата ѝ шапчица не са моите. Кралят е поръчал портрет на третата си съпруга, майката на Едуард, и е накарал мен да позирам за нея, като кукла, за да може художникът да изобрази ръста и тялото на една съпруга, която и да е съпруга. Но лицето не е моето. Не е било нужно художникът да се опитва да улови това, което нарече моя „сияйна“ красота. Вместо това на портрета се вижда остро очертание на шапчицата на Джейн Сиймор, а под нея е безинтересното, скучно лице на Джейн Сиймор, мъртвата кралица,

която седи до лявата ръка на краля, възхищавайки се на него и на сина си от гроба, а аз сякаш никога не съм съществувала.

* * *

Не зная как се изправям, как се усмихвам и отбелязвам колко е прекрасна картината, колко добре изглежда Елизабет, отляво на жената, заменила майка ѝ, мащехата, която тя дори не помни: придворната дама на майка ѝ, жената, която танцуваше в деня, когато майка ѝ беше обезглавена. Засмивам се на изображението на Уил Сомърс на десния вход, с маймунката на рамото му, с градините на Уайтхол зад него. Чувам звънливия си смях и как хората нетърпеливо се присъединяват към мен, сякаш за да скрият унижението ми. Нан идва от едната ми страна, сякаш за да ме задържи изправена, а Катрин Брандън застава от другата, и те се възхищават на картината и бърлят шумно. Ан Сиймор, моята придворна дама, стои по-надалеч и отбелязва колко е красива скъпата ѝ, обречена на трагична участ зълва.

Продължавам да се вирам в портрета. Възприемам го като олтарна украса, икона като онези, които реформистите с право изхвърлиха от старата, покварена църква. Той е като триптих с три отделни части: двете принцеси от двете страни, и Светото Семейство, Отецът, Синът и възнеслата се майка в централната част. Двата шута са глупци от външния свят, докато вътрешният свят на кралското семейство блести като злато. Джейн Сиймор, надмогнала смъртта, блести като Богородица.

Елизабет идва, взема ръката ми и прошепва:

— Коя е тази? Кой е на вашето място?

А аз казвам: „Тихо, това е кралица Джейн, майката на Едуард“ и изведнъж умното ѝ малко личице се затваря, сякаш съм ѝ съобщила някаква тайна за позорни дела, нещо мръсно и грешно. И изведнъж — именно така разбирам, че е спасяемо покварена — тя обръща усмихнато лице към баща си и му казва какъв прекрасен портрет е поръчал.

Принцеса Мери ми хвърля кратък поглед и не казва нищо, а после дворът притихва, докато чакаме кралят да проговори. Чакаме и чакаме, Николас де Вент върти в ръце шапката си, потейки се от

нервно очакване да чуе какво има да каже този велик покровител на изкуството, покровителят на Холбайн, за това произведение, тази нарисувана лъжа, този шедьовър на самовъзвеличаването, това ограбване на гроб.

— Харесва ми — заявява Хенри твърдо, и се разнася лек полъх, подобен на ветрец, когато дворът изпуска затаения си дъх. — Много правдиво. Много добре изпълнено — хвърля ми един поглед и виждам, че изглежда съвсем леко смутен. — Ще се радвате да видите децата, нарисувани всички заедно, и почитта, която отдадох на майката на Едуард.

Поглежда бледото нарисувано лице на мъртвата си съпруга.

— Тя можеше да седи до мен, точно така, ако беше пощадена — казва. — Можеше да види Едуард възмъжал. Кой знае? Може би щеше да ме дари с още синове.

Не мога да кажа нищо, докато съпругът ми оплаква публично една предишна съпруга, взирайки се в побелялото ѝ глупаво лице, сякаш за да открие сега някаква мъдрост, убягвала на всички, докато е била жива. Откривам, че съм стиснала зъби, за да удържа залепена на лицето ми усмивка, сякаш това не е оскърбление към мен, сякаш не съм публично отхвърлена, сякаш кралят не оповестява пред света, че всички ние, които сме дошли след Джейн — Ана от Клев, Катрин Хауард, аз — сме призрачни кралици, по-безплътни и по-незначителни от нея, мъртвата съпруга.

Разбира се, Ан Сиймор, зълвата на мъртвата кралица, е тази, която пристъпва напред и се обръща към краля като негова сродница и спътница в тъгата му, възползвайки се от сълзите му, както прави винаги:

— Наистина е като жива.

Само дето е мъртва.

— Точно каквато беше — казва той.

Съмнявам се в това, защото носи най-хубавите ми обувки със златни токове.

— Сигурно гледа надолу от небето и се усмихва на вас и на момчето си — казва тя.

— Сигурно — съгласява се пламенно той.

Отбелязвам сухо, че благочестивата Джейн явно се е измъкнала от чистилището, макар че точно сега в Лондонския Тауър има

проповедник, затворен по обвинение в ерес, защото е намекнал, че чистилището не съществува.

— Тя ми беше жестоко отнета — казва той, малките му очи примигват, за да прогонят лесно появилите се сълзи. — А бяхме женени малко повече от година.

Не е съвсем прав. Мога да му кажа с точност. Бяха женени година и четири месеца, по-кратка женитба дори от тази с Кити Хауард, която продължи само година и шест месеца, преди той да я обезглави, но далеч по-дълго, отколкото бракът му с Ана от Клев, сега толкова почитана, която бе отхвърлена след едва половин година.

— Тя ви обичаше толкова много — казва печално Ан Сиймор. — Но слава Богу, че остави такъв прекрасен син като свой жив паметник.

Споменаването на принц Едуард ободрява Хенри.

— Наистина — казва той. — Поне имам един син и той е красив, нали?

— Истинско копие на баща си — усмихва се Ан. — Вижте как стои на портрета. Истинско ваше копие е!

* * *

Повеждам дамите си обратно към покоите ми. Усмихвам се и всички те се усмихват. Всички се опитваме да покажем, че сме несмутени, че не сме видели нищо, което да смущава положението ни, чувството ни за достойнство и високопоставеност. Аз съм кралицата, а това са моите дами. Не се е случило нищо нередно.

Когато стигаме в покоите ми, ги изчаквам да се заемат с шиенето, а една от тях отваря книга, одобрена от епископа на Лондон. Тогава казвам, че стомахът ми е малко разстроен, несъмнено от нещо, което съм яла. Искам да отида в стаята си сама. Нан идва с мен, защото дори самите демони на ада не могат да накарат Нан да ме остави на мира точно сега, и затваря вратата зад нас и ме поглежда.

— Кучка — казвам кратко.

— Аз ли?

— Тя.

— Ан Сиймор?

— Не, Джейн Сиймор. Мъртвата.

Това е толкова нелогично изказване, че дори Нан не се опитва да ме поправи.

— Разстроена си.

— Унижена съм публично, пред очите на всички съм подменена с един призрак. Съперницата ми не е някое хубаво момиче като Катрин Брандън или Мери Хауард, а една покойница, която дори приживе не беше особено жизнена. И въпреки това сега тя е съпругата, която той отказва да забрави.

— Тя е мъртва, бедната жена. Вече не може да го разгневи. Той може да я вижда в най-добрата ѝ същност.

— Смъртта ѝ е най-доброто от нея! Никога не е била толкова очарователна, колкото е сега!

Нан прави малък жест с ръка, сякаш за да ми каже да спра.

— Тя направи най-доброто, което може, и, Боже мой, Кат, нямаше да си толкова сурова към нея, ако я бе видяла да умира, изгаряща в такава силна треска, докато в плача си зовеше Бог и съпруга си. Може и да е била глупачка, но умря като самотна жена, обзета от ужас.

— Какво значение има това за мен, която сега трябва да минавам покрай образа ѝ всеки път, когато отивам на вечеря? Аз, на която е забранено да носи перлите ѝ? Но която трябва да отглежда сина ѝ? Да си ляга със съпруга ѝ?

— Ядосана си — казва Нан.

— Наистина — процеждам. — Виждам, че учението ти не е отишло напразно. Ядосана съм. Отлично. Сега какво?

— Ще трябва да го преодолееш — казва тя, толкова спокойно, колкото някога майка ни, когато беснеех заради някоя неправда в детската стая. — Защото ще трябва да отидеш на вечеря с високо вдигната глава, усмихната, показвайки на всички, че си доволна от портрета, доволна от брака си и щастлива със заварените си деца и техните три мъртви майки, и щастлива с краля.

— Защо трябва да правя това? — изричам задъхано. — Защо трябва да се преструвам, че не съм публично оскърбена?

Лицето на Нан е много бледо, а тонът ѝ е равен.

— Защото, ако възприемаш една мъртва съпруга като своя съперница, ще бъдеш мъртва съпруга — предрича тя. — Хората вече говорят, че той ще се ожени отново. Хората вече говорят, че той не

харесва религиозните ти убеждения, че твърде много подкрепяш реформата. Трябва да ги успокоиш. Трябва да му угодиш. Трябва да влезеш на вечеря тази вечер като жена, чието положение не може да бъде поставяно под въпрос.

— Кой ме подлага на съмнение? — изкрещявам й. — Кой смее да оспорва положението ми?

— Боя се, че много хора оспорват положението ти — казва тя тихо. — Ключките вече започнаха. Почти всички се съмняват доколко си годна да бъдеш кралица.

ДВОРЕЦЪТ УАЙТХОЛ, ЛОНДОН ЗИМАТА НА 1545 Г.

В тихите дни преди започването на коледните празненства кралят е обезпокоен и открито раздражен, че нито обичайните, нито новите му съветници могат да издействат примирие с Франция. Сега Карл Испански настоява да бъде сключено примирие, за да бъде свободен да се обърне срещу собствените си поданици. Твърдо решен е да стъпче реформистите във Фландрия и земите на Свещената Римска Империя. Казва, че двамата с Хенри трябва да забравят враждебността си срещу Франция, за да се изправят пред още по-голяма опасност. Тримата трябва да се съюзят, за да воюват срещу лутераните. Казва, че това трябва да бъде новият кръстоносен поход, че трябва да тръгнат на война срещу хората, които са такива грешници, та си мислят, че Библията най-добре може да ги напътства как да живеят.

Моля се за безопасността на Божиите люде в Англия, в Германия, във всяко кътче на християнския свят, които не са сторили нищо лошо, освен да четат Словото Божие и да го изучават в сърцата си. После говорят. Защо да не говорят? Защо учените духовници и свещениците на църквата и — да, грубияните, войниците на църквата — да бъдат единствените, които могат да възвестяват истината, каквато я виждат?

Стивън Гардинър, все още в Брюж, все още отчаяно опитващ се да издейства мирен договор с Франция, пламенно агитира за мир с Франция и Испания, изтъквайки доводи в полза на незабавното започване на кървав кръстоносен поход срещу лутераните навсякъде, особено в Германия.

— Един Бог знае какво предлага, какво обещава от мое име — роптае Хенри пред мен, докато седим тихо и играем карти заедно една вечер.

Около нас придворните танцуват и флиртуват, някой пее, а около нас е застанала малка група, която наблюдава играта и залага как ще

завърши. Катрин Брандън е до краля. Той ѝ показва картите си и иска съвета ѝ, а тя се усмихва и се кълне, че ще ми даде знак, за да мога да имам преимущество. Повечето хора залагат на краля. Той не обича да губи. Не обича дори някой да залага срещу него. Виждам неговата слаба карта, но не се възползвам. При грешката ми той надава рев и прибира ръката.

— Ще повикате ли епископ Гардинър да се прибере у дома? — питам възможно най-спокойно. — Съгласен ли сте с него, че императорът трябва да тръгне на война срещу собствения си народ?

— В Германия със сигурност отиват твърде далече — казва Хенри. — А тези германски принцове изобщо не ми бяха от помощ. Няма да ги защитя. Защо да го правя? Те не разбират човешките порядки, защо биха схванали Божиите?

Вдигам поглед и виждам Едуард Сиймор, брата на Томас, да ме наблюдава. Зная, че се надява да използвам влиянието си да убедя краля, че лутераните в Германия би трябвало да бъдат пощадени, и че новото мислене трябва да бъде позволено в Англия. Но аз действам много предпазливо с краля. Чула съм предупрежденията на Нан и внимавам да не си създавам врагове. Вече съм научила, че когато кралят се оплаква от едната страна, той често точно в същия момент действа срещу другата. Хората надценяват влиянието ми, когато ме винят за реформата. Използвам влиянието си предпазливо, а на стената виси портрет, който отрича самото ми съществуване.

— Със сигурност не може да е погрешно да мислим, че е редно да живеем, придържайки се към Библията, и че ще отидем на небето чрез вярата си и опрощението на греховете ни — отбелязвам.

Хенри вдига поглед от играта на карти.

— Виждам, че не си по-добра в теологията, отколкото в играта на карти — казва той. Проблясването на усмивката му отнема извителността от думите му.

— Не очаквам да разбирам от религия повече, отколкото вие, милорд съпруже — казвам. — И със сигурност никога не очаквам да ви победея на карти.

— А моите момичета? — пита той, обръщайки се към принцеса Мери, която стои до лакътя му, докато Елизабет се обляга на стола ми.

— Карти или начетеност? — пита Елизабет наперено.

Баща ѝ се засмива.

— Кое предпочитате?

— Начетеността — казва тя. — Защото е привилегия да ти бъде позволено да учиш, особено с начетена жена като кралицата; а картите са развлечение, достъпно за всеки.

— Напълно вярно — казва той. — И само начетените и задълбочените би трябвало да учат и разсъждават. Светите неща би трябвало да се обмислят на тихи и святи места, и то само от онези, които са способни да ги разбират под напътствията на църквата. Картите са за общото помещение в хана; Библията е само за онези, които могат да я четат и разбират.

Принцеса Мери кимва, а той ѝ се усмихва.

— Предполагам, че ти, моя Мери, не подкрепяш уличните проповеди, които всеки глупак може да реве гръмко, стъпил на някой крайпътен камък?

Тя прави реверанс, преди да се обърне към него и казва:

— Мисля, че църквата трябва да учи хората. Те не могат да се учат сами.

— И аз мисля така — казва Хенри. — Точно така мисля и аз.

* * *

Кралят взема този безгрижен разговор, проведен до масата за карти, и го използва като основа за речта си пред парламента. Отива при тях на Бъдни Вечер, когато членовете на парламента вече се канят да повикат да им доведат конете и да се приберат по домовете си за празниците. Пристига величествено, като бащата на нацията, който идва да се обърне към народа си в самата нощ преди раждането на Христос, като тлъст, куц ангел-вестител, за да им каже как трябва да служат на Христос тук, на земята. Всички знаят, че това трябва да е гръмка демонстрация на вярата на краля, навярно последната, която изобщо ще направи, и че независимо дали са съгласни или не, е по-добре да са там. Кралството знае в какво вярвам — чели са литургията, която преведох с Томас Кранмър. Възприемат ме като умерена, придържаща се към традициите, но съсредоточена върху личната вяра, личната молитва. Някои може и да ме подозират, че клоня към реформата, но всичко, което съм подписала открито с името си, е

одобрено от краля и не може да е еретично. Видели са убежденията на Стивън Гардинър в безпощадната „Книга на краля“, която определя стотици искрено вярващи като еретици, и усещат, че приливът се надига срещу реформата. Но винаги досега е трябвало да се опитват да се досещат за убежденията на краля. Той е писал книги и ги е забранявал, даде Библията на хората и им я отне отново, каза им, че е Върховен глава на църквата, но никога преди не им е казал в какво вярва. Кралят никога преди не се е обръщал лично към своя Парламент, за да каже пряко на членовете му какво трябва да мислят за Бог.

Хората са трогнати до сълзи. Тълпите отвън, събрани да видят пищното шествие, предвождано от огромния крал, стоят с непокрити глави, докато някои се покатерват да надникнат вътре през отворените прозорци на Уестминстър Хол, а после се провикват надолу за да съобщят какво е оповестил кралят, седнал като планина на трона си под балдахина от златен брокат. Хората отчаяно копнеят да узнаят дали ще постъпи като германски принц и ще се обяви за реформа на църквата, или като френския крал и испанския император ще защити старите ритуали на старата църква и ще се съюзи с папата.

— Лошо е — казва ми Ан Сиймор кратко. — Загубихме.

Тя първа идва в покоите ми с новината. Съпругът ѝ Едуард стоял редом с краля, с безстрастно лице, докато кралят се жалвал горчиво на своите представители от камарата на общините, че в кръчмите сквернели Словото Божие и изричали напразно името Му. Щом се върнаха от Парламента, Едуард дошъл право при съпругата си и шепнешком ѝ предал разказа си.

— Много е лошо за онези, които мислят като нас. Кралят се връща към старите ритуали. Ще бъде католическата църква, каквато беше преди, всичко ще бъде възстановено, а има някои, които казват, че той ще ни приобщи към гръцката църква.

— Гръцката ли? — питам неразбиращо. — Какво общо има гръцката църква с Англия?

Тя ме поглежда така, сякаш ме подсеща, че моят съпруг е непогрешим като самия Бог.

— С когото и да е, само не и с протестантите — казва тя горчиво. — Това има предвид. Който и да е, само не и реформистите. Казал пред Парламента, че се уморил от постоянните спорове и коментари на

Библията. Уморен е от проповедниците. Уморен е от цялото това мислене, и писане, и публикуване. Разбира се, бои се, че следващото, което хората ще оспорят, е неговата власт. Каза им, че им е дал Библията, само за да я четат мъжете на собствените си семейства. Не бива да я обсъждат.

— Библията е само за мъжете?

Тя кимва.

— Казва, че на него се полага да отсъжда кое е истина, и кое — грешка. Те не трябва да мислят, трябва просто да четат на глас на жените, слугите и децата си.

Свеждам глава пред това оскърбление към дадения от Бога разсъдък.

— Но после — точно когато решаваш, че се връща към папизма, той казва, че ще събори всички параклиси, където се отслужват литургии за душите на починалите, и ще вземе земите им.

В това няма логика.

— Да унищожи параклисите и да забрани отслужването на литургии за душите на мъртвите?

— Казва, че това било просто кухо суеверие. Казва, че няма чистилище и следователно няма нужда от литургии за мъртвите, и следователно няма нужда от параклиси, където да се отслужват литургии за душите им.

— Казва, че не съществува чистилище?

— Казва, че това е бил начин старата църква да печели пари от невежите хора.

— Прав е!

— Но в същото време отслужването на литургията ще остане непроменено, с всичките ѝ поклони и коленичения. А хлябът и виното следва да бъдат смятани за истинското тяло и кръв. И е ерес да се оспорва това.

Поглеждам я с нещо близко до отчаяние.

— В какво според съпруга ти вярва всъщност кралят? Искрено, в сърцето си?

Тя свива рамене.

— Никой не знае. Това е наполовина лутеранство и наполовина католическа вяра, папизъм с краля вместо папа, лутеранство, в което кралят е Лутер. Превърнало се е в религия, зародила се от само себе

си. Затова трябва постоянно да ни я обяснява. И следователно за ерес също се счита това, което той обяви за ерес. Всички ние — както паписти и протестанти, така и лутерани и евангелисти — сме в еднаква опасност.

— Но какво вярва той? Ан, трябва да знаем. Какво вярва кралят?

— В най-различни неща, всичките едновременно.

* * *

Кралят се прибира много уморен и ме вика да го посетя в покоите му. Вече са го сложили в леглото и аз се поколебавам на прага, питайки се дали е искал да дойда по нощница, за да си легна с него.

Той ме повиква вътре с жест.

— Влизай — казва. — Поседи с мен. Искам да ти разкажа всичко, преди да заспя. Сигурно сте чули, че в Уестминстър ме посрещнаха благоговейно? Заплакаха, когато им казах, че съм техен баща и ще властвам над тях. Казаха, че никога преди не са чували такава реч.

— Колко прекрасно — казвам със слаб глас. — И колко сте добър да положите усилие да отидете при тях, и то на Бъдни Вечер.

Той махва с тлъстата си ръка.

— Исках да знаят какво мисля — казва. — Важно е да са наясно. Мисля вместо тях, решавам заради тях, трябва да знаят какво мисля. Как иначе ще намерят пътя си през живота? Как иначе ще отидат на небето?

Вратата зад мен се отваря и влиза първият от слугите, които поднасят храната, с блюдо, лъжица и нож. Ще поднесат вечерята на краля в леглото. Слугите влизат един след друг с блюдо след блюдо. Хенри отрупва чинията си с храна, докато завързват под брадичката му ленена кърпа, за да не се опръскаат завивките с мазнина от месото и сосовете. На мен сервират на мястото ми до една маса в долния край на голямото легло, и аз се храня бавно, за да можем да завършим вечерята си заедно. Постоянно допълват чинията на Хенри и той изпива най-малко три бутилки вино, вечерята отнема цяла вечност, и когато отправя последното блюдо с махване на ръка, той се стоварва

обратно назад на възглавниците, изтощен и потен. Повдига ми се само като гледам как донасят и отнасят огромните блюда с храна.

— Искате ли да ви види лекарят? — питам го. — Усилва ли се треската ви?

Той поклаща глава.

— Доктор Уенди може да ме посети по-късно — казва. — Знаеш ли, че доктор Бътс е болен? — надава хриплив смях. — Що за лекар е това? Изпратих му съобщение — що за доктор сте вие, твърде болен, за да посети пациента си?

— Колко забавно. Но той в двора ли е? Грижат ли се за него?

— Мисля, че си отиде у дома — казва Хенри с безразличие. — Знае, че не бива да носи болести в двора. Щом усетил първите симптоми, ми изпрати вест, за да ме уведоми, че няма да се доближава до мен, докато не се оправи. Помоли ме да му простя, защото не е в състояние да се грижи за мен. Редно е да бъде тук. Знаех, че усилието ще ми дойде в повече — да отида при моя народ, да отнеса мъдростта си на своя народ, по този начин. В това студено време.

Кимвам на слугите да изнесат всичко от стаята, но да донесат на краля нова бутилка вино и сладкишите, които обича да държи до леглото си, в случай че огладнее през нощта.

— Бях вдъхновяващ — той се оригва със сдържано задоволство. — Слушаха ме в пълно мълчание. Когато хората говорят за проповядване, трябваше да ме чуят тази вечер в Уестминстър! Хората, които зоват за нов пророк, трябваше да ме чуят как говорих тази вечер! Аз съм баща на народа си, и то по-добър баща от онзи лъжлив свещеник, когото в Рим наричат Светия Отец!

— Някой записа ли речта, за да могат другите да я прочетат? — питам.

Той кимва. Очите му се затварят като на сънено дете след оживен и изпълнен със събития ден.

— Надявам се — казва. — Ще се погрижа да получите препис. Знам, че ще искате да я разгледате.

— Да — казвам.

— Обявих го — казва той. — Това е краят на всички спорове.

— Да. Да ви оставя ли да спите, съпруже?

— Остани — казва той. — Остани. Почти не съм те виждал цял ден. Седеше ли до леглото на стария Латимър?

— Почти никога — лъжа. — Съпружеските ни отношения не бяха такива, каквито имам с вас, милорд.

— Сигурно — казва той. — Когато е умирал, сигурно е имало момент, в който си си мислела, че ще бъдеш свободна от всякакви съпрузи. Така ли беше? Миг, в който си мислела, че ще бъдеш вдовица, с твой собствен малък имот и собствено състояние? Може би дори си си избрала някой красив млад мъж?

Малките очи се отварят, проблясват лукаво и развеселено.

Законът не допуска една жена да се омъжи за краля, ако е имала в миналото си каквито и да било тайни любовни връзки. Опасно е да се говори за това преди лягане.

— Мислех си, че ще бъда вдовица, която живее само за семейството си, точно като баба ви, лейди Маргарет Боуфорт — усмихвам се. — Но бях призвана за велика съдба.

— Най-великото предопределение, което една жена може да има — съгласява се той. — Но защо според теб не зачеваш, Катрин?

Въпросът е толкова неочакван, че леко трепвам. Очите му са затворени; навярно не забелязва. Веднага си помислям гузно за кесията с билки и ужаса на Нан, че ако не го предотвратя, заради него ще пометна някакво чудовище. Не е възможно някой в покоите ми да му е казал за билките. Сигурна съм, че никой не би ме издал. Никой не знае, освен Нан и мен. Дори прислужницата, която носи горещата вода, знае единствено, че от време на време носи кана с вода за сутрешна отвара.

— Не зная, съпруже — казвам смирено. — Предполагам, че понякога отнема време.

Той отваря очи. Сега е напълно буден, сякаш никога не е бил сънен.

— Никога преди не ми е отнемало много време — казва. — Имам три деца, както виждате, от три различни майки. А имаше и други, разбира се. Всички зачевах веднага, още в първите месеци. Аз съм потентен, по кралски потентен.

— Наистина — чувствам как безпокойството ми се усилва. Това прилича на капан, но не мога да разбера как да го избегна. — Виждам това.

— Така че сигурно се дължи на някакъв проблем при теб — казва той спокойно. — Как мислиш?

— Не зная — казвам. — Лорд Латимър не беше способен като мъж, така че никога не съм очаквала да имам дете от него, а когато се омъжих за първия си съпруг, бях твърде млада, и почти не сме били заедно.

Безсмислено е да казвам, че вие, моят трети съпруг, кралят, сте стар човек, болен като тлъсто куче, рядко успяващ да направи нещо в леглото, вероятно неплоден, и че съпругите, за които помните, че са зачевали толкова лесно, са били съпругите от младостта ви, първите три, а сега и трите са вече мъртви: една беше обезглавена от вас, две умряха заради недостатъчните ви грижи. Те помятаха отново и отново, с изключение на третата, онази, която умря при първото си раждане.

— Може би мислиш, че Бог не е благосклонен към брака ни? След като не те дарява с дете, сигурно смяташ така.

Богът на краля му изпращаше едно след друго мъртви бебета по време на първия му брак, докато кралят осъзна, че Бог не е благосклонен. В ума ми се върти леко, немощно възражение. Такова богохулство е да се позоваваме на Бог, когато истината е нещо, което просто не разбираме. Не мога да позволя Бог да бъде свидетел срещу мен в този разговор. Бог не бива да бъде призоваван за свидетел срещу още една съпруга на Хенри. Мисля си, че и сам Бог не би пожелал да отсъди Катрин Пар да бъде отхвърлена. Чувствам как гневът ми се надига в мълчанието.

— Кой може да се съмнява в благословията Му? — настоявам дръзко, като стискам силно с ръце страничните облегалки на стола, събирайки смелост да продължа. — След като сте толкова здрав и толкова силен и толкова потентен, и имахме толкова много щастливи месеци заедно? Две и половина успешни години? Завземането на Булон и побеждаването на шотландците? Щастието ни с вашите деца? Кой може да се съмнява, че Бог е благосклонен към вас, към крал като вас? Че сигурно е благосклонен и към брака ви? Брак, сключен по ваш собствен избор, когато ме удостоихте с благоволенieto си. Кой може да се съмнява, че Бог беше благосклонен към мен, когато ме избрахте, и когато ме убедихте, противно на собственото ми смирение, че бих могла да стана ваша съпруга? Не можем да се съмняваме, че Бог ви обича и ви вдъхновява. Не можем да се съмняваме, че имате благоволенieto Му.

Спасила съм се. Виждам как доволната усмивка се разлива по лицето му, когато се отпуска, за да заспи.

— Права си — казва. — Разбира се. Сега вече трябва да дойде детето, което ще родиш. Божията благословия е върху мен. Бог знае, че винаги съм постъпвал единствено правилно.

* * *

Лекарят, сър Уилям Бътс, не се връща в двора, както обеща. Починал е от треска, далече от двора, и ние дори не научаваме за това, докато Коледа не отминава. Кралят казва, че никой друг не разбира състоянието му, никой друг не може да го поддържа в добро здраве, както е можел доктор Бътс. Смята, че е било греховно и себично от страна на лекаря да напусне двора така внезапно и да умре така преждевременно бързо. Пие отварите, които доктор Уенди му приготвя, държи го денонощно край леглото си, но се оплаква, че вече никога няма да е добре, сега, когато доктор Бътс го няма да успокоява гнева му и да облекчава треската му.

— А ние загубихме добър приятел и съветник — отбелязва Ан Сиймор пред мен и Катрин Брандън. — Доктор Бътс често молеше краля да не се вслушва в клюките срещу някой лутеран или да освободи задържан проповедник. Никога не разгласяваше собствените си мнения, но често молеше краля да бъде милостив. Добре беше до краля да има такъв човек.

— Особено когато кралят изпитваше болка и гняв — добавя Катрин. — Съпругът ми казваше, че доктор Бътс може да успокои краля, когато никой друг не би могъл да се справи. И той искрено вярваше в реформата — тя пригласяда полата си и се възхищава на блясъка на коприната. — Но въпреки това имаме напредък, Ан. Кралят поиска от Томас Кранмър да състави списък на всички суевория на старата църква, които трябва да бъдат забранени.

— Откъде знаете? Какво ви каза? — пита Ан. Дочувам враждебността в гласа ѝ и си спомням, че тя вечно се тревожи да не би някой да се издигне до по-високо положение и да измести нея или съпруга ѝ.

Катрин полага усилия да поддържа отношения с краля: постоянно до него, неговата любима кокетка, пренебрегвана като съветник, но предпочитана като партньорка в играта на карти. Това е пътека, по която са пристъпвали много жени преди нея: четири придворни дами са станали кралици — аз съм само най-скорошната. Сега Катрин е най-фаворизираната жена в двора, а Ан Сиймор, която никога не престава да мери постиженията на своя съпруг, чичото на принца, ревнува болезнено. Със сигурност опасността заплашва мен, но Ан мисли само за себе си.

— Той смята да създаде два колежа, точно както обеща на нейно величество — казва Катрин и ми се усмихва. — Един в Оксфорд и един в Кеймбридж. Това е просветителско дело, точно каквото нейно величество го помоли да извърши. Ще преподават новото познание и ще проповядват на английски.

— Кани се да изпрати съпруга ми, Едуард, в Булон, за да замени онзи млад глупак Хенри Хауард — казва Ан възбудено.

— Семейство Хауард са в немилост заради прибързаността на Хенри и неспособността му да се справи — което е все в наша полза, но след като съпругът ми ще отсъства от двора, кой ще се постарее кралят да не забравя нас, семейство Сиймор? Как ще запазим благоволенieto му? Как можем да имаме влияние?

— Ах, семейство Сиймор — казва Катрин със сладък тон. — Семейство Сиймор! Семейство Сиймор! Точно когато мислехме, че говорим за приятелите, на които можем да се доверим да доближат краля и църквата до Бог, откривам, че всъщност сме говорили за издигането на семейство Сиймор, отново. За пореден път.

— Нямаме нужда да се издигаме — отвръща раздразнено Ан. — Ние се ползваме с висше благоволение. Ние, семейство Сиймор, сме роднини на единствения наследник на Тюдорите, а принц Едуард обича вуйчовците си.

— Но за регент е посочена кралицата — напомня й Катрин с копиринен гласец. — А кралят предпочита нейната и дори моята компания пред вашата. Ако Едуард бъде изпратен в Булон, а Томас постоянно е по море, кой наистина ще напомня на краля за семейство Сиймор? Имате ли изобщо приятели?

— Успокойте се — казвам тихо. Но не кавгата им е това, което ме смущава. А фактът, че ми е непоносимо да чувам името му.

Непоносимо ми е да мисля, че докато аз съм впримчена в капана на един двор, който ми се струва все по-малък и по-тесен всеки ден, той винаги, винаги е далече.

ДВОРЕЦЪТ ХАМПТЪН КОРТ КОЛЕДА, 1545 Г.

Отбелязваме Коледа по стария обичай, с танци, музика и балове с маски, игри и състезания, и огромни количества храна и вино. През всеки един от дванайсетте дни на празненствата кухнята се старее да покаже нещо ново, някое разкошно блюдо; а кралят яде ли, яде, сякаш за да задоволи някакъв растящ неутолим глад, сякаш вътре в него се е навил на кълбо чудовищен тлъст червей.

Нарежда да поканим за Коледа бившата кралица Ана от Клев, и тя идва в двора, закръглена и добродушна, лакома като самия крал, и толкова мила и весела, колкото може да е всяка жена, която е успяла да опази живота си от опасност и измъкнала се с кралска титла, с цяло състояние и със свободата си.

Тя е богата. Идва със свита от конници, носейки скъпи коледни подаръци, грижливо избрани, за да доставят удоволствие на всички ни. По-млада е от мен с три години, светлокоса, тъмноока, и със спокойна, ведра усмивка. Закръглената ѝ хубост привлича възхитените погледи на хората, които са забравили защо кралят я е отхвърлил. Тя беше протестантската принцеса и падна заедно с водача на протестантите, Кромвел, когато кралят се обърна против реформата. Тя идва в двора, сякаш за да ми напомни, че и преди е имало кралица, която е слушала литургии на собствения си език, служила е на Бог без папа или епископ, приемала е хляба и виното, а не тяло и кръв — и е останала на престола само шест месеца.

Усмихва ми се топло, но се държи на разстояние, сякаш няма полза от приятелството с една съпруга. Знае всичко, каквото има да се знае за кралиците на Тюдорите, и е стигнала до заключението, че няма смисъл да става моя приятелка. Казват ми, че се е държала сърдечно с кралица Катрин Хауард: не е изпитала злоба, когато ролите им се разменили и придворната дама вече вървяла пред своята кралица; но с мен се държи така, сякаш едва ли си струва да ме опознава. Хладният

й поглед ми подсказва, че се съмнява да изкарам три години: може би няма да съм тук на следващата Коледа.

Нан я прегръща без колебание, хвърляйки се в обятията ѝ, сякаш са две жени, оцелели от тайна война, която единствено те си спомнят. Ан прегръща силно сестра ми, а после я отдалечава на една ръка разстояние, за да огледа лицето ѝ.

— Добре сте? — пита тя. Акцентът ѝ още е немски, като грачене на врана, дори след всички тези години в Англия.

— Добре съм — казва Нан замаяно, сякаш трогната от целувката на този призрак. — А сестра ми е кралица на Англия!

Едва ли съм единствената, която смята думите ѝ за твърде неуместни предвид факта, че тази закръглена, усмихната жена е била по-предишната кралица, прогонена от кралското ложе и от трона побързо от която и да е друга. Но Ан се обръща, все така притиснала сестра ми в прегръдките си, и ми се усмихва.

— Бог да благослови ваше величество — казва тя мило. — И дано царуването ви бъде дълго.

„За разлика от вашето, надявам се“; но аз накланям глава и отвърщам на усмивката ѝ.

— А кралят в добро здраве ли е? — пита тя, знаейки, че трябва да излъжа, защото е незаконно да се намеква, че той е болен.

— В много добро здраве е — казвам решително.

— И е склонен да подкрепи реформирането на религията? — пита тя с надежда.

Разбира се, тя е възпитана в лутеранската вяра, макар че кой знае в какво вярва сега? Със сигурност никога не е писала нищо, което да удостовери убежденията ѝ.

— Кралят изучава задълбочено Библията — казвам, подбирайки внимателно думите си.

— Отбелязваме напредък — уверява я Нан. — Наистина.

* * *

Тази вечер, на вечеря, седя от едната страна на краля; от дясната ми страна е Ана от Клев, почетена пред двора като сестра на краля — както предпочита да я нарича той. Старая се да се усмихвам, сякаш

нямам дори една-едничка грижа в целия свят, докато го чувам до мен как яде, сумти, оригва се, задъхва се, и отново яде. Станала съм нелепо чувствителна към звуците, които издава, докато се храни; никаква музика не може да удави този шум, никакъв разговор не може да ме разсее. Чувам сумтенето, което издава, когато накланя някоя купа, за да изпие соковете на месото, пукането на костите на малки птици в силните му челюсти, и силния звук, с който осмуква захаросаните плодове. Когато пие виното си, издава друг звук — големи глътки, а после сякаш диша задъхано в чашата за вино, поема си дъх, сякаш плува и изпива езерото. Обръщам глава и заговарям Ана от Клев; усмихвам се на принцеса Елизабет в долния край на масата. Катрин Брандън свежда кокетно глава, когато кралят ѝ изпраща специално блюдо, а Нан ми хвърля поглед, сякаш за да се увери, че съм забелязала това. Оглеждам двора, хвърлям поглед към всички хора, които си сервират храна върху отрупаните чинии, щракат с пръсти, за да накарат слугите да им носят още и още вино, и си мисля, че този двор се е превърнал в чудовище, което се самоизяжда, дракон, който от лакомия изяжда собствената си опашка.

Страхувам се от цената, която трябва да се плати за поддържането на това домакинство, хилядите прислужници, които да тичат след стотиците лордове, техните дами, техните коне, техните кучета. Въпросът не е там, че съм прекалено предпазлива — възпитана съм да поддържам аристократично домакинство; не обичам нищо долно и посредствено, но това е разточителност и лукс, подхранвана от разрушаването на църквите. Само богатството на хилядагодишната църква може да плати за това разточителство. Сякаш дворът е огромна играчка с часовников механизъм, с пружина и голямо зъбчато колело, която поема свято имущество и изхвърля отпадъци на всеки час, на всяка минута, точно както кралят ще пирува сега, но по-късно ще повръща, или ще се напъва болезнено на тоалетния стол, вкопчен в протегнатата ръка на Антъни Дени и зовящ доктор Уенди да му направи клизма, за да прочисти червата му.

Виждам, че до Едуард Сиймор, от дясната му страна, има празно място, почетно място, и изведнъж заставам нащрек, питайки се дали очаква Томас. Звукът, с който кралят сърба бульон от стриди от златна купа, а после топи пшеничено хлебче и го осмуква, стихва. Не чувам дори тракането на златната лъжица, когато блъска с нея по златното

блюдо, за да даде знак на слугата да му сипе още. Наблюдавам вратата в края на коридора и, почти сякаш съм го призовала, сякаш желанието ми е създадо образ, Томас, в тъмносиньо наметало, влиза тихо в стаята, смъква наметалото от раменете си и го подава на пажа си, после пристъпва напред до масата на брат си.

Той е тук. Моментално отмествам поглед. Не мога да повярвам. Той е тук.

Топлото приветствие на Едуард е непресторено. Той скача на крака и прегръща Томас, стискайки го силно. Двамата бързо си разменят няколко думи, а после се прегръщат отново. После Томас се отдръпва от масата на семейство Сиймор и се приближава до подиума, където седим. Покланя се на краля, после на мен и на принца, седнал до баща си, и на принцесите, после, накрая, на Ана от Клев, която придружи до Англия, та да стане кралица. Тъмните му очи обхождат с безразличие всички ни, а когато кралят му прави знак да излезе напред, той се приближава да говори с него през високата маса и стои малко под ъгъл, така че рамото му е обърнато към мен, виждам лицето му само в профил, и той не ме поглежда.

Не забравям, че не бива да протягам врат, за да слушам разговора им. Споменава се нещо за корабите и за зимните квартири, кралят казва на Томас да седне на мястото си и да се храни и веднага изпраща на масата на семейство Сиймор блюдо със задушено еленско месо, питки с пълнеж и пай и резени печено глиганско месо. Томас се покланя, сяда до брат си и все така не поглежда към мен. Зная това, само защото когато очите му са приковани в мен, усещам топлина по лицето си, сякаш имам лека треска. За да почувствам това, дори не е нужно да видя, че ме гледа. Сякаш тялото ми знае, без аз да съм наясно, сякаш той може да ме докосне без физически допир.

Но тази вечер оставам хладна и гледам право напред като него, погледите ни се разминават и спират върху незначителни предмети, в противоположни краища на залата, сякаш никога не са се срещали, сякаш ръцете ни не са се вкопчвали една в друга, телата ни не са се преплитали, нито за миг.

* * *

След вечеря има поетична драма, организирана в нов стил, при която танцьорите си избират партньори от двора. Казала съм, че няма да танцувам, доволна съм, че мога да стоя до краля, положила тънката си ръка върху огромното му рамо, и да избегна опасността да се наложи да сплета ръце с Томас. Не мисля, че бих могла да понеса да съм близо до него. Сигурна съм, че не бих могла да танцувам. Не мисля, че бих могла да стоя права.

Кралят гледа танцьорите и аплодира един или друг. Обвива ръка около талията ми, докато аз гледам втренчено към прозореца, където над дърветата в градините залязва бледо зимно слънце. Плъзва ръка надолу, за да ме потупа по задника. Постарavam се да не трепна. Не поглеждам Томас. Гледам невиждащо навън през прозореца, а когато кралят ме пуска и мога да се отдръпна встрани, виждам, че Томас си е отишъл.

ДВОРЕЦЪТ ХАМПТЪН КОРТ ЗИМАТА НА 1546 Г.

На раздаването на подаръците за Нова година принцеса Елизабет ме моли да я придружа да занесе подаръка си на краля. Заедно с принцеса Мери отиваме в залата му за аудиенции, където приема придворните си и раздава и разпределя подаръци. Почти винаги дава кесия с пари, а Антъни Дени е до него, тактично отсъждайки правилното тегло на кесията за всеки усмихнат получател. Всички отстъпват назад, когато принцесите и аз влизаме в стаята, аз правя реверанс на Хенри, но отстъпвам встрани, за да може Елизабет да излезе напред сама. Оглеждам се за Томас и виждам, че стои близо до краля, с тлъста кесия в ръка. Той старателно извърща поглед от мен; аз внимавам да не откъсвам очи от Елизабет.

— Ваше величество, почитаеми татко — изрича тя с ясения си глас, говорейки на английски. Когато той ѝ се усмихва, тя минава на латински: — Донесох ви коледен подарък. Той не е богатство пред очите на света, а е съкровище от небесата. Ценен е не заради ръцете на създателя си, защото аз, вашата най-смирена дъщеря, бях тази, която направи превода и този препис за вас. Но знам, че обичате автора, и зная, че обичате творбата, и това ми дава смелостта да ви го поднеса: ето.

Изад гърба си тя измъква красиво написания си превод на моите лични молитви, преведени на латински, френски и италиански. Тръгва към баща си, покланя се много ниско и слага книгата в ръцете му.

Дворът избухва в аплодисменти, а кралят се усмихва широко.

— Това е безкрайно сериозен и благороден труд — казва той. — Публикуван от моята съпруга и одобрен от всички учени. А тук той е преведен от друг добър ученик и превърнат в ново красиво произведение. Гордея се, че моята съпруга и моята дъщеря са учени жени. Познанието краси добрата жена, то не е забавление.

— А какво сте приготвили за мащехата си? — пита той Елизабет.

Тя се обръща към мен и ми поднася подаръка. Това е друга преведена книга, а тя е избродирала корица с името на краля и моето. Възкликвам от удоволствие и я показвам на краля. Той отваря книгата и вижда заглавието, изписано със спретнатия почерк на Елизабет. Това е английски превод на книга по теология от реформисткия мислител Жан Калвин. Само преди няколко години това щеше да е ерес, сега е новогодишен подарък. Това определя точно колко голям напредък сме постигнали, какво е позволено на Елизабет да чете, и че реформата е новата религия.

Кралят ми се усмихва и казва:

— Трябва да ми прочетеш това и да ми кажеш какво мислиш за него, както и за начетеността на дъщеря ми.

* * *

През тихите часове, посветени на учение, архиепископ Томас Кранмър идва при мен в покоите ми и казва, че би искал да ни прочете реформите, които смята да предложи на краля, за да чуе мислите и забележките ни. Хвърля поглед към принцеса Мери, която обича старите ритуали; но тя свежда глава и казва, че е сигурна, че добрият епископ ще предложи само богоугодни реформи, и че така или иначе нищо, създадено от човека, не е съвършено. Ана от Клев вдига поглед с интерес. Тя е отгледана като лутеранка, винаги се е надявала да донесе искрено религиозно чувство в Англия. Трябва да внимавам да не добивам тържествуващ вид. Това е Божия победа, не моя.

В ъгъла на моята приемна има малка катедра, където гостуващите проповедници слагат своите Библии или книгите си, и Томас Кранмър слага своя сноп листове там и стеснително ни оглежда.

— Имам чувството, че ще изнасям проповед — казва той с усмивка.

— На драго сърце бихме изслушали една проповед — казвам. — Тук сме посрещали множество богоугодни проповедници, а вие, драги архиепископе, ще бъдете един от най-изтъкнатите.

Внимавам да не поглеждам към Ана от Клев, докато посрещам в покоите си един реформистки архиепископ. Ако вярвах в изповедта, щеше да се наложи да изповядам греха на гордостта.

— Благодаря ви — казва той. — Но днес аз искам да се уча от вас. Мисля, че моята задача е да премахна множеството добавки на църквата към стария акт на отслужване на литургията. Предизвикателството е да отстраня думите и делата на човека и да запазя Божия промисъл.

Ан Сиймор и Катрин Брандън се заемат с ръкоделието си, но не правят дори един бод. Не се преструвам, че правя нещо друго, освен да слушам. Скръствам ръце в скута си, а принцеса Елизабет, седнала до мен, прави същото, имитирайки точно движенията ми. Ана от Клев сядва до Елизабет и обвива с ръка тесните ѝ рамене. Принудена съм да потисна леко пробождање на съвсем недостойна ревност. Разбира се, тя все още възприема себе си като доведена майка на Елизабет. Тя също е обичала останалото без майка дете. Така се прокрадва грехът и в най-дребните моменти от обикновения живот; но наистина, тя е била мащеха на Елизабет за не повече от няколко месеца!

Архиепископът изчита своя списък от предлагани реформи и своето обяснение. Всички ритуали на църквата, които не са описани никъде в Библията, които никога не са изисквани от Иисус, следва да бъдат премахнати. Поклоните пред кръста, колениченето по заповед, всичко това трябва да се промени. Старите суеверия, като биенето на камбаните в навечерието на Все светии, за да бъдат изплашени и прогонени злите духове и посрещнати добрите светци, трябва да се прекратят. Статуите в църквите ще бъдат щателно огледани, за да е сигурно, че в тях няма папистки хитрости като движещи се очи или кървящи рани. Никой не бива да им се моли, сякаш могат да се намесват във всекидневния живот и трябва да остават непокрити през времето на Великите пости.

— Библията ни казва, че Христос е постил в пустошта — изтъква разумно Кранмър. — Това е единственото нещо по отношение на Великите пости, на което трябва да подражаваме.

Съгласни сме. Дори принцеса Мери не може да защити езическия ритуал да се връзват очите на статуите, или да се покриват главите им с плат.

Кранмър отнася промените си на краля, а после се връща в покоите ми в приповдигнато настроение.

— Стивън Гардинър е все още в Брюж, работейки по договора с испанците, и затова около краля нямаше противников глас, който да го

подтиква към старите ритуали — казва той, възхитен. — Не присъстваше никой, който да ме обвини в погрешно мислене. На семейство Хауард не им хареса, но кралят се е уморил от тях. Изслуша ме, без да спори. Заинтересува се; всъщност, дори лично ми предложи още някои реформи.

— Наистина ли? — пита Ана от Клев, следейки бързия говор.

— Да, наистина.

— Мислех си, че би могъл да го направи — казва Катрин Брандън. — Говореше ми за опасността от възприемането на един идол. Според него хората не разбират, че кръстът и статуите в църквата са там, за да олицетворяват Бог. Те са знаци, не предмети на вярата. Те не са неща, които трябва да бъдат почитани сами за себе си.

Без да обръща глава дори на един инч, Ана от Клев плъзва поглед към мен, за да види дали съм забелязала, че Катрин Брандън се ползва с доверието на краля, и че той ѝ говори за религиозната реформа. Ана от Клев е виждала как придворната ѝ дама, хубавата Кити Хауард, се увърта около краля, отсъствайки без позволение от покоите на кралицата. Сега косият ѝ поглед ме пита: И с вас ли е същото?

Повдигам леко вежди. Не, за мен не е същото. Не се безпокоя.

— Това каза и на мен! — възкликва архиепископ Кранмър възхитено. — Намеква, че не бива да има коленичене пред кръста, нито кланяне пред кръста на влизане в църквата, нито пълзене към кръста от църковната врата на Разпети петък.

— Кръстът е символ на свящото разпятие — възразява принцеса Мери. — Почитан е заради това, което олицетворява. Никой не го смята за идолопоклоннически образ.

Настъпва мълчание.

— Всъщност кралят го смята — поправя я Катрин.

Мери мигновено свежда глава в покорство пред жената, която хората смятат за метреса на баща ѝ.

— Тогава сигурно е прав — казва тя тихо. — Кой би знаел по-добре от краля какво мисли неговият народ? А той каза на всички ни, че Бог го е посочил за съдник по тези въпроси.

* * *

Не можем да обсъждаме реформите на Томас Кранмър, без да споменем литургията, а не можем да обсъждаме литургията, защото е незаконно да се говори за нея. Кралят е обявил извън закона споровете по това тайнство. Единствено той ще мисли и говори.

— И въпреки това те могат да ме разпитват — изтъква Ан Аскю, след като е изнесла проповедта си за чудото с виното на сватбата в Кана. — Мога да говоря за сватбеното вино и за виното на Тайната вечеря, но не и за виното, което някой свещеник налива в потира в църквата по наше време, пред собствените ни очи.

— Наистина не можете — казвам тихо. — Разбирам довода, който изтъквате, мистрес Аскю, но не можете да го обличате в думи.

Тя свежда глава.

— Никога не бих говорила за неща, за които не желаете да се споменава — казва предпазливо. — Никога не бих ви навлякла беди.

Това е като обет между една честна жена и друга. Усмиввам ѝ се:

— Зная, че не бихте — казвам. — Надявам се и вие да не си навлечете беда.

— А как е името ви по мъж? — пита Ана от Клев рязко.

Красивото лице на Ан Аскю светва от смях.

— Името му беше Томас Кайм, ваше величество — казва тя. — Но никога не съм приемала фамилията на съпруга си, защото никога не сме били женени.

— Вярвате, че вие сама можете да заявите, че бракът ви е приключил? — пита разведената кралица, която сега е наричана „принцеса“ и следва да бъде смятана за сестра на краля.

— Никъде в Библията не се казва, че бракът е тайнство — отвърща Ан. — Не Бог е този, който ни е свързал. Свещеникът казва, че е така; но това не е вярно. Така твърди църквата, а не Библията. Нашата венчавка, както всяка венчавка, беше акт на човека, а не на Бог. Не беше свещено тайнство. Баща ми ме застави да сключа брачен договор с Томас, и когато бях достатъчно възрастна и разбирах достатъчно, отхвърлих този договор. Предявявам правото си да бъда свободна жена, с душа, равна на всеки мъж пред Бога.

Ана от Клев — още една жена, която е била омъжена без избор и разведена против волята си — отправя към Ан Аскю лека усмивка.

* * *

Томас Кранмър се завръща триумфално у дома, за да систематизира уговорените реформи в нов закон, който да представи пред Парламента; но кралят изпраща след него съобщение, за да му поръча да преустанови работата си и да не прави нищо.

— Трябваше да възпра Томас в мига, когато получих вест от Стивън Гардинър — казва ми той, докато гледаме игра на тенис на кралския корт. Разговорът е прекъсван от време на време от силното плясване на ракетата по топката, а после идва забавянето, когато топката се удря в тавана и пада на корта долу, а играчите отново заемат позиция, за да я ударят. Мисля си, че и религиозната политика на краля е такава — огромен напредък в една посока, а после — незабавно връщане назад.

— Гардинър казва, че е много близо до договор с императора в Брюж, но императорът настоява да няма нови промени в Англиканската църква. Не му играя по свирката — не си мисли това. Но си струва труда да забавя реформата, за да угоди на императора. Не искам да го ядосвам сега. Трябва да преценявам какво правя, да преценявам умерено като философ, през цялото време, всяка малка промяна. Императорът иска договор с мен, за да може спокойно да атакува лутераните в своята империя, особено в Германия.

— Ако само... — започвам.

— Готов е да ги заличи от лицето на земята, да изгори всички тях като еретици, ако може — той се усмихва. Вечно го привличат безмилостните похвати. — Казва, че няма да се спре пред нищо, за да ги стъпче. И откъде тогава ще вземаш своите еретични книги, скъпа моя?

Отричам, запъвайки се, но кралят не ме слуша.

— Императорът има нужда от помощта ми. Исква да сме в мир с Франция, за да може да продължи с принуждаването на германците да приемат ортодоксалната вяра. Разбира се, че не искам да се отдалечавам повече от папистите, след като защитава църквата на папата.

— Но несъмнено, милорд, вие не бихте върнали Англия към властта на папата в Рим — отбелязвам. — Никога не бихте изменили

на Бог, за да угодите на испанския император? Не бихте приели да угодите на света и да изложите на риск честта си?

Хенри ръкопляска на едно добро попадение на корта.

— Ще постъпя, както ми диктува Бог — заявява. — А Неговите и моите пътища наистина са неведоми.

Обръщам се и ръкопляскам заедно с него.

— Това беше трудно! — възкликвам. — Изобщо не мислех, че ще успее.

— Аз щях да се справя с лекота, когато бях млад — отбелязва Хенри. — Бях първокласен играч на тенис. Питай Ана от Клев. Тя сигурно помни какъв спортист бях!

Усмиввам се покрай него към мястото, където седи тя, от другата му страна, наблюдавайки играта. Зная, че слуша; знам, че си мисли какво би казала, ако беше на мое място. Зная, че щеше да се застъпи за хората от своята страна, които искат само да четат Библията на родния си език, и да почитат Бог по прост и обикновен начин.

— Така ли е наистина, принцесо Ана?

— О, да — казва тя мило. — Негово величество беше най-чудесният.

— Тя е добра компаньонка за теб — Хенри се обръща към мен и заговаря полугласно. — Приятно е да има в двора красива жена като нея, нали?

— О, да.

— И е толкова привързана към Елизабет.

— Да, наистина.

— Всички ми казват, че изобщо не е бивало да я пускам да си отиде — казва Хенри с лек смутен смях. — Ако ми беше родила син, сега той щеше да е на пет години, само си помисли!

Зная, че усмивката ми се е стопила. Не знам какво да мисля за това, за целия този разговор. Нима Хенри е забравил, че така и не е консумирал брака с така желаната сега Ана от Клев, казвайки на всички, че тя е твърде дебела, че не е девица, и че миришела толкова силно, та той не можел да се застави да извърши акта?

— Някои хора казват, че тя имала дете от мен — прошепва Хенри. Махва насърчително на губещия играч, който се покланя в знак на благодарност.

— Така ли казват?

— Глупости, разбира се — казва той. — Не трябва да обръщаш внимание на онова, което казват хората. Не слушаш такива клюки, нали, Катрин?

— Не — отвърщам.

— Защото знаеш ли какво се говори във Франция?

Усмиввам се, готова да чуя нещо ободряващо.

— Какво се говори във Франция?

— Че си болна и скоро ще умреш. Че ще остана вдовец и свободен да се ожения отново.

Смехът ми е писклив и насилен.

— Каква ужасна нелепица! Но можете да уверите френския посланик, че всъщност съм много добре.

— Ще му кажа — усмихва се Хенри. — Представи си, мислят, че бих си взел нова съпруга. Не е ли смехотворно?

— Смехотворно наистина. Смехотворно. Какво си мислят? Кой ги уведомява? Откъде измъкват тези слухове?

* * *

— И така, няма реформа — казва ми архиепископ Кранмър, когато идвам на църква да се помоля и го намирам коленичил пред кръста. Старото му лице изглежда уморено на светлината на свещите от олтара. Мислил е върху реформите, от които се нуждае църквата, изучавал ги е и се е молил над тях, а после е открил, че онова единствено писмо от епископ Гардинър отново е накарало краля да промени мнението си.

— Все още няма реформа — поправям го. — Но кой може да се съмнява, че Бог ще озари със светлината на познанието Англия и нейния крал? Имам надежда. Имам вяра, дори когато напредъкът е толкова ужасно бавен.

— А той се вслушва във вас — казва Томас. — Гордее се с учеността ви и приема съветите ви. Ако сте готова да продължите да го предупреждавате и предпазвате от властта и покварата на Рим, и да го съветвате да проявява търпимост към новото мислене, ще продължим. Сигурен съм, че ще продължим — архиепископът се усмихва. — Веднъж той ме нарече „най-големият еретик в Кент“ — казва. — Но

въпреки това аз съм негов епископ и негов духовен съветник. Той ще прояви търпимост да изслушва аргументите на онези, които обича. Великодушен е към мен и към вас.

— С мен винаги се държи мило, никога по друг начин — потвърждавам аз. — В началото, когато се оженихме, се боях от него, но започнах да му се доверявам. С изключение на моментите, когато е измъчван от болка, или когато е ядосан за нещо, или когато нещата вървят зле, той е винаги търпелив и великодушен.

— Ние двамата, които сме удостоени с привързаността и доверието му, ще работим за неговото добро и за доброто на кралството — обещава тържествено Томас Кранмър. — Вие, защитавайки каузата на реформата в двора, като показвате на придворните си правилния път, с вашите покои като пътеводен лъч на познанието, а аз ще убеждавам духовенството да се придържа към Библията. Словото, Словото, няма нищо по-велико от Словото Божие.

— Днес той говореше за война срещу реформистите в Германия — казвам. — Боя се, че императорът готви ужасно изстребване на вярващи, клане. Но нямаше как да възразя срещу това.

— Винаги ще има моменти, в които няма да ви слуша. Просто изчакайте подходящия момент и говорете, когато можете.

— Говори също и за слуховете, че Ана от Клев е родила дете от него, и каза, че тя била украшение за двора ни. Каза ми как хората говорят, че съм болна и има вероятност да умра.

Томас Кранмър ме поглежда така, сякаш се бои какви може да са следващите ми думи. Леко отпуска длан върху главата ми за благословия.

— Стига никога да не сторите нищо нередно, Бог ще ви закриля, а кралят ще ви обича — казва той тихо. — Но трябва да бъдете напълно невинна в какъвто и да е грях, дъще, напълно недосегаема за дори намек за грях. Трябва винаги да показвате съпружеска вярност и съпружеско покорство. Винаги се старайте да правите това.

— Не съм се провинила в никакъв грях — заявявам упорито. — Не е нужно да ме предупреждавате. Аз съм като съпругата на Цезар — никой не може да каже нищо срещу мен.

— Радвам се за това — отвърща Томас Кранмър, който е видял две разпътни кралици да се изкачват по стъпалата към ешафода и не ги е защитил. — Радвам се за това. Не бих могъл да понеса...

— Но как следва да мисля? Как трябва да пиша? Как следва да му говоря за реформата, без да го оскърбя? — питам направо.

— Бог ще ви напътства — казва старият духовник. — Трябва да имате кураж, трябва да използвате дадения ви от Бога разсъдък и вашия даден от Бога глас, и не трябва да позволявате на старите паписти от двора да ви възпрат. Трябва да бъдете свободна да говорите. Той ще харесва това във вас. Не се разколебавайте. Вие сте тази, която Бог е изпратил да донесе реформата в двора. Съберете смелост — и извършете делото си.

ДВОРЕЦЪТ ГРИНИЧ ПРОЛЕТТА НА 1546 Г.

През февруари треската на краля се връща.

— Никой не може да се грижи за мен, както го правеше Уилям Бътс — казва той нещастно. — Ще умра от липса на добри лекарски грижи.

Настоява да дойда до леглото му, но се срамува от миризмата в стаята, която никакви благовония и билки не могат да прикрият, и не му е приятно да виждам ленената му риза, мокра на подмишниците и изцапана отпред от постоянна пот. Но, което е по-лошо, започва да мисли, че това не е лошо здраве, а старост. Изпада в мрачен страх от смъртта, който нищо освен завръщането на здравето му няма да разведри.

— Доктор Уенди ще направи всичко по силите си за вас — казвам. — Толкова е предан и грижовен. А аз се моля за вас всяка сутрин и вечер.

— А има и лоши новини от Булон — спомня си той измъчено. — Онзи млад глупак Хенри Хауард съсипва всичко, което спечелих там. Той е самохвалко, Катрин. Суетен е. Отзовах го и ще изпратя Едуард Сиймор да заеме неговото място. Мога да имам доверие на Едуард, че ще опази крепостта ми.

— Ще я опази — казвам успокоително. — Не е нужно да се боите.

— Но какво ще стане, ако не се оправя? — Очите му, миниатюрни на подпухналото му лице, се присвиват към мен, изплашени като на дете. — Имам Едуард, ненавършил пълнолетие; налице е Мери, която в миг ще се обърне към Испания. Ако умра сега, този месец, до Великден страната отново ще е във война. Не ми се вярва, че никой от тях няма да вдигне оръжие, и ще казват, че се бият за папата, или за Библията, а всъщност всичко, което ще сторят, ще бъде да хвърлят тази страна в междуособна война, и тогава французите ще нахлуят.

Сядам до леглото му и улавям влажната му ръка.

— Не, няма да стане така — казвам. — Защото ще се оправите.

— Ако имах втори син, щях да бъда спокоен — казва той раздразнено. — Ако ти носеше дете, поне щях да знам, че има шанс за още един син.

— Все още не — казвам предпазливо. — Но не се съмнявам, че Бог ще бъде добър към нас.

Той изглежда неудовлетворен.

— Ще бъдеш главен регент — напомня ми. — Всичко ще падне върху твоите плещи. Ще трябва да поддържаш мира между тях, докато Едуард порасне.

— Зная, че ще се справя — казвам. — Защото толкова много от вашите съветници ви обичат и обещаха да изпълняват дълга си към вашия син. Няма да има война. Ще се грижим с обич за Едуард. Братята Сиймор ще го закрилят, техният племенник Джон Дъдли ще ги подкрепя. Томас Кранмър ще му служи, както служи на вас. Но изобщо няма да се стигне дотам, защото ще се оправите, когато времето се разведри.

— Виждам, че посочваш само реформисти? — пита настойчиво той, с остър и мнителен поглед. — Ти си на страната на реформистите, така твърдят хората. Не си на моя страна, а на тяхна.

— Всъщност не: оценявам достойните мъже във всяко отношение. Никой не може да се съмнява, че Стивън Гардинър обича вас и сина ви. Семейство Хауард са верни на вас и на принц Едуард. Всички сме готови да го закриляме и да го възкачим на трона.

— Значи наистина мислиш, че ще умра! — той се изсмива тържествуващо, задето е успял да ми заложи капан. — Мислиш си, че ще надживееш още един стар съпруг и ще се наслаждаваш на вдовишко богатство — лицето му се облива в червенина, докато гневът му се разгаря. — Седиш там, до постелята ми, и си представяш деня, когато ще се освободиш от мен и ще бъдеш свободна да вземеш някой безполезен момък за свой следващ съпруг, четвърти поред! Ти, която си се венчала и споделила легло с трима мъже, мислиш за следващия!

Прикривам потреса си пред внезапната му ярост и оставам съвсем спокойна.

— Милорд съпруге, сигурна съм, че ще се съвземете от тази треска, както сте се възстановили от нараняванията в младостта си.

Опитвах се да ви успокоя, за да не се тревожите, докато лежите болен. Не се моля за нищо друго, освен за здравето ви, и зная, че то ще ви бъде върнато.

Той ме гледа настойчиво, сякаш иска да прозре зад спокойния ми поглед чак вътре в сърцето ми. Срецам очите му, без да трепна, защото толкова голяма част от това, което казвам, е вярно. Уважавам го, обичам го като негова вярна поданица и почтена съпруга, която се е врекла пред Бог да го обича. Никога не мисля за смъртта му. Отдавна не съм мечтала да бъда свободна. Искрено вярвам, че той ще се възстанови от тази болест и ще живее още и още. Това ще е последният ми брак. Може да отида в гроба, обичайки Томас Сиймор, но вече никога не мисля, че ще бъдем заедно някой ден. Няма въобразими обстоятелства, при които бихме могли да бъдем заедно. Той никога не ме поглежда, а аз пазя пламенните си мисли само за себе си и виждам усмивката му само в редки страстни сънища.

— Не можете да се съмнявате в любовта ми към вас — прошепвам.

— Молиш се за здравето ми — казва кралят, успокоен, когато си представя как коленича.

— Да, моля се. Всеки ден.

— А когато проповедниците идват в стаята ви и четете Библията, говорите ли за покорството на една жена към нейния съпруг?

— Да, говорим. Всички знаем, че една съпруга почита Бог в лицето на съпруга си. Това е безспорно.

— А съмняваш ли се в съществуването на чистилицето? — пита той.

— Мисля, че един добър християнин отива на небето благодарение на милостта на Иисус — казвам предпазливо.

— При смъртта си? Точно в часа и минутата на смъртта си?

— Не зная точно кога.

— Значи ще плащаш да отслужват литургии за мен? Ще направиш ли параклис, където да се отслужват молитви за душата ми?

Как да отговоря на това?

— Ще направя каквото пожелаете — обещавам му. — Каквото предпочете ваше величество. Но не очаквам да се стигне дотам.

Малката му уста потреперва.

— Смърт — повтаря той. — Благодаря на Бог, че не се страхувам от нищо. Просто не мога да си представя страната без мен. Не мога да си представя свят без мен тук, без краля, в който се превърнах, без съпруга, който съм.

Усмиввам се нежно.

— Аз също не мога да си представя такова нещо.

— И колко тежко ще ти бъде — той издава лек, задавен звук. — Особено на теб.

Скръбта му е заразителна; в собствените ми очи също избиват сълзи. Притискам ръката му към устните си.

— Не и още години наред — уверявам го. — Ако изобщо се случи. Може да умра преди вас.

— Може би — казва той, незабавно ободрен. — Предполагам, че може. Може да умреш при раждане като толкова много жени. Защото си доста възрастна за първо дете, нали?

— Наистина съм — казвам. — Но се моля Бог да ни дари с дете. Навярно през лятото, когато отново сте добре?

— Достатъчно добре, за да дойда в леглото ти и да направя още един наследник за Тюдорите? — пита той.

Свеждам очи и кимвам скромно.

— Копнееш за мен — казва той: сега устата му е влажна и усмихната.

— Да, копнея — прошепвам.

— Така си и мислех! — възкликва кралят по-бодро. — Така си и мислех.

* * *

Въпреки това обещание той продължава да се измъчва от треска, а кракът му причинява ужасна болка в продължение на един цял мрачен месец. Положението му не се подобрява през пролетта — която настъпва бавно в градините на двореца Гринич и кара дърветата по крайречните алеи да се съживят и да се покрият с пъпки и с потръпване да се разлистят, а птиците пеят толкова силно, че ме будят призори всяко утро, което изгрива все по-рано и по-рано и е по-топло с всеки изминал ден.

Жълтите нарциси напъпват, а после разцъфват до пътеките, ярките им фуниеvidни цветчета са като вик на радост и надежда, но кралят стои само в покоите си, където има маса, отрупана с отвари и тинктури, билки и стъкленици с пиявици, с плътно затворени капаци на прозорците, за да не прониква опасният свеж въздух. Доктор Уенди приготвя лекарство след лекарство, опитва се да свали температурата, опитва се да прочисти секретиращата рана на крака на Хенри, която зее още по-широко, като окървавена уста, разяжда плътта и си проправя път към костта. Двама от пажовете са изгонени, единият — задето припаднал при вида ѝ, а другият — задето казал в параклиса, че трябва да се молим за краля, понеже раната го изяжда жив. Приятелите и придворните на Хенри се събират около него, сякаш болестта държи всички тях под обсада, и всеки се опитва да подобри позициите си пред краля за в случай, че това не е просто поредното обостряне на треската и болката, а началото на смъртоносна болест.

На мен се пада да вечерям пред двора, да поръчвам забавленията и да се грижа всичко в кралското домакинство да тече толкова гладко под мой надзор, колкото когато е под надзора на краля. Дори се допитвам до съперниците Едуард Сиймор и Томас Хауард, за да се уверя, че в докладите на Тайния съвет до краля няма нищо смуцаващо, трудно или опасно, преди да му ги представят. Когато испанските дипломатически пратеници ни посещават с нов план за договор срещу Франция, така че императорът да може да предприеме ход срещу лутераните и протестантите в страната си, те се отбиват при мен в покоите ми, преди да посетят краля.

Правят това сутрин, за да избегнат възможната неловкост да се озоват в покоите ми, когато реформистките проповедници са там. Биха били ужасени да се сблъскат с Ан Аскю, привърженица на реформата и интелигентна жена. Тежи ми принудата да им се усмихвам и да ги поздравявам, знаейки, че се стремят към приятелството на Англия само за да си осигурят възможността да преследват и избиват мъже и жени в Германия, които вярват в същото като нас. Но те идват и говорят за плановете си, вярвайки, че ще служат на интересите на страната си преди всичко останало, а аз изпълнявам дълга си, поздравявам ги вежливо и ги уверявам в приятелството ни.

Добре известно е, че следобедът е времето за нашата проповед и за нашето учение. Най-добрите проповедници в Англия слизат надолу

по реката, за да посетят покоите ми и да говорят за Словото Божие и как то може да бъде прилагано във всекидневния живот, и как създадените от човека ритуали могат да бъдат избистрени от една чиста и непоковарена църква. През тези дълги седмици на Великите пости слушаме вдъхновяващи проповеди. Ан Аскю идва няколко пъти, а Хю Латимър — често. Някои придворни идват да слушат, дори един от семейство Хауард, Том, вторият син на стария херцог, влиза, покланя се и пита дали може да седне в дъното и да слуша. Зная, че негова светлост би се ужасил да узнае, че синът му мисли като мен, но маята се разнася из плътното тесто на двора и хората ще се въздигнат към светостта. Със сигурност няма да забраня на един достоен млад човек да дойде при Иисус, та дори и да е от семейство Хауард.

Това са най-добрите теолози, с които Англия разполага, те поддържат връзка с реформистите в Европа, и докато ги слушам и понякога споря с тях, ме обзема вдъхновение да напиша нова книга, за която не споменавам пред краля, защото знам, че това ще му се стори прекалено. Но аз все повече и повече се убеждавам правотата на лутеранските възгледи, и все повече и повече се противопоставям на суеверното езичество на старата църква, и искам да пиша — трябва да пиша. Когато в главата ми се зароди мисъл, когато нашепвам молитва в параклиса, изпитвам огромно желание да я видя записана върху лист. Струва ми се, че мога да мисля само когато виждам думите да се леят от връхчето на перото ми, че мислите ми имат смисъл и логика само когато са черно мастило върху кремава хартия. Обичам зараждането на мисъл в главата ми и представата за думата върху страницата. Обичам факта, че Бог е дал Словото на света, и че мога да работя в избраната от Него форма.

Кралят започна реформата, но сега, когато е стар и обзет от страх, спря. Искане ми се да бе склонен да продължи. Влиянието на Стивън Гардинър, дори отдалече, сякаш попарва всяко ново мислене. Мощта на Испания не бива да диктува вярванията на англичаните и англичанките. Кралят се надява да създаде собствена религия, особено съчетание от всички възгледи на християнския свят, избирайки елементите, които харесва, ритуалите, които му въздействат, молитвите, които го трогват. Но това не може да е начинът да се почита Бог. Кралят не може да се вкопчва в безсмислените жестове от детството си просто от сантименталност, не може да запази пищната

ритуалност, която старата църква обича. Трябва да мисли, трябва да разсъждава, трябва да води църквата мъдро, а не с носталгия към миналото и страх от Испания.

Ще трябва да пиша внимателно, постоянно давайки си сметка, че съперниците ми в двора ще прочетат написаното и ще го използват срещу мен, ако могат, но съм подтикната да кажа истината така, както я виждам. Ще нарека този нов труд „Жалбата на една грешница“ като отглас от заглавието на книга от друга начетена жена, Маргарита Наварска, която написала „Огледало на грешната душа“. Тя е имала смелостта да пише и публикува под собственото си име, и някой ден аз ще направя същото. Тя е била обвинена в ерес, но това не я е спряло да мисли и да пише, и аз също няма да спра. Ще дам ясно да се разбере, че единствено личната вяра и пълното отдаване на Христа обещават опрощение на греховете и път към небесата. Лъжата за чистилището, безсмислието на параклисите, в които се отслужват литургии за душите на покойниците, суеверията на индулгенциите, поклоненията, католическите меси — никое от тези неща не означава нищо за Бог. Всички те са създадени от човека, за да печели пари. Всичко, което Бог изисква от нас, е обяснено от Сина Му в скъпоценните Евангелия. Не са ни нужни пространните обяснения на учените хора, не ни трябва магията и фокусите на монасите. Нужно ни е Словото. Нищо друго освен Словото.

Аз съм грешницата от заглавието, макар да пазя скрит най-големия си грях. Във всекидневния си живот съгрешавам в упоритата си любов към Томас. Лицето му ми се явява, когато сънувам и когато съм будна и — най-лошото от всичко — когато се моля и умът ми би трябвало да е съсредоточен върху кръста. Единственото, което ме утешава за това, че пожертвах любовта си, е знанието, че се отказах от него, за да мога да върша работа в името на Бог. Отказах се от него заради душата си, заради душите на всички християни в Англия, за да могат те да се молят в истинска църква. Отказах се от голямата любов на живота си в името на Бог и ще въведа реформираната религия в Англия, така че страданието ми да си е струвало.

Моля се за него; боя се, че е в постоянна опасност. Корабите му имат заповед да отведат брат му Едуард, новия командир, както и подкрепленията, в Булон, и аз прекарвам дълга нощ в бдение, когато си мисля, че Томас може да атакува френския флот, точно в обсега на

бреговете им топове, за да прочисти морето, осигурявайки безопасност на брат си. На сутринта, с побеляло лице, слизам да изпратя Едуард Сиймор. Той ще отведе хората си в Портсмут, за да се качат на кораба.

— Сбогом и Бог да ви пази — пожелавам му унило. Не мога да му поръчам да предаде съобщение на Томас. Не мога дори да изрека името му, дори пред брат му. — Ще се моля за вас и за всичките ви спътници — казвам. — Желая ви всичко най-добро.

Той се покланя. Обръща се и целува съпругата си Ан за сбогом, а после се качва на коня си, обръща го кръгом и отдава чест на всички ни, в позата на герой от портрет, и повежда хората си, на юг надолу по калните пътища към Портсмут и отвъд бурните морета, разбунени от пролетните вихри, към Франция.

* * *

Няколко седмици чакаме новини от Булон. Научаваме, че са слезли благополучно на суша и се подготвят да влязат в битка с френските части. Отново сме на косъм от война, с Едуард като командир по суша, а Томас — по море, но после кралят решава, че все още не е готов да се бие с французите, и нарежда на всички да се върнат. Казва, че Джон Дъдли и Едуард Сиймор трябва да се срещнат с френските дипломатически пратеници и да изготвят мирен договор.

Не мисля за малобройните англичани, които се опитват да защитят Булон. Не мисля дори за флотилията в мрачните морета при високите пролетни приливи. Мисля само, че молитвите ми са получили отговор от един грижовен Бог, Бог, който обича Томас заради дръзкия му кураж, както го обичам аз. Бог спаси Томас Сиймор, защото се молих за него с цялото си сърце, с цялото си греховно, жалко сърце, и отивам в параклиса, вдигам взор към кръста и благодаря на Бог, че няма да има война и смъртта отново не успя да покоси Томас.

ДВОРЕЦЪТ УАЙТХОЛ, ЛОНДОН ПРОЛЕТТА НА 1546 Г.

Седя до масата си, заобиколена от книги, мастилото засъхва на върха на перото ми, докато се опитвам да намеря правилните думи, да открия как да изразя понятието за покорство пред Бог, което е такава централна и съществена част от вменения от Бог дълг на една жена, когато принцеса Мери влиза в стаята и ми прави реверанс. Дамите от свитата ми вдигат очи. Всяка от нас има книга или пише нещо, като че ли позираме за картина, изобразяваща благочестиви жени, но всички заставаме нащрек заради мрачното лице на принцеса Мери, която се приближава до масата ми и казва тихо:

— Може ли да говоря с ваше величество?

— Разбира се, принцесо — казвам вежливо. — Желаете ли да седнете?

Тя придърпва до масата едно столче и сяда начело на масата, за да може да се наведе към мен и да говори много тихо. Сестра ми Нан, вечно готова да ме предпазва от неприятности, казва: „Защо не ни почетете, принцесо Елизабет?“ и Елизабет застава на катедрата, поставя книгата си на нея, и предлага да превежда на място от латински на английски.

Виждам любящата усмивка, която Мери отправя към умната си малка сестра, а после тя се обръща отново към мен и лицето ѝ става сериозно.

— Знаехте ли, че баща ми е намерил съпруг за мен? — пита тя.

— Не знаех нищо конкретно — казвам. — Спомена преди известно време само за евентуален брак. Кой е?

— Мислех, че може да знаете. Предложено е да се омъжа за наследника на курфюрста.

— Кой? — питам, напълно объркана.

— Ото Хенри — казва тя. — Негово величество, баща ми, иска да сключи съюз с германските владетели срещу Франция. Бях много изненадана, но изглежда, че в крайна сметка е решил да вземе страната

на германските лутерани срещу Испания. Ще бъда омъжена за лутеран и изпратена в Нойбург. Англия ще приеме лутеранството или, най-малкото, една изцяло реформирана религия.

Тя забелязва ужасеното ми изражение.

— Мислех, че ваше величество храни такива симпатии — казва предпазливо. — Мислех, че ще бъдете доволна.

— Може и да съм доволна от това, че Англия ще приеме изцяло реформираната религия, и от съюз с германските владетели, но съм потресена при мисълта за заминаването ви за Бавария. В страна, където може да избухне религиозен бунт, при положение, че баща ви е в съюз с техния император? Какво си мисли той? Това означава да ви изпрати в безспорна опасност, да се изправите пред заплахата от нашествието на собствения ви испански родственик!

— Смятам също, че от мен ще се очаква да приема религията на съпруга си — казва тя. — Той не възнамерява да защити вярата ми — поколебава се и добавя: — Вярата на майка ми. Знаете, че не мога да изневеря на паметта ѝ. Не зная какво да правя.

Това противоречи както на уважението към принцесата, нейната вяра и нейната църква, така и на традицията. Съпругите трябва да възпитават децата във вярата на съпруга си, но винаги им се позволява да запазят собствената си вяра.

— Кралят очаква от вас да станете лутеранка? — питам. — Протестантка?

Ръката ѝ се пъхва в джоба на роклята ѝ, където зная, че пази броаницата на майка си. Представям си хладните мъниста и изящно изсеченото коралово разпятие между пръстите ѝ.

— Ваше величество, почитаема майко, не знаехте ли за това?

— Не, скъпа. Той ми говореше за това като за един от плановете си; нищо повече. Не знаех, че е стигнало толкова далече.

— Смята да нарече този съюз Християнската Лига — казва тя. — Той ще я оглавява.

— Толкова съжалявам — прошепвам.

— Знаете, че ме заплашиха със смърт, ако не положа клетва за вяроност към баща ми като Върховен глава на Църквата — прошепва тя. — Томас Хауард, старият херцог, заплаши да блъска главата ми в стената, докато омекне като печена ябълка. Укротиха ме така безусловно, както ако ме бяха нашибали с камшик. Лично папата ми

изпрати съобщение, за да каже, че може да положи клетвата и той е готов да ми прости. Тогава измених на майка си, предадох вярата ѝ. Не мога да го направя отново.

Без да кажа и дума, намирам опипом ръцете ѝ и я прегръщам силно.

— Има ли нещо, което можете да направите, Катрин? — прошепва ми тя като приятелка. — Има ли нещо, което можете да направите?

— Какво искате?

— Спасете ме.

Замлъквам стреснато.

— Ще говоря с него — казвам. — Ще направя всичко, каквото мога. Но знаете...

Тя кимва, наясно е.

— Зная. Но му кажете. Застъпете се за мен.

* * *

Този следобед слушаме проповед върху тщеславието и безсмислието на войната, убедителни разсъждения на един от лондонските проповедници. Той твърди, че всички християни трябва да живеят в мир, защото какъвто и да е начинът им да отдават почит на Бог, те всички се молят на единствения Бог. Евреите също не бива да бъдат преследвани, тъй като техният Бог е нашият Бог — макар ние да сме Го прозрели по-добре. Напомня ни, че Нашият Спасител е роден от майка еврейка. Самият Той е евреин по рождение. Дори мюсюлманите, тънещи в мрака на невежеството си, не бива да бъдат нападани, защото те също са признали Бог от Библията.

Това звучи толкова странно и толкова крайно, та проверявам дали вратите са заключени и дали стражите стоят достатъчно далече, че да не могат да ни чуят и държейки всички чужди хора на разстояние, преди да се впуснем в обсъждане. Проповедникът, Питър Ласкъм, защитава тезата си и се обръща към братята-човеци. „И към сестрите“, казва с усмивка, макар че това също е сериозно твърдение. Мисля си, че може да е дори еретично. Той казва, че всеки, който вярва в Бог, следва да зачита религиозните вярвания на другите. Врагът би

трябвало да са онези, които изобщо не вярват в Бог и отказват да приемат Словото Му: езичниците и глупците.

Когато става време да си върви, той взема ръката ми и свежда глава над нея. Усещам между пръстите си късче хартия, сгънато два пъти. Пускам ръката му, без да кажа и дума, казвам на дамите си, че през следващия час ще работя на спокойствие, сядам пред масата си и отварям книгите си. Незабелязана, скрита зад големите фолианти, разгъвам бележката. Тя е от Ан Аскю:

Пиша, за да ви съобщя, че при мен дойде един мъж, който се представи за служител в Тайния съвет и ме попита кога съм проповядвала пред вас и дали отричате литургията. Няма да казвам нищо. Няма да споменавам имена, никога няма да назова вашето.

А.

Надигам се от мястото си и заставам пред малкия огън, който осветява стаята, докато следобедът притъмнява. Протягам ръце, уж за да ги стопля, и пускам малкото късче хартия в сърцевината на жаравата, където то припламва, накъдря се и става на пепел. Забелязвам какъв студ изпитвам и че ръцете ми треперят.

Не разбирам какво става. От една страна предстои дъщерята на самия крал, принцеса Мери, да бъде сгодена за лутеран; от друга страна, папистите набират мощ. Семейство Сиймор отсъстват от двора, Томас Кранмър не излиза от дома си, няма кой освен мен да се застъпи пред краля за новата религия. Чувствам се много самотна и не мога да разчета тези противоречиви знаци. Не мога да разбера краля.

— Да не би ръката ви да се е схванала от писане? — пита ме Нан. — Някоя от нас може да пише вместо вас, ако имате нужда от писар, ваше величество.

— Не, не — казвам. — Добре съм, всичко е наред.

* * *

Нан е начело на дамите ми, докато се готвим да влезем в двора. Когато влизам от покоите си в залата си за аудиенции, в нова тъмночервена рокля, тя идва до мен, уж за да оправи рубините на шията ми, и ми прошепва:

— Лорд Едуард Сиймор е писал на жена си, че в Европа се носи слух, че кралят възнамерява да те напусне. Кралят казал ли ти е нещо, каквото и да било? Отправял ли е изобщо някакъв упрек към теб?

— Само обичайното — казвам тихо. — Че му се иска да очаквам дете. Нан, не мислиш ли...?

— Не — казва тя категорично. — Едно мъртво дете ще е равносилно на смъртна присъда за теб. Повярвай ми. Остави го да копнее за това, падни на колене и се моли с него, ако трябва, но недей да зачеваш нещо, което той би приел като знак от дявола.

— Но ако детето се окаже здраво? Нан, искам дете. Аз съм на трийсет и три години! Искам свое дете.

— Как би могло да стане това? — пита тя безцеремонно. — От принцеса Елизабет насам той няма здраво дете, родено от майка, която да е още жива. А половината придворни твърдят, че малката е копеле на Марк Смийтън, от силен и здрав млад баща. Така че — няма законородено дете след принцеса Мери, дошла на бял свят преди трийсет години. Той не може да направи здраво дете на здрава жена. Последния път раждането уби майката.

Тя се навежда и оправя шлейфа на копринената ми рокля.

— В такъв случай какво да правя с тези слухове? — питам я, когато се изправя.

— Потуши ги — съветва ме тя. — Оплачи се от тях. Ще се молим да се отървем благополучно от тях. Така или иначе, не можем да направим нищо.

Кимвам с мрачно изражение.

— Дори сега, въпреки тези разпространяващи се клюки, сме в безопасност, освен ако...

— Освен ако какво?

— Освен ако не ги разпространява самият крал — казва тя унило. — Ако той е казал, че мисли за нова съпруга пред някой, който е повторил това другаде... ако слухът е тръгнал от него, тогава сме загубени; но пак не можем да направим нищо.

Поглеждам надолу по редицата на дамите си към Ана от Клев, която се готви да влезе на вечеря с веселата си усмивка, бившата съпруга, която сега той обича толкова много, че я държи в двора. Тя беше поканена за Коледа, а още е тук, макар да приближава Великден. Зад нея е Катрин Брандън, вдовицата на най-скъпия приятел на Хенри, прекрасното момиче, което той е видял да се превръща в жена, може би негова любовница, навярно негова любима; а тук са и новите, хубавите, онези, които са достатъчно млади да ми бъдат дъщери, онези, които са млади като Кити Хауард, когато той я е видял за пръв път, достатъчно млади да му бъдат внучки.

— Поне Ана от Клев може да си отиде у дома — казвам, обзета от внезапно раздражение.

— Ще се погрижа да си отиде — обещава Нан.

* * *

Този следобед, без предизвестие, Томас Сиймор идва в двора да докладва за състоянието на флота и нарастващата опасност от французите.

— Ела да слушаш Том Сиймор.

Кралят ме вика с жест до масата в залата си за аудиенции. Взема ръката ми и я слага върху своята, държейки пръстите ми приклепени между неговите, така че трябва да стоя до него, с лице към Томас, сякаш копнея за краля, копнея да отпусна ръка върху стиснатия неподатлив юмрук на съпруга си, слушайки как Томас докладва за корабите, които се строят и възстановяват, за сухи и мокри докове, доставчици на материали и търговци, които снабдяват корабите с провизии, въжари и работилници за шиене на корабни платна. Той докладва, че е предприет нов опит за изваждането на „Мери Роуз“. Може да бъде извадена. Може да плава отново. Навярно би могла, като нашия крал, да се опълчи на самото време и да продължи да съществува, още и още, надживявайки останалия флот, да продължи да плава, когато любовта и верността вече ги няма, да държи бъдещето като заложник, като жив кораб, привързан навеки към гниещите си мачти.

— В градината има турнир по стрелба с лък, уреден за забавление на ваше величество — казвам. — Ще можете ли да отидете дотам?

— Мога да ходя — казва той. — Томас, сигурно си видял, че имам машина, която да ме качва и сваля. Какво мислиш? Какво ще кажеш да ми донесеш някой кран от корабостроителницата си? Ще ми донесеш ли скрипец от Портсмут?

Томас се усмихва на своя крал, погледът му е стоплен от съчувствие.

— Ако величието се измерваше с тежест, ваше величество, нищо не би ви повдигнало.

Хенри се изсмива късо.

— Бива си те! — възкликва той. — Отведи кралицата до мишените за стрелба с лък и кажи, че идвам. Нека се подготвят и да ме чакат. Може и сам да взема лък, да видя на какво съм способен.

— Ваше величество трябва да дойде, и да им покаже как стават тези неща — препоръчва Томас, предлага ми ръката си и тръгваме към вратата: ръката ми изгаря върху ръкава му, двамата гледаме съсредоточено напред, към стражите, към придворните, които се разделят, за да ни направят път, към отварящата се врата, погледите ни не се срещат дори за миг.

Зад нас идват придворните ми дами и техните съпрузи, зад тях придворните на краля го чакат, докато камериерите му помагат да се прехвърли от стола си върху малкото столче. Някой повиква доктор Уенди, за да даде на краля топъл ейл и отваря за облекчаване на болката, и стражите, за да му помогнат да се качи в стола си на колела и да го изтикат в градината като мъртъв глиган в каруца.

Кралските телохранители разтварят широко двойните врати към градината в мига, в който Томас и аз се приближаваме към тях, и топлият пролетен въздух, ухаещ на първата окосена трева, нахлува в двореца. Хвърляме поглед един към друг — невъзможно е да не споделим удоволствието си от внезапното усещане за свобода, за освобождение, радостта от слънчевата светлина и птичите песни, сред придворните, облечени в най-хубавите си дрехи и подготвящи се за още една безсмислена игра тук, в най-красивия дворец в Англия.

Усмихвам се, просто от радостта да съм с него; иска ми се да се разсмея на глас. Слънцето топли лицето ми, а музикантите започват да

свирят; Томас Сиймор кратко и незабелязано докосва дланта ми, отпусната върху ръката му, с бърза и незабележима милувка.

— Катрин — изрича той тихо.

Накланям глава наляво и надясно, докато хората ми правят реверанси, когато минаваме. Томас е висок, по-висок от мен с цяла глава. Нагажда стъпките си към моите, но крачим заедно, сякаш сме готови да стигнем чак до Портсмут и да отплаваме на неговия кораб. Мисля си, че толкова си подхождаме, ако само можехме да бъдем заедно — каква двойка бихме били, какви деца щяхме да заченем!

— Томас — казвам тихо.

— Любима — изрича той.

Не е нужно да казваме нищо повече. Това е като правене на любов — размяната на няколко думи, допирът на топла кожа, макар и през плътен ръкав, един негов поглед към развълнуваното ми лице, собственото ми усещане, че сега съм жива, а месеци наред съм била мъртва. Носила съм роклите на мъртви жени и самата аз съм била мъртва. Но сега отново се чувствам жива и изпълнена с копнеж. Изпитвам желание, някаква тръпнеща, безсловесна нужда, която ме кара да си казвам: ако можех да легна с него само веднъж, никога няма да искам повече. Ако можех да лежа под него само веднъж и да почувствам как тежестта на издълженото му тяло се отпуска върху мен, устата му върху моята, мириса му, гледката на тъмните косъмчета по тила му, изящната бронзова линия от ухото до ключицата му...

— Трябва да говоря с теб — казва той. — Ще седнеш ли тук?

Има трон, приготвен за краля, когато дойде, а до него — стол за мен, има и по-ниски столове за принцесите. Елизабет изтичва забързано напред, а после се усмихва и се изчервява, когато вижда Томас. Той дори не осъзнава присъствието ѝ, докато тя се извъръща и се отправя обратно към мишените за стрелба с лък, взема един лък и заема позиция: поставя стрела върху тетивата и я опъва назад. Заемам мястото си, а той застава малко зад стола и се навежда, за да може да шепне в ухото ми, но и двамата сме с лице към моравата и към участниците, които изпробват тетивите на лъковете си, прицелват се, и хвърлят по няколко стръкчета трева във въздуха, за да проверят посоката на вятъра. Напълно видими сме за всички, изложени сме на показ. Скрити сме, макар и пред очите на всички.

— Не мърдай и не променяй изражението си — предупреждава ме той.

— Слушам.

— Предложиха ми съпруга — казва той тихо.

Примигвам: само толкова.

— Коя? — питам кратко.

— Мери Хауард, дъщерята на херцога на Норфолк.

Това е забележително предложение. Мери е вдовица на любимия незаконен син на краля, на когото той даде титлата херцог на Ричмънд. Ако момчето не беше умряло, можеше да бъде провъзгласено за Уелски принц и наследник на краля. Тогава Едуард не беше роден, а Хенри се нуждаеше от син; дори незаконен син щеше да свърши работа. След смъртта на Ричмънд кралят отказа да споменава името му, а Мери Хауард, малката овдовяла херцогиня, се върна да живее във великолепия замък на баща си във Фрамлингем. Когато тя посещава двора, кралят винаги я посреща сърдечно, тя е достатъчно красива да привлече грубоватата му галантност; но не знаех, че е имало предложения за втория ѝ брак.

— Защо Мери Хауард? — питам слисано. Някой ми се покланя, а аз се усмихвам и кимвам, приемайки поздрава. Няколко стрелци с лък започват да се подреждат за тренировъчни изстрели. Принцеса Мери се отправя към нас.

— За да могат семействата Хауард и Сиймор да забравят разногласията си — казва той. — Това предложение не е ново. Правила са го и преди, веднага след като тя овдовя. За да могат семейство Хауард да се сродят с принц Едуард. Принцеса Елизабет не е от достатъчно сигурно кралско потекло за тях.

— Значи не си се стремил към този брак?

Усещам в устата си вкус, горчив като сутрешния чай от седефче. Осъзнавам, че това е вкусът на ревността.

— Сега не се стремя към него — изтъква той.

Иска ми се да ощипя лицето си, което сякаш изтръпва. Искам да разтърся ръцете си и да затропам с крака. Чувствам се замръзнала, неподвижна като лед на трона си, докато принцеса Мери идва бавно към мен през моравата.

— Защо би се стремил? — питам.

— Такъв брак би бил изгоден — казва той. — Поредица от съюзи за обвързване на семействата. Печелим и техните съюзници: те са приятели с Гардинър и с всички, които мислят като него. Ще прекратим безкрайната борба за влияние над краля. Бихме могли да се споразумеем колко далече трябва да стигне реформата, вместо да я отвоюваме стъпка по стъпка. Освен това ще ми дадат цяло състояние заедно с нея.

Разбирам, че този брак е изгоден. Тя е дъщеря на херцог и сестра на Хенри Хауард, един от младите военачалници на краля, проявил безразсъдство при Булон, но все пак фаворит. Ако Томас се ожени за нея, тя ще дойде в двора, ще помоли да бъде моя дама. Ще трябва да го гледам как върви заедно с нея, танцува с нея, шепне ѝ. Тя ще иска позволение да напуска покоите ми по-рано, за да отиде в леглото му; ще замине от двора, за да отиде при него в Портсмут. Ще бъде негова съпруга; ще присъствам на сватбата ѝ и ще го чуя как дава обет да я обича и почита. Тя ще му обещае да бъде вярна и весела в леглото и на трапезата. Помислям си: никога няма да мога да го понеса. Знам, че съм длъжна.

— Какво казва кралят? — задавам най-важния, единствено важния въпрос.

Томас ми отправя крива усмивка.

— Казва, че ако Норфолк иска да даде съпруг на дъщеря си, не би било зле да избере мъж, толкова млад и здрав, че да я задоволи във всички отношения.

— Всички отношения?

— Това каза. Не се самоизмъчвай. Беше преди години.

— Но сега предложението за брак е подновено! — възкликвам.

Той се покланя, сякаш съм казала нещо остроумно в спор, в който всеки може да се включи.

— Така е.

— Какво ще правиш? — прошепвам.

— Какво желаеш? — отвръща той, насочил поглед към принцеса Елизабет. — Твой съм от все сърце и душа.

— Баща ми, кралят, ще дойде ли да гледа?

Принцеса Мери идва при нас и отвръща с кимване на поклона на Томас.

— Да, идва всеки момент — отвръщам.

* * *

Докато отивам на вечеря начело на дамите си същата вечер, подминавам Уил Сомърс. Той подхвърля топка във въздуха и я улавя в чаша — глупава малка игра. Поколебаваме се, когато минаваме край него.

— Бихте ли желали да опитате? — пита той принцеса Елизабет.
— По-трудно е, отколкото изглежда.

— Не може да бъде — казва тя. — Виждам, че е просто едно улавяне.

Уил се обръща ѝ и дава чиста чаша и нова топка.

— Опитайте — казва.

Тя хвърля високо топката и уверено протяга чашата, докато топката пада. Улавя я умело, но плисналата от чашата вода я измокря.

— Уил Сомърс! — изкрещява тя и се хвърля към него. — Вирвода съм! Удавена съм! Вие сте проклетник, и негодник, и измамник!

Вместо да побегне, Уил се свлича на ръце и колене и затичва надолу по галерията, плезейки се като непослушно куче. Елизабет мята чашата след него и го уцелва по задника. Уил надава вой, скача на едно стълбище, всички се смеем.

— Поне го улучихте — казвам ѝ. Нан ми подава кърпичка и аз попивам засмяното лице на Елизабет и дантелата на деколтето на роклята ѝ. — Платихте му със същата монета.

— Той е проклетник — казва тя. — И ще му изсипя нощно гърне върху главата следващия път, когато мине под прозореца ми.

Благородниците от двора ни чакат отвън пред залата. Кралят, уморен от стрелбата с лък, тази вечер ще се храни в покоите си.

— Какво има? — обръща се Томас Сиймор към Елизабет, виждайки влажната ѝ коса. — Да не сте ходили да плувате?

— Уил Сомърс и глупавите му игри — казва тя. — Но хвърлих една чаша и го улучих с нея.

— Да го извикам ли на дуел, за да защитя честта ви? — навежда той усмихнато лице към нея. — Ще ме приемете ли като свой странстващ рицар? Само кажете да, и съм ваш.

Виждам я как поруменява. Вдига поглед към него и остава безмълвна, като объркано дете.

— Ще ви повикаме — казвам, за да ѝ спестя неудобството.

Той се покланя.

— Ще вечерям с краля. Ще дойда в залата след вечеря.

Без нито дума повече дамите се подреждат по старшинство. Аз вървя пред всички, зад мен идва принцеса Мери, после Елизабет, след това дамите ми, поред, всяка на отреденото ѝ място. Вървим през препълнената зала, мъжете се изправят и ми се кланят, а жените правят реверанс. Отивам до подиума и управителят на моето домакинство ми помага да се настаня в големия си стол.

— Кажете на Томас Сиймор да дойде при мен, когато си тръгне от покоите на краля — казвам тихо.

Вечерята минава много по-бързо, отколкото когато кралят поръчва допълнителни порции и изпраща блюдата из цялата зала. След като всички са се нахранили, разчистват масите.

Томас Сиймор влиза през една странична врата, говори с един мъж, после с друг, а после се изправя до мен и пита:

— Ще танцувате ли, ваше величество?

— Не, след малко ще отида при краля — казвам. — Той в добро разположение на духа ли беше?

— Стори ми се, че е добре.

— Със сигурност ще ме попита дали сте още тук, дали ще останете по-дълго?

— Можете да му кажете, че заминавам за Портсмут утре.

Нан се отдръпва, за да не ни чува, а Катрин Брандън и няколко от другите дами се подреждат за танц.

— Какво мислиш? — пита Томас рязко. — За женитбата ми?

— Трябва да говоря за това, без никой да разбере какво чувствам — казвам. — Трябва да бъда с каменно лице.

— Длъжна си — казва той. — Нямаме избор.

— Нямаме избор и по въпроса за брака ти.

Обръщам се и му се усмихвам, сякаш съм подхвърлила някоя интересна реплика.

Той кимва вежливо, а после измъква от горния джоб на жакета си малка тетрадка, пълна със скици на корабни въжета и платна. Отваря я и ми я показва, сякаш съм поискала да я разгледам.

— Казваш, че трябва да се ожения за нея?

Невиждащо обръщам един лист.

— Да. Какво оправдание може да имаш, за да откажеш? Тя е млада и красива, вероятно плодovита. Богата е и произхожда от видно семейство. Един съюз с тях би се отразил добре на семейството ви. Брат ти би искал това от теб. Как да откажеш?

— Не мога — казва той. — Но какво ще стане, ако ти се освободиш? А тогава аз съм женен?

— Ще ти стана любовница — обещавам без миг колебание. Запазвам спокойно изражение, сякаш съм дълбоко заинтересувана от книгата, която протяга към мен. — Ако съм свободна, а ти си женен, ще стана твоя греховна и разпътна любовница. Дори това да коства душата ми, ще го направя.

Той въздъхва.

— Бога ми, Кат, така копнея за теб.

Безмълвно прелистваме страниците няколко минути, после той казва:

— А ако съм женен и щастлив, ако тя очаква дете и после ме дари със син и наследник, и нейното момче приеме името ми, ако аз го обичам и съм й благодарен, ще можеш ли да ми простиш? Ще бъдеш ли моя любовница тогава?

Дори не ме наранява с тази картина, най-ужасната, която би могъл да нарисова. Подготвена съм за нея. Затварям книгата и му я връщам.

— Вече сме отвъд това — казвам му. — Вече сме отвъд ревността и желанието да се притежаваме взаимно. Сякаш потънахме заедно с „Мери Роуз“: вече сме отвъд взаимната омраза или взаимното опрощаване, и дори отвъд надеждата. Единственото, което можем да направим сега, е да се опитаме да се крепим на повърхността.

— Те бяха хванати в капан — отбелязва той. — Моряците бяха хванати в капан от мрежите, които бяха опънати над палубите, за да попречат на нападателите да се качат. Трябваше да се гмурнат от кораба, когато той пое към дъното, и да плуват към брега, но бяха впримчени в собствения си гроб и се удавиха.

Обръщам глава и примигвам, за да прогоня сълзите.

— Същото е и с нас — казвам. — Плувай, ако можеш.

* * *

Разбира се, семейство Хауард, винаги бързаци да се възползват от всяка благоприятна възможност, са държали в покоите си Мери Хауард, готова за продан, и са посетили краля още преди вечерята да бъде поднесена, за да поискат позволението му Томас Сиймор и Мери Хауард да се оженят. Кралят ги е приел в личния си кабинет, където вечерял с няколко лордове, и се съгласил с подновеното предложение. Докато аз съм вечеряла пред двора в голямата зала, изпълнявайки дълга си като кралица, те — семейство Сиймор и семейство Хауард — са се споразумявали с краля женитбата да се осъществи. Когато казах на Томас, че сме хванати в капан като неговите давеци се моряци, кралят е пиел за здравето на младата двойка.

Ан Сиймор донася клюката в покоите на дамите. Нейният съпруг е отбелязал задоволството на краля, че двата видни благороднически рода на Англия ще се сплотят в брачен съюз и че снаха му ще се омъжи повторно.

— Знаехте ли, ваше величество? — пита ме любопитно Ан Сиймор. — Негово величество говорил ли е с вас?

— Не — казвам. — Сега чух за това за първи път.

Ан не може да скрие удоволствието си, че е научила тази новина преди мен, и трябва да ѝ позволя този малък триумф.

— Толкова по-добре — казва ми Нан, докато влизаме в спалнята ми преди вечерните молитви.

— Кое е толкова по-добре? — питам троснато, докато сядам пред огледалото и поглеждам бледото си лице.

— Толкова по-добре, че ще махнем Мери Хауард от пътя си. Кралят винаги я е харесвал, а това семейство е движено само от амбиция и няма никакви скрупули.

— Тя е вдовицата на покойния незаконен син на краля — казвам с престолено търпение. — Едва ли е вероятно да представлява изкушение за краля.

— Тя е красиво момиче, а онези Хауард биха му предложили и собствената си баба, ако това е угодно на целите им — казва Нан, без да обръща внимание на раздражението ми. — Ако ги беше видяла с Ан Болейн, ако ги беше видяла с всички други красавици от рода Хауард — защото Кити Хауард беше само една от многото — щеше да се радваш да видиш Мери Хауард благополучно задомена.

— О, радвам се, и още как — казвам студено.

Нан чака, докато камериерката прибира ръкавите ми от златен брокат в ароматизираната ракла под прозореца.

— И не възразяваш заради него? — пита много тихо.

— Ни най-малко — изричам ясно. — Ни най-малко.

* * *

Томас напуска двора, без да разговаря отново с мен, и аз не знам дали заминава направо за Портсмут, или се отбива в Съфолк да започне приготовления за сватбата във Фрамлингем. Чакам някой да ми каже, че Томас Сиймор си е хванал богата наследница и е направил услуга на каузата на реформата, като е сключил съюз между семействата Сиймор и Хауард, който ще осигури по-голяма безопасност на всички ни в двора; откъсването на семейство Хауард от съюза им със Стивън Гардинър означава отслабване на влиянието му. Чакам Ан Сиймор да се похвали, че женитбата се е състояла и Том Сиймор е встъпил в законен брак. Но тя не казва нищо, а аз не мога да попитам. Толкова се ужасявам да чуя, че се е оженил, че не питам.

Катрин Брандън потропва на вратата на стаята ми, докато сменям роклята си, за да отида на вечеря, и пропъжда дамите с леко махване на ръка. Нан повдига вежди към мен в огледалото. Винаги е нащрек в очакване Катрин да подчертае, че се възползва от растящото благоволение на краля.

— Това е важно — казва Катрин кратко.

— Какво има? — питам.

— Том Хауард, вторият син на херцога, е призван да се яви пред Тайния съвет. Разпитват го. По религиозни въпроси.

Надигам се леко от мястото си, а после отново сядам.

— Религиозни въпроси — повтарям с равен тон.

— Пълно разследване — казва тя. — Тръгнах си от покоите на краля и вратата към залата на Тайния съвет стоеше отворена. Чух ги да казват, че Том ще трябва да отговаря на обвинения, и че епископ Бонър ще докладва от земите на семейство Хауард в Есекс и Съфолк. Заминал е там да събира доказателства срещу Том.

— Сигурна ли си, че става дума за Том Хауард? — питам, внезапно обзета от страх за мъжа, когото обичам.

— Да, освен това знаят, че е слушал проповеди и е изучавал текстове с нас. Епископ Бонър е преровил всички книги и документи в дома му.

— Едмънд Бонър, епископът на Лондон?

Това е човекът, който подложи на разпит Ан Аскю, влиятелен поддръжник на старата църква, изключително близък с епископ Гардинър, опасен човек, отмъстителен човек, безумец. Влиянието и властта ми го принудиха да освободи Ан Аскю, но малцина излизат от двореца на епископа, без да се признаят за виновни в посоченото от него престъпление. Малцина си тръгват невредими.

— Да, той.

— Чухте ли какво е имал да съобщи?

— Не — казва тя. Плясва с ръце в безсилното си раздражение. — Кралят ме наблюдаваше. Трябваше да мина покрай вратата, не можех да спра и да подслушам. Чух само това, което ви казах. Това е всичко, което знам.

— Някой ще знае — казвам. — Някой ще ни каже. Повикайте Ан Сиймор.

Катрин изхвърква от стаята и чуваме как музиката на лютнята откън рязко спира, когато Ан Сиймор оставя инструмента настрана и влиза, затваряйки вратата зад гърба си.

— Съпругът ви споменава ли е нещо за разпит на младия Том Хауард? — пита я Нан без заобикалки.

— Том Хауард?

Ан поклаща глава.

— Е, вървете в покоите си и разберете какво си мислят, че правят членовете на съвета — казва Нан гневно. — Защото Едмънд Бонър търси еретици из земите на семейство Хауард, Тайният съвет разпитва Том Хауард по обвинения в ерес, а пък всички знаят, че е бил тук да слуша проповедите. Освен това много хора знаят, че Едмънд Бонър освободи Ан Аскю, защото нейно величество поиска това. Как така сега той има смелостта да разпитва друг наш приятел? Как така има дързостта да отиде в земите на рода Хауард и да задава въпроси за самите тях? Нима сме изгубили властта си, без да знаем? Или Гардинър се е обърнал срещу семейство Хауард? Какво става сега?

Ан мести поглед от моето бледо лице към гневното лице на Нан.

— Ще отида да разбера — казва тя. — Ще се върна веднага щом науча. Може да не успея да говоря с него до вечеря.

— Просто вървете — процежда Нан и Ан, която обикновено толкова изтъква собствената си значимост и никога не бърза да се подчини, излиза припряно от стаята.

Нан се обръща гневно към мен.

— Книгите ти — казва тя. — Книжата ти, новата книга, която пишеш.

— Какво за тях?

— Ще трябва да ги опаковаме и да ги изнесем от двореца.

— Нан, никой няма да претърсва моите покои за книжата ми. Лично кралят ми даде тези книги. Изучавам собствените му писания, собствените му коментари. Току-що завършихме съвместния си труд по литургията. Това е избрана от краля област за изучаване, не само от мен. Той подготвя съюз с лутеранските принцове срещу католическите крале. Извежда Англия от лоното на Римокатолическата Църква и я води към пълна реформа...

— Литургията, да — казва тя, прекъсвайки ме, забравила, обсебена от страх, уважението, което би трябвало да покаже. — Предполагам, че е безопасно да работиш по нея, стига да си напълно съгласна с него. Но какво ще кажеш за „Жалбата“? Какво ще кажеш за нея? Кралят ще сметне ли, че тя е съобразена с „Книгата на краля“? Тайната ти работа не е ли ерес, която противоречи на законите? Законите на Гардинър?

— Но законът постоянно се променя! — възкликвам. — Променя се отново и отново!

— Няма значение. Това е законът. И написаното от теб е извън закона.

Оставам безмълвна.

— Къде мога да изпратя книжата си? — питам. — Кое място е безопасно? Да ги изпратя ли на някого в града? На Томас Кранмър?

— На чичо ни — заявява тя. Виждам, че вече е мислила за това, че се страхува от доста време. — Той ще ги опази. Ще ги скрие и ще има куража да отрече съществуването им. Ще ги опаковам, докато си на вечеря.

— Не и бележките ми по проповедите! Не и преводът на Евангелията! Трябват ми. Тъкмо съм наред...

— Всичко — казва тя ожесточено. — Всичко. Абсолютно всичко без Кралската Библия и писанията на самия крал.

— Няма ли да дойдеш на вечеря?

— Нямам апетит — казва тя. — Няма да дойда.

— Невъзможно е да пропуснеш вечерята! — възкликвам, опитвайки се да бъда весела. — Ти винаги си гладна.

— Не хапвах нито залък в абатството „Сион“, когато живеех там с арестуваната Кити Хауард. Стомахът ми беше изпълнен със страх. И сега се чувствам по същия начин.

* * *

Кралят се храни в голямата зала пред хората си, изпраща на фаворитите си най-хубавите блюда, вдига чашата си в наздравица за приятелите си. Залата е претъпкана, защото всички членове на Тайния съвет са тук, събрали апетит за вечерята си от разпита на Том Хауард. Мнозина биха се радвали да видят как по-младият син на такова видно семейство бива хвърлен в безмълвието на тъмницата за известно време, а когато излиза, как гордостта на семейство Хауард е смирена. Оскърбените от постоянното издигане на бащата изпитват наслада да унижават сина. Поддръжниците на реформираната религия са доволни да наблюдават как един Хауард се гърчи. Привържениците на традицията насочват злобата си към пламенния млад любител на познанието. Един бърз поглед ми дава да разбере, че младият Том не е на вечеря: няма го нито на масата за младите приятели и спътници на краля, нито в долния край на масата на семейство Хауард. Къде ли може да бъде?

Баща му, херцогът на Норфолк, седи с напълно непроницаемо изражение начело на масата на семейството си: изправя се да вдигне тост за краля, когато той изпраща голям телешки бут; покланя ми се почтително. Няма как да узная какво минава през ума на стария човек. Той е ревностен поддръжник на старата църква, предан на литургията; но отхвърли собствените си убеждения и потегли срещу Поклонението пред Божията милост. Макар в сърцето си да подкрепяше поклонниците, които се бяха отправили да подкрепят старата църква, и се сражаваше под знамето с петте рани на Христос, херцогът обяви

военно положение, пренебрегна факта, че те бяха помилвани от краля, и ги изби един по един в техните селца. Обеси стотици, навярно хиляди невинни мъже и отказа да позволи да бъдат погребани на осветена земя. На чиято и страна да е верността му, независимо кого обича, той не се интересува от нищо толкова много, колкото от това да запази мястото си до краля, втори по богатство и почести само след Хенри. Твърдо решен е неговият род да преуспее и да стане най-изтъкнатият в Англия.

Не мога да разбера защо такъв човек, главата на толкова знатен род, би продал родната си дъщеря в брак със семейство Сиймор. Първият ѝ брак беше с незаконния наследник на краля, не може да се прави сравнение. Както винаги, Томас Хауард сигурно мисли едно, а върши друго. Така че какво ли мисли, когато предлага този брак? Какво ще трябва да направи Томас Сиймор, когато стане зет на херцога?

И как може херцогът, съзнавайки, че вторият му син е разпитван от Тайния съвет, да яде от блюдата на краля, сякаш не изпитва страх? Как може Томас Хауард да мисли трескаво къде може да е синът му и в същото време спокойно да вдига наздравица за краля? Не мога да го разгадая. Не мога да преценя каква дълга, предпазлива игра играе в този двор на стари комарджии.

След вечеря ще има поетична драма с танцьори. Столът на краля с ниското столче за крака е поставен на подиума, а аз стоя до него. Придворните идват и си отиват, докато танцьорите влизат тържествено, Уил Сомърс отскача, за да не пречи, когато музикантите засвирват и танците започват.

Ан Сиймор идва и застава тихо до мен: музиката заглушава гласа ѝ. Навежда се, за да прошепне в ухото ми:

— Предложиха да освободят Том Хауард без обвинение, ако се съгласи да признае, че във вашите покои се проповядва ерес. Заплашиха го със съдебен процес за ерес, ако не им съдейства. Казаха, че им е нужно да узнаят от него само имената на хората, които проповядват в покоите ви, и какво казват те.

Усещането е като при падане от кон: всичко изведнъж започва да се случва много бавно, и между два такта на музиката аз разбирам как започна всичко това и как ще свърши. Сякаш дворът застива, малкият златен часовник в стаята ми застива, докато Ан Сиймор ми казва, че

Тайният съвет повдига срещу мен обвинение в ерес, преследва ме за всяка моя дума. Том Хауард е просто стръв, която да ги отведе до мен. Той е първата стъпка. Аз съм целта.

— Поискали са от него да ме уличи? — хвърлям кос поглед към съпруга си, който се усмихва на танцьорите и пляска с ръце в такт с музиката, напълно сляп за моето падение и ужас. — Кралят бил ли е там? На заседанието на Тайния съвет? Чул ли е това? Лично кралят ли е поискал от тях да ме уличат като еретичка? Казал ли им е да ме намерят за виновна?

— Не, слава Богу. Не и кралят.

— Тогава кой?

— Ризли.

— Лорд-канцлерът?

Тя кимва ужасена.

— Най-висшият представител на закона в страната е наредил на сина на херцога да ви посочи като еретичка.

* * *

Отпращам проповедниците, които идват в покоите ми, и вместо това викам капеланите на краля да ни четат от Библията. Не ги каня да коментират или да водят дискусия и дамите ми не казват нищо, а слушат в почтително мълчание, сякаш никоя от нас не е способна да мисли. Дори когато четените текстове са от голям интерес за нас, нещо, което в друг случай бихме обсъждали задълбочено, а навярно дори бихме се върнали към оригиналния гръцки текст, за да направим нов превод, кимаме като монахини от католически манастир, които слушат Божиите закони и възгледите на човека, сякаш нямаме собствен ум.

Преди вечеря отиваме към параклиса, а Катрин Брандън, новата фаворитка на краля, върви до мен.

— Ваше величество, боя се, че имам лоши новини — започва тя.

— Продължавайте — казвам.

— Един лондонски книгопродавец, който от години ме снабдява с текстове, е бил арестуван по обвинение в ерес.

— Съжалявам да го чуя — казвам въздържано. — Много съжалявам, че приятелят ви е в беда — постарavam се дори да не забавя ход, докато вървим една до друга надолу по галерията към параклиса. Кимвам на група кланящи се придворни.

— Не ви моля да се застъпите за него. Предупреждавам ви — налага ѝ се да ускори крачка, за да не изостава от забързания ми ход. — Този човек, един почтен човек, е бил арестуван по заповеди на Тайния съвет. Бил е арестуван с поименна заповед. Казва се Джон Бейл. Носи ни книги от Фландрия.

Вдигам ръка.

— По-добре да не ми казвате нищо — предупреждавам.

— Той ни продаде Стария завет на френски, който вие имате — казва тя. — И Новия Завет в превода на Тиндейл. Вече са забранени.

— Не са у мен — отвърщам. — Предадох всичките си книги, и по-добре и вие да се отървете от вашите, Катрин.

Тя изглежда толкова изплашена, колкото се чувствам аз.

— Ако съпругът ми беше жив, епископ Стивън Гардинър никога не би се осмелил да арестува книготърговеца ми — казва тя.

— Знам — съгласявам се. — Кралят никога не би допуснал Чарлс Брандън да бъде разпитван от такива като Ризли.

— Кралят обичаше съпруга ми — казва тя. — Затова бях в безопасност.

Знам, че и двете се питаме дали той обича мен.

ДВОРЕЦЪТ ГРИНИЧ ЛЯТОТО НА 1546 Г.

Дворцовите ритуали следват хода си и аз — която някога ги предвождах толкова решително, — съм впримчена в тях, изпълнявайки обичайните си задължения, подобно на кон с капаци, който може да тича само покрай парапета на манежа, сляпа за света извън тесния ми, изпълнен с боязън кръгозор. Местим се в Гринич заради удоволствието от градините през лятото, но кралят почти не излиза от покоите си. Розите разцъфват в беседките, а той не усеща уханието им, натежало във вечерния въздух. Придворните флиртуват и играят, и се състезават в различни игри, но той не реве гръмки съвети, нито връчва награди. Има разходки с лодка и риболов, езда, надбягване и танци. Длъжна съм да се появявам на всяко забавление, да се усмихвам на всеки победител и да поддържам обичайния живот на двора, за да тече в определеното си русло. Но същевременно зная как хората шушукат, че кралят е болен и не ме иска до себе си. Че е старец, който се бори с болестта и болките, а всеки може да види как младата му съпруга гледа тенис или стрелба с лък, или се разхожда с лодка по реката.

Моят лекар идва да ме види, докато гледам птиците си. Две двойки канарчета са излюпили яйца и в едната клетка има подредени в редица възхитителни пиленца, които отварят едновременно човчици и разперват късите си, пухкави бледи крилца.

— Няма ми нищо — казвам раздразнено. — Не съм ви викала. Напълно здрава съм. Сигурно са ви видели да идвате тук: моля ви, погрижете се да кажете на всички, че съм съвсем добре и че не съм пращала да ви викат.

— Зная, че не сте, ваше величество — казва смирено доктор Робърт Хюик. — Аз имам нужда да се видя с вас. Виждам, че сте в разцвета на здравето и красотата си.

— Какво има? — питам, като затварям вратичката на клетката и се извъръщам от птиците.

— Става дума за брат ми.

Мигновено заставам нащрек. Братът на доктор Хюик е известен реформист и човек на познанието. Посещавал е проповедите в покоите ми, изпращал ми е книги от Лондон по темите, които изучавам.

— Уилям?

— Арестуван е. Било по заповед от Тайния съвет, назоваваща него, единствено него, не и другите книжовници, с които учи. Никой от обкръжението му. Само той.

— Съжалявам да го чуя.

Синият ми папагал се промъква боязливо по пръчката си за кацане, сякаш за да се заслуша. Предлагам му семенце и той го поема в нокътя и клюна си, като го поставя така, че да може да го строши и да изяде ядката. Пуска люспата на земята и ме гледа с будните си интелигентни очи.

— Питали са го за вашите мнения, ваше величество. Питали са го какви автори цитирате, какви книги е виждал в покоите ви, кой друг посещава проповедите. Претърсиха покоите му за каквото и да е, писано от вас. Подозират го, че е занесъл текстовете ви на някой издател. Мисля, че може би събира доказателства срещу вас.

Потрепервам, сякаш ми е студено, въпреки топлото лятно слънце.

— Страхувам се, че сте прав, докторе.

— Можете ли да се застъпите за брат ми пред краля, ваше величество? Знаете, че той не е еретик. Разсъждава по религиозни въпроси, но никога не би подкопал авторитета на краля.

— Ще говоря, ако мога — казвам предпазливо. — Но и сам виждате, че в момента нямам влияние. Стивън Гардинър и неговите приятели херцогът на Норфолк, Уилям Паджет и лорд Ризли, които бяха мои приятели, работят срещу новото познание и се ползват с голямо влияние. Този път, докато кралят е измъчван от толкова силна болка, те са хората, допускани в покоите му. Те са негови съветници, а не аз.

— Ще говоря с доктор Уенди — казва той. — Понякога той се допитва до мен за здравето на краля. Би могъл да спомене името на брат ми пред краля и да го помоли за помилване, ако повдигнат обвинения срещу него.

— Навярно целта на всички тези разпити и разследвания е просто да ни изплашат — казвам. — Навярно добрият епископ просто

иска да предупреди всички ни.

Папагалът се поклаща нагоре-надолу, сякаш танцува. Познавам, че се надява на още семена, и внимателно му подавам още едно. Той го поема елегантно, обръщайки го с черния си език и с клюна си, докато доктор Хюик продължава тихо:

— Искате ми се да беше така. Не сте ли чули за Йохан Бет?

Поклащам глава.

— Той е от нашата енория, брат на един от вашите кралски телохранители. Братята Уорли, Ричард и Джон, от домакинството ви, също са отведени за разпит. Дано Бог да е милостив към бедния Йохан — осъден е на смърт. Ако това е предупреждение, то е написано с най-черното мастило и адресирано до вас. Разпитват вашите хора, ваше величество. Вашият човек е този, който ще трябва да се качи на ешафода.

* * *

От затъмнените кралски покои пристига съобщение: кралят отново е зле. Усилващата се треска, предизвикана от ранения му крак, прогаря мозъка му и се промъква във всяка става на болното му тяло. Доктор Уенди постоянно влиза и излиза от покоите му, изпробвайки лекарство след лекарство; вратите са затворени за почти всички останали. Научаваме, че му слагат вендузи, изцеждайки кръвта от едрото подпухнало тяло, пробиват раната, за да изтеглят течността, счукват късчета злато в нея, а после ги промиват с кани лимонов сок. Кралят стене от болка, поставят на пост стражи, които да не допускат хората в голямата зала за аудиенции и галерията отатък, за да не го чуе никой как стене. Не пита за мен, дори не отговаря на съобщенията ми, в които му желая оздравяване, и аз не смея да вляза без покана.

Нан не казва нищо, но знам, че си спомня за времето, когато кралят се заключи и отказа да вижда Катрин Хауард, докато преглеждаха малките ѝ писъмца и домакинските ѝ сметки, търсейки отбелязана парична сума или подарък, предназначени за Томас Кълпепър. И сега, както и тогава, кралят се крие в покоите си, наблюдава и слуша, но никога не се издава.

В някои дни се събуждам сутрин, сигурна, че днес ще дойдат да ме отведат, и че ще потегля в кралската си баржа, моята нова кралска баржа, която ми е доставяла такова лекомислено удоволствие, нагоре по реката към Тауър. Ще вляза през шлюза, носейки се по прииждащия прилив, и ще ме отведат не в кралските покои, а в онези, които гледат към моравата, където държат затворниците. Няколко дни по-късно ще гледам от зарешетения прозорец как строят дървен ешафод, и ще зная, че е за мен. Ще влезе изповедник и ще ми каже, че трябва да се подготвя за смъртта.

В тези дни не зная как да стана от леглото. Нан и камериерките ме обличат, сякаш съм студена кукла с вкаменено лице. Изпълнявам задълженията си като кралица, посещавам службите в параклиса, храня се пред двора, разхождам се край реката и подхвърлям топка на малкия Риг, гледайки как дворът се забавлява, но лицето ми е вцепенено, а очите ми са безизразни. Мисля си, че ако настъпи ден, в който да почукат на вратата ми, ще се посрамя. Никога няма да намеря смелостта да изкача стълбичката до ешафода. Никога няма да съм в състояние да говоря така, както говореше Ан Болейн. Краката ми ще омекнат и ще трябва да ме избутат нагоре по стъпалата, както направиха с Кити Хауард. Няма да се боря за живота си като Маргарет Поул. Няма да тръгна бодро, облечена в най-хубавата си дреха като епископ Фишър. Толкова неспособна съм да се справя с това изпитание, колкото съм неспособна и в брака си. Ще се проваля в смъртта си, както се провалих като кралица.

В други дни се събуждам във ведро настроение, уверена, че кралят прави това, което самият той нарече пред мен най-добрият начин за управление: проявявай благосклонност към едната страна, а после към другата, дръж мислите си в тайна от всички, владей положението в битката между кучетата, и остави псетата да се бият пред теб. Уверявам се, че просто ме измъчва нарочно, както измъчва всички. Ще оздравее и ще ме повика, ще възхвали красотата ми и ще ми напомни, че не съм учена жена, ще ми подари диаманти, изтръгнати от кръста, който някой духовник е носил на гърдите си, ще ми каже, че съм най-сладката съпруга, която някой мъж е имал, и ще ме облече в роклята на друга жена.

— Джордж Благ е бил арестуван — казва ми Нан тихо, докато вървим към параклиса една сутрин. Стисва ръката ми, когато се

спъвам. — Дойдоха за него снощи.

Джордж Благ е охранен необразован авантюрист, любимец на краля заради кръглото си грозно лице и ужасния си навик да пръхти от смях на всяка непристойна шега. Хората измислят шеги само за да чуят как Благ сумти от смях, изчервявайки се като роза, а накрая не успява да сдържи мощния си пръхтящ рев. Кралят го нарича „своето любимо прасе“, а Уил Сомърс умее прекрасно да имитира начина, по който реагира Благ, щом чуе някоя шега: имитацията е почти толкова забавна, колкото и същинското действие. Но сега няма да повтори този номер.

— Какво е направил? — питам.

Джордж Благ не е глупак, макар смехът му да е като грухтене на свиня. В сериозно настроение е идвал в покоите ми и е слушал проповедите. Говори малко, а мисли много. Не мога да повярвам, че някога би казал нещо, което може да оскърби краля; за краля той е другар в забавленията, а не философ.

— Казват, че говорил непочтително за литургията, а после започнал да пръхти от смях — прошепва Нан.

— Да пръхти от смях ли? — Поглеждам я неразбиращо — Но това е обичайният му номер; това забавлява краля.

— Сега е неуважение — казва тя. — И сега той е обвинен в ерес.

— Заради пръхтенето?

Тя кимва.

* * *

Джон Дъдли лорд Лайл, новоиздигнал се благородник и поддръжник на религиозната реформа, се прибира от Франция с мирен договор в джоба. През цялото време, докато Стивън Гардинър преговаряше с императора, стремейки се към мир с Испания, предавайки реформистите на смърт в замяна на подновен сърдечен съюз с папата, Джон Дъдли тайно се е срещал с френския адмирал и е изготвял споразумение, по силата на което ние си запазваме Булон за идните десетилетия, а французите ни плащат щедра сума в знак на покорство. Това би трябвало да е моментът на триумф за Джон Дъдли, за семейство Сиймор, за всички нас, които споделяме реформистката

вяра. Спечелихме надпреварата за мир; сключихме мир с французите, а не с испанците.

Той идва в покоите ми да приеме поздравленията ми. Принцеса Мери е до мен, посрещайки храбро обрата на събитията, който отнема на Англия възможността за съюз със семейството на майка ѝ.

— Но, милорд, ако сключим мир с французите, тогава предполагам, че няма вероятност кралят да сключи новия си съюз с германските принцове и палатинския принц-електор?

Предполагам колко тревожно очаква отговора му бедната Мери зад заученото си безстрастно изражение.

— Наистина, негово величество няма да се нуждае от приятелството на германските принцове — отвръща Джон Дъдли. — Имаме надежден съюз с Франция, нямаме нужда от друг.

— Навярно няма да има годеж — прошепвам на Мери и виждам как руменината нахлува в лицето ѝ. Правя лек жест, за да ѝ позволя да застане встрани, и тя отива до прозоречната ниша да се овладее.

Веднага щом тя се обръща с гръб, усмивката изчезва от лицето на Джон Дъдли.

— Ваше величество, какво, в името Божие, става тук?

— Кралят арестува поддръжниците на реформата — казвам тихо. — Хората изчезват от двора и от лондонските църкви. В това няма логика. Един ден някой седи на вечерята, а на следващия вече е изчезнал.

— Научих, че Никълъс Шакстън е призован в Лондон да отговаря по обвинения в ерес. Не можех да повярвам. Та той беше епископ на Солсбъри! Не могат да арестуват бивш епископ.

Не знаех това. Той забелязва потресеното ми изражение. Такова арестуване на един от епископите на самия крал означава завръщане към мрачните дни, в които духовници бяха превръщани в мъченици, а Джон Фишър пое към ешафода. Кралят се беше закълел, че никога повече няма да допусне такава жестокост.

— Епископ Хю Латимър, който проповядваше пред мен по време на Великите пости, е бил призован да обясни пред Тайния съвет какви теми е избрал — казвам на Джон Дъдли.

— Нима Тайният съвет вече разбира и от теология? Смятат да спорят с Латимър? Пожелавам им късмет.

— Стивън Гардинър със сигурност ще влезе в дебат с него. Той защитава Шестте догми^[1] — казвам. — И е лесно да вземе страна, защото съществува нов закон, според който никой не може да ги оспорва.

— Но Шестте догми са наполовина папистки! — възкликва той. — Сам кралят каза...

— Сега те изразяват категоричното мнение на краля — прекъсвам го.

— Мнението му за момента!

Навеждам глава и не казвам нищо.

— Простете ми, простете ми — овладява се Джон Дъдли. — Просто имам чувството, че в мига, в който семейство Сиймор, Кранмър и аз напускаме двора за пет минути, старите духовници успяват да се доберат до краля, и когато се връщаме, откриваме, че всичко, което сме постигнали, и всичко, в което вярваме, се е върнало там, откъдето започнахме. Нищо ли не можете да направите?

— Дори не мога да го видя — казвам. — Не мога да поискам милост за другите, защото изобщо не го виждам. Страхувам се от това, което говорят за мен.

Той кимва и казва:

— Ще направя каквото мога. Но навярно е добре да ограничите работата си по различни текстове.

— Книгите ми ги няма — казвам горчиво. — Виждате ли празните лавици? Ръкописите ми също.

Надявала съм се да каже, че не е имало нужда да унищожавам библиотеката си. Но той просто пита:

— А преустановихте ли проповедите и беседите си?

— Слушаме само капеланите на краля, а техните проповеди са невъобразимо скучни.

— На какви теми?

— Покорството на съпругата — казвам сухо, но дори това не успява да го накара да се усмихне.

* * *

Хю Латимър, призван да се яви като заподозрян пред Тайния съвет, където някога е говорил като човек с власт, признава, че е изнесъл поредица от проповеди пред мен. Това не може да бъде отречено, тъй като съпругите на половината членове на Тайния съвет и някои от самите членове на Тайния съвет са присъствали. Не е съгласен, че е казал нещо еретично, нито пък нещо, клонящо към реформираната религия. Казва, че е проповядвал върху Словото Божие, и се е придържал към настоящото учение на църквата. Освобождават го, но на следващия ден арестуват друг проповедник, с когото изучаваме текстове в следобедите, доктор Едуард Кроум, и го обвиняват, че е отрекъл съществуването на чистилището.

Той е принуден да признае това. Разбира се, че отрича съществуването на чистилището. Ако попитат мен или всъщност който и да е разумен човек, никой не би могъл да каже, че съществува каквото и да е доказателство за такова място. Раят, да — сам Нашият Господ говори за него, ад — да — Той е отредил там да се измъчват грешниците. Но Библията никъде не намеква, че съществува някакво нелепо място, където душите трябва да чакат и могат да бъдат откупени и избавени от страданието си чрез дарение за църквата или гръмкото отслужване на литургии срещу заплащане в специални параклиси. Това просто не се споменава никъде, не съществува познание, което да го подкрепи. Така че откъде е дошла тази история? Ясно е кой е нейният автор: това е измислица на църквата, начин да трупа огромни печалби от мъката на опечалени семейства и страховете на умиращи грешници. Самият крал забрани параклисите, в които се отслужват литургии за душите на покойниците — как може чистилището да съществува?

* * *

Но именно кралят упълномощава тези арести, кралят, който нарежда всички тях още от пролетните масови арести — чистка на книжовници, проповедници и хора, близки до мен. Тайният съвет ще провежда разследвания, ще посочва имена, ще изисква обяснения, но единствено кралят решава кой ще бъде арестуван. Или изписва името си, надрасквайки небрежно подписа си, докато подпира заповедта на

чаршафите на леглото си, или нарежда на придворните, на които има доверие, Антъни Дени и Джон Гейтс, да използват сухия печат с подписа му и да го повторят с мастило по-късно. Но и в двата случая му носят заповедта за изричното му лично одобрение. Може да стене от болка, може да е полузаспал, упоен от болкоуспокояващи и силно вино, но знае. Това не е заговор от паписти в двора му, които действат против убежденията ми и приятелите ми без знанието на краля, възползвайки се от болестта и изтощението му. Това е кроеж, замислен от самия крал, против моите убеждения и моите приятели — навярно дори срещу мен. Тук кралят насъсква кучетата за битка, но този път подкрепя едната страна в ущърб на другата, залагайки на изхода от нея цяло състояние. Проявява благосклонност към враговете ми в мой ущърб, хвърля мен, собствената си съпруга, на арената за бой с кучета.

— Тя е тук, Ан Аскю е тук, точно тук! Сега! — Джоан Дени се втурва в покоите ми и коленичи пред мен, сякаш краката не могат да я удържат изправена.

— Дошла е да ме види? — Не мога да повярвам, че би поела такъв риск, след като знае, че нейните учители и покровители са в Тауър. — Не може да влезе. Кажете й, че съжалявам, но...

— Не! Не! Арестувана е! Призована е да се яви пред Тайния съвет. В момента я разпитват.

— Кой ви каза?

— Съпругът ми. Каза, че ще направи каквото може за нея.

Поемам си дъх. Искам да й кажа, че Антъни Дени трябва да се погрижи името ми да не се споменава, или поне да не бъде повторено пред краля. Но толкова се страхувам, и толкова се срамувам от страха си, че не мога да говоря. Толкова се страхувам от това, което би могла да каже Ан на Тайния съвет. Ако каже, че е проповядвала ерес пред нас, и че сме слушали? Ако им каже, че пиша сама книга, пълна със забранено познание? Но не мога да кажа на Джоан, която е слушала заедно с мен, която учи с мен, която се моли редом с мен, че първата ми страхлива мисъл е да спася собствената си кожа. Страхувам се и се срамувам от страха си.

— Бог да я пази — това е единственото, което изричам на глас.

— Амин.

* * *

Задържат я през нощта, някъде в този огромен, безразборно построен дворец. Докато камериерката ми ме облича за вечеря, я питам къде може да е Ан Аскю. Тя не знае. Има десетки помещения без прозорци — изби, тавански стаи и хранилища за скъпоценности, които могат да се заключват отвън. Ако не ги е грижа за удобството или безопасността ѝ, биха могли просто да я захвърлят в помещението на стражите. Не смея да изпратя никой да я потърси. На вечеря епископ Гардинър каканиже безкрайна благодарствена молитва, аз свеждам глава и го слушам как изрича латинските думи, знаейки, че половината хора в залата не могат да го разберат; и не го е грижа, защото приключва ритуала си, своя съкровен ритуал, не го е грижа, че те са като деца, които молят за хляб, а получават камък. Трябва да го чакам да приключи напевното си бръщолевене, да вдигна глава и да кимна на прислужниците да влязат, за да сервират храната. Принудена съм да се усмихвам, да ям и да следя какво става в стаята, да се смея на Уил Сомърс, да изпращам блюда на Уилям Паджет и Томас Ризли, сякаш те не кроят заговор за падението ми, да кимам на херцога на Норфолк, който седи начело на масата за семейството си: лицето му е любезна маска на опитен придворен, синът му, подкрепящ реформата, все още липсва. Трябва да се държа така, сякаш нямам дори една-едничка грижа на този свят, докато някъде в големия дворец приятелката ми Ан се храни със студените остатъци от вечерята на двора, и се моли на колене Бог да я опази утре.

* * *

— Повикаха ме да участвам в разпита — брат ми идва бавно до стола ми, докато придворните танцуват. Дамите ми, със сковани в усмивки лица, се подреждат на групи и изпълняват стъпките.

— Ще откажеш ли?

— Как бих могъл? Това е проверка. Аз също съм под съмнение и ако се проваля, те ще се насочат към теб. Не, ще я разпитам и се надявам да успея да я убедя да помоли за прошка. Знам, че няма да се

отрече от убежденията си, но би могла да се съгласи, че е зле образована.

— Тя познава Библията от кора до кора — казвам. — Знае Новия Завет наизуст. Никой не може да я нарече зле образована.

— Не може да спори със Стивън Гардинър.

— Мисля, ще откриеш, че е готова да го направи.

— Тогава какво да правя? — възкликва Уилям в пристъп на внезапно нетърпение. Изведнъж отмята глава назад и се размива, със смях на придворен, все едно че ми разказва забавна история. Засмивам се заедно с него и го потупвам по ръката, този мой толкова забавен брат.

Уил Сомърс пробягва покрай нас с дълги, галопиращи скокове и прави гримаса.

— Щом сте готови да се смеете ей така, на нищо, можете да се смеете на мен — казва той.

Плясвам с ръце.

— Смеехме се на стара шега, която не си заслужава да я повтарям — казвам.

— Само такива знам.

Изчакваме го да отминне.

— Опитай се да й дадеш възможност да се измъкне, без да си навлечеш обвинения — казвам. — Тя е млада жена, пълна с живот. Не се стреми към мъченичество. Исква да се спаси, ако може. Просто й дай начин. А аз ще се опитам да се срещна с краля.

— Какво прави той? — прошепва брат ми. — Какво цели с това? Нима се е обърнал срещу нас? Нима се е настроил срещу теб?

— Не зная — казвам. Поглеждам тревожното лице на брат си и осъзнавам с хладен ужас, че пет жени са седели тук, на същото това място, преди мен, и не са знаели дали кралят се е обърнал против тях, и ако е така, какво възнамерява да прави.

* * *

Когато вечерята приключва, изпращам Нан до покоите на краля да попита дали мога да се срещна с него. Тя се връща изненадана: ще ме пуснат да вляза. Бързо ми слага най-хубавата шапчица, изопваме

полата на роклята ми, и втриваме розово масло в шията ми. Тя и Катрин ме придружават чак до спалнята на краля, стражите разтварят вратата и влизам вътре сама.

Там са сър Антъни Дени и епископ Гардинър. Доктор Уенди е в дъното на стаята с половин дузина камериери и слуги, застанали наоколо, които чакат да преместят краля от стола в леглото, както пожелае, да го настанят върху тоалетния му стол, или да му помогнат да седне в стола си на колела, за да може да влезе в залата си за аудиенции и да премине като огромна статуя от празнично шествие пред народа си.

— Милорд — казвам и правя реверанс.

Той ми се усмихва и ме повиква с жест да се приближа. Навеждам се и го целувам, без да обръщам внимание на вонята. Той обвива ръка около талията ми и ме притиска.

— Ах, Кат. Приятна ли беше вечерята за теб и придворните?

— Много ни липсвахте — казвам, настанявайки се на един стол до него. — Надявам се, че скоро ще се оправите достатъчно, за да се присъедините към нас. Струва ми се, че отдавна не сме се радвали на присъствието ви.

— Сигурен съм в това — казва той бодро. — Това беше просто пристъп на маларична треска, от която страдам от време на време. Доктор Уенди казва, че ще я преборя бързо като момче.

Кимвам въодушевено.

— Силата ви е забележителна.

— Е, лешоядите може и да кръжат, но още няма какво да клъвнат — посочва епископ Гардинър като една от хищните птици, и аз се усмихвам на ядосаното лице на епископа.

— Аз съм по-скоро като чучулига, която се извисява в небето да пее хвалебствия за вас — казва епископът с неумел хумор.

— Чучулига ли, ваше преосвещенство? — накланям глава настрани, сякаш за да огледам внимателно бялата му одежда и черния епитрахил. — По цвят напомняте повече на лястовица.

— Приемате Стивън за лястовица? — подхвърля Хенри, развеселен.

— Той пристига и внезапно настъпва лято — казвам. — Той е предвестник. Когато епископът е тук, настъпва най-доброто време, в което Тайният съвет може да проведе разследване. Време всички стари

духовници да вият гнезда и да чуруликат под стрехите. Това е сезонът им.

— Не са ли тук за постоянно?

— Мисля, че студените ветрове на истината ще ги отваят, милорд.

Кралят се разсмива. Стивън Гардинър е обзет от тиха ярост.

— Би ли желала той да се облече различно? — пита ме кралят.

Дръзка съм, окуражена от смеха му. Обръщам глава и прошепвам в ухото му:

— Не мислите ли, че на негова светлост ще му отива червеният цвят?

Червеното е цветът на кардиналските одежди. Ако Гардинър успее да върне страната в лоното на Рим, папата на мига би му връчил кардиналска шапка. Хенри се изсмива високо.

— Катрин, имаш по-остър ум от Уил! Какво ще кажеш, Стивън? Копнееш ли за червена шапка?

Устата на Стивън Гардинър е присвита.

— Това са сериозни въпроси — успява да каже той. — Не са шега. Не са подходящи за дами. Не са подходящи за ушите на съпруги.

— Той е прав — внезапно кралят е обзет от отегчение. — Трябва да позволим на нашия добър приятел да защити нашата църква от ерес и присмех, Кат. Това е моята църква, не тема за спор или шеги. Това са сериозни въпроси, не са подходящи за глупава подигравка. Няма нищо по-важно от тях.

— Разбира се — казвам предпазливо. — Разбира се, милорд. Всичко, което бих искала, е добрият епископ да разпита хората, които говорят против вашите реформи. Самите реформи не бива да се поставят под въпрос. Епископът едва ли иска да направим крачка назад, далеч от вашето разбиране, обратно към старите дни, преди да станете глава на църквата.

— Няма да направи това — казва кралят кратко.

— Параклисите за отслужване на литургии за душите на мъртвите...

— Не сега, Катрин. Изтощен съм.

— Ваше величество трябва да си почине — казвам бързо, като ставам от стола и го целувам по влажното от пот чело. — Ще заспите ли сега?

— Да — казва той. — Всички можете да си вървите — задържа хладните ми пръсти в горещата си хватка и казва: — Върни се по-късно.

Постаравам се да не хвърля тържествуващ поглед към Стивън Гардинър. Спечелих поне този рунд.

* * *

Този мой триумф, постигнат по такъв порочен начин, не е победа. Кралят е трескав и недоспал, импотентен и раздразнен от провала си. Макар че правя всичко, каквото иска от мен, разпускам косата си, свалям робата си, дори стоя, изгаряща от унижение, докато той прокарва ръце по цялото ми тяло, нищо не може да го възбуди. Отпраща ме, за да може да спи сам, а аз седя будна цяла нощ до огъня в стаята си и се питам къде в двореца е Ан Аскю, безсънна, както съм безсънна аз, уплашена, както съм уплашена аз, и дали дори изобщо има легло за нея тази нощ.

* * *

Следващият рунд се разиграва пред Тайния съвет и аз не мога да присъствам. Вратите към залата на Тайния съвет са затворени и двама кралски телохранители стоят на пост пред тях, с вдигнати пики.

— Тя е вътре — прошепва ми Катрин Брандън полугласно, докато подминаваме облицованата с дърво врата на път към градината. — Въведоха я тази сутрин.

— Сама?

— Била арестувана с бившия си съпруг, но каза, че той не означава нищо за нея и го освободили. Сама е.

— Знаят ли, че е проповядвала пред мен?

— Разбира се, и знаят, че миналия път сте повлияли на епископ Бонър да я освободи.

— Но не се боят от влиянието ми? Той се боеше тогава.

— Изглежда, че влиянието ви е намаляло — казва тя без заобикалки.

— Как така влиянието ми е намаляло? — питам настоятелно. — Кралят все още ме приема, все още ми говори нежно. Снощи ме повика в леглото си. Обеща ми подаръци. Всички знаци показват, че все още ме обича.

Тя кимва.

— Зная, че ви обича, но той може да прави всичко това и пак да не е съгласен с вярата ви. Сега е съгласен със Стивън Гардинър и херцога на Норфолк и всички други — Паджет и Бонър, Рич и Ризли.

— Но другите му лордове подкрепят реформата — възразявам.

— Само че не са в двора — възразява тя. — Едуард Сиймор е или в Шотландия, или в Булон. Той е толкова надежден командир, че вечно отсъства. Неговият успех е в наш ущърб. Томас Кранмър се е посветил на своите занимания в дома си. Не ви допускат при краля, когато е болен, а той е зле вече от седмици. Доктор Уенди не подкрепя реформата, както я подкрепяше доктор Бътс. За да задържите вниманието на краля, да поддържате интереса му към нещо, трябва да бъдете с него постоянно. Съпругът ми, Чарлс, казваше, че винаги стоял плътно до краля, защото винаги имало някой съперник, готов да заеме мястото му. Трябва да се постараете да бъдете до него, ваше величество. Трябва да настоявате да ви допуснат при него и да бъдете там по всяко време, за да представите нашата страна в спора.

— Разбирам. Опитвам се. Но как можем да защитим Ан Аскю пред Тайния съвет?

Тя ми подава ръка, докато слизаме по стълбите към градината.

— Бог ще я защити — казва. — Ако я намерят за виновна, ще помолим краля да я помилва. Можете да отведете при него всичките си дами, това ще му хареса, можем всички да паднем на колене. Но не можем да направим нищо за нея сега, докато е изправена пред Тайния съвет; само Бог ще я закриля там.

* * *

Тайният съвет се препира с младата жена от Линкълншър цял ден — при положение, че дискредитирането на Ан, слабо образована и още ненавършила трийсет години, не би трябвало да им отнеме повече от един миг. Стивън Гардинър, епископ на Уинчестър, и Едмънд

Бонър, епископ на Лондон, спорят по теологични въпроси с младата жена, която никога не е влизала в университетска зала; но не могат да покажат къде тя греша.

— Защо биха ѝ отделили толкова много време? — питам настойчиво. — Защо просто не ѝ наредят да се върне при съпруга си, ако искат да ѝ затворят устата?

Крача нагоре-надолу из стаята си. Не мога да седя на едно място, за да чета или да разучавам текстове, но не мога да отида и да настоявам да отворят онези недостъпни врати. Не мога да оставя Ан там вътре сама с враговете ѝ, моите врагове, но също толкова невъзможно е да я спася. Не смея да отида при краля без покана. Надявам се да го видя преди вечеря, надявам се да е достатъчно добре, за да дойде на вечеря, но ми се струва непоносимо да чакам.

Отвън се чува шум и стражите отварят вратата пред брат ми и трима спътници. Обръщам се рязко.

— Братко?

— Ваше величество — той се покланя. — Сестро.

Колебае се, не може да говори. С крайчеца на окото си виждам как сестра ми Нан се изправя на крака, докато Катрин ѝ протяга ръка. Очите на Ан Сиймор се разширяват, тя разтваря устни и се прекръства.

Тишината сякаш се проточва с часове. Осъзнавам, че всички ме гледат. Бавно обхождам с поглед ужасеното лице на брат си, стражите до него. Бавно осъзнавам как всички мислят, че е дошъл да ме арестува. Чувствам как ръцете ми треперят и сключвам пръсти. Ако Ан ме е уличила в престъпление, Тайният съвет сигурно е издал заповед за ареста ми. Би могло да се очаква от тях да изпратят собствения ми брат да ме отведе в Тауър, като начин да изпитат верността му и да утвърдят падението ми.

— Какво искаш, Уилям? Изглеждаш много странно! Скъпи братко, за какво си дошъл?

Сякаш думите ми са освободили някакъв механизъм, часовникът на масата ми отмерва три часа със сребрист звън. Уилям влиза в стаята и стражите затварят със замах вратите зад него.

— Съвещанието приключи ли? — гласът ми е сподавен.

— Да — казва той кратко.

Виждам, че лицето му е мрачно и се подпирам с ръка на облегалката на един стол.

— Изглеждаш много сериозен, Уилям.

— Не нося добри новини.

— Каж ми бързо.

— Ан Аскю е изпратена в затвора Нюгейт. Не успяха да я убедят да се отрече от убежденията си. Ще трябва да бъде изправена на съд като еретичка.

Стаята притихва и всичко сякаш се размива и кръжи като вихър пред очите ми. Вкопчвам се в облегалката на стола, за да се задържа права, и примигвам ожесточено.

— Отказала е да се покае?

— Повикаха възпитателя на принц Едуард да я убеди. Но тя им цитираше стих след стих от Библията, и доказа, че грешат.

— Не можа ли да я спасиш? — избухвам. — Уилям, нищо ли не можа да кажеш, за да я спасиш?

— Тя ме обърка — казва той нещастно. — Погледна ме в лицето и каза, че било голям позор за мен да я съветвам в разрез със собствените си познания.

Ахвам.

— Уличила те е, че мислиш като нея? Смята да назове хората, които мислят като нея?

Той поклаща глава.

— Не! Не! Много внимаваше с думите си: изключително много внимаваше. Не назова никого. Не спомена мен, не каза и дума срещу теб или твоите дами. Обвини ме, че я съветвам противно на собственото си знание; но не каза какво би могло да е това знание.

Срамувам се от следващия си въпрос.

— Някой спомена ли ме изобщо?

— Обвиниха я, че е проповядвала в покоите ти, а тя каза, че същото правят множество проповедници с много различни убеждения. Опитаха се да я накарат да назове хората от твоето обкръжение, които са нейни приятели — той внимава да гледа в пода, за да не може никой да каже, че се е спогледал с някого. — Тя отказа. Беше упорита. Не пожела да спомене имена. Беше ясно, сестро, съвсем ясно, че единственото, което искаха от нея, беше доказателство за уреждани от теб събирания, еретични събирания. Щяха да я освободят начаса, ако те беше назовала като еретичка.

— Искаш да кажеш, че искат мен, а не нея — изричам тихо с изстинали устни.

Той кимва.

— Беше очевидно. Очевидно за всички. Тя знае.

За момент замълчавам, опитвайки се да натикам страха си надолу в разбунтувания си стомах. Опитвам се да бъда смела, както беше смела Ан Болейн. Тя настояваше, че брат ѝ и приятелите ѝ са невинни.

— Има ли някакъв начин да успеем да издействаме освобождаването ѝ? — питам. — Трябва ли непременно да бъде изправена на съд? Да отида ли при краля да му кажа, че са я изпратили несправедливо в затвора?

Уилям ме поглежда, сякаш съм си изгубила ума.

— Кат... той вече знае. Не бъди глупава. Тук Гардинър не изпреварва желанията на краля; в този случай Гардинър само прави онова, което иска кралят. Лично кралят подписа заповедта за ареста ѝ, одобри изпращането ѝ на съд, нареди да бъде задържана в Нюгейт, докато я изправят на съд. Сигурно е подготвил указания за съдебните заседатели. Сигурно вече е решил.

— Един съдебен състав би трябвало да е независим!

— Но не е. Той ще им нареди каква присъда да издадат. Тя ще трябва да се изправи на съд. Ще бъде в безопасност единствено ако по време на процеса се отрече от убежденията си.

— Не мисля, че ще направи това.

— Нито пък аз.

— Какво ще стане тогава?

Той просто ме поглежда. И двамата знаем какво ще стане тогава.

— Какво ще стане с нас? — пита той отчаяно.

* * *

За моя изненада кралят идва в покоите ми с благородниците от свитата си и с няколко души от Тайния съвет, за да ни отведе на вечеря. Кралят отдавна не е бил достатъчно добре, за да ме отведе на вечеря. Влизат шумно, сякаш празнуват завръщането му в двора. Той не може да върви, дори не може да стои на разяждания си от язва крак, а

пристига в стола си на колела, с изпънат пред тялото дебело превързан крак. Смее се, сякаш това е временно, незначително нараняване на турнир или лов, всички в двора следваме примера му, и също се смеем, сякаш очакваме да го видим как танцува утре или на следващия ден. Катрин Брандън казва, че ще си поръча подобен стол на колела и може да се включи в надбягване със столове с краля на арената за турнири, а той заявява, че това може да се направи и че утре ще имаме надбягване със столове. Уил Сомърс танцува пред него, докато го избутват в стаята, преструва се, че пада и е прегазен от неумолимо настъпващия огромен стол и едрия мъж, полуизлегнат в него.

— Молох! Бях прегазен от Молох! — надава скръбен вопъл Уил.

— Уил, ако те бях прегазил, нямаше да можеш да крещиш за това — предупреждава го кралят. — Пази се от колелата, шуте.

В отговор Уил се премята със салто, което го запраща точно навреме извън обсега на колелата. Дамите ми изпищяват предупредително и се смеят, сякаш това е изключително забавно. Всички сме нащрек, всички сме неспокойни и изпълнени с желание да задържим ведрото настроение на краля.

— Кълна се, че ще те покося с колесницата си — изкрещява Хенри.

— Не можете да ме хванете — отвръща Уил дръзко и Хенри моментално изревава към двамата пажове, потящи се на дръжките на стола, че трябва да преследват Уил из залата ми за аудиенции, докато той танцува и скача, балансира върху пейките, отскача като пружина нагоре към пейката в прозоречната ниша, стрелка се около дамите ми, сграбчва ги за талиите и ги върти, така че кралят да се хвърля към тях, а не към него, и ги изпраща встрани от пътя си, а те пищят и се кикотят. Това е игра на гоненица, в която всички тичат в една или друга посока, а Хенри е в центъра на всичко това, със зачервено лице, реве от смях и крещи: „По-бързо! По-бързо!“ Накрая Уил рухва на купчинка, сграбчва парче бял бродиран плат и го вдига над главата си, размахвайки го в знак, че се предава.

— Вие сте Хелиос — казва той на Хенри. — А аз съм само едно облаче.

— Ти си един голям, глупав шут — казва Хенри добросърдечно, — и хвърли в смут покоите на съпругата ми, изплаши дамите ѝ и предизвика безмерно объркване с глупостта си.

— Ние сме двама млади глупаци — казва Уил и вдига усмихнато лице към господаря си. — Толкова глупави и лекомислени, колкото бяхме и на двайсет години. Но поне ваше величество е по-мъдър, отколкото беше тогава.

— Как така?

— Станали сте по-мъдър и по-царствен. По-красив и по-храбър сте.

Хенри се усмихва, в очакване на шегата.

— Наистина съм.

— Ваше величество, вие сте в повече като цяло — изкисква се Уил. — Много повече. Кралицата има по-голям съпруг от повечето жени.

Хенри надава дълбокия си, гърлен смях, после започва да кашля и остава без дъх.

— Ти си измамник; върви да вечеряш при хрътките в кухнята.

Уил се покланя елегантно и се отдръпва. Докато минава покрай мен, ми хвърля бърза усмивка, почти сякаш иска да ми каже, че е направил всичко по силите си; на мен ми остава да издържа вечерята. Не за първи път се питам колко съобразителен трябва да е шутът Уил Сомърс: оцелял с години в този опасен двор.

— Ще вървим ли на вечеря? — пита ме кралят.

Усмихвам се, правя реверанс и потегляме: странна, обзета от неловкост процесия, оглавявана от краля в стола му и задъханите пажове, а аз вървя до съпруга си с ръка върху неговата, отпусната върху страничната облегалка на стола му, докато той хрипти, от огромното му тяло се лее пот, която оставя петна под мишниците на жакета му от златиста коприна и наквасва яката му, и се питам колко време може да продължи това.

— Слушахте ли проповед днес следобед? — пита той вежливо, докато прислужникът му полива с вода на ръцете от златна кана, а друг попива пръстите му и ги подсушава с бяла ленена кърпа.

— Да — казвам и протягам ръце, за да ми полеят с прясна ароматизирана вода. — Капеланът на ваше величество дойде да ни говори за Божията милост. Беше много интересно и бъдещо размисъл.

— Никакви крайности — казва кралят с благосклонна усмивка. — Нищо, което би накарало младия Том Хауард да спори, надявам се.

Освободиха го от Тауър, но не мога да допусна отново да разстрои баща си.

Усмивам се, сякаш за мен това не е нищо значително, просто следобедно развлечение.

— Абсолютно никакви крайности, ваше величество. Само Словото Божие и разбирането на един духовник за него.

— Всичко е наред, ако това се обсъжда в покоите ти — казва той, внезапно обзет от сприхавост. — Но не може да продължат да го обсъждат по улиците и в кръчмите. Едно нещо е начетени хора да водят спорове, съвсем друго е, когато някоя фермерска слугиня и някакъв глупав чирак се опитват да четат и да проумяят идеите.

— Напълно съм съгласна — казвам. — Именно затова ваше величество беше толкова великодушен, когато им дадохте Библия на английски, и те толкова силно искат да могат да я получат обратно. Тогава ще могат кротко да четат и да се учат. Тогава имат възможност да разберат. Не е нужно да се събират, така че един да чете, а друг да обяснява.

Той обръща към мен едрото си лице. Вратът му е толкова дебел, а бузите му толкова тлъсти, че лицето му изглежда почти квадратно от бялата бродирана яка на врата на жакета му до рядката коса на челото му. Все едно, че в мен се вира с гневен поглед каменен блок.

— Не. Разбираш ме погрешно — казва студено. — Не съм им дал Библията за това. Не мисля, че е редно една проста жена от Линкълн да чете и да учи. Не мисля, че е редно да изучава текстове и да размишлява над тях. Нямам желание да подпомагам разбирането ѝ. И съм съвсем сигурен, че тя не бива да проповядва.

Преглъщам малко вино. Виждам, че ръката ми върху чашата е спокойна. От другата страна на краля забелязвам дребното сведено лице на Стивън Гардинър, който чопли вечерята си и напруга слух да ни чуе.

— Вие дадохте Библията на хората — упорствам. — Решението дали желаете да я държат в църквите, за да я четат всички, или искате тя да бъде четена само благоговейно и тихо в по-добрите домове, трябва да бъде ваше. Това е вашият дар, вие ще решите къде да отиде. Но има проповедници, които са чели думите и са ги научили, и ги разбират по-добре, отколкото някои от най-изтъкнатите духовници. А защо е така? Защото не са ходили в колеж да изучават логика, за да

измислят ритуали, и да се гордеят с познанието си; обърнали са се направо към Библията и към нищо друго. Това е прекрасно. Ваше величество, благочестивостта на обикновените необразовани хора е нещо прекрасно. А верността им към вас и обичта и към вас също е прекрасна.

Той е поуспокоен.

— Те са ми верни? Не оспорват и властта ми заедно с поученията на църквата?

— Те знаят кой е техният баща — казвам твърдо. — Те са израснали във вашата Англия, знаят, че вие създавате законите, които ги пазят, знаят, че вие предвождате армиите, които защитават страната им, че вие създавате и насочвате корабите, които пазят моретата за тях. Разбира се, че ви обичат като техен свят баща.

Той изсумтява доволно.

— Свят отец? Като папа?

— Като папа — казвам спокойно. — Папата не е нищо повече от епископ на Рим. Той ръководи църквата в Италия. Какво сте вие, ако не най-високопоставеният духовник в Англия? Вие сте върховен глава на Църквата, нали? Вие стоите над всички други духовници, нали? Вие ръководите църквата в Англия.

Хенри се обръща към епископ Гардинър.

— В думите на нейно величество има логика — казва той. — Не мислите ли?

Гардинър успява да се усмихне тънко.

— Ваше величество е благословен със съпруга, която обича начетените дискусии — казва той. — Кой би помислил, че една жена може да изтъква такива доводи? И то пред съпруг, който беше такъв лъв на познанието? Безспорно ви е опитомила!

* * *

Кралят нарежда да седя при него след вечеря и аз приемам това като признак на благосклонността му. Доктор Уенди му приготвя сънотворна отвара, докато придворните стоят около него: големият превързан крак на краля стърчи в кръга от загрижени придворни. Стивън Гардинър и старият Томас Хауард стоят от едната страна,

дамите ми и аз сме отсреща, сякаш искаме насила да издърпаме стола му от едната страна на другата. За момент поглеждам лицата около съпруга ми, залепените заучени усмивки на придворните, престореното обаяние на всички, и осъзнавам, че всички са неспокойни като мен, всички са уморени като мен. Всички чакаме кралят да сложи край на тази вечер, да освободи всички ни за през нощта. Всъщност някои от нас чакат по-траен покой. Някои го чакат да умре.

Който спечели битката за непостоянното внимание на краля сега, ще спечели влияние при следващото царуване. Към когото той прояви благосклонност сега, ще наследи висок пост, когато Едуард се възкачи на престола. Съпругът ми описа пред мен тези хора като кучета, очакващи благоволенieto му, но за пръв път виждам това с очите си, и зная, че съм едно от кучетата. Бъдещето ми зависи от неговото благоволение, също както зависи и тяхното, а тази вечер не мога да бъда сигурна, че разполагам с него.

— Много ли е силна болката? — пита го тихо доктор Уенди.

— Непоносима е! — процежда кралят. — Доктор Бътс никога нямаше да я остави да се усили толкова.

— Това сигурно ще помогне — казва доктор Уенди и му подава една чаша.

Кралят нацупено я поема и я пресушава на един дъх. Обръща се към един паж:

— Захаросани плодове — нарежда рязко. Момчето се втурва към бюфета и изважда поднос с подсладени плодове, захаросани сливи, карамелизирани ябълки, марципан и сладкиши. Кралят взема една шепа и ги смачква с прогнилите си зъби.

— Бог знае, че в Англия беше по-весело, преди всяко село да се сдобие с проповедник — казва Томас Хауард, продължавайки една от бавните си мисли.

— Но всяко село имаше свещеник — възразявам. — А всеки свещеник вземаше църковен десетък, във всяка църква имаше параклис за отслужване на литургии за душите на мъртвите, а във всеки град — манастир. Тогава се проповядваше повече, отколкото сега; но това се правеше на език, който никой не можеше да разбере, на ужасна цена за бедните.

Томас Хауард, бавно размишляващ и злонравен, намръщено изразява несъгласието си.

— Не виждам какво е нужно да разбират — казва той упорито. Поглежда надолу към краля и вижда как едрото кръгло като месечина лице се обръща на една страна, после на друга.

— Не се съгласявам с глупци и жени, които се представят за начетени — казва херцогът. — Като онова глупаво момиче днес.

Не смея да назова Ан по име. Но мога да защитя убежденията ѝ.

— След като Нашият Господ е говорил на прост език пред обикновени хора, с истории, които те са можели да разберат, защо ние да не го правим? — питам. — Защо те да не четат историите с простите думи на Божия Син?

— Защото те продължават непрестанно! — избухва внезапно Томас Хауард. — Защото едва ли може да се каже, че четат и мислят мълчаливо! Всеки път, когато мина на кон покрай кръста при „Сейнт Пол“^[2], там има поне половин дузина хора, които крещат като врани! Колко такива ще изтърпим? Колко шум ще им бъде позволено да вдигнат?

Обръщам се със смях към краля.

— Зная, че ваше величество не мисли така — казвам с повече увереност, отколкото изпитвам. — Ваше величество обича начетеността и почтителното обсъждане на Библията.

Но изражението му е кисело.

— Сладкиши — нарежда отново на пажа. — Можете да ни оставите, дами. Стивън, ти остани при мен.

Това е обидно отпращане, но няма да позволя Стивън Гардинър или онзи глупак Норфолк да помислят, че съм оскърбена. Изправям се на крака, правя реверанс на краля и го целувам за лека нощ по влажната буза. Той не ме стиска за ханша, докато се навеждам над него, и аз изпитвам облекчение, че не се налага целият двор да го вижда как ме гали, сякаш съм хрътката му. Кимвам хладно на епископа и на херцога, които сякаш са залепнали на местата си.

— Лека нощ, милорд съпруже, и Бог да ви благослови — казвам нежно. — Ще се моля болката ви да отслабне до сутринта.

Той изсумтява нещо на сбогуване и аз извеждам дамите си от стаята. Нан хвърля поглед назад, докато излизаме, и вижда, че са

направили на Стивън Гардинър място да седне и двамата с краля са доближили глави.

— Бих искала да узная какво казва онзи лъжлив свещеник — отбелязва Нан раздразнително.

* * *

Коленича в долния край на украсеното си с великолепа резба дървено легло и се моля за Ан Аскю, която сигурно лежи на хлътнал сламеник в затвора Нюгейт тази нощ. Моля се за всички други затворници на вратата, онези, които познавам, понеже са идвали в покоите ми да говорят с мен, и онези, които са били на служба при мен и сега биват заставяни да ме предадат, и онези, които никога няма да познавам в Англия, в Германия, и далече, далече другаде.

Зная, че Ан ще изстрада това за вратата си, но ми е непоносимо да си я представям как лежи в тъмното и слуша шумоленето на плъховете в ъглите и стонове на другите затворници. Наказанието за ерес е смърт чрез изгаряне. Макар да съм сигурна, че нито Гардинър, нито кралят ще изпрати една млада жена, млада жена от добро семейство, на такава жестока смърт, мисълта, че тя ще бъде изправена на публичен процес, е достатъчна да ме накара да изтръпна от ужас и да заровя лице в ръцете си. Казала е само, е че хлябът на литургията е хляб, че виното на литургията е вино. Нима ще я задържат в затвора, защото просто е казала това, което всички знаят?

Нашият Господ е казал: „Това е моето тяло, това е моята кръв“, но той не е бил измамник като лъжливите свещеници, които оставят от раните на статуите да се стича червено мастило. Искал е да каже: „Мислете за мен, когато ядете хляб; мислете за мен, когато пиете вино. Приемайте ме в сърцето си.“ Литургията на Томас Кранмър изразява това ясно и самият крал подкрепя този прочит. Публикувахме това; то може да бъде четено на английски. Защо тогава трябва Ан да спи тази нощ в Нюгейт, в очакване на съдебен процес, а епископът на Лондон да настоява тя да се отрече от убежденията си, след като тя не е казала нищо повече от онова, което кралят на Англия е заявил?

* * *

Когато най-сетне си лягам, е късно и Нан вече е заспала от своята страна на леглото. Чаршафите са студени, но не викам камериерката да ги затопли. Срамувам се от лукса на гладките чаршафи и бялата бродерия върху белия плат под върховете на пръстите ми. Представям си Ан върху нейния сламеник, а Томас — на тясна койка в морето, в полюшващата се каюта, и си мисля, че не съм подложена на никакви страдания, а въпреки това съм нещастна, като разглезено дете.

Заспивам моментално и почти незабавно ми се присънва, че се изкачвам по кръгло стълбище в стар замък, не някой от нашите дворци — твърде студено и влажно е, за да е някой от домовете на краля. Подпирам се с ръка на външната стена, а под стреловидните прозорчета се стича ледена вода. Стълбището е тъмно, изпъстрено от ивици лунна светлина, стъпалата са протрити и неравни. Почти не виждам, докато си проправям път от един прозорец до друг. Чувам някой да шепне от подножието на стълбището, с глас, отекващ нагоре из кулата: „Трифин! Трифин!“, и леко ахвам от страх, защото сега знам коя съм и какво ми предстои да откроя.

Стълбището стига до каменна площадка най-горе в кулата, срещу три малки дървени врати. Не искам да отварям вратите, не искам да влизам в стаите зад тях, но името ми, „Трифин“, носещо се нагоре по стълбището зад мен, произнесено със съскащ шепот, ме заставя да вървя нататък. Първата врата се отваря с брава с халка, която се раздвижва под хватката ми и повдига резето от вътрешната страна на вратата. Не ми е приятно да мисля кой може да чуе това, кой може да е там вътре и да обръща глава, виждайки как резето се повдига, но чувствам как вратата поддава под ръката ми, бутвам я и я отварям. Виждам малката стая на лунната светлина, която влиза през тесния прозорец. Виждам точно толкова, колкото да различа част от машина, заемаща цялата дължина на стаята.

Най-напред си помислям, че това е нещо като стан за тъкане на гоблени. Представлява дълго повдигнато легло с два големи цилиндъра в двата края, и лост в средата. После пристъпвам малко по-близо и виждам, че към него е привързана жена, с ръце над главата, ужасно изкривени и обезформени, със стъпала, завързани с ремъци в най-

долния край, обърнати навън, сякаш краката ѝ са счупени. Някой е завързал ръцете и стъпалата ѝ и е дръпнал лоста, така че цилиндрите се завъртат и празнината между тях се разширява. Това е издърпало ръцете ѝ от ямките, лактите ѝ са изскочили от ставите, бедрата, коленете ѝ и дори глезените ѝ също са изтръгнати от ставите. Страданието превръща лицето ѝ в бяла маска, но въпреки това разпознавам Ан Аскю. С препъване се отдръпвам от стаята за изтезания и рухвам върху следващата врата. Тази стая е празна и безмълвна. Рязко си поемам дъх в пристъп на моментно облекчение, че ми е спестен някакъв по-нататъшен ужас, но после помиривам дим. От дъските на пода излиза дим, а самите дъски стават по-горещи. И сега, в странния живот на съня, самата аз съм вързана, с ръце зад гърба. Стоя на клада, вързана съм с вериги, така че не мога да помръдна, и краката ми вече не са върху дъските на пода, а пристъпват неспокойно върху натрупани клони. Става по-горещо и по-горещо, и в очите и устата ми влиза пушек, и започвам да кашлям. Задъхвам се и усещам гърлото си, обгорено от горещия дим. После виждам леко потрепване от първия пламък от дървата под краката ми, и отново започвам да кашлям, отдръпвайки се от него. „Не“, казвам, но от дима не мога да говоря, и когато вдишвам, горещината на дима опарва гърлото ми, и аз кашлям и кашлям...

— Събуди се! — възкликва Нан. — Събуди се! Ето — тя пъхва в ръката ми чаша ейл. — Ела на себе си!

Вкопчвам пръсти в студената чаша, ръцете ми покриват нейните.

— Нан! Нан!

— Тихо. Вече си будна. Вече си в безопасност.

— Сънувах Ан — още се давя, сякаш димът все така изгаря дробовете ми.

— Бог да я благослови и да я пази — казва Нан мигновено. — Какво сънува?

Ужасяващата яснота на съня вече ми убягва.

— Мисля, че я видях... Мисля, че видях дибата.

— В Нюгейт няма дибата — казва Нан, непоклонително практична. — Освен това тя не е обикновена изменница от неблагороден произход, за да бъде разпъвана на дибата. Не изтезават жени, а тя е дъщеря на високопоставен човек. Баща ѝ е служил на краля, никой не може да я пипне с пръст. Просто си имала лош сън. Не означава нищо.

— Не биха я разпънали на дибата? — кашлям, за да си прочистя гърлото.

— Разбира се, че не — казва Нан. — Много от тях са познавали баща й, а съпругът й е заможен йомен. Ще я задържат за ден-два с надеждата да я сплашат, а после ще я изпратят у дома при онзи неин нещастен съпруг, както направиха преди.

— Няма да бъде изправена на съд?

— Разбира се, ще кажат, че тя трябва да се изправи пред съдебни заседатели и ще я заплашат, че ще бъде призната за виновна. Но ще я изпратят у дома при съпруга й и ще му кажат да я набие. Никой няма да изтезава жена, която има баща с благороден произход и богат съпруг. Никой няма да изпрати такава устата жена в публична съдебна зала.

* * *

Въпреки думите на Нан не успявам да заспя, и на другата сутрин карам камериерките си да нащипят бузите ми и да ми сложат руж, в опит да не изглеждам толкова изтощена. Не трябва да приличам на жена, която не може да спи от страх, защото знам, че придворните гледат. Всички знаят, че днес моята проповедница е в затвора Нюгейт; трябва да си давам вид на напълно безразлична. Отвеждам дамите си в параклиса, а после на закуска, сякаш сме в добро настроение, а самият крал, избутан вътре в стола си на колела, ме посреща пред вратата на голямата зала. Там, за мое удивление, през големите входни врати бодро влиза Джордж Благ, като възкръсналия от гроба Лазар, освободен от затвора, дебел и весел както винаги, човек, който бе обвинен в ерес, но той влиза забързано, за да се представи на краля, като приятел, който се завръща от приключение.

Лицето на Стивън Гардинър прилича буреносен облак. Зад него сър Ричард Рич гледа намръщено, докато този човек, хвърлен в затвора само защото е присъствал на проповедите в покоите ми, коленичи пред краля и вдига към него грейнало лице.

— Прасето! Моето прасе! — провиква се кралят, смее се и се навежда напред в стола си, за да издърпа Джордж на крака. — Ти ли си? Невредим ли си?

В радостта си Джордж изпръхтява, и Уил Сомърс моментално изпръхтява тържествуващо в отговор, сякаш стадо свине празнуват завръщането на Джордж. Кралят се смее гръмогласно; дори Уилям Паджет прикрива една усмивка.

— Ако ваше величество не беше толкова добър към своето прасе, досега трябваше вече да съм опечен! — ликува Джордж.

— Опушен като свинска сланина! — отвръща кралят. Обръща се в стола си и присвива очи към Стивън Гардинър. — Накъдето и да те отведе ловът на еретици, онези, които обичам, са свободни от подозрение — казва той. — Има граница, която очаквам да съблюдаваш, Гардинър. Не забравяй кои са приятелите ми. Никой мой приятел не може да бъде еретик. Да бъдеш обичан от мен, означава да си в лоното на църквата. Аз съм глава на църквата: никой, който ме обича, не може да бъде извън лоното на моята църква.

Тихо излизам напред и слагам ръка върху рамото на съпруга си. Заедно поглеждаме епископа, който арестува моите приятели, моя кралски телохранител, моите проповедници, моя книгопродавец и брата на моя лекар. Стивън Гардинър свежда очи пред погледа ни.

— Извинявам се — казва той. — Извинявам се за грешката.

* * *

Тържествувам при това публично унижение на Стивън Гардинър, а дамите ми ликуват заедно с мен. Джордж Благ е топло посрещнат обратно в двора с признанието на краля за обичта си към него, и изявлението на краля, че ще закриля онези, които го обичат. Приемам, че това трябва да ни успокои. Приливът, който течеше толкова силно в подкрепа на традицията и в ущърб на реформата, се е укротил, и сега се обръща, както става с истинските приливи и отливи, движени от невидима сила. Навярно това е лунното притегляне, както предполагат новите философи. В двора, където приливите сменят посоката си с обръщането на безизразното, кръгло като месечина лице на краля, знаем, че ние, привържениците на реформата, отново се надигаме като пролетен прилив, силен и висок.

— И така, как можем да издействаме освобождаването на Ан Аскю? — питам Нан и Катрин Брандън. — Кралят освободи Джордж

Благ от обич към него. Явно отново се издигаме и печелим благосклонността му. Колко бързо можем да я освободим?

— Мислиш ли, че си достатъчно силна, за да действаш? — пита Нан със съмнение.

— Завръщането на Джордж показва, че кралят е стигнал със старите духовници толкова далеч, колкото иска. Сега отново се ползваме с благоволенieto му — казвам уверено. — Пък и във всеки случай трябва да рискуваме за Ан. Тя не може да остане в Нюгейт. Това е истински развъдник на болести и чума. Трябва да я измъкнем оттам.

— Мога да изпратя един от хората си да се увери, че е добре настанена и добре хранена — казва Катрин. — Можем да подкупим пазачите да ѝ позволят да разполага с известни удобства. Можем да уредим да я настанят в чиста килия и да ѝ доставяме както храна и топли дрехи, така и книги.

— Направете го — кимвам. — Но как можем да издействаме да я освободят?

— Какво ще кажеш за нашия братовчед Никълъс Трокмортън? — предлага Нан. — Той познава закона и е добър християнин, привърженик на реформираната вяра. Сигурно дузина пъти я е слушал как говори в покоите ти. Добре е да отиде и да види какво може да се направи, а можем да говорим и с Джоан, съпругата на Антъни Дени. Напоследък Антъни е постоянно при краля — сигурно знае дали Тайният съвет възнамерява да предприеме нещо срещу нея. Именно той ще занесе заповедта за процеса срещу нея за подпис на краля, или лично ще постави върху нея сухия печат. Той ще занесе на съдебните заседатели писмото на краля, ако той смята да продиктува присъдата. Сър Антъни знае всичко и ще каже на Джоан какво е планирано.

— Сигурна ли си, че той е на наша страна? — питам със съмнение. — Сигурна ли си, че е предан на реформата?

Нан прави малък жест с две ръце, сякаш претегля две кесии и сравнява тежестта им.

— Сърцето му е на страната на реформата, сигурна съм в това — казва тя. — Но подобно на всички ни той иска да си запази благоволенieto на краля. Няма да направи дори една стъпка, която би могла да настрои краля против него. Преди всичко друго, той е безсилен поданик в двора на...

— Един тиранин — прошепва Катрин дръзко.

— Крал — поправя я Нан.

— Но крал, който проявява благосклонност към нас — напомням им.

* * *

Обзета от нова увереност, отивам в покоите на краля преди вечеря и когато намирам него и благородниците му да обсъждат религиозни въпроси, изказвам мнението си. Много внимавам да не изглеждам дръзка или горда с начетеността си. Това не е трудно: колкото повече научавам, толкова по-сигурна съм, че имам много да уча; но поне мога да се включа в разговор с тези мъже, които са се заели с реформацията така, както други се занимават със стрелба с лък — за да угодят на краля и да си намерят занимание.

— Значи Том Сиймор няма съпруга — отбелязва кралят наред един от нашите разговори. — Кой би си го помислил?

Звукът на името му ми действа като истински удар.

— Ваше величество?

— Казах, че Том Сиймор няма съпруга — казва той, повишавайки тон, сякаш оглушавам. — Макар че дадох благословията си за женитбата, а семейство Хауард ми казаха, че тя ще се състои веднага.

Не ми хрумва какво да кажа. Зад краля виждам безстрастното лице на Томас Хауард, херцог на Норфолк, баща на Мери, която трябваше да стане съпруга на Томас.

— Някаква пречка ли имаше? — питам тихо, сякаш съм умерено изненадана.

— Предпочитанията на дамата, доколкото разбирам — кралят се обръща към херцога. — Отказа ли? Изненадан съм, че позволявате такива свободи на една дъщеря.

Херцогът се покланя с усмивка.

— Боя се, че тя не се възхищава особено на Томас Сиймор — отбелязва той. Стискам зъби, раздразнена от презрителния му тон. — Мисля, че не е сигурна в убежденията му.

Това е намек, че той е еретик.

— Ваше величество... — започвам.

Херцогът се осмелява да заговори, без да ме изслуша. Млъквам рязко, когато осъзнавам, че си позволява да ме прекъсва — мен, кралицата на Англия, — и че никой не му се е противопоставил.

— Всички от семейство Сиймор са известни с подкрепата си за реформирането на църквата — казва Норфолк, изсъсквайки „с“-то през липсващите си предни зъби като змия, каквато наистина е. — От лейди Ан в покоите на кралицата до негова светлост Едуард. Всички са много отдадени на познанието и четенето си. Мислят си, че могат да наставляват всички ни. Сигурен съм, че би трябвало да сме признателни, но дъщеря ми е по-привързана към традициите. Предпочита да отдава почит на Бог в църквата, която ваше величество създаде. Не се стреми към друга промяна освен тази, която нареждате — той замълчава. Тъмните му очи се стрелват за миг надолу, сякаш може да успее да изстиска някоя сълза в памет на зет си. — И обичаше Хенри Фицрой искрено — всички го обичахме. Не може да приеме друг мъж на неговото място.

Споменаването на незаконния му син събужда в краля прочувствени спомени.

— Ах, не говорете за него — казва той. — Непоносимо ми е да мисля за загубата си. Най-прекрасното момче!

— Не мога да си представя Томас Сиймор да заеме мястото на обичния ни Фицрой — заявява херцогът с унищожителен тон. — Това би било подигравка.

С нарастващ гняв чувам как старият човек обижда Томас и виждам, че никой не изрича дори една дума, за да го защити.

— Не, той не е мъжът, какъвто щеше да бъде нашето момче — съгласява се кралят. — Никой не би могъл да бъде.

* * *

Братовчед ми Никълъс Трокмортън се връща от Нюгейт с добри новини за Ан Аскю. Тя има много поддръжници в Лондон, и всеки час в малката ѝ стая пристигат топли дрехи, книги и пари. Със сигурност ще бъде освободена. Високопоставеността на покойния ѝ баща и богатството на съпруга ѝ работят в нейна полза. Проповядвала е пред

някои от най-изтъкнатите граждани на Лондон и старейшините на града, а самата тя не е сторила нищо по-лошо от това да каже същото, което стотици други хора мислят. Съществува всеобщо убеждение, че кралят е предприел действия само за да сплаши по-гласовитите привърженици на реформата и да ги накара да замълчат, и че всички те, подобно на Том Хауард и Джордж Благ, ще бъдат освободени тихомълком през следващите няколко дни.

— Можеш ли да говориш с краля? — пита ме Никълъс. — Да измолиш помилване за нея?

— В трудно настроение е — признавам. — А духовниците са винаги с него.

— Но определено се е обърнал на наша страна?

— Всичките му решения напоследък са в полза на реформата, но се държи еднакво сприхаво с всички.

— Не можеш ли да го посъветваш, както правеше преди?

— Ще опитам — обещавам. — Но вече не е толкова лесно да разговаряме в покоите му, както по-рано. Понякога, когато говоря, усещам, че няма търпение да ме изслушва, а друг път явно не слуша.

— Трябва да се погрижиш той да не забравя за реформата — казва той неспокойно. — Сега ти си единствената в двора. Доктор Бътс е мъртъв, Бог да го прости. Едуард Сиймор го няма, брат му Томас е по море, Кранмър — в двореца си. Ти си единствената останала в двора, която може да напомни на краля за онова, в което той пламенно вярваше само преди няколко месеца. Зная, че е непостоянен, но нашият възглед е неговият, и ти си единствената, която може да поддържа възгледите му непроменени. Това е бреме, но ти си единствената в двора, която е готова да защити реформата. Всички се уповаваме на теб.

---

[1] Така наречените Шест догми утвърждават повторно принципите на римокатолицизма по отношение на ключови въпроси на вярата — за преосъществяването; основанията за изолирането на миряните от потира с причастието; безбрачието на свещениците; спазването на обетите за целомъдрие; разрешението да се отслужват частни литургии; изповедта пред свещеник. — Б.р. ↑

[2] При кръста до катедралата „Сейнт Пол“ е имало амвон за проповеди на открито. Пуританите унищожават кръста и амвона по

време на Гражданската война. — Б.р. [↑](#)

ДВОРЕЦЪТ УАЙТХОЛ, ЛОНДОН ЛЯТОТО НА 1546 Г.

Средата на лятото е, твърде горещо, за да стоим в Лондон. Би трябвало да сме на път, да минаваме по дългата зелена долина на Темза, да отсядаме в прекрасните крайречни дворци, или да се отправяме към южното крайбрежие, може би да пътуваме към Портсмут, където бих могла да видя Томас. Но тази година кралят не се опасява от чумата, не се бои от горещината в града. Тази година той се бои, че смъртта го дебне по друг път, приближавайки се все повече и повече, като постоянен спътник.

Твърде уморен е, за да отиде далече, дори за да избяга от болестите. Бедният старец, вече не може да язди, вече не може да върви. Срамува се да бъде виждан от хората, които някога се редяха покрай пътя, докосваха почтително шапките си и ликуваха, докато минаваше край тях. Някога той беше най-красивият принц в християнския свят. Сега знае, че никой не може да го погледне, без да изпита съжаление към развалината, в каквата е превърнал разплутото си тяло, и към кръглото като месечина лице.

Затова, понеже кралят е обзет от самосъжаление и изпълнен с ужас, всички трябва да останем в горещината на града, където тесните улици вонят на мръсотия от централните канавки, а прасета и крави душат из сметта, струпана на купчини по улиците. Отбелязвам, че кметът би трябвало да е по-деен, би трябвало да нареди да почистят улиците и да глобява нарушителите, но кралят ме поглежда студено и казва:

— Да не би да искаш да бъдеш и кмет на Лондон, освен кралица?

Всички са раздражителни заради това, че са задържани в града. През летните месеци придворните обикновено заминават по домовете си, и на лордовете от Севера и Запада им липсват съпругите и семействата им, и замъците им, разположени сред прохладните зелени хълмове на родните им земи. Лошото настроение на краля задава тона

за двора: никой не иска да бъде тук, на никого не е позволено да си тръгне, всички са нещастни.

Натъквам се на Уил Сомърс, докато се разхождам сама в зелената алея под стените на замъка. С безмълвна болка в сърцето си копнея за Томас; тревожа се за Ан Аскю, все още задържана без съдебен процес и без обвинение; и ми се иска кралят да ме изслуша отново като приятелката и помощницата, каквато се заклех да бъда. Уил се е проснал, с дълги крайници като на фавн, под един дъб с разперени клони, на шарена сянка, в една от градинките, разположени между високите живи плетове, и когато ме вижда, разгъва дългите си крака, изправя се, покланя се, и отново се сгъва като разглобена марионетка.

— Как ти харесва жегата, Уил? — питам.

— Повече, отколкото би ми харесал адът — отвърща той. — Или се съмнявате и в ада наред с всичко друго, ваше величество?

Хвърлям поглед наоколо, но в оградената със зидове градина няма никой освен нас двамата.

— Искаш да обсъждаш с мен теологични въпроси?

— Не и аз! — възкликва той. — Твърде умна сте за мен. И не съм единственият.

— Не си единственият, който не иска да обсъжда теологични въпроси?

Той кимва и ми се усмихва широко.

— Кой друг не иска да говори с мен?

— Ваше величество — заявява той важно. — Аз съм само един шут. Затова не обсъждам с краля неговата църква. Но ако бях мъдър човек (а всеки ден, когато се събуждам, благодаря на Господ, че не съм), досега вече щях да съм мъртъв. Защото ако бях мъдър човек със сериозни мнения, щях да се поддам на изкушението да обсъждам тези гробовно сериозни въпроси. Гробовно сериозни, защото водят именно до гроба.

— Негово величество винаги е изпитвал удоволствие от начетените разговори — отбелязвам, за да се възпротивя на критичния му тон.

— Вече не — казва Уил. — По мое мнение. Което иде да рече: мнение на един шут, което не следва да се зачита.

Докато отварям уста да възразя, Уил много бавно и внимателно застава на ръце, така че се крепи на дланите си, а стъпалата му бавно

се катерят по ствола на дървото.

— Вижте какъв глупав шут съм — отбелязва той, с главата надолу.

— Мисля, че си по-мъдър, отколкото изглеждаш, Уил — отбелязвам. — Но има добри хора, чиято безопасност зависи от моето застъпничество за тях. Обещах да се погрижа кралят да не промени мнението си.

— По-лесно е да застанете на главата си, отколкото да убедите краля да не променя мнението си — отбелязва Уил, изправен като страж, но надолу с главата. — Ако бях на ваше място, ваше величество, щях да застана на главата си до шута.

* * *

Лятото е все така горещо. Всеки следобед седим до широко отворени прозорци, докато слушаме как някоя от дамите ми чете Библията; завесите на прозорците са наквасени в студена вода, в опит да охладим стаите. Следобед отивам в личните си покои, където капациите са затворени, за да не пропускат вътре яркия блясък, и се моля здравето на краля да се подобри и той да ни освободи от уморителната досада да прекарваме горещото време във вонящия град, за да можем да потеглим на лятно пътуване. Подобно на лястовица копнея да поема на юг, към морето, към океанските ветрове, ухаещи на сол, при Томас.

После, един следобед, докато седим на пейки край реката, опитвайки се да подишаме малко чист въздух, виждам как баржата на Сиймор се задава надолу по реката и спира на кея. Мигновено залепвам на лицето си изражение на безгрижно отегчение.

— О, баржата на Сиймор ли е това? И кой е в нея? Това Томас Сиймор ли е? — питам.

Главата на Елизабет мигновено се вдига и тя скача на крака, засенчвайки очи от яркия блясък откъм реката.

— Наистина! — изписква тя. — Това е сър Томас! И Едуард Сиймор заедно с него.

— Съпругът ми? — пита Ан Сиймор. — Това е неочаквано. Ваше величество, може ли да отида да го поздравя?

— Всички ще отидем — казвам, и ние се изправяме на крака, оставяме книгите и ръкоделията си и тръгваме към кея, където двамата Сиймор ми се покланят и ми целуват ръка, а после Едуард поздравява съпругата си.

Едва го виждам. Едва успявам да изрека вежливите думи за поздрав. Томас поема ръката ми и я докосва съвсем леко с устни. Изправя се и се покланя на другите дами. Предлага ми ръката си. Чувам го как казва нещо за това, че седим край реката и че със сигурност има ветрове, които пренасят зараза. Чувам го да споменава нещо за това, че дворът трябва да тръгне на път. Не го чувам ясно заради туптенето в ушите ми.

— Задълго ли си тук? — питам.

Той се навежда към мен, за да отговори с нисък глас. Ако се наведе към него, докато той се навежда към мен, ще бъдем достатъчно близо да се целунем. Питам се дали и той си мисли това; после изведнъж знам, че си го мисли.

— Тук съм само за една нощ.

Дори не мога да го чуя как изрича думата „нощ“, без да си помисля за правене на любов.

— О!

— Исках да докладвам за бреговите укрепления с Едуард до себе си. Сега сме в малцинство в двора. Не можем да разчитаме на справедливо изслушване. Семейство Хауард и техните приятели контролират всичко.

— Чух, че няма да се ожениш за Мери Хауард.

Той ми хвърля бърза усмивка.

— Вероятно така е още по-добре.

— Нямаше да кажа нищо. Тя щеше да бъде добре дошла като една от дамите ми.

— Зная. Имам ти пълно доверие. Но имаше нещо в цялата работа... — той млъкна, без да довърши.

— Върви бавно — казвам пламенно. Вече приближаваме първия вход на влизане в двореца и всеки момент някой ще дойде и ще ми го отнеме. — За Бога, нека имаме поне един миг...

— Семейство Хауард настояха тя да дойде в двора — казва той. — Накараха ме да обеща, че ще я настаня в покоите ти. Не бих могъл да си представя защо биха поискали това, освен ако не е за да я накарат

да те шпионира. Усъмних се в искреността им, а тя почти не ми проговори. Беше разгневена заради нещо. Явно са я принудили. Беше много ядосана.

— Значи все още си свободен човек — изричам с копнеж.

Той леко притиска дланта ми, отпусната върху ръката му.

— Ще трябва да се оженя — предупреждава ме. — Имаме нужда от съюзници в двора. Губим влиянието си върху краля, нужно ни е по-силно присъствие тук. Нуждая се от съпруга, която ще се застъпи за мен пред него.

— Не мога да се застъпя за теб, но бих...

— Не. Никога. Никога не искам да казваш дори една дума в моя защита. Но имам нужда от съпруга тук, която може да се грижи за интересите ми.

Чувствам се толкова зле, сякаш наистина съм вдишала носещи зараза ветрове откъм реката.

— Все пак смяташ да се ожениш?

— Трябва.

Кимвам. Разбира се, че трябва.

— Избра ли си годеница?

— Само ако дадеш позволенията си.

— Бих постъпила много погрешно, ако го откажа. Знам, че имаш нужда от съпруга; наясно съм с положението в двора. Ще дойда на сватбата ти и ще се усмихвам.

— Това не е желанието ми — заявява той.

— Нито пък моето, но ще танцувам на сватбеното ти празненство.

Почти на прага сме. Стражите отдават чест и отварят вратите. Той ще трябва да отиде в покоите на краля и ще го видя чак на вечеря. А после на вечеря няма да мога да го погледна. А после, след месец, след броени седмици, той ще бъде женен.

— Коя си избрал? Кажи ми бързо.

— Принцеса Елизабет.

Рязко се извъртам кръгом и поглеждам заварената си дъщеря, която ни следва начело на дамите ми, сякаш я виждам за пръв път, не като дете, а като млада жена. Тя е на дванайсет години, достатъчно голяма да се сгоди. След няколко години ще е достатъчно голяма да се омъжи. С един бърз поглед си я представям като невеста на Томас

Сиймор, на сватбения ѝ ден, като негова млада съпруга, като майка на децата му. Представям си я как ще се отдаде на правенето на любов и как ще се перчи с щастието си.

— Елизабет!

— Тихо — казва той. — Ще ми е необходимо съгласието на краля, но ако го даде, тогава ставам негов зет. Това е великолепен брак за нас.

Наистина е така. С болезнена яснота мога да видя логиката на семейство Сиймор. За тях този брак е идеален, а когато съобщят за него на принцеса Елизабет, тя ще даде вид, че просто проявява покорство, но ще бъде във възторг. Тя храни детинско обожание към Томас, заради смуглата му привлекателност и авантюристичното му излъчване: сега ще си мисли, че е влюбена в него и ще говори за него и ще гука около него и ще важничи, и обичта ми към нея ще бъде погубена от ревност.

— Това не ти харесва — отбелязва той.

Поклащам глава, преглъщайки надигащата се жлъчка.

— Не може да ми хареса, но не се противопоставям. Разбирам, че си длъжен, Томас. Това би било огромен успех за теб. Това ще подсигури на семейство Сиймор място в кралското семейство.

— Няма да го направя, ако кажеш „не“.

Отново поклащам глава. Минаваме през вратата и влизаме в сенчестата входна зала. Слугите на семейство Сиймор идват да поздравят господарите си. Покланят се, а ние се отправяме към залата за аудиенции на краля. Не е възможно да говорим, а всички гледат Томас и коментират завръщането на адмирала в двора.

— Твой съм — изрича Томас полугласно, с пламенна нотка в тона. — Завинаги. Знаеш това.

Пускам ръката му, а той се покланя и отстъпва назад.

— Много добре — казвам. Зная, че трябва да си проправи път нагоре. Зная, че Елизабет е идеална партия за него. Зная, че тя ще го обожава, а той ще бъде мил към нея. — Много добре.

* * *

Томас заминава на другата сутрин преди службата в параклиса и не го виждам отново.

— Болна ли си? — пита ме Нан. — Изглеждаш...

— Как изглеждам?

Тя се вглежда внимателно в бледото ми лице.

— Омърлушена — казва, използвайки с лека усмивка една дума от детството ни.

— Нещастна съм — отвърщам в момент на откровеност. Няма да кажа нищо повече, но изпитвам леко облекчение дори само от изричането на една вярна дума. Усещам липсата на Томас като физическа болка. Не зная как ще понеса брака му с друга жена. Когато си го представям с Елизабет, стомахът ми започва да се бунтува, сякаш съм отровена от ревност.

Нан дори не ме пита защо съм нещастна. Не съм първата кралска съпруга, която е виждала побеляла като платно от усилието да бъде кралица.

* * *

През повечето вечери преди вечеря ме канят в покоите на краля да слушам спорове и дискусии. Често казвам какво мисля и винаги напомням на краля, че каузата на реформата е неговата кауза, процес, който той започна в мъдростта си, че неговите хора го почитат, защото въведе реформата в Англия. Но от леденото мълчание, с което посреща думите ми, е ясно, че кралят далеч не е съгласен с мен. Подготвя нещо, но не го обсъжда с мен. Не зная нищо чак до последната седмица на юли, когато Тайният съвет обнародва закон, превръщащ в криминално престъпление притежаването на Библията на английски, преведена от Уилям Тиндейл или Майлс Ковърдейл^[1].

Това е лудост. Неразбираемо е. Майлс Ковърдейл преведе и подобри Библията на Тиндейл според указанията на краля, и тя беше публикувана — Голямата Библия, Библията на краля, неговият дар за вярващите. Това е Библията, която кралят даде на народа си само преди седем години. Всеки, който може да си го позволи, има екземпляр от нея. Би било проява на нелоялност да не притежава такъв. Всяка енорийска църква получи по един екземпляр и на

свещениците бе наредено да го поставят на видно място. Това е най-добрата версия на английски; във всеки шкаф за книги в страната има по една. Сега, само за една нощ, притежаването ѝ става престъпление. Това е толкова голям обрат, че всичко се преобръща и застава надолу с главата. Мисля си за застаналия на главата си Уил Сомърс, докато се връщам забързано в личните си покои и намирам Нан да опакова скъпоценните ми, красиво подвързани и илюстрирани томове в груб плат и да завързва с връв един сандък.

— Не можем просто да ги изхвърлим!

— Трябва да бъдат изпратени далече оттук.

— Къде смяташ да ги изпратиш? — питам.

— В Кеңдал — казва тя, назовавайки семейния ни дом. — Колкото е възможно по-далече.

— Та къщата едва се крепи!

— Тогава няма да търсят там.

— У теб ли е моят препис?

— И бележките ти, и копието на Катрин Брандън, и тези на Ан Сиймор, Джоан Дени и лейди Дъдли. Този нов закон завари всички ни неподготвени. Кралят превърна в престъпници всички ни само за една нощ.

— Но защо? — питам настоятелно. Готова съм да заплача от гняв. — Защо да обявява за незаконна собствената си Библия? Библията на краля! Как може да е незаконно да притежаваш Библия? Бог даде Словото на хората си, как може кралят да си го вземе обратно?

— Именно — казва тя. — Помисли си. Защо кралят би превърнал съпругата си в престъпница?

Улавям ръцете ѝ, отдръпвам я от сандъка, където завързва връвта на възли, и коленича до нея.

— Нан, ти си била в двора цял живот; аз съм само една жена от рода Пар от Кеңдал, израснала в Линкълн. Аз съм пряма севернячка. Не ми говори с гатанки.

— Това не е гатанка — казва тя с горчив хумор. — Съпругът ти е прокарал закон, който те превръща в престъпница и можеш да бъдеш изгорена на кладата. Защо би направил това?

Забавям се с изричането на отговора.

— Иска да се отърве от мен?

Тя мълчи.

— Нима искаш да кажеш, че този нов закон е насочен срещу мен, тъй като не могат да ме уличат в никакво друго престъпление? Да не би да намекваш, че са обявили Библията извън закона само за да обявят мен и дамите ми за престъпници? За да могат да предприемат действия срещу нас и да ни обвинят в ерес? Защото това е нелепо.

Не мога да разчета изражението на лицето ѝ — тя не прилича на себе си — и тогава осъзнавам, че се страхува. Устата ѝ се движи, сякаш не може да говори, челото ѝ е влажно от пот.

— Той идва за теб — е всичко, което казва. — Винаги действа по този начин. Той идва за теб, Кат, и не зная как да те спася. Опаковам Библии и горя книжа, но те знаят, че четеш и пишеш, и променят закона, изпреварвайки действията ми. Не мога да се погрижа да се подчиниш на закона, защото го променят по-бързо, отколкото ние успяваме да се подчиним. Не зная как да те спася. Заклех ти се, че ще го надживееш, и сега здравето му се влошава, но сега той идва за теб точно както...

Пускам ръцете ѝ и сядам на пети.

— Точно както какво?

— Точно както дойде за другите две.

Тя завързва на възел връзките около сандъка, отива до вратата и вика слугата си, който е бил с нас през целия ни живот. Посочва към сандъците и му нарежда да ги вземе веднага, да не ги показва на никого, и да потегли към дома ни, към Кендал в Уестморланд. Докато го гледам как вдига първата кутия, осъзнавам, че копнея да замина с него към онези пусти хълмове.

— Ще го заловят още в селото Излингтън, ако искат — казвам, докато човекът нарамва първия сандък и тръгва. — Няма да успее да се отдалечи на повече от един ден път с кон извън града.

— Знам това — казва тя с равен тон. — Но не знам какво друго да направя.

Поглеждам сестра си, която е служила на шест от кралиците на Хенри и е погребала четири.

— Наистина ли мислиш, че той прави това, за да ме вкара в капан? Че напълно се е обърнал против мен?

Тя не отговаря. Обръща към мен лице със същото непроницаемо изражение, което предполагам, че е показала пред Кити Хауард, когато

тя е плачела, че не е направила нищо лошо, пред Ан Болейн, когато тя е настоявала, че може с увещания да се измъкне от опасността.

— Не знам. Бог да е на помощ на всички ни, Катрин, защото не знам.

---

[1] Уилям Тиндейл (1494–1536) прави първия английски превод на Библията директно от староеврейски. Майлс Ковърдейл е съратник на Уилям Тиндейл и автор на първия пълен превод на Библията на английски. Част от превода на Ковърдейл се основава на трудовете на Тиндейл. — Б.пр. ↑

ДВОРЕЦЪТ ХАМПТЪН КОРТ, ЛОНДОН ЛЯТОТО НА 1546 Г.

Състоянието на краля се влошава и това го прави нещастен. Съгласява се дворът да се премести в Хамптън Корт, далече от непоносимата горещина на града и опасността от болести, но не излиза в градината, нито на разходка с лодка по реката, нито дори на литургия в красивия дворецов параклис. Казват ми, че иска да почива тихо в покоите си, да говори със съветниците си. Отказва да идва да се храни, не иска да ме посещава в покоите ми. Не е нужно аз да идвам в неговите. Затворил се е и ме изолира, точно както отказваше да вижда Кити Хауард, когато я уверявах, че е болен; но всъщност стоеше заключен в покоите си, тук, в същия този дворец, в Хамптън Корт, мрачно размишляващ върху нейните прегрешения, върху процеса, който ще скалъпи и екзекуцията, която ще нареди.

Но, също като Ан Болейн, която присъстваше на турнири и вечери и увеселения по случай майския празник, знаейки в същото време, че нещо не е наред, аз трябва да се появявам пред двора. Не мога да се оттегля и да се затворя в себе си като него. Намирам се в своя птичарник, храня птиците си, слушам безсмисленото им бърбене и дребната им суетня, докато пригладжат перцата си, когато писарят ми Уилям Харпър потропва на вратата.

— Можете да влезете — казвам. — Влезте и затворете вратата. Пуснала съм две да летят свободно и не искам да избягат.

Той се снишава, когато едно канарче се спуска над главата му и идва до протегнатата ми ръка.

— Какво има, Уилям? — питам разсеяно, като разчупвам една пита със семена и давам трошици на красивото птиче. — Говори. Трябва да оставя тази малка красавица и да отида да се преоблека за вечеря.

Той хвърля поглед към Нан и Ан Сиймор, които седят на пейката в прозоречната ниша, една до друга: никоя от двете не се вълнува от прекрасните ми птички.

— Мога ли да говоря с вас насаме?

— За какво? — пита Нан безцеремонно. — Нейно величество трябва да отива на вечеря. Можете да кажете на мен какво има.

Той поклаща глава; гледа ме умолително.

— О, хайде, вървете, и извадете накитите ми и една шапчица — казвам нетърпеливо. — Ще дойда след миг.

Ние с писаря изчакваме вратата да се затвори зад тях и аз се обръщам към него. Той е вгълбен и сериозен човек, получил обучението си в манастир, и храни силна обич към старите ритуали. Сигурно е гледал половината книги в работната ми стая с благочестив ужас; не изпитва възхищение към новото познание. Държа го на работа, защото е много учен и начетен, може да превежда прекрасно и има изящен почерк. Когато искам да изпратя писмо на латински, той може да превежда и преписва само от една чернова с красив, плавен калиграфски шрифт. Никога не е изразявал несъгласие с нещо, което са казвали проповедниците в покоите ми, но един-два пъти съм го виждала как свежда глава и нашепва тиха молитва, като потресен монах в светско училище.

— Ето така! Няма кой да чуе, освен мен и птиците, а те не казват нищо — освен папагала, който говори ужасни богохулства, но само на испански. Какво има, Уилям?

— Трябва да ви предупредя, ваше величество — казва той сериозно. — Опасявам се, че враговете ви говорят против вас.

— Зная това — казвам кратко. — Благодаря ви за загрижеността, Уилям, но това вече ми е известно.

— Пратеникът на епископ Гардинър дойде при мен и поиска от мен да претърся работния ви кабинет за книжа — казва той с припрян шепот. — Каза, че ще бъде възнаграден, ако тайно препиша нещо и му го занеса. Ваше величество, мисля, че събират доказателства за съд срещу вас.

Птичката гъделичка дланта ми, докато пристъпва от крак на крак и кълве трохите. Не очаквах това предупреждение от Уилям. Не мислех, че ще се осмелят да стигнат толкова далече. Виждам, че потресеното ми изражение е отразено като в огледало на разтревоженото му лице.

— Сигурен ли сте, че е бил пратеник на епископа?

— Да. Каза ми, че събраното трябва да бъде отнесено на епископа. Нямахме как да сбъркам.

Извързвам се от него и отивам до прозореца: жълтокрилото канарче се е вкопчило в протегнатия ми пръст. Прекрасен летен ден е, слънцето тъкмо се спуска зад високите комини от червени тухли, бързолетите и лястовиците кръжат наоколо. Ако епископ Гардинър е готов да поеме такъв риск, възлагайки на един от служителите ми да открадне книгата ми, тогава сигурно е напълно уверен, че може да представи на краля доказателства срещу мен. Сигурно е напълно убеден, че едно оплакване от мен пред краля няма да стовари буря върху главата му. Сигурно е убеден, че ще намери нещо, което да докаже вината ми. Или, което би било по-лошо, навярно вече е събрал доказателства срещу мен и това е последният етап от тайно разследване: намирането на книгата, които да подкрепят лъжите.

— Трябвало е да бъдат занесени на епископа? Сигурен ли сте в това? Не на краля?

Лицето му е пребледняло от страх.

— Това не ми каза, ваше величество. Но беше напълно ясен: че трябва да преровя всичките ви книга, и да му донеса каквото успея да намеря. Каза да препиша и заглавията на книгите, и да потърся Нов Завет. Каза, че знае, че имате няколко.

— Тук няма нищо — казвам кратко.

— Знам. Знам, че сте се отървали от всичко, от прекрасната си библиотека и от всичките си книга. Казах му, че няма нищо, но той настоя въпреки това да потърся. Знаеше, че имате книги, които изучавате. Каза, че предполагат, че не сте били в състояние да се разделите с книгите си и че те сигурно ще са скрити някъде в покоите ви.

— Беше много честно и почтено от ваша страна да ми съобщиш това — казвам. — Ще се погрижа да бъдеш възнаграден, Уилям.

Той свежда глава.

— Не търся никаква награда.

— Когато се върнете при този човек, ще кажете ли, че сте търсили и че при мен няма нищо?

— Ще го направя.

Поднасям му ръката си, и докато се покланя и я целува, виждам, че пръстите ми треперят, а птичката върху другата ми ръка се тресе,

вкопчена в палеца ми.

— Ти дори не мислиш като мен, Уилям. Мило е от твоя страна да ме закриляш, когато дори не сме на едно мнение.

— Може да не сме на едно мнение, ваше величество, но смятам, че би трябвало да сте свободна да мислите, да пишете и да учите — казва той. — Макар че сте жена. Макар и да слушате жена-проповедник.

— Бог да те благослови, Уилям, на какъвто език предпочита, независимо дали чрез свещеник или чрез собственото ти добро сърце.

Той се покланя.

— А проповедницата... — казва много тихо.

Обръщам се на прага.

— Мистрес Аскю?

— Преместили са я от Нюгейт.

Облекчението е неимоверно. Извиквам:

— О, хвала на Бога! Значи е освободена?

— Не. Не, Бог да ѝ е на помощ. Отведоха я в Тауър.

За момент настъпва вцепенено мълчание, докато той вижда, че разбирам какво казва. Не са я освободили, за да я оставят под надзора на съпруга ѝ; не са я отпратили, за да запазят мира. Вместо това са я преместили от затвора, където държат обикновените престъпници, в затвора, където държат обвинените в държавна измяна и ерес, близо до Тауър Хил, където бесят виновните, недалече от пазара за месо в Смитфийлд, където изгарят еретиците.

Обръщам се към прозореца зад мен, махам резето и го разтварям широко.

— Ваше величество? — Уилям сочи към отворените клетки, към папугала, кацнал на пръчката си. — Ваше величество? Внимавайте...

Вдигам малкото канарче към отворения прозорец, за да може да види синьото небе.

— Могат да си вървят, Уилям. Всички те могат да си вървят. Всъщност е по-добре да си вървят. Не знам докога ще бъде тук, за да се грижа за тях.

* * *

Обличам се в пълно мълчание: дамите ми подават нещата безмълвно, с отработени, добре съгласувани движения. Не знам как да се свържа с Ан Аскю зад дебелите каменни стени на Тауър. Това е затворът за враговете, които с години няма да бъдат освободени, за най-ужасните предатели, за злосторници, които трябва да бъдат задържани без никаква възможност за бягство. За един затворник влизането през шлюза, скрит от града и от всички хора, които биха могли да се надигнат, за да го защитят, означава да отплава по река Лета — към забвението.

В основата на страха ми за Ан е това, че не разбирам защо биха я преместили от Нюгейт в Тауър. Тя е обвинена в ерес, разпитана е от Тайния съвет, защо не я оставят в Нюгейт, докато я изпратят на съд, или не я помилват и изпратят у дома? Защо биха я преместили в Тауър? Какъв е смисълът на това? И кой го е заповядал?

Нан излиза напред и прави реверанс, докато Катрин стои зад мен и закопчава огърлицата ми. Безценните сапфири лягат тежко и студено на врата ми. Допирът им ме кара да потръпна.

— Какво има, Нан?

— Бет — казва тя, назовавайки по име една от по-младите ми почетни дами.

— Какво за нея? — питам кратко.

— Майка ѝ ми писа и помоли тя да бъде изпратена у дома — казва тя. — Позволих си волността да кажа, че може да замине.

— Болна ли е? — питам.

Нан поклаща глава с присвита уста, сякаш ѝ се иска да каже нещо повече, но е ядосана.

— В такъв случай, какво става с нея?

Настъпва смутено мълчание.

— Баща ѝ е арендатор на епископ Гардинър — отбелязва Катрин Брандън.

Отнема ми един миг да я разбера.

— Мислите, че епископът е посъветвал родителите на Бет да я отстранят от покоите ми?

Нан кимва. Катрин прави реверанс и излиза от стаята, за да ме изчака отвън.

— Никога не би го признал — казва Нан. — Така че е безсмислено да му искаме обяснение.

— Но защо би ме напуснала Бет? Дори ако съветът му е бил такъв?

— Виждала съм това преди — казва Нан. — Когато обвиниха Кити Хауард. По-младите придворни дами, онези, които не бяха длъжни да останат, за да дадат показания, до една си намериха оправдания да се приберат у дома. Дворът се сви като лен в деня за пране. Същото стана и когато кралят се обърна против кралица Ан. Всички от семейство Болейн се изпариха за една нощ.

— Аз не съм като Кити Хауард! — възкликвам в пристъп на внезапен гняв. — Аз съм шестата съпруга, шестата пренебрегната съпруга, а не петата виновна съпруга. Единственото, което съм направила, е да уча и да слушам проповедници. Тя беше прелюбодейка, а вероятно и виновна в двубрачие, и блудница! Всяка майка би забранила на дъщеря си да служи при такава млада жена! Всяка майка би се опасявала от морала в подобен двор! Но всички казват, че моят двор е най-добродетелният от всички в християнския свят! Защо някой би отвел дъщеря си от службата ѝ при мен?

— Дамите на Кити си тръгнаха в дните преди да бъде арестувана — казва Нан овладяно, без да отвърща на гнева ми. — Не защото тя имаше леко поведение, а защото беше обречена. Никой не иска да бъде в двора на падаща от власт кралица.

— Падаща от власт кралица? — повтарям. Чувам думите: звучи като комета, като нещо в нощното небе. — Падаща от власт кралица.

— Уилям ми каза, че си отворила прозореца и си пуснала птиците си да отлетят — отбелязва тя.

— Да.

— Ще отида да го затворя отново, и ще ги повикам обратно, ако мога. Няма смисъл да показваме, че се страхуваме.

— Не се страхувам! — лъжа аз.

— А би трябвало.

* * *

Докато въвеждам дамите си на вечеря, се оглеждам наоколо, сякаш се боя, че придворните сигурно също се измъкват. Но не забелязвам да има отсъстващи. Всички са там, на обичайните си места.

Онези, които вярват в реформата, нямат чувството, че отново са в опасност: изпитват го само онези от свитата ми, които са близки с мен. Всички се покланят почтително и дълбоко, докато минавам покрай тях. Сякаш нищо не е по-различно, отколкото в която и да е друга вечер. За краля е сервирано, балдахинът от златен брокат виси над големия подсилен стол, слугите се кланят пред празния му трон, когато влизат в стаята и поднасят най-хубавите ястия, както изисква ритуалът. Той ще вечеря в собствените си покои в обкръжението на новите си фаворити: епископ Стивън Гардинър, лорд канцлерът Томас Ризли, сър Ричард Рич, сър Антъни Дени, Уилям Паджет. Когато вечерята приключи, мога да изляза от голямата зала, за да поседя с краля в покоите му, но дотогава на главната маса трябва да седи някой. Дворът има нужда от монарх, принцесите имат нужда от родител, който да вечеря с тях.

Погледът ми се насочва към отсрещния край на стаята и забелязвам, че начело на масата на семейство Сиймор има празно място с подредени прибори и чиния. Хвърлям поглед към Ан.

— Едуард ли се прибира у дома? — питам.

— От все сърце ми се иска да беше тук — казва тя прямо. — Но не го очаквам. Не смее да напусне Булон; градът ще падне в миг — проследява погледа ми. — Това място сигурно е за Томас.

— Така ли?

— Дойде да се види с краля. Не могат да извадят „Мери Роуз“. Опитват някакъв нов начин да я изтеглят от мястото, на което лежи, на дъното на океана.

— Нима?

Томас влиза в голямата зала, покланя се пред празния трон, а след това се покланя на мен и на принцесите. Намига на Елизабет и заема мястото начело на масата на семейство Сиймор. Изпращам блюда на него, на херцога на Норфолк и на лорд Лайл, без да показвам явни предпочитания. Без да поглеждам направо към Томас, мога да видя, че е загорял от слънцето като фермер, по слепоочията му има бръчки от това, че се е усмихвал към слънцето. Изглежда добре. Има нов кадифен жакет — наситено червен, любимият ми цвят. От кухнята пристигат десетки ястия, тръбачите оповестяват поднасянето на всяко ново блюдо с пронизителен звук. Вземам си по малко от всичко, което ми поднасят, и се питам кое ли време е сега, и дали Томас ще дойде при мен след вечеря.

Минава цяла вечност, докато пиршеството приключи, а после придворните стават от масите, мъжете обикалят наоколо и разговарят помежду си или се обръщат към дамите. Някои се заемат с карти или игри, музикантите засвирват и няколко души започват да танцуват. Тази вечер няма официални развлечения и аз слизам от подиума, за да тръгна бавно към покоите на краля, и пътъом спирам за миг да говоря с хората.

Томас се появява до мен и се покланя:

— Добър вечер, ваше величество.

— Добър вечер, сър Томас. Снаха ви ми съобщи, че сте разговаряли с краля за „Мери Роуз“.

Той кимва.

— Трябваше да уведомя негово величество, че направихме опит да я извадим, но тя е заседнала на морското дъно. Ще опитаме отново с още кораби и още въжета. Ще изпратя долу и плувци. Мисля, че може да се направи нещо.

— Надявам се. Беше ужасна загуба.

— Ще отидете ли да видите краля? — пита той с много тих глас.

— Отивам при него всяка вечер.

— Изглежда много недоволен.

— Знам.

— Казах му, че тъй като женитбата ми с Мери Хауард няма да се осъществи, все още си търся съпруга.

Внимавам да не вдигна поглед към него. Той протяга ръка. Отпускам пръсти върху нея. Усещам силната му ръка, но не я стискам. Тръгвам до него, крачките ни спазват еднакъв ритъм. Ако пристъпя малко по-близо, бузата ми ще докосне рамото му. Не пристъпвам по-близо.

— Каза ли, че се надяваш на брак с принцеса Елизабет?

— Не съм. Той не беше в настроение за разговор.

Кимвам.

— Знаеш ли, в отказа на Мери Хауард имаше нещо, което все още не разбирам — казва той тихо. — Всички от рода Норфолк се съгласиха — най-големият син, Хенри Хауард, и лично старият херцог. Самата лейди Мери беше тази, която отказа.

— Не мога да си представя баща й да позволи на една своя дъщеря да постъпи според желанието си.

— Не — казва той. — Вярно е. Би била принудена да се бори като дива котка, за да се противопостави на баща си и брат си, действащи заедно. Би била принудена да им се опълчи открито. Няма логика. Знам, че не храни неприязън към мен, а и бракът беше изгоден. Сигурно е имало нещо в условията за женитбата, което е било напълно неприемливо за нея.

— Колко неприемливо?

— Непоносимо. Невъобразимо. Противно.

— Но какво би могло да е такова нещо? Възможно ли е да знае нещо в твой ущърб?

Лукавата му усмивка проблясва.

— Нищо чак толкова сериозно, ваше величество.

— И въпреки това си сигурен, че самата тя е отказала? Отказала е решително?

— Надявах се, че ти може да знаеш.

Поклащам глава и казвам:

— Заобиколена съм от мистерии и тревоги. Проповедниците, които говореха в покоите ми, са арестувани, книгите, които кралят ми даваше да чета, са забранени, незаконно е дори да притежаваш Библията на краля, а приятелката ми Ан Аскю е преместена от затвора Нюгейт в Тауър. Дамите ми се измъкват от покоите ми — усмихвам се. — Днес следобед пуснах птиците си да отлетят.

Той хвърля поглед из стаята и се усмихва на някакъв свой познат, сякаш е във весело настроение.

— Това е много лошо.

— Наясно съм.

— Не можеш ли да говориш с краля? Една дума от него би възстановила положението ти.

— Ще говоря с него тази вечер, ако е в добро настроение.

— Пази те единствено любовта му към теб. Той наистина те обича още, нали?

Правя едва доловим жест на отрицание.

— Томас, не знам дали някога е обичал когото и да било. Не зная дали е способен да обича.

* * *

Двамата с Томас прекосяваме залата за аудиенции на краля, пълна с молители, правници, лекари и зяпачи, които следят стъпките ни, и с всяка крачка преценяват увереността ни. Той се поколебава пред вратата на личните покои на краля.

— Непоносимо ми е да те оставя тук — казва нещастно.

Стотици хора ни наблюдават, докато му отправям хладна усмивка. Протягам му ръката си.

Той свежда глава и докосва пръстите ми с топлите си устни.

— Ти си изключително умна жена — казва тихо. — Чела си и си мислила повече, отколкото повечето мъже там вътре. Ти си любяща жена, вярваш в Бог и говориш с Него далеч по-пламенно и искрено, отколкото те някога ще говорят. Със сигурност можеш да обясниш мислите си пред краля. Ти си най-красивата жена в двора, безспорно най-желаната. Можеш да разпалиш отново любовта му към теб.

Покланя се сдържано, а аз се обръщам и влизам в покоите на краля.

* * *

Потънали са в дискусия относно параклисите, в които се отслужват литургии за душите на мъртвите, и относно манастирите. За свое безмълвно удивление осъзнавам, че се споразумяват колко манастири и метоси — за чието затваряне бе платена такава висока цена и породила толкова мъка — може да бъдат отворени отново и възстановени. Епископ Гардинър вярва, че имаме нужда от манастири и метоси във всеки град, за да бъде страната мирна, а на хората да се предоставят религиозни грижи и утехи. Покварените пазарища, които търгуваха със страха и суеверието, които кралят с право затвори, сега следва да отворят отново врати, сякаш в Англия никога не е имало реформация. Смятат да се върнат към занаятите с изгодната продажба на лъжи. Когато влизам, Стивън Гардинър тъкмо предлага възстановяването на някои параклиси и няколко поклоннически маршрута. Хитро намеква, че приходите могат да влизат направо в хазната, а не да минават през църквата — сякаш това гарантира светостта на възстановените ритуали. Казва, че е приемливо да вършиш Божия работа с печалба. Сядам тихо до Хенри, скръствам ръце

в скута си, и слушам как този лукав човек предлага на страната възстановяването на суеверието и езичеството, за да могат бедните да бъдат ограбвани от богатите.

Но внимавам да не казвам нищо. Едва когато разговорът се насочва към литургията на Кранмър, проговарям, за да защитя реформистката версия. Кралят поръча на Томас Кранмър да преведе литургията от латински на английски. Сам кралят работеше по нея, а аз седях до него и препрочитах английската версия, сравнявах я със стария латински оригинал, проверих я за станали при преписването грешки, когато пристигна от печатницата, правех собствени преводи. С нисък глас намеквам, че Кранмър е свършил добра работа и че трудът му би трябвало да се използва във всяка църква в страната; но после се разпалвам и твърдя, че е повече от добре извършен, че е прекрасен, дори свят. Кралят се усмихва и кима, сякаш е съгласен с мен и аз съм окуражена. Казвам, че хората би трябвало да бъдат свободни да общуват пряко с Бог в църквата, тяхната връзка с Бог не би трябвало да се осъществява чрез посредничеството на свещеник, не бива да бъде осъществявана на език, който те не могат да разберат. Както кралят е баща на своя народ, така Бог е баща за него. Връзката между краля и народа е точно като общението на хората с Бог; редно е тя да бъде ясна, открита и пряка. Как иначе ще има уважаван крал? Как иначе ще има любящ Бог?

Зная в сърцето си, че това е вярно; знам, че кралят също го вярва. Той стигна толкова далеч, за да прогони папизма и езичеството от тази страна, да доведе народа си до истинското разбиране на Бог. Забравям да подслаждам всяко изречение с хвалебствия за него, докато говоря искрено и разпалено, но после осъзнавам, че лицето му е потъмняло от гняв, а Стивън Гардинър е свел поглед, прикривайки усмивка, без да среща светналите ми очи. Говорила съм твърде разпалено, твърде умно. Никой не обича умните, пламенни жени.

Решавам да се оттегля.

— Навярно сте уморен. Ще ви пожелаая лека нощ.

— Уморен съм — съгласява се той. — Уморен съм, стар съм и не ми се нрави на стари години да бъда поучаван от съпругата си.

Правя много нисък реверанс, навеждайки се надолу, за да може да надникне в деколтето на роклята ми. Чувствам погледа му върху гърдите си и казвам:

— Никога не бих могла да ви поучавам, ваше величество. Вие сте много по-мъдър от мен.

— Всичко това съм го чувал преди — казва той раздражено. — И преди съм имал съпруги, които мислеха, че знаят по-добре от мен.

Поруменявам.

— Сигурна съм, че нито една не ви е обичала толкова много, колкото ви обичам аз — прошепвам, навеждам се и го целувам по бузата.

Поколебавам се заради миризмата му: вонята на гниеция му крак, като разлагащо се месо, сладникавият противен мирис на стара пот по стара кожа, лошият дъх от устата му, подутият му от запека и газовете корем. Сдържам дъха си и облягам хладната си буза на горещото му влажно лице.

— Бог да ви благослови, ваше величество, милорд съпруге — казвам нежно. — И да ви дари с лека нощ.

— Лека нощ, Катрин Пар — казва той, изричайки хапливо думите. — Не смятате ли за странно, че всяка една от вашите предшественички наричаше себе си с името си: кралица Катерина или кралица Ан, или — Бог да я благослови — кралица Джейн? Но вие наричате себе си Катрин Пар. Подписвате се „кралица Катрин, К. П.“ „П“ като „Пар“.

Толкова съм изненадана от този нелеп укор, че отвърщам, преди да успея да помисля.

— Аз съм това, което съм — казвам. — Аз съм Катрин Пар. Аз съм дъщеря на баща си, образована от майка си. Как иначе би трябвало да се наричам освен с името си?

Той хвърля поглед през стаята към Стивън Гардинър — който използва името и титлата си, без да бъде упрекван за това — и двамата си кимват, сякаш съм разкрила нещо, което отдавна са подозирали.

— Какво лошо може да има в това? — питам настойчиво.

Той дори не ми отговаря: отпраща ме с махване на ръка.

* * *

Когато се събудвам на сутринта, в личните ми покои пред спалнята ми е странно тихо. Обикновено се дочува приглушеният

успокояващ шум от пристигането на дамите ми за деня, а после — потропването по вратата от камериерката за деня, която внася горещата вода. Докато ставам и мия лицето и ръцете си в златен леген с топла вода, дамите носят роклите ми, извадени от гардероба на кралицата, за да избира какво ще облека, и ръкавите, корсажа, шапчицата и накитите. Предлагат ми нещо за ядене; но аз отказвам да вкуся каквото и да е или да пия, докато не сме били на литургия, защото съм несигурна, както са несигурни всички сега, дали трябва да постим преди литургия, или не. Постенето преди литургия може да се счита за безсмислен ритуал, но Гардинър може да го е възстановил в двора като свята традиция. Не съм сигурна. Ето колко нелепи са станали времената, щом аз — една кралица в собствените си покои, — не знам дали мога да изям едно хлебче или не. Нелепо е.

Нелепо, но въпреки това тази сутрин не чувам чиракът на пекаря да носи хляб от кухнята. Отвън пред личния ми кабинет е толкова зловещо тихо, че не дочаквам пристигането на придворните си дами; ставам, навличам робата върху голото си тяло, и отварям вратата да погледна навън. Отвън има половин дузина жени, три от тях държат рокли от кралския гардероб. Странно безмълвни са, а когато отварям вратата и заставам мълчаливо, гледайки към тях, те не възкликват: „Добро утро“ и не се усмихват. Мълчаливо се снишават в реверанс, а когато се изправят, не вдигат очи от пода. Отказват да ме погледнат.

— Какво става? — питам настоятелно. Оглеждам шестте, а после питам по-нетърпеливо: — Къде е Нан? Къде е сестра ми?

Никой не отговаря, но най-сетне Ан Сиймор излиза неохотно напред.

— Моля, позволете ми да говоря с вас насаме, ваше величество — казва тя.

— Какво има? — питам, като се връщам в спалнята си и ѝ правя знак да влезе. — Какво става?

Тя затваря вратата зад гърба си. В тишината чувам тиктакането на часовника си.

— Къде е Нан?

— Имам лоши новини.

— За Ан Аскю ли?

Веднага решавам, че ще я екзекутират. Че са сторили онова, което бяхме сигурни, че няма да направят. Че са я изправили на съд и

набързо са издали осъдителна присъда, и ще я изгорят.

— Кажете ми, че не става дума за Ан? Да не би Нан да е отишла в Тауър да се моли с нея?

Ан поклаща глава.

— Не, става дума за дамите ви — казва тя тихо. — За собствената ви сестра. През нощта, след като сте си тръгнали от покоите на краля, Тайният съвет провел заседание, и са арестували сестра ви Нан Хърбърт; родственицата ви лейди Елизабет Тирит и братовчедка ви, лейди Мод Лейн.

Като че ли не я чувам.

— Какво казахте? Кой е арестуван?

— Придворните дами, които са ваши родственици. Сестра ви и вашите братовчедки.

— За какво? — питам глупаво. — По какво обвинение?

— Все още не им е повдигнато обвинение. Били са разпитвани цяла нощ, в момента все още ги разпитват. А кралските телохранители влязоха в покоите им, в личните покои на семействата им, които делят със съпрузите си, и в покоите им тук, във вашите апартаменти, и отнесоха книгата им; всичките им сандъци, всичките им книги.

— Преглеждат книжа?

— Търсят книжа и книги — потвърждава Ан. — Това е разследване за ерес.

— Тайният съвет обвинява дамите ми, братовчедките ми, родната ми сестра, Нан, в ерес?

Ан кимва, с безстрастно изражение.

Настъпва продължително мълчание. Усещам как коленете ми омекват под мен, и се отпускам на едно столче до решетката на огнището, където потрепва малък огън.

— Какво мога да направя?

Тя е толкова изплашена, колкото и аз.

— Ваше величество, не знам. Нали всичките ви книжа са изнесени от покоите ви? — хвърля поглед към писалището, където преди си водех бележки с такова удоволствие, където преди учех с такова вълнение.

— Всичките са изнесени. Вашите?

— Едуард ги отнесе в Улф Хол, когато тръгна за Франция. Предупреди ме — но не мислех, че ще стане толкова лошо. Ако беше

тук... Писах му да се прибере у дома. Казах му, че епископ Гардинър има огромно влияние над Тайния съвет и че никой не е в безопасност. Казах му, че се опасявам за вас, че се боя за себе си.

— Никой не е в безопасност — повтарям.

— Ваше величество, щом могат да арестуват родната ви сестра, тогава могат да арестуват всяка от нас.

Внезапно се ядосвам, гневът ми се разпалва.

— Епископът се осмелява да нарежда на Тайния съвет да арестува сестра ми, Нан? Главната ми придворна дама? Съпругата на сър Уилям Хърбърт? Донесете ми роклята. Ще се облека и ще се срещна с краля.

Тя протяга ръка да ме възпре.

— Ваше величество... помислете... Това не е дело само на епископа. А и на краля. Той трябва да е подписал заповедта за ареста на сестра ви. Всичко това сигурно е станало с негово знание. Може да е дори по негово искане.

* * *

Повеждам дамите си към параклиса. Посрещаме с кураж случващото се, но две камериерки са изчезнали, а три дами отсъстват и придворните, подобно на глутница неспокойни хрътки, знаят, че нещо не е наред.

Благочестиво свеждаме глави за молитва. Набожно приемаме хляба. Тихо шепнем: „Амин! Амин!“, сякаш за да покажем, че в глупавите ни глави няма дори помен от представа какво всъщност е това: нафора или месо, хляб или Бог. Прехвърляме мънистата на броениците си; на шията си нося разпятие. Принцеса Мери коленичи до мен, но роклята ѝ не докосва крайчеца на моята. Принцеса Елизабет коленичи от другата страна и студената ѝ ръка пропълзва в хватката на треперещите ми пръсти. Тя не знае какво става, но знае, че нещо се е объркало много зле.

След службата в параклиса закусваме в голямата зала, придворните са унили и потиснати: мъжете разговарят тихо помежду си и всички хвърлят погледи към мен, за да видят как приемам отсъствието на сестра си, на другите си две изчезнали дами. Усмиввам

се, сякаш съм напълно несмутена. Свеждам глава за благодарствената молитва, докато капеланът на краля я чете на латински. Хапвам малко месо, малко хляб, отпивам ейл, имитирам апетит, сякаш не ми призлява от страх. Усмивам се на дамите си и хвърлям поглед към масата на семейство Сиймор. Копнея да видя Томас, сякаш той е кораб със свити платна, който чака на някой кей, готов да отплава към безопасността. Жадувам да го видя, сякаш дори видът му ще ми донесе безопасност. Но той не е тук, не го очаквам и не мога да го повикам.

Обръщам се към Катрин Брандън, най-старшата от дамите ми на закуска:

— Ваше благородие, бихте ли попитали дали негово величество кралят е достатъчно добре, за да ме приеме тази сутрин?

Тя става от масата, без да каже нито дума. Всички я проследяваме как минава през голямата зала; всички се молим тя да се върне с покана да посетя покоите на краля, и да открием, че внезапно отново се ползваме с изменчивото му благоволение. Но тя не се бави дълго.

— Негово величество страда от раната на крака си — тя говори спокойно, но лицето ѝ е побеляло. — Лекарят му е при него, той си почива. Казва, че ще ви повика по-късно, и че ви желае много хубав ден.

Всички го чуват. Това е като гръмко изсвирване на ловни рогове. Сезонът за преследване на еретиците в двора е открит и всеки знае, че най-важната жертва, онази, чиято глава е оценена най-високо, съм аз.

Усмивам се.

— Тогава ще отидем в покоите ми за час-два, а по-късно ще излезем на езда — обръщам се към началника на конницата си. — Всички ще яздим — казвам.

Той се покланя и ми подава ръка, докато слизам от подиума и тръгвам през безмълвно кланящите се придворни. Усмивам се и кимам наляво и надясно. Никой няма да каже, че изглеждам уплашена.

* * *

Когато стигаме в покоите ми, Нан, Мод Лейн и Елизабет Тирит са там и ни чакат да се върнем от закуска. Нан се е настанила на любимото си място на пейката в прозоречната ниша, със сгънати в скута ръце, самото олицетворение на женско търпение. Нещо в силно скованата ѝ поза ми подсказва, че макар да се е върнала, не е в безопасност. Влизам в стаята и се възпирам да изтичам към нея. Не се хвърлям в прегръдките ѝ. Заставам в средата на стаята и изричам много ясно, така че всички да могат да ме чуят, и всеки, на когото е възложено да докладва на шпионите на Тайния съвет, да може да направи съобщението си.

— Лейди Хърбърт, сестро. Радвам се да видя, че сте се завърнали при нас. Бях изненадана и обезпокоена да науча, че сте давали обяснения пред Тайния съвет. Няма да търпя ерес и нелоялност в покоите си.

— Абсолютно никакви — казва Нан без потрепване в гласа, без следа от каквото и да било изражение върху вцепененото си лице. — Тук няма ерес и никога не е имало. Членовете на съвета разпитаха мен и две от дамите ви и се убедиха, че не сме казали или написали нещо, било то във ваше присъствие или в отсъствието ви, което би могло да се тълкува като ерес.

Поколебавам се. Не мога да преценя какво още може да бъде казано пред слушащите придворни.

— Значи имената ви са чисти, а обвиненията срещу вас снети?

— Да — казва тя, а другите две кимват. — Напълно.

— Много добре — казвам. — Ще си сменя роклята и всички можем да излезем на езда. Можете да ми помогнете.

Влизаме в стаята ми заедно, Катрин Брандън също влиза, и в мига, в който вратата се затваря зад нас, се вкопчваме една в друга.

— Нан! Нан!

Тя ме прегръща с ожесточена сила, сякаш отново сме малки момичета в Кеңдал и е трябвало да ми попречи да скоча от някое дърво в овощната градина.

— О, Кат! О, Кат!

— Какво те питаха? Цяла нощ ли те държаха будна?

— Шшт, тихо — казва тя. — Тихо.

Откривам, че се давя в изплашени хлипове, слагам ръка на гърлото си и се отдръпвам от прегръдката на Нан.

— Добре съм — казвам. — Няма да плача. Няма да изляза там със зачервени очи. Не искам никой да види...

— Добре си — иска да се увери тя. Внимателно измъква кърпичка от ръкава си и докосва мокрите ми очи, а после попива и своите. — Никой не трябва да помисли, че си разстроена.

— Какво ти казаха?

— Разпитвали са Ан Аскю — казва тя без заобикалки. — Изтезавали са я.

Толкова съм ужасена, че не мога да говоря.

— Изтезавали са я? Дъщерята на един благородник? Нан, не може да са го направили!

— Обезумели са. Упълномощени са от краля да я разпитват. Казал им е, че могат да я изведат от затвора Нюгейт и да я сплашат, за да признае, но те я отвели в Тауър и я разпъвали на дибата.

В ума ми възкръсват ужасните картини от съня ми. Жената с обърнатите навън стъпала, с кухини на мястото на раменете.

— Не го казвай.

— Страхувам се, че е вярно. Мисля, че сигурно са ѝ показали дибата, а после смелостта ѝ ги е разярила и не са могли да устоят на гнева си. Когато отказала да признае, те продължили отново и отново; не можели да се спрат. Комендантът на Тауър бил толкова отвратен, че ги оставил и съобщил на краля. Каза, че свалили жакетите си в стаята за изтезания и лично разпъвали Ан на дибата. Избутали палача, за да го направят сами. Един до главата ѝ, един до краката, завъртели колелата. Не искали палачът да го прави, не им било достатъчно да гледат, искали те да ѝ причинят болка. Когато кралят научи това от коменданта, им заповяда да спрат.

— Помилвал я е? Наредил е да я освободят?

— Не и той — казва тя горчиво. — Казал само, че не могат да я разпъват на дибата. Но, Кат, докато комендантът се върне в Тауър, те вече я бяха измъчвали цяла нощ. Продължили, докато комендантът потеглял да се срещне с краля. Не спрели, докато не се върнал и не им казал.

За миг оставам безмълвна.

— Часове?

— Сигурно са били часове. Тя никога повече няма да ходи. Сигурно всички кости на стъпалата и китките ѝ са счупени, раменете,

коленете и бедрата ѝ сигурно са изкълчени. Сигурно са счупили гръбнака ѝ или са го разместили.

Отново виждам образа от съня си, на жената, с китки, измъкнати от горната част на ръцете, с ръце, разместени при лактите, уродливата кухня на мястото на раменете ѝ, странната ѝ поза, докато се опитва да удържи изкълчения си врат. Почти не мога да говоря.

— Но сега са я освободили?

— Не. Свалили я от дибата и я хвърлили на пода в килията.

— Още е там? В Тауър? С ръце и крака, изтръгнати от ставите?

Нан кимва, гледайки ме безизразно.

— Кои са били? — процеждам. — Кажете ми имената им.

— Не знам със сигурност. Единият е бил Ричард Рич. И Ризли.

— Лорд канцлерът на Англия е разпъвал жена на дибата в Тауър?

Със собствените си ръце?

Тя само кимва при вида на ужасеното ми лице.

— Да не би да е полудял? Да не би всички да са полудели?

— Сигурно е така.

— Никога досега жена не е била разпъвана на дибата! Не и жена от добро потекло!

— Били са твърдо решени да узнаят.

— Интересувала ги е вярата ѝ?

— Не, тя говори по този въпрос напълно охотно. Знаеха всичко за убежденията ѝ, всичко, което им беше нужно. Достатъчно, за да я признаят десетократно за виновна. Да им прости Господ, Господ да ни е на помощ, искали са да узнаят нещо за теб. Разпъвали са я на дибата, за да я накарат да назове теб.

И двете млъкваме, и макар да се срамувам, трябва да задам следващия си въпрос:

— Знаеш ли какво е казала? Дали ни е назовала като еретички? Назовала ли е мен? Говорила ли е за книгите ми? Сигурно го е сторила. Никой не би могъл да издържи това. Сигурно го е сторила.

Усмивката на Нан е в контраст със зачервените ѝ очи. Това е старата усмивка на упорит кураж, с която се усмихват всички жени, преживели тежки нощи и оцелели от тях, без да предадат някого или да бъдат предадени.

— Не. Не може да го е направила. Защото нали виждаш, освободиха ни. Бяхме там, когато комендантът дойде от Лондон и каза

какво правят. Отведоха го при краля, но вратата между залата на съвета и личните покои беше откряната и чувахме как негово величество реве гръмко към тях. После те излязоха и ни разпитваха още. Сигурно са се надявали, че ще ни издаде или че ние ще издадем нея — че поне една от нас ще назове името ти. Но тя не проговори, и ние не казахме нищо, и тогава ни освободиха. Осакатиха я, Бог да ѝ е на помощ. Почти я разкъсаха, но тя не каза името ти.

Надавам хлип, подобен на кашлица, а после притихвам.

— Трябва да ѝ изпратим лекар — казвам. — Храна и напитки, да ѝ осигурим някакви удобства. Трябва да издействаме да я освободят.

— Не можем — казва Нан с дълга, разтърсваща въздишка. — Мислех си го. Но тя е изтърпяла всичко това, за да отрече близостта си с нас. Не можем сами да се уличим в престъпление. Трябва да я оставим сама.

— Тя сигурно страда ужасно!

— Нека да се погрижим да си е струвало.

— За Бога, Нан! Тайният съвет ще я освободи ли?

— Не знам. Мисля...

На вратата на спалнята се потропва леко. Катрин Брандън възкликва раздразнено и я открява. Чуваме я как казва: „Да, какво има?“ и как после неохотно я отваря по-широко.

— Доктор Уенди е — казва тя. — Настоява.

Закръглената фигура на лекаря се появява на прага.

— Какво има? — питам настоятелно. — Да не би кралят да е болен?

Той изчаква Катрин да затвори вратата, после свежда глава над ръката ми и казва:

— Трябва да разговарям поверително с вас.

— Доктор Уенди, сега не е моментът. Разстроена съм...

— Спешно е.

Кимвам на Катрин и Нан да отстъпят назад към прага.

— Можете да говорите.

Той измъква от жакета си лист хартия.

— Има по-ужасни неща от това, което знаете — казва. — По-ужасни от това, което знаят тези дами. Лично кралят ми го съобщи току-що. Много съжалявам. Толкова съжалявам, задето се налага да ви съобщя. Той издаде заповед за ареста ви. Това е препис.

Сега, когато се случи, сега, когато възможно най-лошото вече се случи, не викам и не плача. Напълно неподвижна съм.

— Кралят е заповядал да бъда арестувана?

— Съжалявам да ви го съобщя — казва той сдържано.

Протягам ръка и той ми подава листа. Движим се бавно, сякаш сме в някакъв сън. Представям си Ан Аскю, разпъната на дибата. Представям си как Ан Болейн сваля перленото си колие пред френския палач. Мисля си за Кити Хауард, която моли да донесат дръвника в стаята ѝ, за да може да се упражнява как да положи главата си. Мисля си, че аз също ще трябва да намеря кураж да умра с достойнство. Не съм сигурна, че ще успея. Мисля си, че твърде пламенно копнея за живот, мисля си, че съм твърде млада, мисля си, че твърде много искам да живея. Мисля си, че искам Томас Сиймор. Искам живот с него. Искам утрешен ден.

Невиждащо разгъвам листа. Виждам разкривения подпис на Хенри, който съм виждала безброй пъти. Това несъмнено е почеркът на моя съпруг. Над него, написана с друг почерк, почерка на писар, е заповедта за ареста ми. Вярно е. Ето я. Ето я най-сетне. Собственият ми съпруг нарежда да бъда арестувана по обвинение в ерес. Собственият ми съпруг е подписал заповедта.

Чудовищността на това почти ме смазва. Той не иска да ме изпрати обратно във вдовишко забвение — макар че би могъл да направи това; има властта да го стори. Би могъл да ме отпрати от двора, аз няма да имам какво друго да направя, освен да се подчиня. Би могъл да се отнесе към мен както към Ана от Клев и да ми нареди да живея другаде и аз ще бъда длъжна да замина. Би могъл да направи това, той е глава на църквата, може да отсъжда кои бракове са валидни и кои следва да бъдат разтрогнати. Постъпи така с Катерина Арагонска, въпреки че тя беше принцеса на Испания и лично папата каза, че това не може да бъде направено; но Хенри го направи.

Но той не иска да ме изпрати далече от очите си или да ме прогони от дворците си; не иска да предам обратно накитите и да върна роклите на другите кралици; не иска да напусна децата му и да бъда забравена от тях. Не е достатъчно да се откажа от регентството и да изгубя властта си. Това не му е достатъчно. Той иска да ме види мъртва. Единствената причина да ме обвини в престъпление, за което се полага смъртна присъда, е желанието да ме убие. Хенри, който е

екзекутирал две съпруги и е чакал новини за смъртта на други две, сега иска да ме види мъртва като тях.

Не мога да разбера това. Не мога да проумея причината. Не мога да разбера защо не ме изпрати в изгнание, щом ме е намразил, след като ме обичаше толкова много. Но не е така. Той ме иска мъртва.

Обръщам се към Нан, която стои с побеляло лице до вратата заедно с Катрин.

— Виж това — казвам зашеметено. — Нан, виж какво е направил сега. Виж какво иска да ми причини — подавам ѝ листа.

Тя го прочита безмълвно; опитва се да проговори, но устата ѝ се отваря и затваря и тя не казва нищо. Катрин измъква листа от отмалелите ѝ ръце и го прочита безмълвно, а после вдига очи и ме поглежда.

— Това е работа на Гардинър — казва Катрин след дълго мълчание.

Доктор Уенди кимва.

— Той ви посочи като предателка и еретичка — казва. — Каза, че сте змия в пазвата на краля.

— Значи не е достатъчно, че съм Ева, майката на всички грехове, а сега трябва да бъда и змията? — питам ожесточено.

Доктор Уенди кимва.

— Не разполага с доказателства! — заявявам.

— Не им трябва доказателства — доктор Уенди изтъква очевидното. — Епископ Гардинър казва, че религията, за която се застъпвате, отрича лордовете, отрича кралете и казва, че всички хора са равни. Казва, че вярата ви е равносилна на метеж.

— Не съм направила нищо, за да заслужи смърт — казвам. Чувам как гласът ми потреперва и стисвам устни.

— Никой от другите не беше направил нищо — казва Катрин.

— Епископът каза, че по закон всеки, който говори като вас, би заслужавал смърт. Това бяха точните му думи.

— Кога идват? — прекъсва го Нан.

— Да идват ли?

Не я разбирам.

— Да я арестуват? — пита тя лекаря. — Какъв е планът? Кога ще дойдат? И къде ще я заведат?

Практична както винаги, тя отива до бюфета, изважда кесията ми и търси сандък да опакова вещите ми. Ръцете ѝ се тресат толкова силно, че не може да завърти ключа в ключалката. Слагам двете си ръце на раменете ѝ, сякаш ако възпра Нан да се подготви за ареста ми, това ще попречи на кралските телохранители да дойдат, за да ме отведат.

— Лорд канцлерът има заповед да дойде за нея. Ще я отведе в Тауър. Не зная кога. Не знам кога ще бъде съдена.

При думата *Тауър* откривам, че коленете ми се подгъват и Нан ме отвежда до един стол. Навеждам се, докато замайването в главата ми отминава и Катрин ми дава чаша разреден ейл. Той има вкус на застояло. Представям си как Томас Ризли прекарва цяла нощ, изтезавайки Ан Аскю на дибата в Тауър, а после идва в покоите ми, за да ме отведе също там.

— Трябва да вървя — казва кратко Катрин. — Имам две момчета без баща. Трябва да ви оставя.

— Не си тръгвайте!

— Длъжна съм — казва тя.

Безмълвно, Нан кимва към вратата, за да каже на Катрин да си върви. Катрин прави много нисък реверанс.

— Бог да ви благослови — казва тя. — Бог да ви пази. Сбогом.

Вратата се затваря зад гърба ѝ и аз осъзнавам, че се е сбогувала с една умираща жена.

— Как научихте това? — обръща се Нан към доктор Уенди.

— Бях там, когато решавах; приготвих сънотворната му отвара в дъното на стаята, а после когато превързвах крака му, лично кралят ми каза, че за стар човек като него не било никакъв живот да бъде поучаван от млада съпруга.

Вдигам глава.

— Казал е това?

Той кимва.

— Нищо повече от това? Не разполага с нищо друго срещу мен, освен това?

— Нищо повече. С какво би могъл да разполага? А после намерих заповедта, пусната на пода в коридора между спалнята му и личния му кабинет. Точно на пода до вратата. В мига, щом я видях, ви я донесох.

— Намерили сте заповедта? — пита Нан с подозрение.

— Да... — гласът му заглъхва. — Ах, предполагам, че някой сигурно я е оставил, за да я намеря.

— Никой не изпуска случайно заповед за арестуването на кралица — казва Нан. — Някой е искал да узнаем — тя започва да кръстосва из стаята, мислейки ожесточено. — По-добре да отидеш при краля — съветва ме тя. — Иди при Хенри сега, падни на колене, пълзи по пода като разкайваща се грешница, поискай прошка за грешките си. Поискай му прошка за това, че си говорила открито.

— Няма да подейства — възразява доктор Уенди. — Той е наредил да заключат вратите на покоите му. Не желае да я вижда.

— Това е единственият ѝ шанс. Ако успее да влезе, за да се срещне с него, и прояви смирение... повече смирение, отколкото коя да е жена на света е проявявала някога. Кат, ще трябва да пълзиш. Ще трябва да подложиш ръце под ботуша му.

— Ще пълзя — заричам се.

— Каза, че няма да я приеме — обажда се неловко докторът. — На стражите е заповядано да не я пускат вътре.

— Той се затвори и отказа да приеме Кити Хауард — спомня си Нан. — И кралица Ан.

Те мълчат. Местя поглед от единия към другия и не мога да измисля какво да правя. Мога да мисля единствено за това, че кралските телохранители идват и че ще ме отведат в Тауър и че двете с Ан Аскю ще бъдем затворнички в една и съща студена кула. Мога да отида до прозореца нощем и да я чуя как плаче от болка. Можем да чакаме смъртната присъда в съседни килии. Може да ги чуя как я извеждат, за да бъде изгорена. Тя ще ги чуе как строят ешафода за мен на моравата.

— А ако той може да бъде убеден да дойде при вас? — внезапно предлага доктор Уенди. — Ако мисли, че сте болна?

Нан ахва.

— Ако бихте могли да му кажете, че тя е потънала в ужасна скръб, че може да умре от скръб — ако се съгласите да му кажете, че тя пита за него, почти на смъртно легло...

— Като Джейн, след като роди — казвам.

— Като кралица Катерина, чиито последни думи бяха, че иска да го види — подсеща ни Нан.

— Безпомощна жена, обзета от отчаяние, почти мъртва от скръб...

— Би могло — съгласява се докторът.

— Можете ли да го направите? — питам го напрегнато. — Можете ли да го убедите, че отчаяно искам да го видя, и че сърцето ми е разбито?

— И че ще изглежда прекрасно, ако дойде; ако се покаже милостив?

— Ще опитам — обещава ми той. — Ще опитам сега.

Спомням си как Томас ми каза никога да не плача пред краля, защото той обичал женски сълзи.

— Съобщете му, че не съм на себе си от скръб — казвам. — Предайте му, че не мога да спра да плача.

— Побързайте — казва Нан. — Кога ще дойде Ризли да я арестува?

— Не знам.

— В такъв случай вървете сега.

Той отива до вратата, а аз се изправям и слагам длан върху ръката му.

— Не се излагайте на опасност — казвам, макар че копнея да му наредя да направи всичко, да каже всичко, което ще ме спаси. — Не се излагайте на опасност. Не казвайте, че сте ме предупредили.

— Ще кажа, че съм научил, че сте се поболяла от скръб — казва той. Вижда изопнатото ми лице и зашеметения ми поглед. — Ще му кажа, че ви е разбил сърцето.

Той се покланя, излиза от спалнята ми и отива в личните ми покои, където придворните дами вече се събират безмълвно и се питат дали ще бъдат призовани да дадат показания срещу още една от кралиците на Хенри, на поредния процес, чийто финал ще е смъртна присъда.

* * *

— Разпуснатата коса — нарежда рязко Нан. Остава една камериерка да разплете косата ми, да я срещи така, че да се спуска по

раменете ми, и отваря вратата да нареди на друга да донесе най-хубавата ми копринена нощница с черните ръкави с прорези.

Връща се в стаята, докато две камериерки пристигат и оправят чаршафите на леглото и натрупват на купчина възглавниците.

— Парфюм — казва кратко, и те донасят стъкленица с розово масло и перце, за да разпръснат уханието по чаршафите.

Нан се обръща обратно към мен и казва:

— Сложи си руж на устните. Само малко. Капни си беладона в очите.

— Аз имам — казва една от дамите. Изпраща собствената си камериерка да изтича до покоите ѝ, докато моята дама влиза с нощницата ми.

Свалям обикновената си нощница и обличам копринената. Допирът ѝ до голата ми кожа е хладен. Нан завързва черните панделки на шията и чак до долу, но оставя най-горната разхлабена, така че малко от бледата ми кожа да се вижда на фона на тъмната коприна, и той да може да види закръгленото очертание на гърдите ми. Приглажда косата ми върху раменете и лъскавите букли проблясват на фона на тъмната нощница. Затваря съвсем леко капациите на прозорците, за да придаде на стаята тайнствено и интимно излъчване.

— Принцеса Елизабет трябва да седи отвън в личния ти кабинет и да чете писанията на краля — подхвърля тя през рамо, и някой изтичва да покани принцесата да заеме мястото си.

— Ще те оставим сама — казва ми тихо Нан. — Ще бъда тук, когато той влезе, а после ще изляза. Ще се опитам да накарам пажовете му да излязат заедно с мен. Нали знаеш какво трябва да правиш?

Кимвам. Усещам студ, облечена в копринената нощница, и се боя, че кожата ми ще настръхне и ще затреперя.

— Лягай в леглото — съветва ме Нан. — И бездруго се съмнявам, че можеш да стоиш права.

Тя ми помага да се покатеря в голямото легло. Уханието на рози е почти задушавачо. Тя издърпва нощницата надолу до стъпалата ми и я разтваря отпред, така че кралят да може да види стройните ми слаби глезени, съблазнителната извивка на прасеца ми.

— Не се дръж прекалено прелъстително — казва тя. — Всичко трябва да е негова идея.

Облягам се на възглавниците и тя спуска една къдрица на рамото ми, така че да се откроява върху бялата ми кожа.

— Това е отвратително — отбелязвам. — Аз служа на познанието и съм кралица. Не съм развратница.

Тя кимва, сухо и незаинтересовано, като свинар, който води женската свиня при мъжкия:

— Да.

Чуваме трополенето на стола на краля по дървения под на залата за аудиенции, а после вратите към личния ми кабинет се отварят. Чувам как дамите се изправят да го поздравят, и неговото смутено „добро утро“ към всички и поздравя му към принцеса Елизабет, която е достатъчно благоразумна да стои със сведена глава и да си придава благочестиво изражение.

Стражите му отварят вратата на спалнята ми и избутват краля вътре, със сковано изпънат пред тялото му превързан крак. От него в стаята нахлува мирис на воняща плът.

Раздвижвам се леко, сякаш се опитвам да се надигна, но падам назад, твърде слаба и зашеметена при вида му. Обръщам покрито със следи от сълзи лице към него, докато Нан хваща пажовете и ги задърпва заднешком през вратите, после кимва на стража да затвори вратите след нас двамата. За миг кралят се озовава насаме с мен.

— Докторът каза, че си много болна? — пита навъсено.

— Не е бивало да ви тревожат... — гласът ми замира в лек хлип. — За мен е такава чест, че сте склонили да дойдете...

— Разбира се, че ще дойда да видя съпругата си — казва кралят, ободрен от мисълта за собствената си съпружеска преданост, с очи, приковани в краката ми.

— Толкова сте добър към мен — прошепвам. — Затова бях толкова...

— Толкова какво, Кейт? Какво става?

Запъвам се. Наистина не ми хрумват думи, които е най-вероятно да пробудят съжалението му.

Заявявам направо:

— Ако съм ви разочаровала, искам да умра.

Внезапно почервенял, той добива израза, който се появява на лицето му, когато изпитва сексуална наслада. За късмет случайно съм улучила тъкмо думите, които му доставят по-голяма наслада от всичко

друго, а досега не го знаех. В отчаянието си съм попаднала точно в сърцевината на желанието, което будят у него жените.

— Да умреш ли, Кейт? Недей да говориш за смърт. Не е нужно да говориш за смърт. Ти си млада и здрава — погледът му се задържа върху извитото ми ходило, върху глезена ми, върху гладката извивка на крака ми. — Хайде сега, защо една красива млада жена като теб би говорила за смърт?

Защото вие сте Синята брада, Синята брада от кошмарите ми — иска ми се да кажа. Вие сте *Barbe-Bleue*^[1], и вашата съпруга, Трифин, е отворила заключените врати на замъка ви и е намерила мъртви съпруги, положени в леглата си. Защото сега знам, че сте човек, който обича да убива съпругите си, знам, че сте безмилостен. Защото охраненото ви самодоволство е толкова огромно, че не можете да си представите някой да мисли самостоятелно или да бъде себе си, или да обича нещо друго освен вас. Вие сте самотното слънце в собствените си небеса. Вие сте естествен враг на всеки, който не е вас, който не е самият вас. Вие сте убиец по душа и единственото, което искате от една съпруга, е нейното подчинение пред вас или приемането на смъртта, която ѝ определите. Няма възможност да избере нещо друго. Вие искате да бъдете господарят, абсолютният господар. Едва можете да понесете някой да бъде различен от вас. Мъжете, които са ваши приятели, са длъжни да ви подражават, единственият, който успява да оцелее в двора ви, е вашият шут, който обявява себе си за лишен от разум. Не можете да търпите нищо, което не е по ваше подобие. Вие сте роден убиец на съпруги.

— Ако не ме обичате, искам да умра — казвам: гласът ми е тънък и треперлив. — Не ми остава нищо. Ако не ме обичате, не ми остава нищо, освен гробът.

Той е възбуден. Намества огромното си туловище в скърцащия стол, така че да може да ме вижда. Леко се сгърчвам от скръб и халатът ми се разтваря. Отмятам назад гъстата си разпусната коса и халатът се смъква от рамото ми: сякаш, задъхана от тревога, не забелязвам, че той може да види бялата ми кожа, извивката на гърдата ми.

— Съпруго моя — казва той. — Моя обична съпруго.

— Кажете, че съм вашата любима — настоявам. — Ще умра, ако не съм вашата любима.

— Наистина си — казва той с гъгвив глас. — Наистина си.

Не може да се измъкне от стола си, за да посегне към мен.

Забързано се приближавам до края на леглото, където е натикан столът му, и той протяга ръце към мен. Тръгвам към него в очакване да ме прегърне, да обвие ръце около мен, но вместо това той ме сграбчва като несръчно момче, ръцете му се суетят неумело с връзките на нощницата ми, скъсват една панделка, а после чувствам как тлъстите му ръце улавят студените ми гърди, сякаш е търговец на пазара и претегля ябълки. Не иска да ме прегръща, иска да ме опипва. Неловко коленича пред него, докато той посяга да ме сграбчи, мачкайки плътта ми, сякаш иска да ме издои като крава. Усмивва се.

— Можеш да дойдеш в стаята ми довечера — казва той дрезгаво.
— Прощавам ти.

* * *

Почти безмълвно въвеждам дамите си на вечеря и ги извеждам отново. Дори най-нисшестоящата, дори най-зле осведомената знае, че се е случило нещо ужасно и че съм се оттеглила съкрушена в леглото си и че лично кралят е благоволил да ме посети. Никой не знае със сигурност дали това показва, че всичко е наред, или че ни е сполетяло нещастие. Дори аз не знам.

Оставям ги в покоите ми да шушукат и да разнасят клюки, събличам роклята си и се преобличам в украсената си с бродерия копринена нощница, за да отида в покоите на краля, придружавана само от сестра си Нан и братовчедка си Мод Лейн.

Минаваме през голямата зала за аудиенции, през личния кабинет, а после влизаме във вътрешната стая. Спалнята му е отгътък. Кралят е с приятелите си, но не виждам нито лорд Ризли, нито епископ Гардинър. Уил Сомърс седи пред ниското столче на краля в странна поза, като куче, седнало на хълбоците си, в пълно мълчание. Когато ме вижда, изпружва ръце на пода и се снишава, сякаш кучето ляга да си почине. Опряната на лапите му глава е почти под облегалката за крака, която поддържа болния крак на краля. Там долу смрадта сигурно е нетърпима. Поглеждам към Уил, почти проснат по очи на пода, той обръща глава и повдига вежди, за да ме погледне, без да ми се усмивва.

— Много се снишаваш, Уил — отбелязвам.

— Наистина — казва той. — Мисля, че така е най-добре.

Погледът му се насочва към краля и виждам, че Хенри, седнал над него, гледа гневно и двамата ни. Благородниците от свитата му седят от двете му страни, а Антъни Дени се изправя да ми даде един стол до огнището, за да могат всички да виждат как светлината от свещите блести по лицето ми. Очевидно трябва да поднеса публично извинение. Нан и Мод се отпускат безмълвно на една пейка до стената, сякаш коленичат.

— Обсъждахме реформата на църквата — казва Хенри внезапно. — И дали думите на жените проповеднички, които говорят толкова гръмка при кръста на Сейнт Пол, са също толкова святи, колкото проповедите на духовниците, които са прекарвали години в университетите.

Поклащам глава.

— Няма как да знам. Никога не съм ги чувала.

— Никога ли, Кейт? — пита той. — Никоя от тях ли не е идвала в покоите ти да проповядва и да пее за вас?

Поклащам глава.

— Струва ми се, че една-две идваха да проповядват. Не си спомням.

— Но какво мислиш за нещата, които казват?

— О, как бих могла да съдя? Ще трябва да се обръщам към вас за напътствия.

— Нима не преценяваш сама?

— Ах, милорд съпруже, как бих могла да съдя, когато притежавам само обичайното образование на дама и ума на слаба жена? Мъжете са създадени по образ и подобие на Бога. Аз съм само жена, толкова по-низша във всички отношения. За всичко се допитвам до вас, който сте моята единствена опора, върховен глава и управник редом с Бог.

— Не е така! В името на Богородица, Кейт, та ти си се превърнала в истински църковен отец, готова да ни учиш и наставляваш — казва той сприхаво. — Спориш с мен!

— Не, не — казвам припряно. — Искях само да отвлека вниманието ви от болката. Говорех само за да ви развличам. Смятам, че е много неподобаващо, мисля, че е нелепо една жена да приема

ролята на учител пред човека, който трябва да бъде неин господар и съпруг.

Ангъни Дени кима преценяващо: това е вярно. Уил се надига бавно на предни лапи, сякаш за да потвърди, че също е видял това. Кралят е готов да се успокои. Оглежда се наоколо, за да се увери, че всички внимават.

— Така ли е, любима? — пита той.

— О, да, да — казвам.

— И не си имала лоши намерения?

— Никога.

— Тогава ела да ме целунеш, Кейт, защото сме по-добри приятели от когато и да било преди.

Пристъпвам към него, той ме придърпва върху здравия си крак, така че почти сядам в скута му, и заравя нос във врата ми. Усмивката ми не трепва дори за миг, докато Уил скача на крака.

— Всички можете да ни оставите — казва Хенри тихо, лордовете се покланят и се сбогуват, докато пажовете влизат да подготвят стаята за нощта. Свещите в поставките са нови, подредени наоколо из спалнята му, за да хвърлят меката си, потрепваща светлина, жаравата е затрупана за през нощта, носи се приятно ухание на канела и джинджифил.

Нан се приближава, уж за да оправи косата ми и прошепва:

— Направи каквото трябва. Ще чакам.

После прави реверанс и ме оставя.

Зад мен пажовете са приготвили леглото на краля с обичайния ритуал: забили са меч в дюшека и са го завъртели, за да открият евентуален спотайващ се убиец, сложили са грейка върху чистите чаршафи, а накрая са застанали от двете страни на краля, за да го повдигнат и да го сложат в леглото. Оставят поднос със сладкиши достатъчно близо до него, и гарафа с вино, за да му наляя.

Оправям красиво избродираната си нощница от тъмна коприна и седя до огнището, докато той ме поканва да се приближа до огромното му легло. Нервно си казвам, че е като в първата ми брачна нощ, когато толкова се ужасявах от докосването му. Сега съм свикнала, той не може да направи нищо, което би ме потресло. Ще трябва да приема влажните му ласки; знам, че ще трябва да го целувам, без да трепна от вонящата му слюнка. Мисля, че кракът го боли твърде много и е

твърде упоен от лекарства, за да очаква да го възседна, така че няма да се наложи да правя нещо кой знае колко по-ужасно от това да се усмихвам и да изглеждам обзета от пламенна страст. Мога да направя това. Мога да направя това заради собствената си безопасност и безопасността на всички, чиято свобода зависи от този тиранин. Мога да смажа гордостта си. Мога да скрия срама си.

— Значи сме приятели — казва той, като накланя глава на една страна, за да се възхити на тъмносинята ми копринена роба и проблясването на бял лен под нея. — Но мисля, че сте били непослушно момиче. Мисля, че сте чели книги, които са забранени, и сте слушали проповеди, които не са били позволени.

Да ми говори като на дете за работата ми на просветена жена — и това мога да понеса. Навеждам глава.

— Съжалявам, ако съм сторила нещо нередно.

— Знаеш ли какво правя с непослушните момичета? — пита той с дяволит тон.

Чувствам как мислите ми се вихрят. Никога преди не съм го чувала да говори така, да ме унижава и самият той да се прави на глупак. Но не трябва да го предизвиквам.

— Не мисля, че съм била непослушна, милорд.

— Дори много непослушна! А знаеш ли как постъпвам с непослушните момичета? — пита отново.

Поклащам глава. Мисля, че е изпаднал в пристъп на старческо оглупяване. Трябва да изтърпя и това.

Той ми прави знак да дойда до леглото.

— Ела малко по-близо.

Ставам от стола си и отивам до леглото. Движа се грациозно, като жена. Изминавам няколко стъпки с високо вдигната глава, като кралицата, каквата съм. Мисля си, че той със сигурност не може да поддържа тази игра, тази преструвка, че съм дете, което трябва да бъде нахокано, но после започва да ми се струва, че може. Той хваща ръката ми и ме придърпва малко по-близо до леглото.

— Мисля, че си чела книги, които Стивън Гардинър би определил като еретични, лошо дете такава.

Отварям широко очи, сякаш за да го уверя в невинността си.

— Никога не бих престъпила желанията на ваше величество. Стивън Гардинър никога не ме е обвинявал и не разполага с

доказателства срещу мен.

— О, обвини те — казва той и се киска, сякаш това е забавно. — Можеш да бъдеш сигурна в това! Обвини и приятелите ти, и онова момиче, проповедницата, и всъщност разполагаше с всички свидетелства, които са му нужни, за да ми докаже — да докаже дори пред съдебни заседатели, Кейт! — че ти, уви, си много непослушно малко момиче.

Опитвам се да се усмихна:

— Но аз обясних...

Виждам проблясването на раздражението му.

— Всичко това няма значение. Казах, че си непослушно момиче и мисля, че трябва да бъдеш наказана.

Моментално помислям за Тауър и ешафода, който могат да построят на моравата. Сещам се за дамите си и проповедниците, които са говорили пред мен. Представям си Ан, чакаща в Тауър да бъде освободена от мъките си.

— Наказана ли?

Той посяга през огромното си като буре тяло и протяга към мен лявата си ръка. Поемам я и той ме тегли грубо, сякаш иска да ме издърпа през леглото.

Поддавам се.

— Ваше величество?

— Коленичи на леглото — казва той. — Това е наказанието ти — вижда ужасеното ми лице и се засмива толкова бурно, че започва да кашля, а в свинските му очички избиват сълзи. — О! Да не би да си мислеше, че ще те обезглавя? О, Господи! О, Господи! Какви глупачки са жените! Застани на колене пред мен.

Събирам полите на роклята си в свободната си ръка и коленича на леглото до него. Той пуска ръката ми сега, когато съм застанала там, където иска да бъда, коленичила до него: вонята от болния му крак лъхва нагоре в лицето ми. Долепям длани една до друга, сякаш за да положа клетва за вярност.

— Не, не това — казва той нетърпеливо. — Не искам да молиш за прошка. Застани на четири крака. Като куче.

Стрелвам лицето му със слисан поглед и виждам, че е сгорещен и напрегнат. Говори сериозно. Когато се поколебавам, виждам как погледът му става суров.

— Веднъж вече ти казах — изрича той тихо. — Отвън има стражи и баржата ми ще те отведе в Тауър тази вечер, стига да кажа само една дума.

— Зная... — казвам бързо. — Просто не знам какво искате да направя, милорд съпруже. Бих направила всичко за вас, знаете това. Обещах да обичам...

— Казах ти какво да направиш — посочва той, съвсем спокойно. — Застани на четири крака като куче.

Лицето ми гори от срам. Заставам на четири крака върху леглото и свеждам глава, за да не съм принудена да виждам примесеното с възбуда триумфално изражение на лицето му.

— Повдигни си нощницата.

Това е прекалено.

— Не мога — казвам, но той се усмихва.

— Над задника — казва той. — Повдигни си нощницата, така че задникът ти да е разголен като на блудница от Смитфийлд.

— Ваше величество...

Той вдига дясната си ръка, сякаш за да ме предупреди да замлъкна. Поглеждам назад към него, питам се дали смея да му се противопоставя.

— Баржата ми — прошепва той. — Тя чака.

Бавно издърпвам нощницата си нагоре до кръста, събирам с пръсти хладната коприна. Тя се набира около талията ми, оставяйки ме гола от кръста надолу, на четири крака върху леглото на краля.

Той се размърдва в завивките и за един ужасен момент решавам, че се опипва, възбуден от голотата ми, и че ще съм принудена да правя по-ужасни неща. Но той изважда камшик, къс камшик за езда и ми го показва, поднасяйки го към пламналото ми лице.

— Виждаш ли? — пита. — Не е по-дебел от малкия ми пръст. Законите на страната, моите закони, казват, че един съпруг може да бие жена си, ако пръчката не е по-дебела от пръста му. Виждаш ли, че това е тънък малък камшик, който мога законно да използвам върху теб? Разбрахме ли се?

— Ваше величество не би...

— Такъв е законът, Катрин. Като закона за ереста, като закона за държавната измяна. Разбираш ли, че аз съм законодателят и

блюстителят на закона и че нищо не се случва в Англия без моята воля?

Краката и задникът ми са студени. Навеждам глава към вонящите завивки на леглото.

— Разбирам — казвам, макар че едва успявам да говоря.

Той доближава още камшика, после го тиква в лицето ми и казва:

— Погледни.

Вдигам глава и поглеждам камшика.

— Целуни го — нарежда той.

Не успявам да възпра трепването си:

— Какво?

— Целуни камшика. Като знак, че приемаш наказанието си. Като добро дете. Целуни камшика.

За момент го гледам вцепенено, питам се дали мога да не изпълня нареждането му. Той отвърща на погледа ми, напълно спокоен. Само аленият цвят на лицето му и учестеното му дишане разкриват, че е възбуден. Леко приближава камшика към устните ми и казва:

— Хайде, направи го.

Присвивам устни. Той поднася преплетения кожен ремък към устата ми. Целувам го. Доближава по-дебелата кожена основа към лицето ми. Целувам я. Той поднася стиснатия си юмрук с дръжката в него пред устата ми и аз целувам и дебелиите му пръсти. После, без да промени изражението си, той вдига камшика зад мен, и го стоварва силно върху задника ми.

Извиквам и се дръпвам, но той държи здраво ръката ми над лакътя и ме удря отново. Три пъти чувам свистенето, а после усещам удара, когато се стоварва, и болката е наистина ужасна. Очите ми са плувнали в горещи сълзи, когато той поднася отново камшика към лицето ми и прошепва:

— Целуни го, Катрин, и кажи, че си се научила на съпружеско покорство.

В устата ми има кръв от прехапаната ми устна. Тя горчи като отрова. Чувствам как горещите сълзи рукват по бузите ми и не успявам да сподавя едно леко ридание. Той размахва пръчката пред мен и аз я целувам, както заповядва.

— Кажи го — напомня ми.

— Научих се на съпружеско покорство — повтарям.

— Кажы: „благодаря, милорд съпруже“.

— Благодаря ви, милорд съпруже.

Той мълчи. Сподадено си поемам дъх. Чувствам как гърдите ми се надигат бурно от риданията. Предполагам, че наказанието ми е приключило, и смъквам роклята си. Бедрата ми са зачервени и парят и се страхувам, че кървят и бялата ми ленена долна риза ще се изцапа.

— Има и още — казва той с копринен гласец, като ме задържа на длани и колене. Чакам.

Отмята назад завивките на леглото си и виждам, че, сякаш в чудовищна ерекция, той носи завързано отпред на тлъстия си гол корем коприненото парче плат с цвят на слонова кост от портрета. То е гротескна гледка, огромно върху гниещия му корем, щръкнало нагоре извън чаршафите, украсено с бродерия от сребърна нишка и общито с перли.

— Целуни и това — казва той.

Волята ми наистина е пречупена. Изтривам сълзите от очите си с опакото на ръката си и усещам как сополи се размазват по лицето ми. Дори това съм готова да направя заради собствената си безопасност.

Той слага ръка върху него и го гали, сякаш това може да му достави наслада. Изкикотва се.

— Длъжна си — казва просто.

Кимвам. Знам, че съм длъжна. Навеждам глава и опирам устни в инкрустираното връхче. Само с един жесток жест той хваща в шепа косата ми и натиска тила ми, така че лицето ми е притиснато към него, украсата се блъсва в зъбите ми, а перлите ожулват устните ми. Не се отдръпвам от болката. Задържам лицето си неподвижно, докато той отново и отново блъска устата ми в пародия на груба целувка, докато устата ми се натъртва от скъпоценните камъни и бродерията, а устните ми се разкървавяват.

Той е изтощен, със зачервено и потно лице. Парчето плат с цвят на слонова кост е изцапано с кръвта ми, сякаш е дефлорирал девица, докато го е носел. Отпуска се назад на възглавниците си и въздъхва, сякаш е дълбоко удовлетворен.

— Можеш да си вървиш.

* * *

Много е късно, когато излизам от спалнята на краля и тихо затварям вратата зад себе си. Вдървено прекосявам личния кабинет на краля и влизам в залата за аудиенции, където чакат пажовете му.

— Влизайте — казвам им, прикривайки с ръка натъртената си уста. — Кралят иска питие и малко храна.

Нан и Мод Лейн се изправят от местата си до огнището. Двойните врати между личния кабинет и спалнята са заглушили вика ми, но Нан веднага се досеща, че нещо не е наред.

— Какво ти е направил? — пита тя, като оглежда побелялото ми лице, обхващайки с поглед натъртването и петното кръв на устата ми.

— Всичко е наред — казвам.

Мълчаливо тръгваме към онзи край на двореца, в който са покоите на кралицата: знам, че походката ми е тромава, усещам как лепената ми нощница прилепва към отоците от камшика. Минавам през уединените галерии и влизам в спалнята си. Мод прави реверанс и затваря вратата на спалнята. Нан развързва връзките на роклята ми.

— Не викай никого — казвам. — Ще спя по бельо. Утре ще се измия.

— Вонята от раната му се е просмукала в бельото ти — предупреждава ме Нан.

— По цялото ми тяло е — казвам със сдържан гняв. — Но трябва да поспя. Не мога да понеса...

Тя изхлузва роклята си и се пъхва в леглото. За пръв път в живота си си лягам, без да коленича до леглото, за да се помоля. Тази вечер нямам думи, чувствам се далече от Бог. Плъзвам се между хладните чаршафи. Нан гаси свещта с бързо духване и мракът плъзва към нас от сенките в стаята и аз едва различавам очертанията на дървените капаци, обагрени от предутринната светлина. Дълго лежим в безсънно мълчание. Малкият ми сребърен часовник удря четири. Тогава тя се обажда:

— Причини ли ти болка?

— Да — казвам.

— Нарочно ли?

— Да.

— Но си помилвана?

— Той искаше да пречупи духа ми и мисля, че го стори. Не ме разпитвай повече, Нан.

* * *

Спим неспокойно, на пресекулки. Не сънувам тъмния замък и жената с изтръгнатите крайници, нито мъртвите съпруги зад залостените врати. Случи ми се едно от най-лошите неща, които могат да се случат на една горда жена, вече не е нужно да се боя от сънищата си. Когато на сутринта идват камериерките с легена гореща вода, ме намират да смъквам изпоцапаното си бельо и аз нареждам да ми приготвят банята. Искам да премахна от кожата си и от косата си мириса на гноящата рана на крака му. Искам да махна зловонния вкус от устата си. Чувствам се осквернена, чувствам се противна и мръсна, сякаш никога няма да мога да се измия. Зная, че съм сломена.

* * *

След като ме посрами, кралят се е разведрил и здравето му се е възстановило. Изведнъж се оказва, че той се чувства достатъчно добре, за да се храни заедно с придворните, а днес следобед го изкарват със стола му на колела в градината, и аз вървя до него. Нан, лейди Тирит и малката лейди Джейн Грей вървят заедно с мен, останалите ми дами крачат бавно зад нас, а кралят държи ръката ми, докато вървя до стола. В центъра на личната градина на краля има бук с разперени клони, той спира стола в сянката, после някой ми донася столче да седна до него. Предпазливо се отпускам на седалката. Той се усмихва, забелязал, че не мога да седна, без да изпитам болка.

— Развеселен сте, милорд съпруже?

— Сега ще видим една пиеса.

— Пиеса ли? Тук?

— Всъщност да. А когато свърши, можете да ми кажете заглавието.

— С гатанки ли говорите, милорд? — питам. Чувствам как страхът ми се усилва.

Желязната портичка към личната кралска градина изскърцва леко, отваря се широко, и вътре тичешком влизат огромен брой стражи и се стълпяват в малката градина. Поне четирийсет са, в ярките ливреи на кралските телохранители. Изправям се на крака. За момент си помислям, че има метеж срещу краля и той е в опасност. Оглеждам се за пажовете, които го изтикаха тук със стола му на колела, за благородниците от свитата. Никой не е достатъчно близо, за да бъде повикан. Заставам пред него; ще трябва да го защитя от това, което се задава, каквото и да е то. Ще трябва да го спася, ако мога.

— Чакай — предупреждава ме той. — Не забравяй, това е пиеса.

Това не са изменници. Следвани са от лорд Ризли с навито писмо в ръка. Мрачното му лице сияе тържествуващо. Приближава се към мен с усмивка и разгъва писмото, показвайки ми печата, кралският печат. Това е заповед за ареста ми.

— Кралица Катрин, позната като Катрин Пар, арестувана сте за държавна измяна и ерес — казва той. — Ето заповедта. Трябва да дойдете с мен в Тауър.

Останала съм без дъх. Хвърлям изпълнен с болка поглед към съпруга си. Той сияе. Помислям си, че това е най-голямата шега, най-великата поетична драма, която някога е представял. Той прекърши духа ми, а сега ще ми прекърши врата и аз не мога да възроптая, не мога да изтъкна невинността си. Не мога дори да го помоля за милост, защото не мога да дишам.

Дори зрението ми е замъглено, макар да виждам как Нан тича към нас през тревата с разкривено от страх лице. Зад нея малката Джейн Грей се поколебава, пристъпва напред, дръпва се назад, а лорд Ризли размахва заповедта и повтаря:

— Трябва да дойдете с мен в Тауър, ваше величество. Незабавно, ако обичате — лицето му е оживено. — Моля ви, не ме карайте да нареждам да ви отведат със сила.

Обръща се към краля и коленичи пред него.

— Дойдох. Ще постъпя съгласно заповедите ви — казва Ризли, от гласа му се процежда задоволство. Изправя се отново и се готви да кимне на стражите да ме обкръжат.

— Глупак! — изревава Хенри с пълен глас. — Глупак! Негодник! Изпечен лъжец! Звяр! Глупак!

Ризли отстъпва пред внезапната буйна ярост на краля.

— Какво?

— Как се осмелявате? — пита настойчиво Хенри — Как смееете да идвате в собствената ми градина и да оскърбявате кралицата? Любимата ми съпруга! Полудял ли сте?

Ризли отваря и затваря уста като някоя от охранените риби в езерцата с шараните.

— Как смееете да пристигате тук и да разстройвате съпругата ми?

— Но заповедта? Ваше величество! Вашата кралска заповед?

— Как се осмелявате да й покажете подобно нещо? Жена, заклела се да брани интересите ми, която няма друг ум, освен моя ум, която няма друга мисъл, освен моята мисъл, чието тяло е под моя власт, чиято безсмъртна душа е поверена на грижите ми? Моята съпруга? Моята обична съпруга?

— Но вие казахте, че тя трябва да...

— Да не се опитвате да кажете, че бих наредил да арестуват собствената ми съпруга?

— Не! — казва припряно Ризли. — Не, разбира се, че не, ваше величество, не.

— Махайте се от очите ми — изкрещява му Хенри, сякаш подобна нелоялност го е докарала до лудост. — Не мога да ви понасям! Не искам да ви виждам никога вече!

— Но, ваше величество...

— Вървете!

Ризли се покланя до земята и излиза, препъвайки се, заднешком, през градинската порта. Стражите излизат забързано и хукват след него, пробивайки си път във отогряната от слънцето градина, отчаяно копнеещи да се махнат далече от разярения крал. Хенри изчаква, докато всички излязат и портата се затваря с трясък, а стражът, застанал отвън, застава с гръб към нас. Едва когато отново настъпва тишина и спокойствие, кралят се обръща към мен.

Смее се толкова силно, че не може да говори. За момент се опасявам, че е получил пристъп. Сълзите се процеждат под изпръхналите му клепачи и се стичат по потните му бузи. Опасно зачервен е, и докато се държи за тресящия се корем, се задъхва и се

мъчи да си поеме въздух. Минават дълги минути, докато се киска дрезгаво, преди да успее да се овладее. Отваря малките си очи и избърсва мокрите си бузи.

— Господи — казва той. — Господи!

Вижда ме застанала пред него, все още застинала от шок, и дамите ми, с вцепенени изражения, застанали в очакване.

— Какво е заглавието на пиесата, Кейт? — пита той задъхано, все още през смях.

Поклащам глава.

— Не се досещаш ти, която си толкова умна? Толкова начетена? Какво е заглавието на моята пиеса?

— Ваше величество, не мога да отгатна.

— „Укротяването на кралицата“! — изкрещява той. — „Укротяването на кралицата“.

Задържам леката си усмивка. Поглеждам изпотеното му алено лице и слушам как избухналият му отново смях се понася над мен като пресипналия грак на гарваните в Тауър.

— Аз съм господарят на кучетата — казва той, след като смехът му секва рязко. — Наблюдавам всички ви. Насъсквам всички ви да се опитвате да прегризете взаимно гърлата си. Бедните псета. Бедната малка кучка.

* * *

Кралят остава в градината, докато сенките по гладката зелена трева се удължават, а птиците запяват в короните на дърветата. Лястовиците лъкатушат по завоите на реката, кръжат над собствените си сребристи отражения и се спускат към водата да пият. Придворните се прибират, след като са се забавлявали с игри и вървят бавно, като доволни деца с поруменели лица. Принцеса Елизабет вдига към мен усмихнато лице, аз виждам по носа ѝ разпръснати лунички като прах по мрамор и си помислям, че трябва да напомня на камериерката ѝ да се погрижи тя да носи шапчица против слънце винаги, когато излиза.

— Беше прекрасен ден — казва кралят доволно. — Сам Бог знае каква прекрасна страна е това.

— Благословени сме — съгласявам се тихо и той се усмихва, сякаш заслугата за лятото и за времето, и за слънцето, което се спуска над гладката като стъкло река, по някакъв начин е изцяло негова.

— Ще дойда на вечеря — казва той, — а след вечеря можеш да дойдеш в стаята ми и трябва да ми говориш за мислите си, Кейт. Харесва ми да научавам какво четеш и какво мислиш.

Разсмива се, когато вижда как внезапно пребледнявам.

— Ах, Кейт. Не е нужно да се боиш от нищо. Аз те научих на всичко, което трябва да знаеш, нали? Нали това, което четеш, са моите преводи? Ти си моята скъпа съпруга, нали? Нали сме приятели?

— Разбира се, разбира се — казвам. Покланям се, сякаш съм възхитена от поканата.

— И можеш да поискаш всичко от мен. Всякакъв малък подарък, всякаква малка услуга. Всичко, каквото ти се харесва, любима.

Поколебавам се, питайки се дали смея да проговоря за осакатената жена в Тауър, Ан Аскю, която очаква да узнае дали ще живее или ще умре. Той каза, че мога да поискам всичко от него, току-що каза, че не бива да се боя от нищо.

— Ваше величество, има едно дребно нещо — започвам. — Дреболия за вас, сигурна съм. Но за мен това би означавало да се изпълни най-съкровено ми желание.

Той вдига ръка да ме спре.

— Скъпа моя, днес научихме, нали, че няма неща, дори най-дребни неща, които да се изпречат между съпруг и съпруга като нас? Най-голямото желание на вашето сърце би могло да бъде само най-голямото желание на моето. Нямаме нищо за обсъждане. Не е нужно да искаш нищо от мен. Ние сме като едно цяло.

— Става дума за приятел...

— Нямаш по-добър приятел от мен.

Разбирам го.

— Ние сме като едно цяло — повтарям сковано.

— Свято единство.

Свеждам глава.

— И любящо мълчание.

* * *

— Тя е мъртва — казва ми Нан рязко, докато решат косата ми преди вечеря. Движението на тежката четка през гъстата ми коса, някое и друго болезнено оскубване, сякаш са част от съобщението й. Не вдигам ръка, за да възпра Сюзън, камериерката, да четка косата ми, сякаш съм кобила, която отива при жребеца. Главата ми се люшка ту на една страна, ту на друга от рязкото дърпане. Виждам лицето си в огледалото, бялата си кожа, наранените си очи, натъртената си уста. Главата ми, която се люшка насам-натам като на кимаща кукла.

— Кой е мъртъв?

Питам, но вече знам.

— Ан Аскю. Току-що получих вест от Лондон. Катрин Брандън е в лондонската си къща. Тя ми изпрати бележка. Убили са я тази сутрин.

Задавам се.

— Господ да им прости. Господ да ми прости. Дано Бог приеме душата й на небето.

— Амин.

Правя знак на Сюзън да си върви, но Нан казва:

— Трябва да ти срещат косата и да ти закрепят шапчицата. Трябва да отидеш на вечеря. Каквото и да се е случило.

— Как бих могла? — питам простичко.

— Можеш, защото тя умря, без нито веднъж да спомене името ти. Прие заради теб изтезанията на дибата и прие смъртта заради теб, за да можеш да отидеш на вечеря и, когато отново ти се предостави възможност, да можеш да защитиш реформата на църквата. Тя знаеше, че трябва да бъдеш свободна да говориш с краля, дори ако всички ние, останалите, загинем. Дори ако изгубиш всички ни, един по един. Дори да си последната останала, трябва да спасиш реформата в Англия. Или тя ще е загинала напразно.

Виждам в огледалото ужасеното лице на Сюзън зад моето.

— Всичко е наред — казвам й. — Не е нужно да знаете.

— Но *ти* си длъжна — казва ми Нан. — Ан умря, без да признае, че е познавала която и да е от нас, за да сме свободни да мислим, говорим и пишем. За да носиш факела на просвещението.

— Страдала е.

Това не е въпрос. Била е в стаята за изтезания на Тауър, сама с трима мъже. Никоя жена не е била там преди.

— Бог да има милост над душата ѝ. Осакатили тялото ѝ толкова лошо, че не могла да отиде до кладата. Джон Ласълс, Никълъс Белениан и Джон Адамс били изгорени по същото време, но те отишли сами до кладите си. Единствено тя е била изтезавана преди това. Стражите трябвало да я пренесат, завързана за стол. Казаха, че стъпалата ѝ били обърнати навътре, сякаш наопаки, а раменете и лактите ѝ били напълно изтръгнати от ставите. Гръбнакът ѝ бил разместен.

Свеждам глава и закривам очите си с ръце.

— Господ да приеме душата ѝ.

— Амин — казва Нан. — Пристигнал кралски пратеник да ѝ предложи помилване, докато я завързвали със стола към кладата.

— О, Нан! Можела ли е да се отрече?

— Искали единствено името ти. Били готови да я свалят, ако кажела името ти.

— О, да ми прости Господ!

— Изслушала проповедта на свещеника, преди да доближат факлите, за да подпалят огъня, и казала: „Амин“ едва когато преценила, че е съгласна с него.

— Нан, трябваше да направя нещо повече.

— Не можеше да направиш нищо повече. Наистина, нямаше нищо повече, което някой от нас би могъл да направи. Ако беше искала да се спаси от смъртта, тя е можела да им каже онова, което са искали да чуят. Бяха ѝ казали съвсем ясно какво да бъде то.

— Само името ми?

— Всичко това беше сторено само за да могат да те уличат като еретичка пред краля и да те убият.

— И затова я изгориха?

Това сигурно е ужасна смърт: да бъдеш завързан за клада със струпани около краката подпалки, мирисът на дим, докато пламъците обхващат дървата, гледката на близките и на молещите се приятели, която се замъглява, когато димът се издига, а после ужасният пукот, когато косата ти се подпалва, а после полата ти започва да тлее, а после болката — спирам, за да разтрия очи — не мога да си представя болката ѝ, когато роклята се подпалва, докато ръкавите разнасят пламъците към ръцете, към раменете, към изящната ѝ бяла шия.

— Катрин Брандън ѝ изпратила кесия барут и тя я носела, скрита в роклята си. Когато пламъците лумнали, барутът ѝ пръснал главата. Не се е наложило да страда дълго.

— Това ли е всичко, което можехме да направим за нея? Това ли беше най-доброто, което можахме да сторим?

— Да.

— Но е била принудена да им позволи да завържат счупените ѝ ръце и крака за стола, трябвало е да носи кесия с барут на изкълчения си врат?

— Да. Не искам да кажа, че не е страдала. Просто, че не се е... опекла жива.

При простите думи на Нан започвам да се давя, повдига ми се. Облягам глава на масата между сребърната четка за коса и сребърния гребен, и се напъвам, изплювайки жлъчка върху масата, по сребърните четки и стъклените шишенца.

Ставам и се извързвам от масата. Без нито дума, Сюзън разчиства всичко, донася ми парче плат да си избърша лицето, разреден ейл, за да си изплакна устата и да го изплюя. Две прислужнички влизат забързано зад нея и избърсват повърнатото от пода. После сядам пред огледалото си и виждам побелялото от страх лице на жената, заради чието спасение се пожертва Ан Аскю.

Нан ме изчаква да се съвзема.

— Съобщавам ти сега, защото кралят сигурно знае, че всичко е изпълнено според неговите заповеди. Когато дойде в покоите ти тази вечер, ще знае, че най-великата жена в Англия е била изгорена на кладата днес, и че метат пепелта ѝ от калдъръма на Смитфийлд, докато влизаме на вечеря.

Вдигам глава.

— Това е непоносимо.

— Непоносимо е — съгласява се тя.

* * *

Катрин Брандън се връща в двора толкова бледа, че никой не се усъмнява в твърдението ѝ, че е болна. Идва в стаята ми.

— Тя не е споменала името ви — казва. — Дори когато ѝ дали възможност да слезе от кладата. Дори тогава. Никълъс Трокмортън бил там, тя го погледнала в очите и му се усмихнала, сякаш за да каже, че нямаме от какво да се боим.

— Усмихнала се е?

— Казала: „Амин“, когато изслушала проповедта, и се усмихнала. Той каза, че тълпата била ужасена от смъртта ѝ. Немало ликуване, само продължителен приглушен стон. Той каза, че това ще бъде последната проповедница, изгорена в Англия. Хората няма да подкрепят това.

Чакаме в залата ми за аудиенции и половината двор вече е тук. Докарват краля вътре със стола му на колела: той се усмихва широко. Всички правим реверанс, а аз заемам мястото си до стола. Той протяга ръка, а аз я поемам. Ръката му е толкова топла и мокра, че за момент си представям, че той има кръв по ръцете си, но после виждам, че това е потрепването на червена светлина от прозорците от цветно стъкло.

— Всичко наред ли е? — пита той ведро, макар че сигурно знае, че съм научила за смъртта на Ан.

— Всичко е наред — казвам тихо, и влизаме на вечеря.

---

[1] Синята Брада (фр.). — Б.пр. ↑

ДВОРЕЦЪТ ХАМПТЪН КОРТ ЛЯТОТО НА 1546 Г.

Хубавото време продължава, а самият крал е слънчев като утрините. Заявява, че отново е здрав, че е много по-добре, че никога не е бил по-добре, чувства се като младеж. Наблюдавам го и си мисля, че ще живее вечно. Той се връща към пълноценния живот на двора и присъства на всяко хранене, седнал на големия си трон, и поръчва блюдо след блюдо, докато кухнята се мъчи да се справи с товарите от продукти, които пристигат с тропот по улиците до грамадните, сводести кухненски врати, и изпраща едно след друго отрупани блюда. Кралят е на предишното си място, в центъра на двора, като голямото зъбчато колело на механизма, който движи всичко, и дворцовият механизъм отново се посвещава на обичайната си дейност — да поема храна и връща забавления.

Той дори става от стола си, за да направи няколко бавни стъпки в градината или за да влезе на вечеря. Пажовете вървят до него — той е отпуснал тежките си ръце на раменете на всеки от двамата, — но заявява, че може да ходи почти без помощ и отново ще го прави. Зарича се, че ще язди, а когато аз и дамите ми танцуваме пред него, или когато актьорите слизат от сцената и си избират партньори, той казва, че може би следващата седмица ще стане и ще танцува жига.

Кралят настоява гръмко за развлечения, и хористите, музикантите и актьорите трескаво измислят всевъзможни неща, за да може кралят да гледа нова пиеса или да чува нова песен всяка вечер. Той се залива от смях дори на най-малката шега. Уил Сомърс не е бил толкова популярен никога през живота си, и се е посветил на невероятно неумело жонглиране. На всяко ядене той върти около главата си пшеничени хлебчета и тича насам-натам из залата, така че кучетата скачат нагоре и ги грабват във въздуха, преди Уил да може да ги улови, а после той се оплаква, че никой не разбира изкуството му, подгонва кучетата, шмугва се с тях под масата и настъпва шумна радостна суматоха, докато хората залагат на кучетата или на Уил.

Кралят залага и губи малко състояние от придворните си, които са достатъчно благоразумни да му го върнат при следващата игра. Кралят изпитва жажда за живот, радост от живота, каквато хората казват, че не са виждали от години. Приписват на мен заслугата, че отново съм го подмладила и направила щастлив. Питат как съм го удовлетворила.

Една вечер на вечеря виждам как някакъв непознат, облечен великолепно като испански идалго, се покланя на краля и се настанява на масата за благородниците.

— Кой е този човек? — питам Катрин Брандън, когато тя застава зад стола ми.

Тя се надвесва напред, за да може да говори тихо в ухото ми.

— Това, ваше величество, е Хурон Бертано. Очевидно е пратеник на папата.

Едва не изпищявам.

— На папата ли?

Тя кимва със стиснати устни.

— Папата е изпратил свой представител, тук? В нашия двор? След всичко, случило се преди?

— Да — казва тя кратко.

— Това е невъзможно — казвам припряно. Кралят от години е отлъчен от църквата. Нарече папата антихрист. Как е възможно сега да посреща неговия пратеник?

— Очевидно папата възнамерява да приеме английската църква отново в лоното на Рим. Само трябва да се споразумеят за подробностите.

— Връщаме се към римокатолицизма? — прошепвам слисано. — След всички страдания? Въпреки напредъка, който постигнахме, въпреки жертвите?

— Не сте ли гладна, любов моя? — избоботва Хенри от лявата ми страна.

Обръщам се бързо и се усмихвам.

— О, да — казвам.

— Еленското месо е превъзходно — той кимва на прислужника, който поднася храната. — Дайте на кралицата още еленско.

Мълча, докато сервират тъмното месо в златната ми чиния и сипват гъстия тъмен сос.

— Месото на кошутата винаги е по-сладко от това на самеца — намига ми Хенри.

— Радвам се да видя, че сте в такова добро настроение, милорд съпруже.

— Забавлявам се с една игра — казва Хенри. Погледът му проследява моя, насочен към пратеника на папата, който седи тихо на масата и се храни с наслада. — И единствен аз разбирам играта.

* * *

— Трябва да ви поднеса поздравления — казва ми Едуард Сиймор тихо, докато свитата ми се разхожда край реката, преди денят да е станал прекалено горещ. Негова светлост се е прибрал от Булон, най-сетне освободен от командването, и отново упражнява влиянието си в Тайния съвет. Лорд Ризли не се е съвзел, след като беше нахокан в градината на краля, Стивън Гардинър е много сдържан, папският пратеник си замина, получавайки само съвсем смътни обещания, и всички се надяваме, че силите на реформата отново тихомълком вземат надмощие. Би трябвало да се радвам.

— Така ли?

— Постигнахте нещо, което никоя предишна съпруга не е успявала.

Хвърлям поглед наоколо, но няма вероятност Едуард Сиймор да прояви недискретност, а никой не слуша.

— Нима?

— Предизвикахте недоволството на краля, а после спечелихте прошката му. Вие сте умна жена, ваше величество. Опитът ви е единствен по рода си.

Свеждам глава. Не мога да говоря за това. Опозорена съм. Неизказано опозорена съм. А Ан Аскю е мъртва.

— Вие се справяте с него — казва той. — Вие сте забележителен дипломат.

Мога да почувствам как поруменявам при спомена. Не е нужно Едуард да ми напомня за онази нощ. Никога няма да я забравя. Имам чувството, че никога няма да се съвзема от унижението на преживяното. За мен е непоносимо Едуард дори да предполага какво

съм направила, за да накарам краля да скъса заповедта за арестуването ми.

— Негово величество е милостив — казвам тихо.

— Нещо повече — казва Едуард. — Той променя мнението си. Няма да има повече изгаряния на клада за ерес. Настроението в страната се обърна срещу тези присъди, и кралят се обърна заедно с тях. Казва, че Ан Аскю е трябвало да бъде помилвана и че тя ще бъде последната. Това се дължи на вашето влияние, ваше величество, и всеки, който иска да види църквата реформирана, ще ви бъде признателен. Има мнозина, които благодарят на Бог за вас. Има мнозина, които знаят, че вие сте учен, теолог и водач.

— Твърде късно е за някои — казвам тихо.

— Да, но други са все още в затвора — казва той. — Бихте могли да помолите за освобождаването им.

— Той не се допитва до мен за съвет — напомням му.

— Жена като вас би могла да втълпи някоя мисъл в главата на съпруга си и да го поздрави за това, че тази мисъл му е хрумнала — казва Едуард и се усмихва широко. — Знаете как се прави. Вие сте единствената жена, която е успяла.

Мисля си, че започнах царуването си като жена, стремяща се към познанието и се научих как да придобивам познания, а сега се превърнах в блудница и усвоих похватите на блудница.

— Не е срамно да се смирите заради такава кауза — казва Едуард, сякаш знае какво си мисля. — Папистите са в отстъпление, кралят се е обърнал против тях. Бихте могли да издействате освобождаването на достойни мъже и да убедите краля да промени закона, за да даде на хората свобода да се молят както пожелаят. Трябва да си служите с чара и красотата си — с уменията на Ева и духа на Нашата повелителка, Светата Дева. Това означава да бъдете жена, която притежава сила и власт.

— Странно, но аз се чувствам безсилна — казвам.

— Трябва да използвате това, с което разполагате — казва той: съветът на един почтен мъж към блудницата, както е било от незапомнени времена. — Трябва да използвате това, което ви е предоставено.

* * *

Много внимавам да не изрека дори една дума, която би прозвучала на краля като предизвикателство. Моля го да обясни какво мисли за значението на чистилището и проявявам интерес, когато ми казва, че в Библията няма доказателство за такова състояние и че теорията за чистилището е била създадена от църквата единствено за да финансира параклисите, в които се отслужват литургии за душите на мъртвите. Слушам с изражението на любопитен и жаден за знания ученик, докато той представя за обсъждане неща, които съм си мислила още откакто започнах да изучавам библейски текстове. Сега той хвърля поглед в книги, които съм чела, а после съм ги скрила заради собствената си безопасност и споделя с мен нещата, които го впечатляват, сякаш са огромна новост и би трябвало да ги науча от него. Малката лейди Джейн Грей е запозната с тези мнения, принцеса Елизабет ги е чела; лично аз им ги преподавах. Но сега седя до краля и възклицивам, когато описва неща, които са стряскащо очевидни, възхищавам се на това, че е открил нещо общоизвестно и отбелязвам колко е прозорлив.

— Ще освободя мъжете, задържани по обвинения в ерес — казва ми той. — Човек не бива да бъде хвърлян в затвора, задето е постъпил в съгласие със съвестта си, не и ако разсъждава почтително и задълбочено.

Безмълвно кимвам, сякаш зашеметена от пронизателността на краля.

— Сигурно ще се зарадваш да узнаеш, че проповедник като Хю Латимър може да бъде свободен да говори отново? — подтиква ме Хенри. — Той проповядваше в покоите ви, нали? Можеш да подновиш следобедните проповеди.

Отговарям с педантична предпазливост:

— Бих се радвала да узная, че невинни хора са на свобода. Ваше величество е милостив и отсъжда внимателно и справедливо.

— Ще подновиш ли следобедните проповеди в покоите си?

Не зная какво иска да чуе, а съм твърдо решена да казвам само каквото иска да чуе.

— Ако това е желанието ви. Бих искала да слушам проповедниците, за да мога да разбирам мислите на ваше величество. Изучаването на писанията на отците на църквата ми помага да следя сложната ви мисъл.

— Знаеш ли какъв беше девизът на Джейн Сиймор? — пита внезапно той.

Изчервявам се.

— Да, ваше величество.

— Какъв беше?

— Мисля, че беше: „Обречена да служи и да се покорява.“

Внезапно той надава гръмък, стряскащ смях, като отваря уста и показва жълтите си зъби и обложения си език.

— Кажете го пак! Кажете го!

— „Обречена да служи и да се покорява.“

Той се засмива, но тонът му изобщо не е весел. Старая се да се усмихвам така, сякаш съм готова да се развеселя, но мисля твърде бавно, за да разбере шегата, сякаш аз, като глупава и невъзприемчива жена, не мога да имам чувство за хумор, но с радост се възхищавам на неговото остроумие.

* * *

Адмиралът на Франция, Клод д'Анбо, който уговори условията на мира с Едуард Сиймор, идва в Хамптън Корт за пищен прием. Кралските деца, най-вече принц Едуард, трябва да го посрещнат. Кралят казва, че е уморен и ме моли да се уверя, че Едуард ще направи всичко, каквото трябва, и да запази достойнството на трона на Тюдорите. Едуард е само на осем години и се разкъсва между радостно вълнение и страх от ролята, която трябва да изпълни. Идва в покоите ми, преди да пристигне французинът, и ме пита какво точно предстои да се случи и какво точно се очаква от него. Той е толкова добросъвестен, изпълнен с такова тревожно старание да бъде точен, като малък астроном, че повиквам началника на конницата си и главния управител на домакинството си и върху голям лист хартия начертаваме план на градините. После, със старите оловни войници на Едуард от детската стая, представяме пристигането на френската

делегация, и използваме малки кукли, които представят нас, отиващи да ги посрещнем.

Очакват се двеста френски благородници и целият Таен съвет и останалите придворни ще дойдат да ги посрещнат. Ще ги настаним в шатри от златен брокат в градините и ще построим временни банкетни зали за пиршествата. Начертаваме върху плана си това селце, после вземаме друг лист хартия и изреждаме десетте дни и всеки прием, лов, поетична драма, спортно развлечение или пиршество.

Принцеса Елизабет също е там, също и лейди Джейн, и ние се смеем и викаме да ни донесат шапчици и диадеми, и започваме разиграване пристигането на французите. Едуард играе себе си, но всички ние, останалите, сме французи и придворни с големи шапки, правим преувеличени дълбоки поклони и произнасяме дълги речи, докато проваляме поетичната драма със смеха си и се налага отново да приемем истинските си образи.

— Но ще бъде така, нали? — пита сериозно Едуард. — И аз ще стоя точно тук?

Той посочва към платформата, която сме отбелязали върху плана.

— Защо се тревожите? — пита го Елизабет. — Вие сте принцът, а почитаемата ни майка е регент — каквото вие двамата предпочетете да направите, това ще бъде и редно. Вие сте Уелски принц, не можете да сбъркате.

Едуард ми отправя най-сладката си усмивка.

— Ще следвам напътствията ви, почитаема майко.

— Вие сте принцът — казвам. — А Елизабет е права. Всичко, което направите, ще бъде правилно.

* * *

Посещението минава точно както сме го планирали. Принц Едуард потегля на кон с ескорт от благородници и кралски телохранители, всички облечени в златен брокат. Изглежда много дребен между извисяващите се над него едри кралски телохранители, но се справя добре с малкия си кон и поздравява посетителите с достойнство, на съвършен френски. Толкова се гордея с начетеността

му, че когато се връща, го прегръщам и го завъртам в танц из личния си кабинет.

Съобщавам на краля за доброто му поведение и Хенри казва, че ще се срещне лично с адмирала, и ще го отведе на литургия в кралския параклис.

— Днес ти служи добре на мен и на семейството ми — казва ми Хенри, когато отивам вечерта в стаята му да му разкажа за визитата и церемониите, за това колко добре се е проявил принц Едуард като домакин в отсъствието на баща си, за това, колко трябва да се гордеем с момчето на Джейн Сиймор. — Ти си му като майка — казва кралят. — Далеч повече от родната му майка, която никога дори не го е познавала.

Забелязвам, че тази вечер говори за смъртта ѝ така, като че ли с нея е изменила на дълга си.

— Днес се представи като регент на страната. Признателен съм ти.

— Не съм направила нищо повече от това, което би трябвало — казвам нежно.

— Радвам се, че си изобразена с него на семейния портрет — казва той. — Редно е да бъдеш почетена като негова доведена майка.

Поколебавам се. Явно е забравил, че жената, изобразена на портрета, е Джейн Сиймор, мъртвата съпруга. Аз позирах за него, но на платното не се появи моето лице. Няма мой портрет заедно с малкото момче, което обичам.

Въпреки това той продължава:

— Ти правиш чест на страната си и на своите убеждения. През тези последни няколко месеца напълно ме убеди, че с право заемаш място начело на страната и на хората с убеждения като твоите.

Хвърлям поглед из стаята. Тук няма кой да изрази несъгласие. Обичайно присъстващите придворни са достатъчно близо, за да ни чуят, но сега почти всички са добре настроени към мен или към каузата на реформата. Стивън Гардинър не е тук. Възникна спор за някакво малко поземлено владение, и кралят внезапно се обиди. Гардинър ще трябва да си върне благоволението му чрез ласкателства, но междувременно отсъствието му ми доставя удоволствие. Ризли не се е появявал при краля от деня в градината, когато дойде да ме арестува.

— Винаги следвам напътствията на ваше величество — казвам.

— А аз мисля, че си права за литургията — казва той небрежно.

— Или имаше предвид причастието?

Усмиввам се, придавайки си увереност, докато чувствам как земята трепери и омеква под мен.

— Приемам нещата така, както ваше величество смята за най-добре — казвам. — Това е вашата църква, това е вашата литургия. Вие знаете по-добре от мен, по-добре от всеки, как би трябвало да бъде разбрана.

— Нека бъде причастие тогава, причастие за всички хора в лоното на църквата — казва той, а гласът му внезапно зазвучава сърдечно. — Нека кажем, че това не е буквално тялото и кръвта на Нашия Господ — защото как обикновените хора ще разберат подобно нещо? Ще помислят, че имаме предвид някаква магия или измама. За онези от нас, които мислим задълбочено, които размишляваме върху тези неща, за нас, които разбираме силата на езика, това може да е както хлябът и виното, така и тялото и кръвта; но колкото до обикновените хора, на тях можем да кажем, че това е словесен образ. *Също взе и чашата след вечеря, като рече: тая чаша е новият завет с Моята кръв, която за вас се пролива.*^[1] Ясно е, че той им е дал хляб. Благословил хляба. Дал им вино и им казал, че то е завет. Ние, които разбираме толкова много повече, отколкото простите селяни, не бива да ги заблуждаваме и объркваме.

Не смея да вдигна поглед, за да не би това да е капан, заложен за мен, но усещам как треперя от вълнение. Ако кралят достига до това осъзнаване, ако кралят достига до тази яснота, тогава Ан не е умряла напразно, а аз не захвърлих познанието си и не понесох бичуване като робиня напразно, защото Бог донесе на краля просветление чрез нейната пепел и моя срам.

— Нима ваше величество казва, че би трябвало да приемаме думите като символични?

— Ти не мислиш ли така?

Няма да бъда изкушена да заявя мнението си.

— Ваше величество, ще ме сметнете за много глупава жена, но почти не зная какво да мисля. Бях възпитана да вярвам едно, а после научена да приемам друго. Сега, като омъжена жена, трябва да зная какво вярва съпругът ми, защото неговата роля е да ме насочва.

Той се усмихва. Постъпила съм правилно; точно това иска да чуе. Това повтаря една укротена съпруга като папагал пред своя съпруг.

— Кейт, ще ти кажа — мисля, че трябва да създадем една искрена религия, в която причастието е центърът на литургията, но ролята му е символична — заявява той. Надутата фраза и звучното ѝ изричане ми подсказва, че той е подготвил тези думи. Може дори да ги е написал и да ги е научил наизуст. Някой може дори да го е подучил — Антъни Дени? Томас Кранмър?

— Благодаря ви — казвам със сладък глас. — Благодаря ви, че ме напътствате.

— Освен това смятам да предложа на френския посланик да работим заедно, Франция и Англия, за прогонването на суеверието и ереста на старата църква и да създадем нова църква във Франция и Англия, основаваща се на Библията, основаваща се на новото познание, и да разпространим учението ѝ навсякъде из нашите земи, а после из целия свят.

Това е невероятно.

— Нима ще го направите?

— Кейт, искам начетен, мислещ народ, който върви по Божиите пътища, не шайка страхливи глупци, тормозени от вещици и свещеници. Цяла Европа, с изключение на подвластните на папата държави, е убедена, че това е начинът да разберем Бог. Искам да бъда част от това. Искам да ги съветвам, искам Англия да ги води. А ако някога денят настъпи, искам да оставя теб за регент, а сина си като крал и да властвате над хора, които изричат съзнателно молитвите си и участват в литургия, която разбират, както Нашият Господ е посочил — а не слушат някакво неразбираемо бръщолевене, измислено в Рим.

— Аз също мисля така, и аз си мисля същото!

Вече не мога да сдържа въодушевлението си.

Той ми се усмихва и казва:

— Ние ще донесем в Англия новото познание, новата религия. Ти ще доживееш да видиш това, дори ако аз не успея.

---

[1] Евангелие от Лука, 22:20 — Б.пр. ↑

ЗАМЪКЪТ УИНДЗОР ЕСЕНТА НА 1546 Г.

След френската визита потегляме на лятна обиколка, и кралят дори успява да половува. Не може да ходи, но неукротимият му дух му дава сили: качват го на седлото, и, веднъж вече възседнал коня си, той успява да язди след хрътките. При всеки от прекрасните ни дворци край реката, му правят заслон, зареден с лъкове и стрели, и подкарват дивеча към него. Десетки сърни и много елени падат, повалени пред кралския заслон, пронизани от стрели и с разкъсани муцуни. Много по-жестоко е, отколкото когато сме в открито поле. Кралят се прицелва внимателно, докато подкарват към него красивото животно, животното пада със забита в главата стрела, докато някоя хрътка разкъсва задните му крака. Хенри не се смущава от неприкритото варварство, каквото е убиването на едно хванато натясно животно. Напълно спокойно гледа как ловците прерязват гърлото му, докато то се мята. Всъщност дори ми се струва, че страданието му доставя удоволствие. Гледа как малките черни копита подритват, докато застинат неподвижно, а после се изсмива късо.

Наблюдава агонията на една бедна кошута, когато внезапно отбелязва:

— Как ти се струва Томас Сиймор като партия за принцеса Елизабет? Знам, че на семейство Сиймор това ще им хареса.

Трепвам, но той не гледа мен, а помътняващите черни очи на ранената кошута.

— Каквото смятате за най-добре — казвам. — Разбира се, тя е още млада. Би могла да се сгоди и да остане при мен, докато навърши шестнайсет.

— Мислиш ли, че от него ще излезе добър съпруг за нея? Той е красив дявол, нали? Тя харесва ли го? Дали ще ѝ направи момче, как мислиш? Дали тя копнее за него?

Притискам ароматизираната си кожена ръкавица към устните си, за да прикрия треперенето, което ме разтърсва.

— Не мога да кажа. Тя е още много млада. Харесва го, както и е редно, като чичо на нейния полубрат. Мисля, че той ще ѝ бъде добър съпруг. Смелостта му не подлежи на съмнение. Вие какво мислите, ваше величество?

— Той е красив, нали? А и похотлив като куче. Истинска напаст за дамите.

— Не повече от мнозина други — казвам. Трябва да внимавам. Не ми хрумва какво да кажа, за да се опазя и да подхраня надеждите на Томас.

— Харесваш ли го?

— Слабо го познавам — казвам. — Далеч по-добре познавам брат му, защото неговата съпруга служи в покоите ми. Когато говоря със сър Томас, той винаги говори интересно, а и ви е служил изключително предано, нали?

— Така е — признава кралят.

— Оказа ви голяма помощ за безопасността на Англия, флота и пристанищата?

— Да, но да му дам своя дъщеря би било изключително голяма награда. И би издигнало семейство Сиймор до още по-голямо величие.

— Но един брак с англичанин ще я задържи в Англия — казвам. — А това би било утеха и за двама ни.

Той сякаш обмисля въпроса, сякаш мисълта да я задържи у дома го трогва.

— Познавам Елизабет — казва той. — Би го приела, ако ѝ позволя. Тя е развратница, също като майка си.

* * *

Макар че по време на престоя ни в Уиндзор времето е чудесно, изведнъж, без очевидна причина, кралят се оттегля от двора. Не мисля, че е болен, но той се затваря в покоите си с малък кръг благородници и не желае да вижда никого. Дворът, свикнал със слънчеви дни, изпълнени с непринудени развлечения, продължава заниманията си без него, сякаш придворните изобщо не се впечатляват, че оста, около която се върти всичко, източникът на цялата власт и богатство отсъства. Свикнали са да изчезва и след това да се появява отново. Не

приемат това като признак на упадък; мислят, че той вечно ще идва и ще си отива. Но хората, които го съветват, хората, които бдително го следят всеки ден и таят надежди за бъдещето, се събират плътно около него, почти сякаш никой от тях не смее да го повери на друг, а не вярва и на него самия.

Изад затворените врати мълвата се просмуква навън: мъжете, които служат в неговите покои, разказват на съпругите си, които служат на мен: той отново е болен, и този път изглежда дълбоко изтощен от болката от старата рана и от треската. Спи през голяма част от деня: събужда се и поръчва огромни количества храна, но няма апетит, когато слугите занасят отрупаните блюда до леглото му.

Старите придворни — папистите като Томас Хауард, Паджет и Ризли — са бавно, безвъзвратно изолирани. Сега привържениците на реформата са във възход. Сър Томас Хенийдж е освободен от осигуряващия му непосредствена близост с краля пост на негов прислужник в тоалетната, след години на вярна служба и без да му бъде посочена някаква причина. Мълчаливо тържествуваме, защото новият камериер ще бъде съпругът на Джоан, сър Антъни Дени, и той се присъединява към съпруга на Нан, сър Уилям Хърбърт, в задачата да стои до краля, когато той се напъва на тоалетния си стол и шумно изпуска газове, измъчван от запек.

След като съпрузите на моите дами заемат ключови постове в покоите на краля, при положение, че съпругът на Ан Сиймор, Едуард, все повече и повече се превръща в главен съветник, моите покои и покоите на краля са на практика обединени: съпрузите служат на краля, съпругите служат на мен, всички сме на едно мнение. Почти всички фаворити на краля са привърженици на реформата, а повечето от моите дами подкрепят новото познание. Когато дворът говори за религия, се долавя всеобщо въодушевление за промяна. Така че почти не се чуват възражения, когато спорът на краля с Гардинър заради някакви земи приема драматично неприятен обрат. Кралят избухва във внезапна ярост, и без нито дума повече, Гардинър — някога ползващ се с такава благосклонност — вече е изолиран от близкото обкръжение.

Никой не се застъпва за него. Някогашните му съюзници — епископ Бонър, Томас Ризли и Ричард Рич — бързо минават на другата страна и си търсят нови приятели. Разбира се, те поставят кралското благоволение пред верността си към него. Томас Ризли е последният,

вербуван от Едуард Сиймор, докато Бонър, лондонският епископ-обвинител, стои в енорията си и не смее да се появи в двора. Дори новият испански посланик не е приятел на Гардинър — наясно е, че папистката кауза е в упадък. Ричард Рич, който си търси нов покровител, следва Джон Дъдли като кученце. Единствено Томас Хауард все още е склонен да говори с изпадналия в изолация епископ, но самият Хауард е немилост, тъй като синът му е обвинен за размириците сред английската армия в Булон, а Мери Хауард е изгубила кралското благоволение заради възмутителното пренебрежение, с което се отнесе към семейство Сиймор.

Падението на Стивън Гардинър е бързо като провалянето на грешник в пъкyla. Само в рамките на един ден той е прокуден от личните покои на краля, принуден да стои с обикновените молители в залата за аудиенции, после, на следващия ден, на стражите пред главната врата е наредено да не го допускат, и той може само да влезе на кон в двора, но не и да прибере коня си в конюшната. Съжаление буди нежеланието му да си отиде. Мисли си, че ще бъде върнат на власт, ако просто успее да се срещне с Хенри. Мисли си, че едно обяснение или извинение ще го спаси. Поглежда назад към годините на служба и преданост и си мисли, че кралят няма да се обърне срещу такъв стар приятел. Забравил е, че щом веднъж кралят се заключи и откаже да пуска някого в покоите си, този човек е загубен, понякога бива арестуван, а нерядко и осъден на смърт. Пропуснал е да забележи, че единствената, която някога си е връщала благоволението на краля, след като е изпитала омразата му, съм аз. Не знае какво е трябвало да направя. Не знае цената, която платих. Никой няма да узнае никога. Не го признавам дори пред себе си.

Гардинър прави всичко по силите си. Предлага да върне оспорваните земи и се навърта около портите на конюшната, опитвайки се да създаде впечатлението, че току-що пристига или току-що си тръгва, все още желан посетител, какъвто беше преди. Изпраща извинения по всеки, който би се съгласил да отнесе съобщение от негово име. Спира всички, които минават през двора, и им казва, че е станала грешка, че той е най-големият приятел и най-верният служител на краля, че нищо не се е променило, и дали човекът би се застъпил за него пред краля?

Разбира се, че няма да го направят. Никой не иска Гардинър да си върне позициите до краля, за да му нашепва подозрения, да го подтиква да открива ерес и измяна навсякъде. Няма семейство, което да не е шпионирал; малцина са онези, които не са усещали върху себе си любопитния му, изпълнен с подозрение поглед. Няма проповед, която да не е преглеждал за ерес, няма придворен, когото да не е заплашвал. Сега, когато е изгубил благоволенията на краля, не е нужно никой да се бои от него. И никой няма да поеме риска да спомене името му пред краля, който казва, че този бивш любим съветник е само един сплетник и нарушител на спокойствието, и не желае да чува дори една дума за него.

Изплашеният стар човек вижда предстояща беда. Спомня си Улзи, паднал мъртъв на пътя от Йорк, връщайки се в Лондон за процес, след който щяха да го обезглавят. Спомня си Кромуел, лишен от служебните си знаци, накълцан до смърт на ешафода, осъден от създадените от самия него закони. Спомня си Джон Фишър, отиващ на ешафода в най-хубавата си дреха, сигурен, че го очаква раят; Томас Мор, хванат в клопка от Ричард Рич, спомня си кралиците — четири на брой — и как е съветвал краля в техен ущърб, когато губеха благоволенията му, и ги е свалял от власт.

Среща се с някогашния си приятел и съюзник лорд Ризли и го умолява да говори с краля — само веднъж, само една дума, но Ризли се изплъзва през пръстите на епископа, стапя се, сякаш е хлъзгава кръв от някоя фалшива чудотворна статуя. В един миг е там, а после го няма. Ризли няма да рискува несигурното си място в двора заради верността към приятел. Кралят заплаши Ризли, когато го нахока в градината. Ризли е преминал в другия лагер и работи с приближените на семейство Сиймор.

В отчаяние, Гардинър моли дамите ми да говорят с мен, сякаш бих имала някаква причина да върна на власт заклетия си враг; сякаш той не заяви пред краля, че разполага с доказателства за държавна измяна срещу мен. Накрая Стивън Гардинър разбира, че е изгубил приятелите си, влиянието си и мястото си, и се оттегля тихо в собствения си дворец, да гори уличаващи книжа и да се отдаде на кроежи за завръщането си.

Реформистите в двора празнуват победа над този опасен човек, но аз не се съмнявам, че той ще се върне. Знам, че точно както

папистите ме повалиха и прекършиха духа ми, сега ние тържествуваме над тях, а те лежат безсънни и изплашени нощем в леглата си; но кралят ще насъсква едната глутница кучета срещу другата отново и отново, и ще трябва да се бием упорито, без принципи, без срам, отново и отново.

ДВОРЕЦЪТ УАЙТХОЛ, ЛОНДОН ЗИМАТА НА 1546 Г.

Здравето на краля се влошава със смяната на сезона и доктор Уенди казва, че той има остри пристъпи на треска, които не могат да бъдат овладени. Докато се поти и се гневи в унеса си, топлината се издига от претовареното му сърце до мозъка му и може да се окаже прекалена за него. Докторът предлага поредица от вани и дворът се мести в Уайтхол, за да може кралят да бъде потапян в гореща вода и повиван като бебе в ароматизирани чаршафи за подсушаване, за да извлекат отровите от него. Изглежда, че това помага и той се посъвзема, но после казва, че иска да отиде в Оутландс.

Едуард Сиймор идва в покоите ми да се допита до мен.

— Кралят едва ли е достатъчно добре, за да пътува — казва той.
— Мислех, че дворът ще остане тук за Коледа.

— Доктор Уенди настоява да не го ядосваме.

— Никой не иска да го ядосва — отговаря Едуард, — Бог ми е свидетел. Но той не може да излага на риск здравето си, плавайки с баржа по зимната река до Оутландс.

— Знам. Но не мога да му го кажа.

— Той се вслушва във вас — напомня ми той. — Поверява ви всичко: мислите си, сина си, страната си.

— Слуша колкото мен, толкова и камериерите в покоите си — казвам упорито. — Помолете Антъни Дени или Уилям Хърбърт да говорят с него. Ще се съглася с тях, ако ме попита. Но не мога да го съветвам против желанията му — спомням си камшика, който държи в шкаф някъде в спалнята си. Спомням си парчето плат с цвят на слонова кост между краката му, изцапано с кръв от разкъсаната кожа на устните ми. — Правя каквото ми нареди — казвам кратко.

Едуард ме поглежда замислено.

— В бъдеще — казва той предпазливо, — в бъдеще може да ви се наложи да вземате решения за сина му и за страната му. Може вие да сте тази, която издава нареждания.

Незаконно е да се говори за смъртта на краля. Държавна измяна е дори да се намеква, че здравето му се влошава. Мълчаливо поклаттам глава.

ДВОРЕЦЪТ ОУТЛАНДС, СЪРИ ЗИМАТА НА 1546 Г.

След като Гардинър отсъства, в двора е останала само една група привърженици на старата църква, но това е видна фамилия, оцеляла след много промени. Нищо не може да унищожи семейство Хауард. Те са готови по-скоро да зложат дъщерите си и да хвърлят наследниците си през борда, отколкото да позволят родът им да загуби славата си. Семейство Хауард, херцозите на Норфолк, са запазвали мястото си редом до трона дори когато кралете са се сменили, дори когато две момичета от техния род се издигнаха до престола, а после изкачиха стъпалата до ешафода. Томас Хауард не може лесно да бъде изместен.

Но една вечер неговият син и наследник изчезва. Хенри Хауард, отзован от командването на Булон заради ужасната си арогантност и излишното поемане на рискове, не се появява на масата на баща си на вечеря, слугите му не са го виждали, никой от приятелите му не знае къде може да бъде.

Това е буен млад мъж, глупак, който се перчеше, че може да удържи Булон цяла вечност; който неведнъж предизвика недоволството на краля с шумното си, надуто държание, но винаги успяваше да си върне благоволенieto му. Той беше най-добрият приятел на Хенри Фицрой, незаконороденият син на краля, и винаги е успявал да се възползва от тази трагична братска обич, за да спечели прошката на краля.

Макар всички да побързват да кажат, че отсъствието на наследника на херцога от масата на баща му не е изненадващо, че се случва мъжете от рода Хауард да изчезват внезапно, всеки знае, че младият мъж не би се запилял в бордеите на Лондон без свитата и приятелите си. Хенри Хауард е твърде самодоволен, за да отиде където и да било без пълен антураж, който да му се възхищава: някой сигурно знае къде е той.

Един човек знае: лорд Томас Ризли. Полека-лека се изяснява, че неговите хора са били забелязвани да качват младия граф на лодка по

реката късно през нощта. Били около дузина, в ливреята на дома Ризли, обкръжили младия мъж между тях, влачели го, докато се борел и ги ругаел, а после го метнали на дъното на баржата и седнали върху него. Лодката поела бавно надолу по течението в тъмнината, а после сякаш просто изчезнала. Не било арест, нямало заповед, и не пристигнали в Тауър. Ако е било похищение, тогава Ризли трябва да е проявил безумна смелост, за да нападне един син на дома Норфолк, и то на територията на кралски дворец. Никой не знае как е могъл да направи това, с какво право, нито по кой тих ръкав на тъмната река може да е закотвена баржата с високопоставения си товар, нито къде е наследникът на семейство Хауард тази вечер.

Немислимо е Ризли да действа за лично отмъщение срещу младия човек. Ризли и семейство Хауард заговорничеха срещу мен само преди няколко седмици, а Ризли беше готов да ме отведе с кралската баржа надолу по реката, където сега е изчезнал с младия наследник на семейство Хауард. Така че навярно е бил упълномощен от краля да отведе младия мъж. Никой обаче не може да си представи какво може да е направил Хенри Хауард, за да предизвика подобно посегателство, а Ризли отсъства и слугите му не казват нищо.

Баща му се кълне, че Хенри не се е провинил в нищо. Брат му Том беше обвинен, че е чел еретични книги и е присъствал на проповедите в покоите ми, но сега това е позволено. Хенри Хауард, поголемият, се интересува най-вече от собствената си важна личност и собствените си удоволствия. Твърде зает е с игри и турнири, поезия и посещения при разни развратници, за да разсъждава сериозно. Никога не би се задълбочил в трудни науки. Никой не може да си го представи като еретик, хората започват да мислят, че Ризли се е престарал.

След няколкодневно мълчание Норфолк решава, че е достатъчно силен да отпрати предизвикателство към лорд канцлера. Настоява да узнае къде е задържан синът му, какви са обвиненията, и той да бъде освободен незабавно. Крещи на заседанието на Тайния съвет, казва, че трябва да се види с краля. Дори настоява за аудиенция при мен. Всички в двора разбират, че никой, дори лорд канцлерът, не може да посегне на един член на семейство Хауард, без това да доведе до въпроси. На заседанието Норфолк изпада в гняв, ругаейки Ризли в лицето, а съветниците наблюдават сблъсъка на тези две мощни сили — старият аристократ и новият управник.

Сякаш в ужасен, безмълвен отговор, без явно нареждане от краля и без предупреждение, кралските телохранители превеждат Хенри Хауард из улиците на Лондон, от лондонския дом на лорд Ризли до Тауър — пеш, като обикновен престъпник. Големите порти се отварят, сякаш го очакват, комендантът на Тауър се разпорежда Хенри да бъде отведен в килия. Вратите се затварят след него.

На заседанието на Тайния съвет по устата на херцога избива пяна. Все още няма и една обвинителна дума, никакво обвинение срещу сина му. Заявява пред тях, че това е работа на враговете му; това е атака на малодушни хора от ниско потекло, хора, добрали се наскоро до високо положение, мъже като Ризли, които са си проправили с усилие път нагоре към властта, чрез демонстрации на начетеност и умело познаване на закона, докато старите аристократи, благородници като самия херцог и сина му, цветът на аристокрацията, са поставяни в неловко положение от тези нови съветници.

Дори не го изслушват. Дори не отговарят на гръмките му искания и въпроси. Кралските телохранители нахълтват в залата на Тайния съвет и смъкват лентата на Ордена на жартиерата от раменете му. Вземат жезъла, символа на службата му, и го счупват пред него, сякаш той вече е мъртъв и те се готвят, както изисква традицията, да хвърлят парчетата върху ковчега, когато бъде положен в гроба, а Норфолк ги ругае, нарича ги глупаци и им припомня за почти петдесетгодишната си служба за Тюдорите — тежка служба и мръсна работа, която никой друг не би искал да върши. Те го изблъскват грубо от стаята, докато той гръмогласно изтъква своята високопоставеност, обявява невинността си, крещи и заплашва. Всички чуват влаченето на ботушите му по пода и кресливите му протести, по цялото протежение на дългата галерия.

Вратата към личния кабинет на краля е открената; никой не знае дали кралят е чул. Никой не знае дали това се случва по кралска заповед или Ризли организира удар срещу съперниците си. Така че никой не знае какво да прави.

Сега двама представители на семейство Хауард — херцогът на Норфолк и неговият наследник, графът — са задържани в Тауър без заповед за арест, без обвинение, без посочено основание. Случило им се е немислимото: двамата Хауард, баща и син, които изпратиха толкова много невинни хора на ешафода, които седяха високо на

конете си и гледаха как невинни мъже увисват на бесилото, сами са хвърлени в тъмница.

Новината за падението на съперниците на семейство Сиймор кара Томас Сиймор да се върне забързано в двора, за да се допита до брат си, а Ан Сиймор се навърта на прага на покоите на Сиймор, за да подслушва, и после се връща да ми докладва.

— Доколкото разбрах, домът на семейство Хауард в Кенингхол е претърсен основно в същия ден, когато арестуваха херцога. Влезли вътре в същия миг, когато бил отведен в Тауър. Писарят на моя съпруг казва, че обвинението ще е за държавна измяна.

Джоан Дени, чийто съпруг, сър Антъни, е довереник на краля, се съгласява:

— Любовницата на херцога на Норфолк е подписала уверение, според което херцогът е казал, че негово величество е много болен — снижава глас: — Готова е да потвърди под клетва как той е казал, че кралят едва ли ще живее още дълго.

Настъпва шокирано мълчание: не защото херцогът би казал това, което всички знаят, а защото любовницата му го е предала на хората на лорд канцлера.

Ан кимва, ободрена от това нещастие, стоварващо се върху съперниците ѝ.

— Имали намерение да променят завещанието на краля, да похитят принца, и да узурпират престола.

Поглеждам я слисано.

— Не, това е невъзможно. Да узурпират престола? Семейство Норфолк са се издигнали благодарение на трона. Цял живот скачат като бълхи във всяка посока, в която би поел някой от кралете. Винаги се подчиняват без колебание на владетеля, каквото и да поиска. Собствените им дъщери... — млъквам рязко, но всички знаем, че Мери Болейн, сестра ѝ Ан, братовчедка ѝ Мадж Шелтън, тяхната братовчедка Катрин Хауард, все момичета от семейство Хауард, бяха излагани на показ пред краля от семейството си, предлагани му за блудници или съпруги.

При споменаването на младите жени от семейство Хауард Ан Сиймор настръхва. Собствената ѝ горчиво оплаквана зълва Джейн Сиймор се издигна бързо и нечестно от положението на придворна дама до това на кралица.

— Е, поне Мери Хауард отказа.

— Отказа какво?

— Да бъде опозорена. Със собствения си свекър!

Не съм в състояние да следвам мисълта ѝ.

— Ан, говорете ясно. Кой е искал Мери Хауард да бъде опозорена? И какво искате да кажете с това „свекъра ѝ“? Нима имате предвид краля?

Тя се присламчва по-близо до мен, с лице, светнало от клюкарска наслада.

— Нали знаете, че предложиха да омъжат Мери Хауард за девера ми, нашия Томас?

— Да — казвам спокойно. — Всички знаят, че кралят даде съгласието си.

— Но не са имали предвид почтен брак. Нито за миг! Планирали да го оженят и да го направят роконосец. Какво мислите за това?

Представата някой да подготвя неприятности за Томас ми действа като физически удар. Зная какво е срам. Никога не бих искала Томас да го изпита.

— Не се замислям много за това. Но какво са възнамерявали да направят?

— Смятали да го оженят и той да ви помоли да я приемете за придворна дама. Трябвало да я доведе в двора. И какво мислите, че щеше да направи тя тогава?

Постепенно се разкрива заговор. Мисля си колко подли са тези хора, какви мерзавци са.

— Разбира се, че щях да ѝ дам място в покоите си. На едно момиче от семейство Хауард, на съпругата на един Сиймор, не може да бъде отказано.

Освен това, помислям си, бих направила всичко да доведе Томас в двора, за да мога да го виждам. Дори ако това би означавало да прекарвам всеки ден със съпругата му. Дори това. Щяха да ме подмамат да му причиня болка. Щяха да ме използват, за да го наранят.

— Имали са намерение да изпречат Мери Хауард на пътя на краля — тя се дръпва назад и ме поглежда. — Целта им е била тя да ви измести.

— Как би ме изместила? — питам студено.

— Трябвало е да флиртува с краля, да го поощрява, да го съблазнява. Трябвало е да легне с него или да го накара да направи това, на което още е способен. Трябвало е да бъде негова *maîtresse en titre*, великолепа като френска любовница, блудница, надминаваща всички други. Казаха, че със сигурност могат да уредят това. Вие сте щяла да бъдете на практика изоставена, а тя — предпочетена. Щяла сте да отидете да живеете другаде, тя щяла да управлява двора. Но казали, че ако е достатъчно хитра, я очаква и нещо повече от това, нещо по-добро.

— Какво би могло да е по-добро? — питам, сякаш не знам.

— Казали, че ако е хитра и съблазнителна, и му говори сладко и прави каквото са я научили, той ще се отърве от вас и ще се ожени за нея. А после тя щяла да го отведе обратно до старата религия и нейният двор щял да стане център на теологията. Като вашия, но по-добър, така казали: искали са да кажат „папистки“. Казали, че когато той умре, тя щяла да бъде мащеха на принц Едуард, а херцогът на Норфолк — лорд протектор и щял да управлява кралството, докато принцът навърши пълнолетие, а после да го ръководи по силата на навика. Тя щяла да върне краля в лоното на римокатолическата църква, той щял да възстанови църквата и манастирите в Англия, а после тя щяла да бъде вдовстваща кралица, управляваща папистко кралство.

Ан млъква рязко, с възбудено лице, гледайки ме със смесица от ужас и скандализирана възбуда.

— Но кралят е неин свекър — възразявам тихо. — Тя беше омъжена за сина му. Как са могли да помислят, че тя може да се омъжи за него?

— Едва ли ги е грижа за това! — възкликва Ан. — Не мислите ли, че папата щеше да им даде разрешение? Ако съпругата смята да върне Англия в лоното на Рим? Те са истински дяволи, не ги интересува нищо, освен да подмамат краля обратно на своя страна.

— Наистина, мисля, че е така — казвам тихо. — Ако това е вярно. А помислили ли са какво ще стане с мен, когато хубавата Мери Хауард се озове в леглото на краля?

Тя свива рамене. Жестът ѝ говори: „Какво се случва според вас с нежеланите кралици в Англия?“

— Предполагам, мислили са, че може да се съгласите на развод, или пък биха могли да ви обвинят в ерес и държавна измяна.

— Да умра? — питам. Дори сега, след като съм била кралица три години и половина, вървейки през опасността през цялото това време, откривам колко ми е трудно да осъзная, че някой, който ме познава, който ме вижда всеки ден на вечеря, който ми е целувал ръка и ми е обещавал вяност, би могъл хладнокръвно да обмисля смъртта ми и да крои планове да ме убие.

— Норфолк е бил този, който ви е уличил като последователка на Ан Аскю — казва тя. — Целта е била да ви обявят за еретичка: това е престъпление, което се наказва със смърт. Именно той е съдействал на Гардинър да настроят краля против вас, да ви нарекат змия. Това не е човек, който би позволил да го възпрат дреболии.

— Дреболии?

— За човек като херцога смъртта на една жена е дреболия. Нали знаете, че именно той произнесе смъртните присъди над двете си племенници? С кроежите си помогна те да станат кралици, а когато плановете му се объркаха, ги изпрати на ешафода, за да се спаси.

Животът на жените няма значение за никого в този двор. Пред всяка кралица стои красивата ѝ наследница, а зад гърба ѝ — призрак.

— Следователно какво ще стане сега?

— Кралят приема съвети от нас, от семейство Сиймор — казва тя, неспособна да скрие своята надигаща се гордост. — Сега Томас и Едуард са при краля. Предполагам, че когато дойдат тук преди вечеря, ще ми кажат какво става, а аз ще мога да кажа на вас.

— Сигурна съм, че кралят ще ми съобщи лично — казвам, за да ѝ напомня, че съм кралица на Англия и съпруга на краля, току-що възвърнала си благосклонността му. Иначе тя ще мисли за мен така, както мислят семейство Хауард, както мисли дворът: като за жена, временно заемаща трона на кралицата, жена, с която кралят може да се разведе или да я убие, когато пожелае.

* * *

Обличам се особено грижливо: връщам една рокля и си сменям ръкавите. Мисля да се облека в пурпурно, а после виждам, че цветът може да е императорски, но изсмуква руменината от бузите ми, а тази вечер искам да изглеждам млада и прекрасна. Затова нося любимото си

червено със златиста фуста и червени ръкави със златисти прорези. Издърпвам квадратното деколте на роклята надолу, така че кожата ми с цвят на сметана да се откроява на фона му, а червеникавокестенявата ми коса да пламти под алената шапчица. Нося рубини на ушите си и златни верижки на талията и увити около китките ми. Оцветявам устните си с руж и си слагам руж на бузите.

— Изглеждаш прекрасно — казва Нан, малко изненадана, че съм си дала толкова труд.

— Смятам да покажа на семейство Хауард, че мястото на кралицата вече е заето — казвам упорито, а Нан се засмива.

— Мисля, че се измъкнахме благополучно — казва тя. — Благодаря на Бога, че не успяха да постигнат съгласие и Томас Сиймор така и не доведе Мери Хауард в двора.

— Да — казвам, пренебрегвайки факта, че той беше готов да се ожени за нея. — Той ни спаси.

— С това обаче той остава ерген — изтъква Нан. — Никой мъж няма да вземе Мери, след като баща ѝ и брат ѝ са в Тауър, а тя дава показания срещу тях, за да спаси собствената си кожа. Томас Сиймор се издига ден след ден. Неговите близки са най-видното семейство в кралството, а кралят го обича. Би могъл да избере почти всяка жена.

Кимвам. Разбира се, че той ще се ожени за Елизабет, ако кралят даде позволението си. Тогава ще е женен за третата наследница на трона на Тюдорите. Тогава може да танцувам на сватбата му. Тогава ще трябва да го приемам като свой зет.

— Кой знае? — казвам небрежно. Кимвам на дамите си да отворят вратите и влизаме от спалнята ми в личния ми кабинет, оттам в приемната ми, и го виждам пред себе си. Обръща се, когато чува вратата да се отваря и аз съзнавам, че ме е чакал: ето го пред мен.

Когато го виждам, се случва нещо странно. Сякаш не виждам никой друг. Дори не чувам обичайния шум на стаята. Това е почти като сън, като пропадане във времето, сякаш всичките ми часовници застиват и всички са си отишли, и сме останали само той и аз. Той се обръща и ме вижда, а аз съм сляпа за всичко друго освен тъмните му очи и усмивката му, и погледа му, прикован върху мен, и сякаш той също не вижда никой друг, а аз си казвам — ах, благодаря на Бога, той ме обича, както аз го обичам, защото не може да има толкова топла,

толкова пряма усмивка, ако мъжът не обича жената, на която се усмихва, която върви към него, сияеща, с протегнатата ръка.

— Добър вечер, сър Томас — казвам.

Той поема ръката ми, свежда глава над нея, целува пръстите ми. Чувствам лекото докосване на мустаците му и топлината на дъха му върху ръката ми, и съвсем лекото стисване, сякаш за да каже: „Любима...“, а после той се изправя и пуска пръстите ми.

— Ваше величество — казва той. — Толкова съм щастлив да видя, че изглеждате толкова добре.

Докато изрича тези обикновени думи, тъмните му очи обхождат лицето ми с търсец поглед и аз зная — ще разбере, че съм облякла най-хубавата си рокля и съм сложила руж на устните си. Вижда сенките под очите ми; ще разбере, че скърбя за Ан Аскю. И освен това ще узнае, както един любовник винаги знае, че ми се е случило нещо много ужасно, много лошо.

Предлага ми ръката си и тръгваме заедно, покрай кланящите се придворни, и отиваме до прозореца, където той прави жест с една ръка, сякаш за да посочи залязващото слънце и изгряването на една ярка звезда на хоризонта.

— Болка ли ти причиниха? — пита простичко — Болна ли си?

— Не мога да ти кажа тук и сега — признавам. — Но не съм наранена или болна.

— Кралят ли?

— Да.

— Какво направи? — лицето му потъмнява.

Стискам между пръстите си ръкава му, вътрешната част на лакътя му.

— Не тук. Не сега — напомням му. Усмихвам му се. — Това полярната звезда ли е? По нея ли се ориентирате?

— В опасност ли си сега? — пита настойчиво той.

— Не в момента — казвам.

— Едуард казва, че си била на косъм от ареста.

Накланям глава назад и се засмивам.

— О, да! Видях заповедта.

Погледът му е изпълнен с възхищение.

— И се спаси с увещания?

Представям си как протягам устни към окървавения камшик за езда. Спомням си как изцапаното с кръв парче плат с цвят на слонова кост, натикано в устата ми, се блъсна в зъбите ми.

— Не. Беше по-лошо.

Той възкликва тихо:

— Господи...

— Тихо! — казвам бързо. — Не сме в безопасност. Всички гледат. Какво ще стане с бащата и сина Хауард?

— Каквото той поиска — той прави две нетърпеливи стъпки на място, сякаш иска да хукне навън, но си спомня, че няма къде да отиде. — Каквото той поиска, разбира се. Предполагам, че ще ги убие. Несъмнено са планирали държавна измяна.

— Бог да им е на помощ — казвам, макар че те бяха готови да ме изпратят на ешафода. — Бог да им е на помощ.

Разтварят двойните врати и най-напред се показва огромният превързан крак на краля, а след това — големият му стол и широката му усмивка.

— Бог да е на помощ на всички ни — казва Томас и отстъпва назад, както приляга на един придворен, за да може съпругът ми да бъде изтикан със стола си до своето притежание, своето имущество, своята усмихната съпруга.

* * *

Бащата и синът, Томас Хауард и неговият син Хенри, чакат в Тауър да чуят какви обвинения ще им бъдат предявени. Никой не ги посещава, никой не се застъпва за тях. Внезапно този стар човек и неговият наследник, които владееха цял Норфолк, и притежаваха по-голямата част от южна Англия, които яздеха начело на хиляди мъже, които живееха като охранени паяци в мрежа от приятелства, роднински връзки и задължения, се оказват без познати. Останали са изцяло без приятели и без съюзници. Доказателствата за държавна измяна срещу Хенри Хауард са съкрушителни. Бил е достатъчно глупав да се хвали, че има убедителни права над трона. Собствената му сестра Мери Хауард, все още оскърбена от нареждането му да се предложи като блудница на краля, го обвинява. Заявява под клетва, че той ѝ наредил

да се омъжи за Томас Сиймор, за да си осигури място в двора и да стане метреса на краля. Казала му, че по-скоро би си прерязала гърлото, отколкото да бъде опозорена по този начин. Сега прерязва неговото.

Дори любовницата на баща му, прословутата Бес Холанд, дава показания срещу него. Младият мъж, силно мразен от онези, които би трябвало да го обичат и закрилят, всекидневно е уличаван в престъпления от приятелите и любовниците си, а накрая — и чрез собствения си герб, за който Томас Ризли, син на служител, който узаконява гербове, внук на херолд, заявява, че чрез измама е основан на този на Хереуърд Бдителния — водач на Англия отпреди петстотин години.

— Това не е ли твърде нелепо? — питам краля, докато седим край огъня в стаята му след вечеря. — Със сигурност Хереуърд Бдителния не е имал герб, който да остави на семейство Хауард, дори те да са негови потомци, което никой не може да докаже. Това има ли изобщо някакво значение?

Около нас придворните шушукат и играят карти. Чувам потракването на зарове. Скоро кралят ще събере най-близките си приятели и ние с дамите ми ще се оттеглим.

Изражението на Хенри е злобно, очите му са присвити.

— Има значение — казва той кратко. — Има значение за мен.

— Но да претендира, че е потомък на Хереуърд Бдителния... това е като приказна история.

— Много опасна история — казва той. — Никой в тази страна няма кралски произход с изключение на мен — Замълчава. Сигурно си мисли за предишната кралска фамилия, Плантагенетите. Той ги изпрати на смърт един по един; най-тежкото им провинение беше името на бащите им. — Има само едно семейство, което може да проследи произхода си назад до Артур Английски, и то е нашето. Всяко оспорване ще бъде жестоко наказано.

— Но защо? — питам с възможно най-кротък тон. — Щом това е стар хералдически щит, който той е излагал на показ много пъти преди. Щом това е глупавата гордост на един млад човек. Щом хералдическата колегия го е видяла преди години, а вие не сте възразили преди?

Той вдига един дебел пръст и аз мигновено млъквам.

— Помните ли какво прави кучкарят? — пита ме тихо.

Кимвам.

— Кажете ми.

— Насъсква едно куче срещу друго.

— Да. А когато някое от кучетата стане голямо и силно, какво прави той с него?

Щраква с пръсти, когато не отговарям.

— Оставя другите да го повалят — казвам неохотно.

— Разбира се.

За момент не казвам нищо.

— Това означава, че никога няма да имате велики мъже около себе си — отбелязвам. — Никакви сериозни и мислещи съветници, никой, когото да можете да уважавате. Никой, който остане при вас, не може да се издигне, докато ви служи. Никой не може да бъде възнаграден за вярност. Не можете да имате изпитани и доверени приятели.

— Вярно е — съгласява се той с мен. — Защото не искам нито един такъв човек. Имал съм такива хора в обкръжението си преди, когато бях млад, приятели, които обичах и мъже, които бяха блестящи мислители, които можеха да решат един проблем в мига, щом го чуеха. Ако бяхте видели Томас Улзи в разцвета му! Ако само познавахте Томас Мор! Томас Кромвел работеше по цяла нощ, всяка нощ — нищо никога не го спираше. Никога не се проваляше в нищо, с което се заемеше. Можех да му изложа някакъв проблем на вечеря, и той ми донасяше заповед за арест в параклиса преди закуска.

Той млъква рязко, малките му очи под розовите подпухнали клепачи поглеждат към вратата, сякаш приятелят му Томас Мор може да влезе всеки момент, със стоплено от усмивка замислено изражение, с шапка под мишница: обичта му към краля и неговото семейство беше най-голямата движеща сила на живота му, но нищо на света не беше по-силно от обичта му към Бог.

— Сега искам просто Никой — казва кралят студено. — Защото Никой не дава нищо даром, Никой не обича никого. Светът е пълен с хора, които преследват само собствените си амбиции и работят за собствените си каузи. Дори Томас Мор... — млъква рязко и изхлипва тихо, изпаднал в самосъжаление. — Той избра предаността към църквата пред обичта си към мен. Избра вярата пред самия си живот.

Виждате ли? Никой не е верен до смърт. Ако някой ви каже друго, значи ви прави на глупачка. Никога повече няма да бъда глупак. Зная, че всеки усмихнат приятел е враг, всеки съветник преследва собствения си интерес. Всеки иска моето място, всеки иска моето богатство, всеки иска наследството ми.

Не мога да възразя срещу това силно огорчение.

— Но обичате децата си — казвам тихо.

Той хвърля поглед през стаята към принцеса Мери, която тихо разговаря със сър Антъни Дени в един ъгъл. Потърсва с поглед принцеса Елизабет и я вижда да надзърта нагоре към усмихнатото лице на Томас Сиймор.

— Не особено — казва, и гласът му е равен и студен като стъкло.

— Кой е обичал мен като дете? Никой.

* * *

Младежът Хенри Хауард, най-скъпият приятел на покойния незаконен син на Хенри, изпраща умолително писмо до краля от затвора си в Тауър, напомняйки му, че двамата с Хенри Фицрой са били като братя, че са прекарвали заедно всеки ден, че са яздили и са плували и са се забавлявали и са писали поезия заедно, че всеки от двамата е бил най-скъп приятел за другия. Заклели се да си бъдат верни и той никога, никога не би заговорничил срещу бащата на най-добрия си приятел, който е бил и като негов баща.

Хенри ми подхвърля писмото.

— Но аз прочетох протокола от разпита му — казва. — Пресях показанията срещу него. Разучих герба му и чух какво е казал за мен.

Ако го оставя да изрежда прегрешенията му, той ще се разгневява все по-силно и по-силно. Ще вдигне пръст и ще го насочи към мен, ще ми говори така, сякаш аз съм виновният млад мъж. Той извлича огромна наслада от драматизирането на яростта си. Настройва се като актьор да играе ролята заради тръпката, която това му носи. Харесва му да усеща как сърцето му препуска от гняв; харесва схватката, дори ако тя е в празна стая, с пребледняла жена, която се опитва да го успокои.

— Но вие не се влияете от всичко това — казвам, опитвайки се да се позова на начетеността и критичния ум на Хенри, преди той да даде воля на гнева си. — Пресявате показанията, преглеждате ги внимателно. Нали не вярвате на всичко, което ви казват?

— Именно вие би трябвало да се страхувате от това, което ми казват! — възкликва той в пристъп на внезапно раздражение. — Защото ако това вероломно псе, за което се застъпвате така сладко, беше постигнало своето, в Тауър щяхте да сте вие, а не той; а сестра му щеше да получи вашето място. Той е много повече ваш враг, Катрин, отколкото мой. Заговорничеше да наследи моята власт, но беше готов да убие вас.

— Щом е ваш враг, тогава е и мой — прошепвам. — Разбира се, ваше величество.

— Той беше готов да ви изпрати на смърт по скалъпено обвинение в ерес или държавна измяна — продължава кралят, пренебрегвайки факта, че върху заповедта щеше да стои неговият подпис. — И щеше да постави сестра си на вашето място. Щяхме да се сдобием с още една кралица от семейство Хауард. Още една от техните блудници щеше да бъде натикана в леглото ми! Какво мислите за това? Как можете да понесете да мислите за това?

Поклащам глава. Разбира се, че няма нищо, което мога да кажа. Кой щеше да подпише заповедта? Кой щеше да ме изпрати на смърт? Кой щеше да се ожени за момичето на семейство Хауард?

— Щяхте да сте мъртва — казва Хенри. — А после, след смъртта ми, семейство Хауард щяха да се разпореждат със сина ми... — поема си леко дъх. — Синът на Джейн — казва със сълзлив тон. — В хватката на семейство Хауард.

— Но, милорд съпруже...

— Това щяха да спечелят. Това беше печалбата за всички тях. Именно това искат всички, както и да го увъртат. Всички искат поемане на регентството след смъртта ми и контрол над новия крал. Ето от това трябва да защитя Едуард. Ето от това ще го защитавате вие.

— Разбира се, съпруже, знаете...

— Бедният Хенри Хауард — казва той. — Гласът му потрепва и се появяват сълзите, които му е толкова лесно да извика в очите си. — Знаете ли, че обичах това момче като свое? Спомням си го като толкова красиво момче, което си играеше с Фицрой. Бяха като братя.

— Не може ли да бъде помилван? — питам тихо. — Пише много тъжно, не мога да повярвам, че не се разкайва...

Той кимва:

— Ще го обмисля — заявява важно. — Ако мога да го помилвам, ще го направя. Ще бъда справедлив. Но ще бъда и милостив. Обичах го, а моето момче, обичният ми Хенри Фицрой, също го обичаше. Ако мога да простя на Хауард заради другаря му в забавленията, тогава ще го направя.

* * *

Дворът трябва да се раздели. Кралят отива в Уайтхол да подпише смъртните присъди на двамата Хауард, бащата и сина, и да поиска пълното унищожение на техния предателски род, а принцесите и аз трябва да отидем в Гринич. Двата Сиймор, Томас и брат му Едуард, ще останат с краля, ще му помогнат да разплете заговора и да назове виновните. Протоколите от разпитите на слуги, арендатори и врагове се четат и препрочитат, а после — сигурна съм — се пренаписват под бдителния, изпълнен с подозрение поглед на краля. Цялата отмъстителна злоба, която беше насочена към реформистите, към мен и дамите ми, сега е насочена като дулото на топ към семейство Хауард, и големите оръдия са готови да нададат оглушителен гръм. Сантименталността на краля, милостта му, чувството му за справедливост, сега са изтласкани встрани в истинска вакханалия от лъжливи показания. Кралят иска да убие някого, а дворът иска да му помогне.

Семейство Сиймор са във възход, сега новите предпочитания на краля са насочени към тяхната религия, техните близки са кралски родственици, военните им умения ще донесат спасението на страната, а кралят не иска друга компания, освен тяхната. Всички други съперничаещи им родове с кралска кръв са повалени в прахта.

Придворните излизат на външните стъпала на двореца, така че лордовете да се сбогуват с дамите си, а онези, които се ухажват, да си разменят по един поглед, дума, докосване по ръката. Благородниците от двора идват да се сбогуват с мен, а после, най-сетне, Томас Сиймор

си проправя път към мен. Стоим близо един до друг, ръката ми е върху шията на коня ми, задържан от един коняр.

— Поне ти си в безопасност — казва Томас в ухото ми. — Измина още една година, а ти все още си невредима.

— Ще се ожениш ли за Елизабет? — питам го настойчиво.

— Той не е споменал нищо. Казал ли ти е нещо?

— Попита ме какво мисля за това. Казах, каквото можах.

Той прави малка гримаса, после с един жест отмества коняря настрани и свива ръце в шепи, за да подхване ботуша ми. Дори само топлата му ръка, ключваща се върху стъпалото ми, ми напомня колко много го желая.

— Ах, Господи, Томас.

Той ме повдига нагоре и аз премятам крак през седлото, а придворната ми дама пристъпва напред и оправя полите ми. Мълчим, докато тя си свършва работата, а после аз свеждам поглед към тъмнокосата му къдрава глава, докато той гали коня ми по шията, но не може да сложи ръка върху мен. Дори не и върху носа на ботуша ми.

— С краля ли ще прекараш Коледа?

Той поклаща глава.

— Искан да наглеждам крепостта в Дувър.

— Кога ще те видя отново? — долавям унинието в гласа си.

Той поклаща глава: не знае.

— Поне ти си в безопасност — казва, сякаш това е всичко, което има значение. — Кой знае какво ще стане след още една година?

Не мога да се накарам да си представя, че ще се случи нещо хубаво.

— Весела Коледа, Томас — казвам тихо. — Бог да те благослови.

Той вдига поглед, примижавайки леко срещу яркото небе. Това е мъжът, когото обичам, а не може да се приближи. Отстъпва назад и слага ръка върху главата на коня ми, гали го леко по носа, опипва устата му, чувствителните му пръхтящи ноздри.

— Внимавай и се пази! — казва му. — Носиш кралица — снижава глас. — И моята единствена любов.

ДВОРЕЦЪТ ГРИНИЧ ЗИМАТА НА 1546 Г.

Мисля си за кралица Катерина, която празнуваше Коледа в Гринич начело на разделен двор, докато кралят беше в Лондон, ухажвайки Ан Болейн, и ѝ беше наредено да се държи, сякаш всичко е наред. Този път това, което задържа краля в града, не е любов, а убийство. Съобщават ми, че дворецът в Уайтхол е затворен за всички освен за членовете на Тайния съвет, и че кралят и неговите съветници преглеждат отново и отново доказателствата, събрани срещу двамата Хауард, бащата и сина.

Съобщават ми, че кралят се е отдал на четене. Изучава безгрижните писма на Хенри Хауард, сякаш са сериозен текст, пише бележки по всяко признание за вина, оспорва всяко твърдение за невинност. Кралят е станал задълбочен и педантичен. Злобата му дава енергия и той проследява разпитите, сякаш е твърдо решен младият мъж, красивият лекомислен млад мъж, да умре заради собствените си небрежни думи, изречени без умисъл.

Една нощ в началото на януари Хенри Хауард се промъква навън през прозореца на затворническата си килия, опитвайки се да избегне кралската милост. Залавят го точно когато се готви да се спусне по улея за отпадъчните води и да падне в ледената река. Това е типично за Хенри Хауард: дързък като момче. Постъпката би трябвало да напомни на всички, че той е импулсивен млад човек, малко глупав, но храбър, безразсъден и невинен човек; но вместо да му се присмеят и да го освободят, те поръчват да донесат вериги и го окоават.

По-лоши, далеч по-лоши, са признанията на баща му. В отчаян рискован опит да спаси сбръчканата си стара кожа, старият херцог пише до Тайния съвет, че е виновен по всички обвинения, които са му отправили. Признава, че си е присвоил герб, който е негов по право и е бил използван от рода Хауард от поколения насам. Прави нелепи признания, че е изпращал тайни съобщения до папата. Заклева се, че е сторил всичко, в което го убеждават, казва какво ли не, само и само да

бъде пощаден. Признава се за по-виновен, отколкото някой е бил преди, и предлага цялото си състояние и земите си като заплащане за вината си, ако склонят да го оставят жив.

Сякаш синът му не е нищо освен предмет за размяна, той включва Хенри Хауард като залог заедно с честта, името и богатството си. Захвърля своя син и наследник в ада, едва не изпраща лично дървена леса, с която да завлекат младия мъж до ешафода. Заявява под клетва, че неговият син и наследник, двайсет и девет годишният Хенри, е предал краля, името си и рода си. Стариият херцог изпраща момчето си на смърт като договорена цена в замяна на собствената си свобода. Неговото обвинение е смъртната присъда за сина му, и същата нощ кралят подписва заповедта за изпращането на Хенри Хауард на съд. Кралят заявява, че за всичко е виновен Томас Хауард, и никой не може да възрази.

* * *

Всички знаем какъв трябва да бъде изходът от процеса. Родният му баща го разобличи в признанията си и го посочи за виновен: нима Хенри Хауард може да каже нещо в своя защита?

Но той има много за казване. Застава на подсъдимата скамейка и се защитава. Спори цял ден, докато вечерта поръчват да донесат свещи и красивият млад граф блести в златистата им светлина пред съдебния състав от свои съседи и приятели. Навярно дори тогава са можели да откажат да го осъдят: бил е толкова убедителен, красноречив и настойчив. Но Уилям Паджет пристига от двореца с тайно съобщение от краля, влиза в стаята на съдебните заседатели, докато обмислят решението си, и когато излизат, те заявяват, че са напълно единодушни. Та кой би спорил? И обявяват присъдата: „виновен“.

В средата на студения ясен месец януари пристига пратеник от Тайния съвет да ми съобщи, че Хенри Хауард е бил обезглавен на Тауър Хил. Баща му остава в затвора в очакване на собствената си присъда. Изслушваме новината в мълчание. Твърдото решение на краля да няма повече изгаряния на реформисти не означава милост за други заподозрени. Никой не смята, че Хенри Хауард е бил нещо

повече от глупав самохвалко, поет, който си е служел твърде разточително с думите; но той загина заради това.

Принцеса Елизабет идва при мен и слага студената си ръка в моята.

— Чувам ужасни неща за моя братовчед Хауард — казва тя, тъмните ѝ очи ме гледат въпросително. — Искал да ви свали от престола и да постави друга жена на вашето място. Казаха ми, че смятал да сложи на трона сестра си.

— Било е погрешно от негова страна да се надява на това — отвърщам. — Баща ви и аз сме женени пред Бог. Би било грешно някой да ни раздели.

Тя се поколебава — чувала е достатъчно за майка си, за да знае, че Ан Болейн причини тъкмо това на първата съпруга на Хенри, а нейните родственици планираха да го причинят отново на шестата.

— Мислите ли, че беше справедливо той да умре? — пита ме тя.

Дори и заради Елизабет, с Джейн Грей, застанала толкова сериозна и безмълвна, заслушана зад нея, няма да рискувам да изразя мнение, което е различно от това на краля. Целунах камшика в знак на покорство. Изгубих гласа си. Аз съм покорна съпруга.

— Това, което баща ви, кралят, намира за най-добро, е правилното решение — казвам.

Тя ме поглежда: това будно, сериозно момиче.

— Ако сте съпруга, не можете ли да мислите самостоятелно?

— Можете да мислите самостоятелно — казвам предпазливо. — Но не трябва да говорите. Ако сте благоразумна, ще се съгласявате със съпруга си. Съпругът ви има власт над вас. Трябва да намерите начини да имате собствени мисли и да живеете свой собствен живот, без винаги да разказвате за това.

— Тогава по-добре да не се омъжвам — казва тя, без помен от усмивка. — Ако да бъдеш съпруга означава да се откажеш от собственото си мнение, по-добре никога да не се омъжвам.

Потупвам я по бузата и се опитвам да се засмея на това тринайсетгодишно момиче, отказващо се от брака.

— Може би сте права за сегашния свят — казвам. — Но светът се променя. Навярно докато станете достатъчно голяма да се омъжите, светът ще е готов да чуе гласа на една жена. Навярно тя няма да бъде принуждавана да дава обет за покорство в брачните си клетви. Навярно

някой ден на жената ще бъде позволено едновременно да обича и да мисли.

ДВОРЕЦЪТ ХАМПТЪН КОРТ ЗИМАТА НА 1547 Г.

Пратеникът пристига от Уайтхол с баржа, носеща се плавно надолу по течението на реката в среднощната тъмнина, управлявана толкова бързо, колкото гребците могат, срещу прииждащия прилив. Това е студено, влажно пътуване и стражите на входа на залата ми за аудиенции поемат наметалото му с капеща от него вода и разтварят широко вратите. Една от дамите ми, разбудена от блъскането по вратата на личния кабинет, влиза тичешком при мен да ми каже, че има спешно съобщение от Тайния съвет в Уайтхол, и дали ще го приема?

Мигновено ме обзема от страх — всеки в този двор се е научил да се бои от неочакваното почукване на вратата. Веднага се запитвам кой е в опасност, моментално се питам дали са дошли за мен. Намятам най-дебелия си зимен халат и излизам, с обувките си със златни токове на бос крак, до личния си кабинет, където чака един от хората на семейство Сиймор, пристъпващ от един влажен отпечатък от стъпка на друг, от него по пода капе дъждовна вода. Нан идва след мен, а придворните ми дами отварят вратите на стаите си и надзъртат навън с побелели лица в светлината на факлите. Една от тях се прекръства; виждам как Нан стисва зъби, опасявайки се от лоши новини.

Пратеникът коленичи пред мен и смъква шапката си.

— Ваше величество — казва той. Нещо в ужасеното му, потресено изражение, в начина, по който си поема дъх, сякаш за да произнесе добре заучена реч, късният час, нощната тъмнина, ме кара да изтръпна при мисълта за това, което се кани да каже. Поглеждам над рамото му да видя дали е дошъл отряд кралски телохранители да ме арестува. Питам се дали кралската баржа не се поклаща на кея, без светлини. Призовавам вътрешната си смелост, за да посрещна този момент. Навярно сега, тази вечер, най-послед са дошли да ме отведат.

Той се изправя на крака:

— Ваше величество, съжалявам да ви съобщя, че негово величество кралят е мъртъв.

* * *

Значи най-сетне съм свободна. Свободна съм и съм жива. Когато сключих този брак преди почти четири години, не мислех, че ще настъпи денят, когато отново ще съм свободна и вдовица. Когато видях заповедта за ареста си в ръката на лекаря на краля, не мислех, че ще оцелея и седмица. Но оцелях. Надживях краля, който изостави две съпруги, остави една да умре при раждане, и уби други две. Предавайки любовта си, вярата си и приятелката си, оцелях. Оцелях, отказвайки се от волята, и гордостта, и начетеността си. Чувствам се като човек в град, над който е тегнала дългогодишна ужасна обсада: излизам от дома си и зачудено оглеждам разрушените стени, разбитата порта, опустошението на пазарния площад и сринатата църква, и въпреки това съм жива и невредима, въпреки че други са загинали; опасността ме е отминала. Спасила съм се, но съм видяла унищожението на всичко, което обичах.

Седя в прозоречната ниша на спалнята си и чакам да се зазори. Зад мен огънят догаря в решетката на огнището, но не позволявам да влязат да го разпалят, да донесат гореща вода или да ме облекат за деня. Ще остана будна през остатъка от нощта и ще си представям всички в Уайтхол като кучетата, с които ги сравняваше той, разкъсващи кралството, така че едната глутница да получи една изгода, а другата — друга. Разполагат със завещание, или във всеки случай, разполагат с нещо, което ще обявят за завещанието на краля, или поне ще скалъпят нещо, което могат да приемат като негово завещание, и то ще облагодетелства онези, които се доберат първи до трупа, сякаш това е резултатът от някакво надбягване, а не завещанието на един умиращ човек.

Принц Едуард е негов наследник, разбира се, но в това завещание аз не съм посочена като регент. Ще има Таен съвет, който ще напътства принц Едуард, докато той навърши осемнайсет години. Едуард Сиймор се оказа твърде бърз за мен, твърде бърз за всички ни. Провъзгласил се е за Велик канцлер на Англия и ще ръководи Тайния съвет, в който ще заседават още петнайсет души. Стивън Гардинър не е сред тях, но аз също не съм.

Томас, закъснял за разпределянето на плячката, ще трябва да изкопчи от брат си каквото може. Ще трябва да побърза. Придворните са като глутница хрътки, разкъсващи повален елен на кървави късове. Има повече от осемдесет неизплатени възнаграждения, за които придворните заявяват, че са им били обещани, извън разделянето на имотите на краля. Той оставя добра зестра на двете си дъщери, оставя на мен цяло състояние. Но ме отстранява от Тайния съвет, който ще напътства Едуард: последната му постъпка е да ми затвори устата.

Макар че беше мой съпруг, той се е разпоредил да бъде погребан до Джейн Сиймор в параклиса „Сейнт Джордж“ в Уиндзор и оставя цяло състояние, за да отслужват литургии за него, и постановява създаването на параклис за отслужване на литургии за душата му, където двама свещеници да го спасят от чистилицето, в което не вярваше. Когато ми съобщават това, се налага да се вкопча в дървената ръкохватка на стола си, за да не се разсмея на глас.

Казват ми, че той се изповядал. Съвсем накрая повикал Томас Кранмър и архиепископът извършил последно миропомазване, така че той умрял като верен син на католическата църква. Доколкото разбирам, казал на Кранмър, че нямал много за изповядване, защото всичко, което сторил, било за добро. Усмивам се, когато си го представям умиращ, без страх от тъмнината, сигурен в правотата си както винаги, помазан със свещен елей. Но каква беше целта на живота му, ако не да спаси страната си от тези ритуали и суеверия? Какво, в крайна сметка, си е мислил?

Изгубих съпруга си и надживях мъчителя си. Ще скърбя за човек, който ме обичаше, по свой начин, и ще празнувам спасението си от човек, който бе готов да ме убие. Когато встъпих в този брак, против волята си, знаех, че той може да завърши единствено със смърт: неговата или моята. Имаше моменти, когато мислех, че ще нареди да ме убият, че никога няма да мога да го надживея. Имаше мигове, когато мислех, че обсебващото му желание винаги да има последната дума ще го убеди да ме накара да замлъкна завинаги. Но оцелях от тормоза му, оцелях след заплахите му. Този брак ми костваше щастието, любовта и гордостта ми. Най-ужасната цена беше да предам Ан и да я оставя да отиде на смърт. Но ще оцелея и след това; ще си простя и това.

Ще публикувам преводите си на Новия Завет. Ще довърша книгата си с новите текстове за вярата ми. Ще напиша собствените си мнения, без страх, под собственото си име. Никога повече няма да публикувам без името си на титулната страница. Няма да изпращам написаното в света, без да посоча името си. Ще се изправя и ще говоря със собствения си глас, и никой мъж повече няма да ме накара да замълча.

Ще възпитам заварените си деца в реформираната вяра, и ще се моля на Бог на английски. Когато видя Томас Сиймор да прекосява стаята и да ми целува ръка, няма да се боя, че някой ще забележи радостта в изражението ми и желанието в очите му. Ще целувам усмихнатата му уста, ще лягам в леглото му. Ще живея като пламенна, интелигентна жена, и ще влагам страстта и интелигентността си във всичко, което правя.

Вярвам, че да бъдеш свободна жена означава да бъдеш едновременно пламенна и интелигентна, а аз най-сетне съм свободна жена.

ПОСЛЕСЛОВ

Удивително е, че кралица Катрин, К. П. (както се е подписвала) не е по-добре известна. Като последната от кралиците на Хенри, тя надживява един убиец на съпруги, изпратил в гроба четири от петте ѝ предшественички, което сигурно я превръща в една от най-упоритите оцелели съпруги в историята. Тя успява да провали поредица от заговори от поддръжници на паписткото крило на английската църква, които са твърдо решени да възстановят своята вяра в Англия, възпитава двете по-малки деца на краля в протестантската вяра, която ще се превърне в същина на собствените им царувания, и въпреки това се сприятелява с подкрепящата папистите най-голяма дъщеря на краля, лейди Мери, и се застъпва за възстановяването на положението ѝ в двора. Служи на страната като регент — най-важната личност в Англия — и опазва мира в отсъствието на краля.

В много отношения могат да бъдат забелязани приликите ѝ с другите съпруги: тя е назначена за регент като испанската принцеса, Катерина Арагонска, родена е и е израснала в Англия като Катрин Хауард, и е образована и високоинтелигентна привърженица на реформите в религията като Ан Болейн, и — като севернячка — външен човек като Ана от Клев. Тя отглежда сина на Джейн Сиймор и обича брат ѝ: навярно, ако Джейн бе оживяла, Катрин щеше да е нейна снаха.

Най-интересното относно нея обаче е начетеността ѝ. Не знаем доколко е била образована, когато най-напред идва в двора на Хенри като младата вдовица на лорд Латимър от Севера. Възможно е да е изучавала латински и френски с домашния учител на брат си, но вероятно уроците ѝ са приключили, когато той напуска дома. Така че когато идва в двор, кипящ от спорове за Библията: на английски или на латински, за литургията: хляб или плът, за църквата: реформистка или папистка, тя се заема да се образова.

Заниманията ѝ с латински са демонстрирани в писмата, които си е разменяла със заварения си син, малкия Уелски принц. Заниманията

й с теология подкрепят публикуваните от нея текстове. Тя е първата жена, която публикува оригинален труд под собственото си име на английски — изключителен акт, основополагащ акт. Други жени преди това са писали на средноанглийски — по-скоро като Чосър, отколкото с разпознаваемия език на Шекспир, който Пар използва. Някои публикуват анонимно: те правят главно преводи на текстове, писани от мъже. Никоя жена преди Катрин Пар не се е осмелявала да пише оригинален материал на английски, който да бъде публикуван, и да постави името си на титулната страница, както прави Пар с книгата си с преведени молитви и псалми. Последният ѝ труд е не само превод: тя пише свой текст в „Жалбата на една грешница“.

Всяка една от трите ѝ книги е оцеляла и може да бъде прочетена в ново издание, редактирано от Джанел Мюлер, упоменато в библиографията, която следва. Можем да видим дори оригиналните екземпляри в замъка Съдли в Глостършър. Забележително: през вековете, една жена от XVI в. все още ни говори.

Разбира се, сигурно на всеки историк му се иска Пар да беше избрала да напише летопис на времената си, вместо молитви — помислете си какво щяхме да научим от него за последните дни на двора на Хенри! Но може би за Пар, както и за другите отдадени на духовното жени, отношенията ѝ с Бог са били по-важни за нея, отколкото животът ѝ на този свят.

Този всекидневен живот е бил изпълнен с произшествия, опасност и рискове. Дори сега не ни е известно колко близка е била с мъченицата Ан Аскю. Изглежда, че Ан е загинала, за да запази връзката им в тайна. Знаем, че Ан е проповядвала пред кралицата, и че може да са се срещнали, когато са били момичета в Линкълншър. Знаем, че кралицата е използвала влиянието си, за да издейства освобождаването на Ан от първия ѝ арест, но не успява да я освободи втори път. Знаем, че Никълъс Трокмортън, служител в покоите на кралицата, е присъствал на изгарянето и че някой е платил за кесия с барут, за да може страданията на Ан да бъдат съкратени. Изглежда твърде правдоподобно целта на изтезанията, на които е подложена Ан Аскю, да е била да я принудят да назове кралицата като своя съмишленица, еретичка и изменница, да я изложи на опасност от арест и смърт.

Заговорът срещу кралицата, остроумният ѝ отговор и унижението ѝ пред двора, са предадени според публикуваната почти по същото време история в „Книга на мъчениците“ на Фокс, а част от диалога също е взет от този разказ. Но описаното от мен унижение, на което е подложена лично, е художествена измислица — рядко научаваме какво е ставало зад затворените врати на спалните в миналото. Искях да напиша сцена, в която законно позволеният побой над съпругите и символичното значение на парчето плат, закриващо интимните части на Хенри, се съчетават, за да покажат как мъжете господстват над жените с дадената им от закона власт, с жестокостта си, със сексуалността си, и с мита за могъществото си — тогава и сега.

Освен това не знаем колко близка е била Катрин с Томас Сиймор, докато е била кралица. Определено изглежда, че са си дали клетва — пишели са си любовни писма и са се уговаряли да прекарат нощта заедно само броени седмици след смъртта на краля, и, въпреки първоначалното си решение да изчакат, се женят, преди да са изтекли и четири месеца от смъртта на Хенри. Възможно е бракът им да е бил изпълнен с любов и щастие. Добре известно е, че принцеса Елизабет напуска дома на мащехата си след сексуална игра с новия си пастрок, Томас Сиймор. Водят се зловни спорове със семейството му за наследството на вдовстващата кралица и кралските скъпоценности. Томас е ревнив и собственически настроен съпруг. На Катрин и Томас им е писано да бъдат женени по-малко от година и половина, преди тя да умре при раждане. Има сведения, според които тя го е упреkwала, че не я обича, но той е до смъртното ѝ ложе и изглежда, че е бил зашеметен от загубата ѝ, напускайки къщата им и оставяйки детето им да бъде отглеждано в домакинството на Едуард Сиймор и съпругата му.

Писането на художествена версия на живота на една жена от онези времена беше, както винаги, странно вълнуващо и свързано със собствените ми времена. Макар да е живяла толкова отдавна, когато си мисля за страха, пред който се е изправяла и куража, на който е трябвало да разчита, не мога да не ѝ се възхитя. Старателните ѝ, предимно самостоятелни научни занимания сигурно намират отзвук в съзнанието на всяка жена, опитала се да навлезе в сферите, запазени изключително за мъжете: индустрия, политика, църкви, познание. Всеки, който обича думите, ще се възхити на Катрин Пар,

представяйки си я как се задълбочава в ръкописите на латински и гръцки, докато се опитва да намери съвършената английска дума за превода, а всеки, който харесва жените, сигурно ще изпита топли чувства към нея: влюбена в един мъж, а принудена да се омъжи за друг, тиранин, но — ура! — успяла да го надживее.

Този роман, разказващ за една начетена жена, е посветен на двама големи учени, които ми преподаваха: Морис Хът в Университета на Съсекс и Джефри Карнал в Университета на Единбург. За мен те олицетворяват онези многобройни учители през вековете, които имат познания и добрината да ги споделят, които заемат бастيونите на мъжкото познание и отварят портите.

Никакви думи не могат да изразят признателността ми към тях — за което и двамата моментално биха отбелязали, че е едновременно клише и парадокс. Небеса! И двамата ми липсват толкова много.

БИБЛИОГРАФИЯ

Това е списък на най-полезните книги и периодични издания, до които се допитвах при писането на този роман. Със специални благодарности към Сюзън Джеймс за написаната от нея биография и Джанел Мюлер за ерудираното издание на трудовете на Катрин.

Александър, Майкъл Ван Клийв. *The First of the Tudors: A Study of Henry VII and His Reign.* London: Croom Helm, 1981.

Безант, сър Уолтър. *London in the Time of the Tudors.* London: Adam & Charles Black, 1904.

Бейкън, Френсис. *The History of the Reign of King Henry VII and Selected Works.* Edited by Van Vickers. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.

Бейлин, Илейн В., съст. *The Examinations of Anne Askew.* New York: Oxford University Press, 1996.

Бетъридж, Томас и Сузана Липскомб. съст. *Henry VIII and the Court: Art, Politics and Performance.* Farnham, Surrey: Ashgate, 2013.

Биндоф, С. Т., съст. *The History of Parliament: The House of Commons, 1509-1558.* London: Secker & Warburg for the History of Parliament Trust, 1982.

Болдуин, Дейвид. *Henry VIII's Last Love: The Extraordinary Life of Katherine Willoughby, Lady-in-Waiting to the Tudors.* Stroud, Gloucestershire: Amberley, 2015.

Бърнард, Г. У., съст. *The Tudor Nobility.* Manchester: Manchester University Press, 1992.

Върджил, Полидор. *Three Books of Polydore Vergil's English History: Comprising the Reigns of Henry VI, Edward IV and Richard III.* Edited by Henry Ellis. London, 1844.

Гардинър, Джеймс. „Anne Askew“. In *The Dictionary of National Biography.* Vol. II, edited by Leslie Stephen, 190–92. London, 1885.
<http://www.luminarium.org/encyclopedia/askew.htm>.

Гай, Джон. *Tudor England.* Oxford: Oxford University Press, 1988.

Дени, Джоана. *Katherine Hoard: A Tudor Conspiracy.* London: Portrait, 2005.

Джакман, С. У. *Deviating Voices: Women and Orthodox Religious Tradition.* Cambridge: Lutterworth Press, 2003.

Джеймс, Сюзън Е. *Katherine Parr: The Making of a Queen.* Farnham, Surrey: Ashgate, 1999.

Джоунс, Филипа. *The Other Tudors: Henry VIII's Mistresses and Bastards.* London: New Holland, 2009.

Донър, Маргарет. *Lies and Lust in the Tudor Court: The Fifth Wife of Henry VIII.* Lincoln, NE, iUniverse, 2004.

Дугън, Ан Дж., съст. *Queens and Queenship in Medieval Europe: Proceedings of a Conference Held at King's College, London, April 1995.* Woodbridge, Suffolk: Boydell Press, 1997.

Елтън, Г. Р. *England Under the Tudors.* London: Methuen, 1955.

Инес, Артър Д. *England Under the Tudors.* London, Methuen, 1905.

Кеселринг, К. Дж. *Mercy and Authority in the Tudor State.* Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

Краймс, С. Б. *Henry VII.* London: Eyre Methuen, 1972.

Крамър, Кийра Корнелиус. *Blood Will Tell: A Medical Explanation of the Tyranny of Henry VIII.* Bloomington, IN: Ash Wood Press, 2004.

Кънингам, Шейн. *Henry VII.* London: Routledge, 2007.

Лайсънс, Ейм. *In Bed with the Tudors: The Sex Lives of a Dynasty from Elizabeth of York to Elizabeth I.* Stroud, Gloucestershire: Amberley, 2012.

Липскомб, Сузана. *1536: The Year that Changed Henry VIII.* Oxford: Lion, 2009.

Лок, Ейми Одри. *The Seymour Family.* 1911. Reprint, Michigan: University Of Michigan Library, 2007.

Лоудс, Дейвид. *Henry VIII: Court, Church and Conflict.* Richmond, Surrey: The National Archives, 2007.

Люис, Катрин Дж., Ноел Джеймс Менъдж, и Ким М. Филипс, съст. *Young Medieval Women.* Stroud, Gloucestershire: Sutton Publishing, 1999.

Макей, Лорън. *Inside the Tudor Court: Henry VIII and His Six Wives Through the Writings of the Spanish Ambassador, Eustace Chapuys.*

Stroud, Gloucestershire: Amberley. 2014.

Маклийн, Джон. *The Life of Sir Thomas Seymour, Knight, Baron Seymour of Sudeley, Lord High Admiral of England and Master of the Ordnance.* London: John Camden Hotten, 1869.

Манинг, Аһ. *The Lincolnshire Tragedy: Passages in the Life of the Faire Gospeller. Mistress Anne Askew (novel).* 1866. Reprint, Charleston, SC: Nabu Press, 2012.

Мартинсен, Антъни. *Queen Katherine Parr.* London: Secker & Warburg. 1973.

Мелой, Дж. Рийд, съст. *The Mark of Cain: Psychoanalytic Insight and the Psychopath.* 2201. Reprint, New York: Routledge, 2014.

Мортимър, Йън. *The Time Travellers Guide to Medieval England.* London: Vintage, 2009.

Мюлер, Джанел. ed. *Katherine Parr: Complete Works & Correspondence.* Chicago: University of Chicago Press, 2011.

Мюлбах, Луиз. *Henry VIII and His Court: An Historical Novel.* Translated by H. N. Pierce. New York, 1867.

Нортън, Елизабет. *Catherine Parr.* Stroud, Gloucestershire, Amberley, 2011.

Нюкомб, Д. Дж. *Henry VIII and the English Reformation.* London: Routledge, 1995.

Пери, Мария. *Sisters to the King: The Tumultuous Lives of Henry VIII's Sisters — Margaret of Scotland and Mary of France.* London: Andre Deutsch, 1998.

Плаудън, Алисън. *House of Tudor.* London: Weidenfeld & Nicolson, 1976.

Портър, Линда. *Katherine the Queen: The Remarkable Life of Katherine Parr, the Last Wife of Henry VIII.* New York: St. Martin's Press, 2010.

Ридли, Джаспър. *The Tudor Age.* London: Constable, 1988.

Рийд, Кониърс. *The Tudors: Personalities & Practical Politics in 16th Century England.* Oxford: Oxford University Press, 1936.

Рубин, Мири. *The Hollow Crown: A History of Britain in the Late Middle Ages.* London: Allen Lane, 2005.

Скарисбрик, Дж. Дж. *Henry VIII.* London: Eyre & Spottswode, 1968.

Скидмор, Крис. *Edward VI: The Last King of England*. London: Weidenfeld & Nicolson, 2007.

Смит, Лейси Болдуин. *Treason in Tudor England. Politics and Paranoia*. London: Jonathan Cape, 1986.

Старки, Дейвид. *Henry: Virtuous Prince*. London: Harper Press, 2008.

Старки, Дейвид. *Six Wives: The Queens of Henry VIII*. London: Chatto & Windus, 2003.

Съмърсет, Ан. *Elizabeth I*. New York: St. Martin's Press, 1992.

Сърл, Марк и Кенет У. Стивънсън. *Documents of the Marriage Liturgy*. Cellegeville, MN: Liturgical Press, 1992.

Томас, Пол. *Authority and Disorder in Tudor Times, 1485-1603*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Уайтлок, Ана. *Mary Tudor: England's First Queen*. London, Bloomsbury, 2009.

Удал, Никълъс. *Ralph Roister Doister*. 1956. Reprint, Gloucester: Dodo Press, 2007.

Уедърфорд, Джон У. *Crime and Punishment in the England of Shakespeare and Milton*. Jefferson, NC: McFarland, 2001.

Уилсън, Дерек. *In the Lion's Court: Power, Ambition and Sudden Death in the Reign of Henry VIII*. London: Hutchinson, 2001.

Уилямс, Невил. *The Life and Times of Henry VII*. London: Weidenfeld & Nicolson, 1973.

Уитроу, Брандън Дж. *Katherine Parr: A Guided Tour of the Life and Thought of a Reformation Queen*. Phillipsburg, NJ: P & R Publishing, 2009.

Уиър, Алисън. *Children of England: The Heirs of King Henry VIII*. London: Jonathan Cape, 1996.

Уиър, Алисън. *Henry VIII: King and Court*. London: Jonathan Cape, 2001.

Уиър, Алисън. *The Six Wives of Henry VIII*. London: Bodley Head, 1991.

Уорник, Рета М. *The Marrying of Anne of Cleves: Royal Protocol in Early Modern England*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

Уот, Даян. „Askew, Anne (c. 1521–1546)“. In *Oxford Dictionary of National Biography*. Edited by H. C. G. Mathew and Brian Harrison.

Oxford: Oxford University Press, 2004,
<http://www.oxforddmb.com/view.article.798>.

Уот, Даян. *Secretaries of God: Women Prophets in Late Medieval and Early Modern England*. Woodbridge: D. S. Brewer, 1997.

Фелоус, Никълъс. *Disorder and Rebellion in Tudor England*. London: Hodder & Stoughton, 2001.

Флечър, Антъни, и Дърмейд Маккълъу. *Tudor Rebellions*. 5th ed. Harlow: Pearson Longman, 2008.

Хауард, Морис. *The Tudor Image*. London: Tate Publishing, 1995.

Хей, Денис. *Europe in the Fourteenth and Fifteenth Centuries*. 4th ed. New York: Longman, 1989.

Хеър, Робърт Д. *Without Conscience: The Disturbing World of the Psychopath*. New York: Pocket Books, 1993.

Хътчинсън, Робърт. *House of Treason: The Rise and Fall of a Tudor Dynasty*. London: Weidenfeld & Nicolson, 2009.

Хътчинсън, Робърт. *The Last Days of Henry VIII: Conspiracies, Treason and Heresy at the Court of the Dying Tyrant*. London: Weidenfeld & Nicolson, 2005.

Хътчинсън, Робърт. *Young Henry: The Rise of Henry VIII*. London: Weidenfeld & Nicolson, 2011.

Чилдс, Дейвид. *Tudor Sea Power: The Foundation of Greatness*. Barnsley, Yorkshire: Seaforth Publishing, 2008.

Чилдс, Джеси. *Henry VIII's Life Victim: The Life and Times of Henry Howard, Earl of Surrey*. London: Jonathan Cape, 2006.

Шарп, Кевин. *Selling the Tudor Monarchy: Authority and Image in Sixteenth-Century England*. London: Yale University Press, 2009.

Шейган, Итън Х. *Popular Politics and the English Reformation*. Cambridge. Cambridge University Press, 2003.

ПЕРИОДИЧНИ ИЗДАНИЯ

Дюхърст, Джон. „The Alleged Miscarriages of Catharine of Aragon and Anne Boleyn“. *Medical History* 28, no. 1 (1984): 49–56.

Казълс, Бригите, и Брет Уелс. „Arthur as Barbe-Bleue: The Martyrdom of Sant Tryphine (Breton Mystery)“. *Yale French Studies* 95. *Rereading Allegory: Essays in Memory of Daniel Poirion* (1999): 134–51.

Ридъл, Джон М., и Дж. Уърт. *Естес.* „Oral Contraceptives in Ancient and Medieval Times“. *American Scientist* 80, no. 3 (1992): 226–33.

Уайнстайн, Мина Ф. „Queen’s Power: The Case of Katherine Parr“. *History Today* 26, no. 12 (1976) 788.

Уитли, Катрина Банкс, и Кийра Крамър. „A New Explanation for the Reproductive Woes and Middle Decline of Henry VIII“. *Historical Journal* 53, no. 4(2010); 827–48.

Хискок, Андрю. „A supernal lieu faith: Katherine Parr and the authoring of devotion“, *Women’s Writing* 9, no. 2 (2002): 177–98.

Хофман, К. Фено, мл. „Catherine Parr as a Woman of Letters“. *Huntington Library Quarterly* 23, no. 4 (1960): 349–67.

ДРУГИ

Дейвидс, Р. Л., и А. Д. К. Хоукярд. „Sir Thomas Seymour II (by 1509–49), of Bromham, Wilts., Seymour Place, London and Sudeley Castle. Glos.“, the *History of Parliament: British Political, Social & Local History*, <http://www.historyofparliamentonline.org/volume/1509-1558/member/seymour-sir-thomas-ii-1509-49>.

Хамилтън, Дакота Л. „The Household of Queen Katherine Parr“. Unpublished doctoral dissertation, Somerville College, University of Oxford, 1992, http://humboldt-space.calstate.edu/bitstream/handle/2148/863/hamilton_thesis_complete.pdf?sequence=1.

Letters and Papers, Henry VIII. *British History Online*, <http://www.british-history.ac.uk/search/series/letters-papers-hen8>.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.